

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje



Karel Turek

**ANALÝZA POLARIZACE PROSTORU A
MOŽNOSTI ROZVOJE PERIFERNÍCH ÚZEMÍ:
PŘÍKLAD TRUTNOVSKA**

**ANALYSIS OF SPACE POLARISATION AND
POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT OF PERIPHERY
AREAS: CASE STUDY THE TRUTNOV REGION**

Diplomová práce

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím publikací a materiálů uvedených v seznamu literatury a ostatních zdrojů.

V Praze dne.....

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce Doc. RNDr. Ivanu Bičíkovi, CSc. za cenné připomínky a ochotu při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat představitelům oslovených obcí za jejich ochotu a spolupráci při řízených rozhovorech a vyplňování dotazníků. Poděkování patří i rodičům a všem přátelům, kteří mě při tvorbě diplomové práce podporovali.

OBSAH

Seznam tabulek	6
Seznam kartogramů	6
Seznam grafů	6
Seznam obrázků	7
Seznam příloh	7
Seznam použitých zkratk	8
Abstrakt	9
1 Úvod	10
1.1 Struktura práce	12
1.2 Literatura	13
2 Teoretická východiska	15
2.1 Teoretické přístupy k výzkumu polarizace prostoru	15
2.2 Vzájemný vztah jádra a periferie	18
2.3 Definice periferie	21
2.4 Faktory podmiňující vznik periferie.....	25
2.5 Definice hranic a pohraničí, pohraniční regiony.....	27
2.6 Problematika perifernosti a hranic v rámci Česka	30
2.6.1 Česko a jeho periferní oblasti.....	30
2.6.2 Vymezení pohraničí v rámci Česka.....	33
2.7 Aplikace problematiky perifernosti a hranic na okres Trutnov	34
2.7.1 Hodnocení okresu Trutnov z hlediska perifernosti	34
2.7.1.1 Hodnocení okresu Trutnov v rámci celé České republiky.....	34
2.7.1.2 Hodnocení okresu Trutnov v rámci Královéhradeckého kraje.....	39
2.7.2 Vliv hranice na okres Trutnov.....	40
3 Metodika	42
4 Vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov	48
4.1 Výsledky faktorové analýzy	48
4.1.1 Starší časové období	48
4.1.2 Novější časové období	51
4.2 Vymezení exponovaných a periferních oblastí	54
4.2.1 Starší časové období	54
4.2.2 Novější časové období	57
4.3 Vývoj periferních oblastí mezi starším a novějším časovým obdobím.....	59
4.4 Zhodnocení získaných výsledků.....	61
5 Vnitřní diferenciacce okresu Trutnov	63
5.1 Hodnocení vnitřní diferenciacce na základě vybraných charakteristik.....	63
5.2 Výběr řešeného území	68

6 Analýza periferních oblastí v okrese Trutnov	70
6.1 Situační analýza řešeného území	70
6.1.1 Administrativní změny hranic v řešeném území	70
6.1.2 Obyvatelstvo	73
6.1.2.1 Vývoj počtu obyvatel	73
6.1.2.2 Věková struktura obyvatelstva	76
6.1.2.3 Sektorová struktura hospodářství	77
6.1.2.4 Vyjíždka do zaměstnání	77
6.1.2.5 Vzdělanost obyvatelstva	78
6.1.2.6 Míra nezaměstnanosti	79
6.1.3 Domovní a bytový fond	80
6.1.4 Podnikatelská aktivita	81
6.1.4.1 Firmy	81
6.1.4.2 Drobní podnikatelé	82
6.1.5 Infrastruktura	84
6.1.5.1 Dopravní infrastruktura	84
6.1.5.2 Dopravní dostupnost	85
6.1.5.3 Inženýrské sítě	86
6.1.5.4 Občanská vybavenost	87
6.1.6 Hospodaření obcí	89
6.1.7 Sociální život v obci	90
6.1.8 Spolupráce obcí	91
6.1.9 Územně plánovací dokumentace	92
6.1.10 Cestovní ruch	92
6.1.11 Životní prostředí	93
6.2 Analýza SWOT	95
7 Návrh budoucího rozvoje modelového území	97
7.1 Rozvoj lidských zdrojů	97
7.2 Rozvoj cestovního ruchu	100
7.3 Podpora podnikání	103
7.4 Zkvalitnění dopravní a technické infrastruktury	105
8 Závěr	108
Použité zdroje dat	112

Přílohy

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vybrané ukazatele pro hodnocení exponovanosti a perifernosti obcí v okrese Trutnov	43
Tabulka 2: Korelační matice mezi jednotlivými ukazateli ve starším časovém období	48
Tabulka 3: Hodnoty faktorových zátěží pro starší časové období	49
Tabulka 4: Korelační matice mezi jednotlivými ukazateli v novějším časovém období	51
Tabulka 5: Hodnoty faktorových zátěží pro novější časové období	52
Tabulka 6: Obce řešeného území	68
Tabulka 7: Rozloha a vývoj počtu obyvatel v obcích modelového území v období 1869-2008	74
Tabulka 8: Vyjížďka obcí v modelovém území v letech 1991 a 2001	78
Tabulka 9: Index vzdělanosti v obcích modelového území v letech 1991 a 2001	79
Tabulka 10: Vývoj míry nezaměstnanosti mezi lety 2005-2009 (k prosinci příslušného roku)	80
Tabulka 11: Přítomnost silnic 1. a 2. třídy a železniční tratě v obcích modelového území	85
Tabulka 12: Inženýrské sítě v obcích modelového území k roku 2010	87
Tabulka 13: Zařízení občanské vybavenosti k roku 2010	88
Tabulka 14: Členství obcí modelového území v DSO k roku 2010	91

Seznam kartogramů

Kartogram 1: Výsledné vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov ve starším časovém období	55
Kartogram 2: Výsledné vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov v novějším časovém období	58
Kartogram 3: Vývoj periferních obcí v okrese Trutnov	60
Kartogram 4: Hustota zalidnění v obcích okresu Trutnov v roce 2008	65
Kartogram 5: Progresivita ekonomické struktury v obcích okresu Trutnov v roce 2001	65
Kartogram 6: Index vzdělanosti v obcích okresu Trutnov v roce 2001	66
Kartogram 7: Míra nezaměstnanosti v obcích okresu Trutnov v únoru v roce 2009	66
Kartogram 8: Podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů v obcích okresu Trutnov v roce 2001	67
Kartogram 9: Úroveň občanské a technické vybavenosti v obcích okresu Trutnov v roce 2008	67
Kartogram 10: Modelové území	69
Kartogram 11: Administrativní příslušnost obcí modelového území od roku 1869 do 1949	71
Kartogram 12: Administrativní příslušnost obcí modelového území od roku 1949 do současnosti	72

Seznam grafů

Graf 1: Podíl vybraných obcí na celkovém počtu obyvatel řešeného území	75
Graf 2: Orientace firem v modelovém území podle svého zaměření (v %)	82
Graf 3: Struktura živnostníků v modelovém území podle odvětví hospodářství	83

Seznam obrázků

Obrázek 1: Model jádro-periferie a prolínání řádovostních úrovní	15
Obrázek 2: Vývojové typy polarizace prostoru.....	20
Obrázek 3: Vztah centrum-periferie-marginální region: nová interpretace starého modelu...	22
Obrázek 4: Pozice marginálních regionů v (rozšířeném) kontinuu centrum-periferie.....	22
Obrázek 5: Modely situací na hranici.....	29
Obrázek 6: Možné rozdělení pohraničí České republiky	33
Obrázek 7: Diferenciace území z hlediska exponovanosti a perifernosti v okrese Trutnov ...	35
Obrázek 8: Rozmístění periferních území v okrese Trutnov na základě generelových jednotek.....	35
Obrázek 9: Rozmístění periferních území v okrese Trutnov na základě subregionálních jednotek.....	36
Obrázek 10: Průběh protektorátní hranice procházející okresem Trutnov.....	40
Obrázek 11: Územní systémy ekologické stability v okrese Trutnov.....	94

Seznam příloh

Příloha 1: Administrativní členění okresu Trutnov	
Příloha 2: Hodnoty ukazatelů pro hodnocení obcí z hlediska perifernosti pro starší časové období	
Příloha 3: Hodnoty ukazatelů pro hodnocení obcí z hlediska perifernosti pro novější časové období	
Příloha 4: Dotazník pro starosty obcí modelového území o různých aspektech života v obci	
Příloha 5: Prostorové uplatnění faktoru „městskost“	
Příloha 6: Prostorové uplatnění faktoru „zisk obyvatel a podnikavost“	
Příloha 7: Prostorové uplatnění faktoru „vysoká nezaměstnanost“	
Příloha 8: Prostorové uplatnění faktoru „progresivita“	
Příloha 9: Prostorové uplatnění faktoru „venkovský prostor“	
Příloha 10: Prostorové uplatnění faktoru „stará populace“	
Příloha 11: Prostorové uplatnění faktoru „horší časová dostupnost“	
Příloha 12: Vývoj počtu obyvatel v obcích modelového území za období 1869-2008	
Příloha 13: Index části ku celku vývoje počtu obyvatel v obcích modelového území vůči okresu Trutnov a celému Česku za období 1869-2008	
Příloha 14: Věková struktura obyvatel v obcích modelového území v letech 1991 a 2008	
Příloha 15: Sektorová struktura hospodářství v modelovém území v letech 1991 a 2001	
Příloha 16: Vývoj domovního a bytového fondu mezi lety 1991 a 2001 a podíl nebydlených domů a bytů v letech 1991 a 2001	
Příloha 17: Přehled firem nad 6 zaměstnanců podle počtu zaměstnanců k roku 2010	
Příloha 18: Seznam firem nad 6 zaměstnanců, lokalizace a jejich orientace v obcích modelového území v roce 2010	
Příloha 19: Podnikatelská struktura v obcích modelového území v roce 2010 (v %)	
Příloha 20: Dopravní infrastruktura v okrese Trutnov	
Příloha 21: Dostupnost obcí modelového území veřejnou dopravou k roku 2010	
Příloha 22: Hospodaření obcí modelového území v letech 2007-2009	
Příloha 23: Zájmové spolky v obcích modelového území k roku 2010	
Příloha 24: Územně plánovací dokumentace v obcích modelového území k roku 2010	
Příloha 25: Fotodokumentace některých zajímavostí	

Seznam použitých zkratk

a.s. – akciová společnost

CASDOP – časová dostupnost

DPH – daň z přidané hodnoty

DSO – dobrovolný svazek obcí

EAO – ekonomicky aktivní obyvatelé

EU – Evropská unie

HUSZA – hustota zalidnění

CHKO – chráněná krajinná oblast

INSTAR – index stáří

IZPO – index změny počtu obyvatel

NEZAM – míra nezaměstnanosti

NSO – nestředisková sídla ostatní

NSTV – nestředisková sídla trvalého významu

OBTEV – občanská a technická vybavenost

ORP – obec s rozšířenou působností

PEAOP – podíl ekonomicky aktivních v priméru

PODNAKT – míra podnikatelské aktivity

PONEBYT – podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů

PROGEKS – progresivita ekonomické struktury

SMV – střediska místního významu

s.r.o. – společnost s ručením omezením

SOV – střediska obvodního významu

VYJIZD – ekonomicky aktivní obyvatelé vyjíždějící do zaměstnání

VZDEL – index vzdělanosti

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou polarizace prostoru na příkladu Trutnovska a následně se pokouší navrhnout rozvojové možnosti pro periferní oblasti. První část práce se věnuje teoretickým konceptům polarizace prostoru a metodickému rozboru práce. Ve druhé části práce jsou vybrané teoreticko-metodologické koncepce aplikovány na území Trutnovska. Analýza polarizace prostoru v okrese Trutnov byla provedena na základě využití kvantitativních metod. Zhodnocen byl i vývoj periferních oblastí mezi dvěma časovými obdobími (okolo roku 1991 a současnost). Závěrečná část práce je zaměřena na analýzu periferních oblastí na Trutnovsku a návrh jejich možné rozvojové strategie.

Klíčová slova: polarizace prostoru – rozvoj území – Trutnovsko

Abstract

This diploma thesis discusses the analysis of space polarisation in the Trutnov region and consequently it tries to suggest possibilities of development for peripheral areas. The first part is devoted to the theoretical concepts of the spatial polarization and the methodological analysis of this thesis. In the second part, the selected theoretical and methodological concepts are applied to area of the Trutnov region. The analysis of space polarisation in the Trutnov region was realised on the basis of using quantitative methods. Development of the peripheral areas between two time periods (around a year 1991 and present) was evaluated too. The final part of this thesis is aimed to the analysis of the peripheral areas in the Trutnov region and proposition of their possible development strategy.

Key words: spatial polarisation – development of area – the Trutnov region

1 Úvod

Problematika a studium periferních oblastí se stává v posledních letech poměrně aktuálním tématem. Konceptů a přístupů, které se zabývaly a zabývají polarizací prostoru a hodnocením modelu jádro-periferie, existuje celá řada. Blíže se jim budu věnovat v kapitole zabývající se teoretickými východisky (kapitola 2).

Periferní oblasti Česka můžeme zjednodušeně chápat ve dvou hlavních významech. Zaprvé se jedná o oblasti strukturálně postižené (v některých etapách vývoje prosperovaly, např. pánevní oblasti), zadruhé o oblasti hospodářsky slabé (vykazují znaky perifernosti dlouhodobě). V této práci se zaměřím na druhý typ periferních oblastí, které se obecně vyznačují slabou ekonomickou aktivitou a její nepříznivou sektorovou strukturou (vysoký podíl ekonomicky aktivních obyvatel v priméru), vysokou úrovní míry nezaměstnanosti, nepříznivou geografickou polohou či nerozvinutou technickou infrastrukturou (Strategie regionálního rozvoje České republiky, 2006). Faktorů, které podmiňují vznik periferie, může být několik a definic periferie existuje také celá řada. Podrobněji se jim budu věnovat také v kapitole 2.

Za řešené území jsem zvolil okres Trutnov. Jedná se o příhraniční okres, který je dosti rozlehlý (největší okres Královéhradeckého kraje, rozkládá se v jeho severní části, administrativní členění je náplní přílohy 1) a vyznačuje se poměrně značnou heterogenitou území. Proto lze očekávat, že tento region bude vnitřně diferencován na jádrové a periferní oblasti. Dále bude také zajímavé sledovat, jestli se určitým způsobem projeví vliv hranice či nikoliv.

Na extenzivní výzkum (vymezení exponovaných a periferních oblastí a hodnocení diferenciací okresu Trutnov na základě hodnocení „tvrdých“ dat) bude navazovat analýza periferních oblastí v okrese Trutnov. V rámci ní budu vycházet především z dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření a z řízených rozhovorů realizovaných s představiteli daných obcí (intenzivní výzkum). Následně se pokusím navrhnout určitou rozvojovou strategii, která by měla periferním obcím napomoci k jejich rozvoji.

Vypracování práce na toto téma jsem zvolil z několika důvodů. Prvním důvodem je určitá znalost tohoto území a můj zájem, jak se bude okres Trutnov jevit z hlediska rozvinutosti a zaostalosti. Dalším důvodem je nedostatek studií, které analyzují problém perifernosti na úrovni jednotek řádově nižších (tj. úroveň mikroregionů, subregionů či jednotlivých obcí). V této práci budou sledovanou úrovní jednotlivé obce. Okres Trutnov nebyl na této

řádovostní úrovni ještě rozpracován, což pro mě představovalo také určitý impuls, že jsem si toto téma zvolil a zaměřil se na něj.

Za hlavní cíle práce považuji následující:

- 1) Analýza míry a charakteru polarizace prostoru. Jedná se tedy o vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov a jednotkami sledování jsou obce. Toto vymezení bude provedeno pomocí zvolených ukazatelů a využití faktorové analýzy, dále bude provedena i určitá vnitřní diferenciacie okresu. Ze zjištěných výsledků budeme schopni říci, které obce v okrese jsou jádrové a představují póly rozvoje, či naopak které obce se jeví periferně a málo rozvinutě.
- 2) Analýza vývoje periferních oblastí v okrese Trutnov pomocí srovnání dvou časových období (počátek 90. let 20. století; současnost). Pokusím se i vysvětlit změny, které se v území ve výskytu periferií odehrály, tzn. jaké důvody se podepsaly na vývoji perifernosti/neperifernosti daných obcí. Na základě této analýzy tedy budeme schopni odpovědět, zda a případně jak se rozmístění periferií mění a proč si některé obce polepšily nebo naopak pohoršily.
- 3) Analýza periferních území v okrese Trutnov a návrh možného rozvoje těchto území. Zaměřím se na dlouhodobě periferní obce v okrese (tzn. jeví se periferně v obou zkoumaných časových obdobích) a také na obce, které se budou jevit periferně v současném období.

Na základě výše uvedených cílů jsem stanovil následující výzkumné otázky:

- 1) Předpokládám, že populačně největší obce se budou jevit nejvíce exponovaně. Tyto obce nejsou periferní z řady důvodů, např. disponují lepší občanskou a technickou vybaveností, mají větší rozsah veřejné dopravy, je v nich často větší šance získat lépe finančně ohodnocenou práci, atd.
- 2) Předpokládám, že obce ležící při hranicích s okresem Jičín se budou jevit nejvíce periferně. Tyto obce jsou značně vzdáleny od řídicích center, negativně se zde pravděpodobně projeví vliv administrativní hranice a často jsou tyto oblasti také na okraji zájmu rozhodujících institucí. Dále se jedná převážně o zemědělské oblasti s rozdrobenou sídelní strukturou, což se pravděpodobně také negativně projeví. Značná část tohoto území se jevila periferně již v dříve zpracovaných pracích Musila (1988) a Musila, Müllera (2008), proto bude zajímavé sledovat, zda-li je tomu tak i v současnosti.

- 3) Předpokládám, že se koncept jádro-periferie mezi sledovanými obdobími alespoň částečně mění. Přestože periferní oblasti jsou z dlouhodobého hlediska poměrně stálé (neočekávám dramatické změny v rozmístění periferií), domnívám se, že k nějaké obměně rozmístění přesto dochází. Projevit by se mohla např. změna společenského systému (pád komunistického režimu a jeho nahrazení demokratickým režimem). Za komunistického režimu probíhaly snahy o extrémní nivelizaci regionálních rozdílů. V současné době tomu tak již není a proto se domnívám, že se u některých obcí perifernost může projevit v důsledku neschopnosti efektivně reagovat na změněné podmínky.
- 4) Co je příčinou perifernosti daných obcí a které aktivity by jim mohly pomoci v rozvoji? Na základě provedeného kvantitativního výzkumu budeme schopni periferní obce identifikovat a následnou jejich analýzou zjistit, kterými negativními charakteristikami se vyznačují a co jejich perifernost zapříčiňuje. Poté budeme moci navrhnout aktivity jejich možného rozvoje.

1.1 Struktura práce

Práce je rozčleněna do tří hlavních částí. První část je zaměřena na teoretická východiska ke studiu periferních oblastí a snahou je zasadit problematiku perifernosti do širších teoretických rámců. Rozebrány a diskutovány jsou koncepty zabývající se polarizací prostoru, dále je pozornost věnována definování pojmu periferie či rozboru faktorů, které vznik periferie podmiňují. Součástí této části je i problematika hranic a jejich vliv na pohraniční regiony. Dále je rozebrána a diskutována problematika perifernosti a hranic v rámci Česka a následně jsou získané poznatky aplikovány na okres Trutnov.

Ve druhé části se věnuji vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov a hodnocení diferenciaci okresu Trutnov. V rámci této části jsou popsány získané výsledky a následně provedeno vymezení (metodologie vymezení je součástí metodické kapitoly). Tato analýza a hodnocení diferenciaci okresu je provedeno pomocí „tvrdých“ dat a jedná se o hodnocení kvantitativní povahy. Součástí této části je i zhodnocení vývoje periferních oblastí ve dvou sledovaných časových obdobích.

Třetí část práce se zabývá analýzou periferních oblastí v okrese Trutnov a návrhem jejich možného budoucího rozvoje. V této analýze byly využity mj. metody kvalitativní povahy (dotazníkové šetření, řízené rozhovory), tedy i hodnocení „měkkých“ dat. V rámci návrhové

části možného budoucího rozvoje jsem stanovil několik prioritních rozvojových oblastí, díky jejichž naplnění by mohlo dojít k rozvoji řešených periferních obcí.

V závěru práce jsou formulovány závěrečné poznámky, v nichž jsou shrnuty dosažené výsledky, odpovědi na výzkumné otázky a zmíněny nejdůležitější poznatky.

1.2 Literatura

V této práci jsem využil řady knih, článků či podkladových materiálů. Většina literatury se týkala obecné problematiky perifernosti a hranic, dále jsem využil i literaturu týkající se přímo okresu Trutnov. Vzhledem k množství použité literatury zde budou zmíněny pouze některé práce. Seznam všech použitých materiálů je uveden ve zdrojích dat na konci práce.

Poznatky o teoriích regionálního rozvoje a základních teoretických konceptech organizace prostoru jsem čerpal především z práce Blažka a Uhlíře (2002). Obecnými otázkami perifernosti (např. definicí periferie, faktory podmiňujícími vznik periferie, apod.) se zabývala i řada autorů ze zahraničí. Významnými zdroji pro tuto práci byly především různé články, které jsou publikovány ve sbornících editovaných Changem (1994) či Jussilou, Majoralem, Leimgruberem (1998). Přehledem přístupů k výzkumu polarizace prostoru a dalšími teoretickými poznatky, které se týkají této problematiky, se zabývá i článek Havlíčka a Chromého (2001; v tomto článku autoři uvádějí např. vývojové typy polarizace prostoru) či článek Havlíčka, Chromého, Jančáka, Marady (2005) publikovaný ve sborníku editovaném Novotnou. Dále jsem využil např. stať Blažka (1999), ve které se autor mj. zabýval faktory, které ovlivňují regionální vývoj jednotlivých regionů.

Při řešení problematiky periferních oblastí na území Česka jsem využil knihy Hampla, Gardavského a Kühnla (1987), ve které se autoři mj. pokusili o hodnocení polarizace prostoru z hlediska exponovanosti prostoru a periferní oblasti představovaly doplněk k danému vymezení. Samotným problémem perifernosti se zabýval i Musil (1988), který svým výzkumem (hodnocení prostoru na základě tzv. generelových jednotek) upozornil na to, že periferní oblasti často leží při administrativních hranicích krajů. Tentýž autor společně s Müllerem (2008) na tuto práci navázali a v rámci článku Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze se mj. zabývali vymezením periferií na základě tzv. subregionálních jednotek. Autoři dospěli ke stejnému závěru, tedy že větší část periferních oblastí se nachází při administrativních hranicích krajů. Ke shodnému závěru svým výzkumem dospěl i Illner (1989). Periferní oblasti nebyly opomenuty ani v rámci výzkumu transformačních procesů (např. Hampl a kol., 1996; Hampl a kol., 1999).

Problematikou hranic a pohraničí, jejich definicí či typologií se ve svých pracích zabývala řada autorů, např. Chromý (1999). Určitý přehled definic hranice podává článek Dokoupila (2000). Tentýž autor ve svém článku zmiňuje i hraniční efekty či modely situací na hranici. Hraničními efekty se mj. ve své práci zabývají i Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. (2004). Předmětem výzkumu řady autorů bylo i vymezení pohraničí Česka, jmenujme např. Jeřábka (1998; 2000), Hampla (2000), Chromého (2000) či Maradu (2003).

Prací, které se týkaly přímo okresu Trutnov a mého modelového území, je méně. Zde jsem využil především internetových zdrojů či dat získaných na základě dotazníkového šetření a řízených rozhovorů. Z některých použitých prací bych jmenoval např. diplomovou práci Václavkové (2003), ve které se autorka zabývala hodnocením trutnovského regionu z pohledu zemědělství. Cestovním ruchem a jeho zhodnocením na Trutnovsku se ve své absolventské práci zabývala Turková (2001). Z prací, která se týká řešeného území, lze jmenovat i moji bakalářskou práci (2007), ve které jsem se zabýval mikroregionem Jestřebí hory.

2 Teoretická východiska

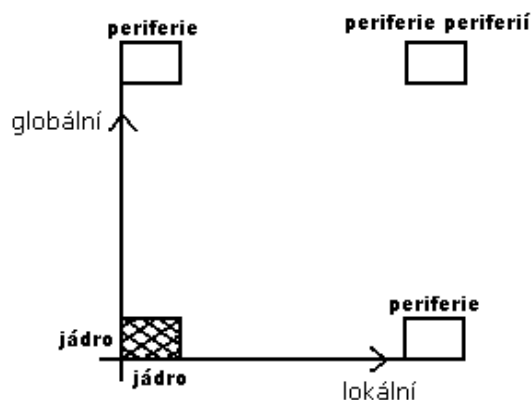
2.1 Teoretické přístupy k výzkumu polarizace prostoru

Model jádro-periferie je modelem prostorové organizace společnosti, který je založen na nerovnoměrném rozložení ekonomické, politické aj. moci. Důležitým aspektem tohoto modelu je, že má řadu specifických forem z hlediska měřítkového i vývojového a analýza interakcí jádra a periferie je tak značně variabilní. Lze ji zkoumat v několika hierarchických řádovostních úrovních. V generalizované podobě můžeme tyto úrovně rozdělit do třech základních kategorií (např. Halás, 2008):

1. Globální a nadnárodní úroveň (makroúroveň)
 - pozice států (centrální-periferní) v rámci celosvětového systému
 - pozice států v rámci kontinentů
2. Regionální úroveň (mezoúroveň)
 - pozice regionů v rámci států
3. Lokální úroveň (mikroúroveň)
 - pozice mikroregionů v rámci regionů
 - pozice obcí v rámci regionů či mikroregionů
 - pozice zón uvnitř urbánních a rurálních struktur

Z toho vyplývá, že je důležité určit, na jaké řádovostní úrovni vztah jádro-periferie budeme zkoumat. Vzhledem k tomu, že tato klasifikace je zjednodušující, v realitě dochází i k prolínání jednotlivých úrovní (obrázek 1). Např. v centrálním prostoru na mezoúrovni lze identifikovat jádro a periferii na mikroúrovni, apod. (Halás 2008, Schmidt, 1998).

Obrázek 1: Model jádro-periferie a prolínání řádovostních úrovní



Zdroj: autor

Havlíček, Chromý (2001) uvádí, že přestože koncentrační a polarizační tendence většinou dominují, nejsou tendencemi výlučnými a právě na různých měřítkových úrovních může docházet k značným rozdílům. Autoři to dokumentují např. vlivem dynamického procesu globalizace, díky kterému dochází ke stále větší koncentraci řídicích funkcí do jádra a k oslabení vlivu periferních oblastí. Vzhledem k dynamice procesu může dojít např. k posílení mezoregionálního jádra, které je součástí makroregionální periferie.

Co to vůbec periferie je, bude diskutováno v jedné z následujících kapitol (viz kap. 2.3). V této se zaměřím na vývoj zkoumání modelu jádro-periferie a všeobecně konceptů zabývajících se polarizací prostoru.

Za jednoho z prvních autorů zabývajících se tímto vztahem lze považovat Christallera (1933) a jeho teorii centrálních míst, kterou dále rozpracoval A. Lösch (1944, cit. v Blažek, Uhlíř 2002, s. 61). Christaller byl jeden z tvůrců tzv. lokalizačních teorií a ve své teorii vycházel z prací J.H. von Thünera (1826, cit. v Blažek, Uhlíř 2002, s. 60) a A. Webera (1928, cit. v Blažek, Uhlíř 2002, s. 60). Christaller popisuje prostorové uspořádání jednotek jako hierarchické, z čehož vyplývá vztah nadřazenosti a podřazenosti mezi jádrem a periferií. Podle Christallera je rozhodujícím faktorem vzdálenost od jader pro určení perifernosti oblastí. Jak poukazují Havlíček, Chromý (2001), jednalo se převážně o zjednodušení prostorové koncentrace územního uspořádání, nikoliv o vývojové principy a procesy podmiňující asymetrii jádro-periferie.

Po druhé světové válce vznikla řada teorií týkajících se snahy vyřešit regionální disparity a to především v rámci teorií skupiny jádro-periferie – např. Myrdal (1957), Perroux (1958, cit. v Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005, s. 7), Hirschman (1958). Autoři těchto teorií řešili např. problematiku nerovnoměrného rozvoje ekonomik jednotlivých zemí či regionů (blíže teorie skupiny jádro-periferie Blažek, Uhlíř, 2002). U těchto teorií lze najít některé shodné prvky a to např. skutečnost, že základní tendencí regionálního vývoje je divergence. Úplné eliminace nerovnoměrností však nelze dosáhnout a ani není žádoucí, neboť nerovnovážený stav je nezbytný pro další vývoj, protože mj. plní roli signálního mechanismu v tržní ekonomice (Blažek, Uhlíř, 2002). Do skupiny teorií jádro-periferie patřila také teorie Friedmanna (1966) teorie polarizovaného rozvoje. Právě Friedmann zavedl pojem jádro-periferie, čímž došlo ke sjednocení dosud roztržštěné terminologie této problematiky. Podle Friedmanna jsou hlavními diferenciačními faktory mezi jádrem a periferií míra autonomie a schopnost tvořit inovace.

Friedmann dále rozlišil 4 stupně vývoje prostorové ekonomiky¹, čímž významně přispěl k výraznému posunu v hodnocení vztahu jádro-periferie a to především ve smyslu vývojovém. Vlastní perifernost chápal v kontextu vztahů jádro-periferie. Hampl (2003) uvádí, že klíčový význam pro rozvoj regionů má zajištění plynulé návaznosti selektivní a difúzní fáze regionálního rozvojového cyklu (tzn. 2. a 3. stupeň vývojového cyklu).

V 70. letech 20. století rozpracoval problematiku globálního uspořádání států Wallerstein (1979, cit. v Hampl 2001, s. 280), který do modelu jádro-periferie zařadil mezistupeň a označuje jej jako semiperiferie.

V 80. letech 20. století se diskuze o polarizaci prostoru soustředí především na vztah polohy a politických podmínek, přičemž např. podle Gottmanna (1980) je fenomén periferie determinován fyzickogeografickými podmínkami, historickým vývojem oblasti, politickou organizací a silou ekonomických funkcí. Gottmann ale opomíjí lidský faktor. Naopak podle Reynauda (1981) je perifernost ovlivněna hlavně lidským kapitálem a ne vnějšími podmínkami. Reynaud tak zdůrazňuje důležitou roli zainteresovaných subjektů a jejich aktivitu. Já osobně se domnívám, že jak vnější podmínky, tak lidský kapitál jsou důležitými činiteli, které mají na perifernost vliv. Např. v některých pohraničních oblastech Česka se po odsunu německého obyvatelstva (tzn. vliv historického vývoje oblasti) mohla perifernost zesílit z toho důvodu, že byly dosídleny obyvatelstvem (tzn. lidský kapitál), které k těmto územím nemělo žádný vztah a nemělo ze začátku zájem nějak tento prostor rozvíjet.

Polarizací prostoru se zabývala i řada dalších autorů. Příkladem může být např. Vernon (1966) a jeho teorie výrobních cyklů či Massey (1984) a její teorie územních dělb práce. Heintel (1998) vnímá centrum a periferii jako dichotomické pojmy, které jsou zakotvené v myšlení a představách jednotlivých aktérů. Hampl (1998) ve své teorii hierarchie reality zdůrazňuje vytváření stále nových nositelů diferenciac, kdežto u vývojově nižších jevů dochází díky procesu difúze k postupnému poklesu rozdílů mezi regiony. Podle Leimgrubera (1998) by periferní oblasti neměly být posuzovány jen z ekonomických hledisek, ale měla by být uvažována v potaz i hlediska sociální, politická, kulturní a ekologická a dále jejich vliv a dopad na tyto periferní regiony.

Na závěr této kapitoly lze konstatovat, že značné množství přístupů k problematice polarizace prostoru dokládá složitost a komplexnost tohoto problému.

¹ 1. preindustriální společnost jen s ostrůvky ekonomických aktivit

2. polarita jádro-periferie

3. disperse ekonomické aktivity a do jisté míry i řídicích funkcí do periferie

4. integrovaná ekonomika (převládají vztahy vzájemné závislosti mezi již víceméně rozvinutými oblastmi)

2.2 Vzájemný vztah jádra a periferie

Jádrové oblasti představují určitý protiklad vůči periferiím. Jádrové oblasti se zpravidla vyznačují vysokou hustotou zalidnění, dochází v nich ke vzrůstu počtu obyvatel nebo alespoň k růstu jejich podílu na celém systému. Vlivem procesu suburbanizace se ovšem může stát, že jádrové oblasti obyvatelstvo mírně ztrácejí na úkor svého nejbližšího zázemí (zde vyvstává otázka ohledně vymezení jádrové oblasti, tedy jak velké území směrem od centra je považováno ještě za jádrovou oblast). V jádrových oblastech bývají většinou lepší podmínky pro život a také často větší šance získat lépe finančně ohodnocenou práci. Dochází zde též k hospodářskému růstu, k technickému rozvoji a proudí sem nejvíce investic.

Naopak jiné oblasti či regiony bývají na okraji zájmu a jsou téměř vždy závislé na jádrových regionech a to především co se týče toku zboží, služeb a informací. Tyto oblasti lze označit jako zázemí jádrových oblastí a lze je též chápat jako oblasti periferní. Mezi jádrem a jeho zázemím vzniká vzájemný vztah. Jádro a zázemí se vzájemně ovlivňují. Jádro organizuje a využívá periferii, což dokumentuje to, že je periferie téměř vždy na jádru závislá. Na druhou stranu lze však říct, že svým způsobem je i jádro závislé na periferii, neboť využívá některé složky (např. přírodní bohatství, tj. nerostné a jiné suroviny, dále lidské zdroje, tj. pracovní sílu, která z periferie do jádra dojíždí, apod.) nacházející se a pocházející z periferie, bez kterých by se jen těžko mohlo obejít.

Z toho vyplývá, že mezi jádrem a periferií existuje kontinuum, k čemuž se přiklání i řada autorů jako např. Reynaud (1981), Schuler a Nef (1983). O relativní kontinuitě v rámci změn míry polarizace při hodnocení specifík vztahu jádro-periferie hovoří i Hampl (2000). Havlíček, Chromý (2001) kladou důraz na integrální sounáležitost jádra a periferie a taktéž důraz na relativní kontinuitu změn v míře perifernosti.

S kontinuitou souvisí i další charakteristika vztahu jádra a periferie a tím je jeho časová proměnlivost. Příkladem může být aplikace teorie Perrouxe a Boudevilla (1958), kteří ve své teorii rozlišovali hnací a hnaná odvětví. Hnací odvětví² byla umístována do zaostávajících (periferních) oblastí z toho důvodu, aby postupem času došlo k iniciaci rozvoje celého regionu. Tím by došlo k proměnlivosti pozice daného regionu v čase. Tato opatření ovšem kýžené výsledky nepřinesla, neboť nestačí jen alokace dynamických odvětví, ale je třeba změnit celé sociální a ekonomické klima regionu (Blažek, Uhlíř, 2002). Další teorií, kterou lze aplikovat na časovou proměnlivost vztahu jádra a periferie, je teorie Friedmanna (1966), který mj. rozlišuje 6 efektů, pomocí kterých dochází k dalšímu posilování dominance jádra

² V té době byla za hnací odvětví považována automobilový průmysl, ocelářství a chemie (Blažek, 1993).

nad periferií (blíže Blažek, Uhlíř, 2002). Dopad těchto efektů má za následek vznik napětí mezi jádrem a periferií, které lze řešit např. určitou decentralizací moci, čímž by mohlo vzniknout nové jádro. Může se však stát, že původní jádrový region vyčerpá svůj potenciál k tvůrčí změně a upadne do pozice periferního regionu vůči nově vzniklému jádru (Blažek, Uhlíř, 2002). Regionální vývoj jednotlivých regionů podle Blažka (1999, s. 186) ovlivňují především čtyři hlavní faktory:

- 1) Geografická poloha – vertikální i horizontální
- 2) Kvalita lidských zdrojů – především vzdělávání a podnikatelská činnost
- 3) Ekonomická struktura a její diverzita
- 4) Kvalita životního prostředí

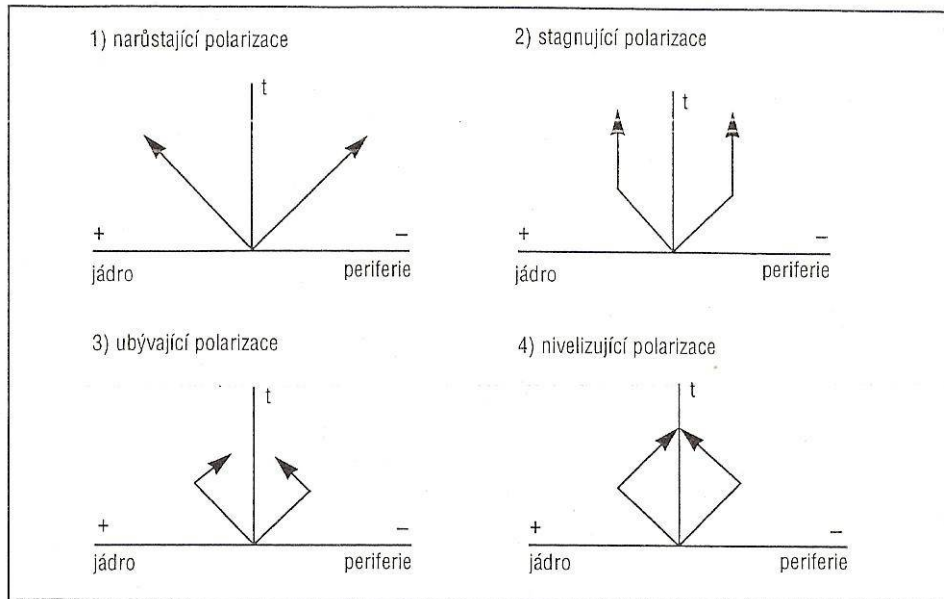
Podle autora bude hrát v budoucnu z hlediska regionální diferenciaci důležitou roli ještě faktor demografický. V závislosti na tom, jak se tyto faktory u jednotlivých regionů v čase mění, se domnívám, že některé regiony mohou ztratit svoji pozici centrálního regionu vlivem zhoršení těchto faktorů či naopak některé periferní regiony mohou zažívat rozvoj, pokud dojde ke zlepšení.

Lze tak konstatovat, že v průběhu vývoje se může periferie změnit v jádrovou oblast nebo naopak se z centrální oblasti stane nová periferie (Heintel, 1998). Dále lze ještě podotknout, že se v čase může měnit i řádovostní úroveň toho, co nazýváme jádrem a periferií. Jako příklad bych uvedl české pánevní prostory, které v minulosti představovaly centrální oblasti Česka. V současnosti však již díky svému úpadku mezi nejvíce centrální nepatří, přesto je nelze považovat v rámci Česka za periferní. To dokládá i výzkum Hampla (2005, 2007), že přestože v transformačním období zažily pánevní prostory (v autorově výzkumu součást metropolitních prostorů) výjimečně nepříznivý vývoj, tak podle sledované úrovně EA^3 /obyv. i tyto jednotky značně převyšovaly průměr nemetropolitních prostorů. Proto se domnívám, že v rámci kraje mohou představovat stále centrální oblasti, tudíž vlivem vývoje nejsou již na makroregionální úrovni centrálními, ale na mezoregionální stále zůstávají.

Vývoj polarizace prostoru ve vztahu jádra a periferie lze demonstrovat také pomocí teoretického konceptu, který zohledňuje v čase diferencovaný vývoj vztahu centra a periferie, přičemž se nejedná o jejich vývojovou posloupnost (obrázek 2, Havlíček, Chromý, 2001).

³ Ekonomický agregát (EA) je definován jako součin počtu pracovních příležitostí a průměrných mezd zaměstnanců (Hampl, 2007, s. 892).

Obrázek 2: Vývojové typy polarizace prostoru



Zdroj: Havlíček, Chromý (2001)

Uvedené schéma lze aplikovat na různé řádovostní úrovně (makro-, mezo-, mikroúroveň). Na každé řádovostní úrovni se mohou projevat odlišné procesy či příčiny, které ovlivňují vývoj daného typu polarizace. Např. na makroregionální úrovni k narůstající polarizaci přispívá vliv globalizace či růst významu velkých center. Jelikož se tato práce orientuje na mikroregionální úroveň, pokusím se o aplikaci těchto vývojových typů právě na této úrovni. Nyní již k jednotlivým typům polarizace.

- 1. Narůstající polarizace.** Jedná se o nejčastější typ. Během vývoje dochází ke stálému prohlubování asymetrie mezi jádrem a periferií. Na mikroregionální úrovni se to může projevat např. migrací obyvatel či zvyšujícím se počtem dojíždějících z periferních lokalit do centrálních obcí mikroregionu. Dalším příkladem může být úroveň občanské a technické vybavenosti, která se v jádrových obcích zlepšuje, zatímco v periferii se zhoršuje či stagnuje. Narůstající polarizace je příčinou prohlubující se integrace mezi jádrem a periferií.
- 2. Stagnující polarizace.** Tato situace je možná především v plánovaných ekonomikách, kde dochází k „umělému“ udržování rovnosti všech regionů a dále pak v oblastech, kde jádra nezískala významnější postavení. Na mikroregionální úrovni se to může projevat tak, že v periferních obcích dojde k rozvoji ekonomických aktivit (např. zde založí pobočku nějaká firma, díky které místní obyvatelé získají práci v místě bydliště), jejichž

vlivem se rozdíl mezi jádrem a periferií nemusí nadále zvyšovat, ale situace se ustálí, tzn. bude stagnovat.

3. **Ubyvající polarizace.** V tomto typu periferie stále posiluje svůj význam, přesto si ale jádro zachovává své výsadnější postavení vůči periferii. Na mikroregionální úrovni se to může projevit např. přesunem aktivit a investic z jádrových obcí mikroregionu. Aktivitou může být např. zřízení zdravotního střediska či celkově rozšíření spektra služeb dostupných v periferii. Investice mohou směřovat např. do školství, podpory místního podnikatelského prostředí, zlepšení stavu technické a dopravní infrastruktury apod. Vlivem těchto aktivit a investic mohou periferní obce posílit svůj význam a snižovat tak závislost na obcích jádrových.
4. **Nivelizující polarizace.** U tohoto typu dochází k vyrovnání rozložení kapitálu, zboží, informací atd. mezi centrem a periferií až do té podoby, že původně vzniklá polarizace úplně zmizí. Na mikroregionální úrovni by to znamenalo, že v rámci mikroregionu nebude polarizace existovat a původně jádrové a periferní obce nebude možno z důvodu vyrovnání rozdílů rozlišovat. Tento typ je pouze teoretickou variantou vývoje regionální polarizace a jeho reálná existence je méně častá.

Na závěr této kapitoly lze konstatovat, že existence jádrových a periferních regionů a jejich vývoj v čase je jevem přirozeným, neboť není možné, aby se oblasti s rozdílným potenciálem, přírodními a historickými předpoklady jevily jako homogenní území. Toho by šlo dosáhnout pouze pomocí působení silných nivelizačních mechanismů, které by však měly negativní vliv na přirozené konkurenční prostředí. Podle Haláse (2008) by tak došlo ke zpomalování celkového socioekonomického vývoje a celé území by pak mělo tendenci stát se periferií na vyšší hierarchické úrovni.

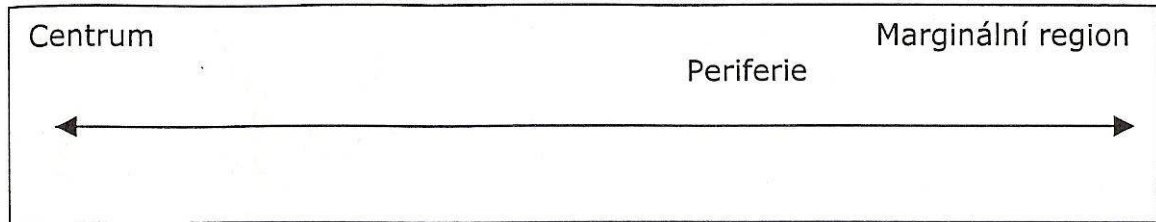
2.3 Definice periferie

Na otázku, co je považováno pod pojmem periferie, neexistuje jednoznačná odpověď. Nelze vymezit jednu finální definici pojmu periferie, jelikož existuje velké množství definic a velmi také záleží na subjektivním pojetí jednotlivých autorů, co si pod pojmem periferie představují. Pojem periferie je totiž více „cítěn“, než přesně definován (Marada, 2001, s. 13). Řada autorů považuje za periferní ta území, která výrazně hospodářsky zaostávají za centrálními oblastmi, jsou obtížně dostupná, málo rozvinutá a často vzdálená od center.

Někteří autoři k periferiím přiřazují i strukturálně postižené oblasti. Definice periferie se mění i na základě měřítkové úrovně, v rámci níž je periferní území vymezováno.

Někteří autoři rozlišují mezi pojmy periferie a marginalita. Andreoli (1994) chápe marginální regiony jako další stupeň perifernosti. Názorně to lze vyjádřit následujícím schématem (obrázek 3):

Obrázek 3: Vztah centrum-periferie-marginální region: nová interpretace starého modelu

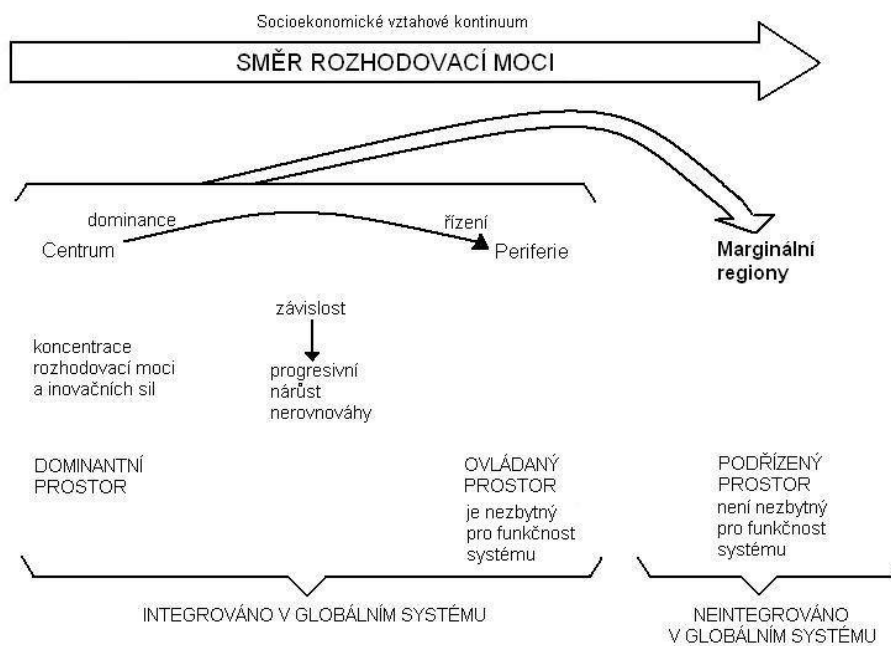


Zdroj: Leimgruber (1994)

Podle Andreoli (1994) jsou periferní regiony integrovány do ekonomického systému skrze vzájemné vazby a interakce s jádrovými regiony. Naopak marginální oblasti jsou od ekonomického systému izolovány, nemají s okolím žádné vazby a interakce, tudíž se jim integrace do systému nepodařila.

Schmidt (1998) chápe marginalitu jako rozšíření kontinua jádro-periferie a názorně to dokumentuje následující schéma (obrázek 4):

Obrázek 4: Pozice marginálních regionů v (rozšířeném) kontinuu centrum-periferie



Zdroj: Schmidt (1998; upraveno)

Z obrázku 4 vyplývá, že marginální regiony nejsou podle Schmidt (1998) nezbytné pro funkčnost systému, naopak periferní regiony nezbytné jsou. Jak tvrdí Halás (2008), dalo by se v tomto smyslu hovořit o hierarchii: centrum-semiperiferie-periferie-marginální region. V našich podmínkách by se jen velmi obtížně nějaké marginální regiony hledaly na základě výše uvedené definice od Andreoli (1994). Tedy aby byly úplně izolovány od ekonomického systému a bez žádných vazeb na okolí. Proto převážná většina evropských autorů považuje termíny periferní a marginální za synonyma. Pro účely této práce není potřeba tyto termíny rozlišovat a budou nadále chápány jako synonyma.

V následujícím textu uvedu, jak někteří autoři periferie definují, případně které charakteristiky považují pro periferní regiony za typické.

Gottmann (1980, s. 16) považuje za periferní následující: „V geografii je periferie to, co obklopuje centrum, v polohovém vztahu to znamená, že čím vzdálenější je bod od centra, tím více je periferní. Politický vztah je však odlišný: periferní umístění znamená podřízenost centru“. Dle mého názoru v realitě existuje mnoho výjimek, které nepotvrzují pravidlo, že čím je bod od centra vzdálenější, tím by byl více periferní (např. některé oblasti při hranicích jsou vzdáleny více od centra, ale jsou méně periferní, než třeba některé oblasti uvnitř státního území, tzv. vnitřní periferie).

Cullen a Pretes (1998) rozlišují dvě základní pojetí. Prvním je ekonomické pojetí, podle kterého je region považován za marginální, pokud je vzdálen od trhu, je závislý na primárních zdrojích, hustota zalidnění dosahuje nízkých hodnot, žije v něm malý počet obyvatelstva a není politicky nebo ekonomicky autonomní. Druhé pojetí je sociální, které předpokládá existenci skupiny, která se považuje za centrum a vůči které jsou nečlenové marginální skupinou. Autoři dále konstatují, že tato dvě chápání se mohou navzájem překrývat, ale ne vždy tomu tak musí být.

Mezinárodní geografická unie uvádí následující definici: „Marginální regiony mají omezené pracovní příležitosti, protože jsou často vzdálené od trhu, mají rozptýlenou populaci, jsou závislé na jednom zdroji a jsou omezované svým fyzickým prostředím (Cullen, Pretes, 1998, s. 189).“ Tato definice by se dala vesměs ztotožnit s ekonomickým pojetím autorů Cullena, Pretese (1998). Rozdíl je v tom, že tato definice ještě uvádí omezenost periferií jejich fyzickým prostředím, což může být např. nevhodný terén pro rozvoj lidských aktivit, atd.

Andreoli, Tellarini (1998) považují za hlavní charakteristiky perifernosti následující: příjmy na obyvatele jsou výrazně nižší, horší stav infrastruktury, určitá kulturní izolace (má

negativní vliv na úroveň podnikání), nevhodné přírodní podmínky (např. vliv klimatu, skalnatost terénu, apod.) a úbytek počtu obyvatel.

Daugirdas, Burneika (2006) považují za typické znaky periferních regionů pomalý a nedostatečný rozvoj, z toho vyplývá následné opožďování periferie oproti jádru. Dalšími znaky je pasivita a určitá uzavřenost. Na druhou stranu autoři uvádí, že v periferních oblastech je větší šance na udržení a přežití tradičních kulturních zvyků.

Dalším příkladem definic periferie je definice uvedená Schmidt (1998, s. 65): „ Periferie je územím nedostatečně integrace do, v daném místě a čase dominujících, struktur, procesů a systémů“. Dominující struktury, procesy a systémy v daném místě a čase představují jádrové oblasti. Periferie je pak na těchto dominujících strukturách závislá a dala by se charakterizovat právě jako nedominující méně rozvinuté území.

Z českých autorů bych uvedl Maradu, Chromého (1999), kteří za periferní považují území ležící mimo ekonomicky intenzivně využívané oblasti a vyznačující se odlehlostí od sídelních center, dále je pro ně typická špatná dopravní dostupnost a malá hustota zalidnění. Na základě této definice můžeme vidět, že autoři k charakteristikám přidávají hledisko dopravní dostupnosti, která má značný vliv na rozvoj regionu (např. vliv na to, zda sem bude proudit zahraniční kapitál či nikoliv). Havlíček, Chromý (2001) dále konstatují, že periferie je specifickým územím s poruchou funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů, které jsou výsledkem nerovnoměrného působení vzájemně se podmiňujících sociálních, ekonomických, politických, kulturních i fyzickogeografických faktorů.

Co se týče mého názoru, pod pojmem periferie si představuji málo rozvinuté území, které značně zaostává za centrálními regiony, ať už se jedná např. o ekonomické hledisko či o kvalitu lidského a sociálního kapitálu, apod. Na druhou stranu se domnívám, že skoro každé území (tedy i periferní) má svůj určitý potenciál, díky kterému by mohlo dojít k rozvoji, pokud jej bude využito (např. díky aktivitě místních obyvatel, kontakty s okolím, apod.). Velmi důležité jsou také impulzy zvenčí, neboť někdy může být míra dezintegrace taková, že samotná iniciativa z periferního regionu nestačí.

Na závěr lze konstatovat, že se jednotlivé definice či znaky typické pro periferní území u jednotlivých autorů více či méně odlišují. Přesto si lze na základě výše uvedených definic a prvků pod periferním územím představit takové území, které je vzdálené od centrálních regionů, dále je slabě integrováno do socioekonomických struktur, má malou politickou a ekonomickou moc, rozptýlenou populaci, apod. Z hlediska hospodářských aktivit jsou zde zpravidla tradiční odvětví čerpající především z přírodních zdrojů.

2.4 Faktory podmiňující vznik periferie

Existuje řada faktorů, které podmiňují vnímání území jako periferie. Vzhledem k tomu, že definice perifernosti jsou poměrně nejednotné, jednotliví autoři se snaží zkoumat periferní oblasti z různých hledisek.

Jednotlivé přístupy se pokusil shrnout ve své práci Leimgruber (1994), který vymezil čtyři základní přístupy: geometrický, ekologický, ekonomický a sociální. Na práci Leimgrubera navázala Schmidt (1998), která rozlišuje celkem šest přístupů, přičemž k původním čtyřem doplňuje ještě politickou a kulturní marginalitu. O různých typech perifernosti se okrajově zmiňují i Daugirdas, Burneika (2006). Dané typy perifernosti se mohou odlišně projevovat na různých řádovostních úrovních. Jelikož je tato práce orientována na mikroregionální úroveň, pokusím se u každého přístupu o jeho aplikaci právě na této úrovni.

1. **Geometrická perifernost** vyjadřuje odlehlost vzdálenostní. Schmidt (1998) však ihned dodává, že odlehlost nějakého území nemusí automaticky znamenat periferní charakter. S tímto názorem se ztotožňuji, neboť existuje řada oblastí, které jsou vzdáleny poměrně daleko od centra a periferními územími nejsou (např. Baleárské ostrovy ve Španělsku, atd.). Schmidt (1998) dále poukazuje, že vedle perifernosti v absolutním prostoru (geografická poloha území) lze brát v potaz i pozici regionu v prostoru relativním (jedná se především o koncept akcesibility⁴). Geometrický přístup využili ve svých pracích např. von Thünen (1826) či Christaller (1933). Na mikroregionální úrovni se může jednat např. o malé obce, které jsou dosti vzdálené od centra mikroregionu (absolutní prostor) a také se k nim difúze nového zboží, informací či inovací může dostávat až jako k posledním v dané oblasti (relativní prostor).
2. **Ekologická perifernost** je při vymezování periferních regionů nejméně obvyklým hlediskem. Schmidt (1998) z tohoto pohledu mezi centrální zařazuje ty oblasti, které mají původní přírodní krajinu, případně oblasti, které respektují přírodní podmínky a kulturní aspekt má na ně jen malý vliv. Za ekologicky nejvíce marginální naopak považuje velmi zalidněné oblasti, jejichž původní prostředí je naprosto přetvořené a přírodní je nahrazeno umělým. Člověk ovlivňuje svojí aktivitou celou Zemi, ale intenzivně proměňuje jen malou část zemského povrchu, z čehož vyplývá, že záleží na intenzitě proměny daných

⁴ Dosažitelnost dané oblasti pro lidi, zboží, informace, inovace, atd.

oblastí. Na mikroregionální úrovni může být příkladem třeba mokřad, ve kterém přežívají nedotčeně původní společenstva rostlin či živočichů.

3. **Ekonomická perifernost** je naopak nejčastěji používaným hlediskem. Schmidt (1998) považuje za ekonomicky periferní ty regiony, které nejsou integrovány do všeobecných vztahů ekonomické produkce a výměny zboží. Dále uvádí, že ekonomické charakteristiky regionů ovlivňuje řada faktorů např. přírodní podmínky regionu, relativní pozice regionu vůči hlavním tokům zboží a kapitálu, vliv politických rozhodnutí, atd. Ekonomické podmínky též ovlivňují sociokulturní rozvoj obyvatel. Autorka si je však vědoma, že vymezování periferních oblastí by nemělo být prováděno pouze na základě ekonomických ukazatelů, neboť tento pohled by byl jednostranný a poskytl by nám pouze velmi omezený obraz reality. Svým výrokem to potvrzují i Havlíček, Chromý (2001, s.8): „Polarizace území není podmíněna pouze ekonomickými aspekty, ale jedná se o podmíněnost komplexního charakteru.“ V rámci mikroregionální úrovně se může jednat např. o obce, které z hlediska těchto charakteristik dosahují značně negativních hodnot (vysoká míra nezaměstnanosti, vysoký podíl ekonomicky aktivních v priméru, atd.).
4. **Sociální perifernost** představuje existující segregaci některých skupin z řady různých důvodů (rasa, náboženství, národnost, atd.), přičemž tyto skupiny jsou marginalizovány díky absenci svého zapojení do společnosti (Schmidt, 1998). Existují ovšem i skupiny, které chtějí být od většinové společnosti marginalizovány dobrovolně (např. některé kmeny v Africe). Sociální typ marginality můžeme nalézt např. v zázemí některých velkoměst (slumy, ghetta určitých skupin obyvatel), ale i v periferních oblastech, kde se zdržují příslušníci původních etnik (např. indiáni, Aboriginci, atd.). Sommers, Mahretu (1998) si myslí, že vliv těchto faktorů rychle roste a jsou pro marginalitu dnes již určující. Jako příklad na mikroregionální úrovni bych uvedl např. Romy, kteří v některých městech bydlí v oddělených zónách či špatně vycházejí s majoritní společností (např. sídliště Chánov v Mostě, Matiční ulice v Ústí nad Labem, atd.).
5. **Kulturní perifernost** je specifickým případem sociální perifernosti. Určitá skupina náležející k jisté kultuře je sice včleněna do majoritní společnosti, ale není integrována do odlišného kulturního kontextu. Příkladem na mikroregionální úrovni může být např. opět minoritní obyvatelstvo Romů v některé obci, které je sice včleněno do majoritní společnosti obce, ovšem vyznává jiné kulturní hodnoty.

6. **Politická perifernost** závisí na (ne)zájmu rozhodovacích orgánů o rozvoj určitého území. Uvnitř států můžeme nalézt takové oblasti, na které to má pak řadu negativních dopadů (malé investice, nedostatečná infrastruktura, slabá populační základna, apod.). Schmidt (1998) zmiňuje dva druhy politické marginality. První se týká pohraničních pásem, která podle Schmidt představují nárazníkové zóny vůči okolním státům a díky tomu jsou podporovány státem méně (vzhledem k potencionálnímu riziku), což má za následek např. právě nedostačující infrastrukturu. Domnívám se, že v současné době v řadě oblastí (např. v Evropské unii, dále jen EU) díky stále větší integraci ztrácejí hranice svůj původní význam a nesouhlasím s tím, že pohraniční pásma musejí být na okraji zájmu. Druhý typ představuje oblasti, které mají nevyhovující ekonomickou strukturu a nedokáží se přizpůsobit současným technologickým trendům. K rozvoji těchto oblastí by mohlo dojít pomocí počátečního vnějšího impulzu (např. investice, nové technologie, apod.) z centra rozhodování, které má ovšem zpravidla jiné priority (podpora a rozvoj úspěšnějších a perspektivnějších oblastí). Na mikroregionální úrovni se může jednat např. o některou část obce, kterou zastupitelstvo může z různých důvodů opomíjet (např. co se týče prostředků sem směřovaných, apod.), což může být důvodem např. desintegrace obce.

Každý z výše zmíněných druhů perifernosti nabízí pohled na tuto problematiku z určitého úhlu. Žádný z těchto druhů se téměř nikdy nevyskytuje v ryzí podobě. Působení jednoho druhu perifernosti v daném regionu přináší většinou působení dalších druhů. Z toho vyplývá, že je potřeba tyto přístupy kombinovat a ne se zaměřit např. jen na ekonomické hledisko (Schmidt, 1998; Havlíček, Chromý, 2001). Dále např. Daugirdas, Burneika (2006) tvrdí, že přestože geometrické hledisko bývá často zmiňováno u periferií, nelze jej považovat za hledisko univerzální. Dále např. Vanduchová (2001) se domnívá, že prvotní příčinou perifernosti u většiny regionů na úrovni nižší než státní je faktor polohové perifernosti a tudíž velká vzdálenost od centra.

2.5 Definice hranic a pohraničí, pohraniční regiony

Podobně jako u definování pojmu periferie, tak i u pojmu hranice existuje značné množství definic, protože můžeme identifikovat různé typy hranic podle jejich účelu vymezení, podoby, apod. Jak uvádí Chromý (1999), hranice jsou obecně čáry nebo zóny, které oddělují dva kvalitativně diferencované celky (např. regiony, fyzickogeografické

jednotky, administrativní jednotky, státní útvary, apod.). R.J. Johnston (2000) si pod pojmem hranice představuje dělicí čáru mezi jednou prostorovou jednotkou nebo skupinou a druhou. Haggett (1983) používá z hlediska funkčního slovo hranice k popsání obvodu teritorií, přičemž za teritorium považuje oblast, nad níž jsou určitým způsobem vykonávána práva vlastnictví. Existuje ovšem i řada dalších definic hranice (blíže např. Dokoupil, 2000).

Někteří autoři se snaží vytvořit určitou typologii hranic. Vymezují je podle různých kritérií a následkem toho existuje značné množství typů hranic. Řada z nich je diskutabilních či vzájemně se překrývajících. Nejčastěji se hranice dělí na přírodní (hranice, jejichž průběh je dán přírodními prvky v krajině – např. horstvo, vodní tok, apod.) a umělé (spojené s činností člověka). Další dělení hranic může být např. na zonální a liniové. Např. Chromý (1999) dále dělí hranice krom výše zmíněných typů na etnické (hranice mezi oblastmi s různým jazykem nebo mezi oblastmi, jejichž obyvatelstvo se hlásí k jiným národům), geometrické (jsou vedeny od jednoho bodu ke druhému aniž by braly v potaz fyzickogeografické, sociální, ekonomické, aj. podmínky), historickogeografické (vymezené podle hlediska „času“ a jedná se o hranice reliktní) a politické (oddělují od sebe dva různé politické systémy). Hranice lze dále také klasifikovat podle propustnosti hranice (konzervační, uzavřená, částečně otevřená, otevřená), z genetického hlediska (nová či reliktní), podle řádovostní úrovně regionů, mezi nimiž jsou vymezovány (mikro-, mezo-, makroregionální), atd. (blíže např. Jeřábek, Dokoupil, Havlíček, 2004). Podle Hampla (2000) se všechny funkce hranic a jejich vlastnosti vzájemně podmiňují (většinou v synergickém slova smyslu, tzn. posilují).

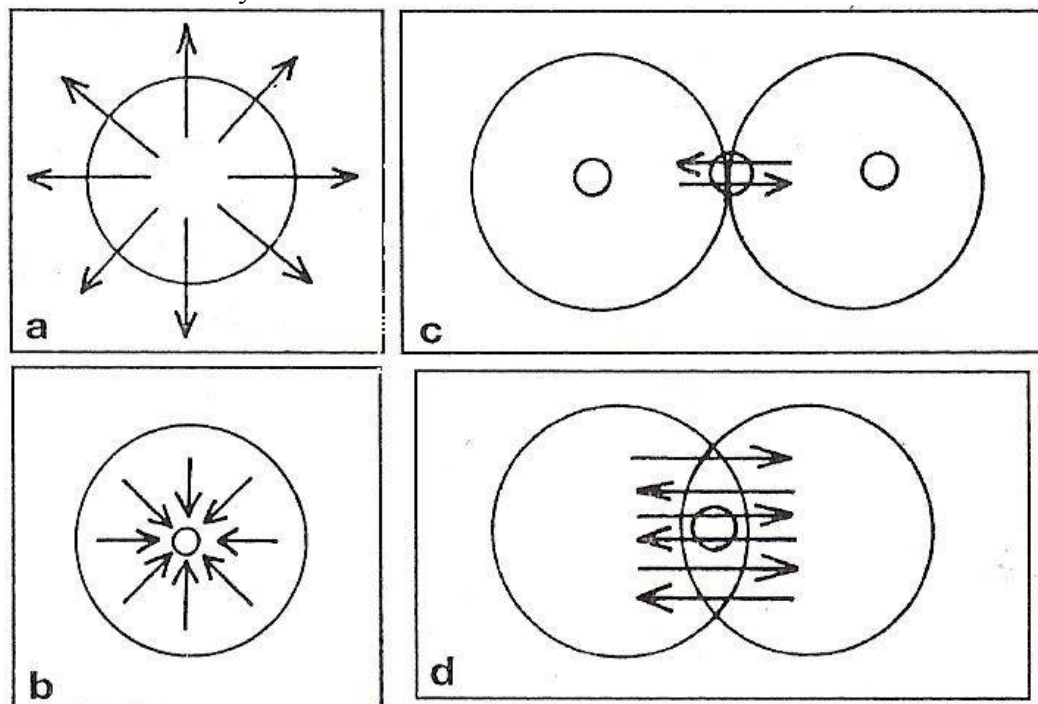
Hranice samotné jsou spíše liniového charakteru. Naopak pohraniční prostor neboli pohraničí má charakter plošný. Obecně lze pohraničí definovat jako zónu, ve které je pozorovatelný vliv hranice (Dokoupil 2000). Je zřejmé, že takto vymezené území se může region od regionu navzájem lišit a to např. vlivem různých hraničních efektů (např. efekt periferie a přeskočků, potencionálně diferenční a difúzní efekt, atd., blíže Seger, Beluszky 1993, cit. v Dokoupil 2000, s. 13). Arnold-Palussiére (1983, cit. v Dokoupil 2000, s. 11) definuje pohraniční zóny vzhledem k národnímu zákonodárství jako celní území, která se rozprostírají do 20 km na jedné i druhé straně hranice.

Pohraniční území však lze vymezit i ve vztahu k centru, tedy ne jen ve vztahu k hranici, což dokládají práce některých autorů. Houžvička (1996) považuje ve vztahu k centru pohraničí za periferní území se specifickými přírodními, ale také socioekonomickými podmínkami vyplývajícími především vlivem odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce a následným dosídlením jinými obyvateli. Podle Kastnera (1996) je pohraničí

periferním územím s nižší frekvencí kontaktů s centrem země. Podle Chromého (1999) pohraničí vykazuje jiné znaky (např. z hlediska politického, ekonomického, apod.) v porovnání s centrem. Je ještě záhodné podotknout, že někdy bývají rozdílným způsobem vnímány pojmy pohraničí a příhraničí. Pohraničím je obvykle myšlen pás podél obou stran hranice, zatímco na příhraniční oblast je nahlíženo jako na území jen na jedné straně hranice. Vymezení pohraničí podle různých autorů v rámci Česka je součástí kap 2.6.2.

Vliv hranic je největší na to území, které těsně přiléhá ke státní hranici. Tento vliv může být jak pozitivního (např. přeshraniční spolupráce v rámci euroregionu), tak negativního (např. tranzitní doprava) charakteru. Maier (1990, cit. v Dokoupil 2000, s. 12) rozlišuje čtyři typické hraniční situace. První dvě představují extrémní formy fungování pohraničních regionů, zatímco druhé dvě představují smíšené formy původních systémů (obrázek 5).

Obrázek 5: Modely situací na hranici



Zdroj: Maier 1990, cit. v Dokoupil 2000, s. 12

a) Pohraniční region jako otevřený systém

Jedná se o systém, který je orientovaný směrem ven. Je typický pro region, který se snaží expandovat za hranici. Tento model má opodstatnění při historickém konstituování států a jejich expanzivních snahách o rozšíření vlastního území.

b) Pohraniční region jako zavřený, centralizovaný systém

V tomto systému je hranice „uzavřená“, působí jako bariéra. Všechny aktivity jsou shlukovány do centrálních oblastí, díky čemuž dochází k posilování rozdílů mezi centrem a periferií (lze přirovnat k tzv. narůstající polarizaci, viz kap. 2.2).

c) Pohraniční systém jako systém mostu mezi sousedními státy

Hranice mezi státy je částečně otevřená. Na několika místech jsou vybudovány „mosty“ (hraniční přechody), které slouží k výměně zboží a osob. Identita a nezávislost sousedních regionů zůstává zachována.

d) Pohraniční region jako systém kontaktního území

Hranice plní funkci otevřené hranice. Dochází k více či méně silnější integraci či fúzi obou společenství z obou stran hranic.

Znázorněné modely situací na hranici poskytují systematický pohled na pozici a fungování pohraničních regionů. Přesto nemohou plně vysvětlovat realitu z toho důvodu, že ve své době tato koncepce předpokládala jistou symetrii vztahů pro situaci v pohraničních regionech (Dokoupil, 2000). V pohraničních regionech dochází i ke složitějším situacím a projevují se různé efekty a vazby (blíže např. Seger, Beluszky 1993, cit. v Dokoupil 2000, s. 13; Zeman 2001). Jaký má vliv hranice a který model by šel aplikovat na okres Trutnov jak v minulosti, tak v současnosti, je součástí kap 2.7.2.

2.6 Problematika perifernosti a hranic v rámci Česka

2.6.1 Česko a jeho periferní oblasti

V této podkapitole se zaměřím na periferní oblasti v rámci celého Česka a uvedu jejich vymezení podle několika autorů, kteří se touto problematikou zabývali.

V roce 1987 se autoři Hampl, Gardavský, Kühnl zabývali vývojem systému osídlení, kde se mj. pokusili o hodnocení polarizace prostoru z hlediska exponovanosti území. Pod pojmem exponovanost autoři chápou agregátní vyjádření polohy a částečně i významového postavení v celém sociálně-geografickém systému. Při tomto hodnocení brali v potaz zejména vzdálenost i vazbu dílčích jednotek vůči hlavním centrům osídlení, hlavním komunikacím, atd.; dále pak velikost a významnost jednotek samotných a také intenzitu osídlení v jejich bližším okolí. Výsledkem bylo vymezení území kategorií exponovanosti (výrazně, středně, slabě) a perifernosti (slabě, středně, výrazně), přičemž periferními oblastmi byly neexponované zóny s neatraktivní polohou a nízkou intenzitou osídlení. Z jimi

zpracované mapy lze vyčíst, že mezi tato nejvíce periferní území patří jižní, jihozápadní, severovýchodní pohraničí Čech, dále oblast Jeseníků, z velké části Českomoravská vrchovina a pás podél hranic se Slovenskem.

Musil (1988) v rámci svého výzkumu Regenerace sídel a jejich funkčních systémů vymezil periferní území na základě tzv. generelových jednotek⁵. K jejich identifikaci použil statistickou metodu shlukovou analýzu a řadu socioekonomických charakteristik. Pro periferní oblasti je charakteristický úbytek obyvatel, podíl osob ve starším věku, úbytek ekonomicky aktivních osob, nižší rozsah bytové výstavby, nižší podíl osob se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, vysoký podíl zaměstnaných v zemědělství, chudší vybavení domácností a nižší úroveň občanské vybavenosti. Jeho přínos spočívá především v odhalení tzv. „vnitřních periferií“, problémových oblastí uvnitř státního území.

Illner a kol. (1989) i v jiných pracích vymezili periferní oblasti na základě sociálních podmínek území. Sociálně problémové regiony jsou typické znehodnoceným životním prostředím a jednotlivé charakteristiky obyvatelstva nejsou příznivé (ekonomická aktivita podle sektorů, vzdělanost, demografické složení, apod.). Spolu s kolektivem autorů vytvořil Illner mapu periferních území Československé republiky, kde se periferní území nacházejí opět převážně při administrativních hranicích krajů.

V průběhu devadesátých let 20. století byly výzkumy periferních oblastí v Česku ve stínu řešení tematiky transformačních procesů dílčích socioekonomických sektorů a tematika se zaměřovala především na jádrové oblasti (Hampl a kol., 1996; 2001). Za hlavní důvody, proč tomu tak bylo, lze považovat následující (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2003-2005):

- 1) neexistence výrazných rozdílů mezi jednotlivými regiony Česka na konci totalitního období vlivem procesu nivelizace regionálních rozdílů v socialistickém období
- 2) potřeba řešit významnější problémy – transformace ekonomiky jako celku, transformace společnosti, politického systému, atd.

Neznamená to však, že by území Česka nebylo vnitřně diferencováno, případně že neexistovaly problémové oblasti. Jejich existence byla potvrzena ještě před pádem totalitního komunistického režimu (viz výše, Hampl, Gardavský, Kühnl, 1987; Musil, 1988; Illner, 1989; atd.).

⁵ Pojem generelových jednotek vznikl na konci 70. let 20. století a byl zaveden Terplanem. Generelové jednotky jsou v podstatě spádová území středisek osídlení (Musil, 1988). Musil, Müller (2008) uvádějí, že v současné době jsou generelové jednotky pro vymezování periferních oblastí nevhodné vzhledem k rozsáhlému slučování (v 70. a 80. letech 20. století) a pozdějšímu rozlučování obcí (v 90. letech 20. století). Tyto procesy totiž zcela změnily strukturu obcí jako základních skladebných prvků generelových jednotek.

Transformační procesy přinesly řadu dopadů, přičemž jedním z nich bylo zvyšování rozdílů mezi bohatými a chudými regiony (bohaté centrální oblasti vs. dlouhodobě hospodářsky slabé regiony; centrální oblasti vs. nově se objevující strukturálně postižené regiony). Díky tomu vzrostl zájem o problémové oblasti v následujících letech.

V devadesátých letech 20. století lze také zaznamenat posun od výzkumu prostorových (horizontálních) rozdílů k výzkumu sociálních a ekonomických rozdílů uvnitř společnosti (vertikální stratifikace) (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2003-2005). Od jejich druhé poloviny se do popředí zájmu dostává regionální politika a problematika regionálního rozvoje, mezi jejíž cíle patří také řešení problematiky periferních oblastí.

V posledních letech se problematikou polarizace prostoru zabývají především (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2003-2005):

1) „Albertovská škola“

– výzkum problémových oblastí v rámci výzkumu transformačních procesů a výzkumů regionálního vývoje a problematiky státní správy a samosprávy a v rámci regionálního rozvoje a regionální politiky, řešení problémových a strukturálně postižených regionů, např. Hampl a kol. (1996; 2001), Hampl, Müller (1998), atd.

– analýza teoreticko-metodologických rámců výzkumu polarizace prostoru, analýza a identifikace problémových oblastí a hodnocení územní diferenciacce státu na bázi krajů a okresů, např. Havlíček, Chromý (2001), Marada (2001), atd.

2) „Brněnská škola“

– identifikace a analýza periferních a marginálních oblastí zejména na mikroregionální a lokální úrovni a studium vlivu „vnitřních“, zejména socio-kulturních rámců procesu polarizace prostoru, např. Mikulík (1999), Vaishar (ed.) (2000), Vaishar (1999), atd.

Tento výčet, co se studia a problematiky periferních území týče, není samozřejmě konečný. Problematice periferních oblastí je také věnována pozornost v tematicky blízkých, ale specificky jinak zaměřených výzkumech. Mezi takovéto výzkumy patří například výzkumy pohraničí, výzkumy rozvoje venkova a rurálního prostoru, výzkumy druhého bydlení a rekreace, výzkumy města, jádrových oblastí a suburbanizačních procesů, atd. (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, cit. v Novotná 2005, s. 12-13).

Přes výše zmíněné výzkumné činnosti věnované této tematice lze říct, že i nadále je nedostatečně řešeným tématem studium mechanismů vzniku a vývojových změn periferií na úrovních řádově nižších než mezoregionálních, tj. především na úrovni mikroregionů a subregionů (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2003-2005).

2.6.2 Vymezení pohraničí v rámci Česka

V této kapitole se zaměřím na to, jak někteří autoři chápou pohraničí v rámci České republiky. První vymezení bylo ztotožněno s územím, které okupovala německá armáda ve 2. světové válce. V letech 1949, 1960 a 1969 byly především pro potřeby dosídlovací politiky provedeny dílčí úpravy vzhledem k administrativně správnímu členění. V roce 1986 bylo poslední předrevoluční vymezení podmíněno vojensko-politickými zájmy. To se ovšem týkalo jen jihozápadního pohraničí (Jeřábek, 2000). Současné chápání pohraničí je podmíněno především dostupností datové základny. Pohraničí je tak chápáno jako souvislé území, sestávající se z okresů při státní hranici (Jeřábek, 2000). Hampl (2000) se s tímto názorem ztotožňuje, přičemž dodává, že poměrně značná velikost okresů na jedné straně a poměrně malá velikost státu na straně druhé umožňují ovšem jen velmi široké vymezení pohraniční zóny (všechny okresy při hranicích představují dohromady skoro polovinu celé České republiky). Dále také uvádí i pár případů, kdy je vhodné nedodržet polohu okresu u státní hranice v rámci vymezení pohraničí (blíže Hampl, 2000). Řada autorů ve svých pracích české pohraničí rozděluje ještě do několika regionů (např. Jeřábek, 1998; Jeřábek, 2000; Hampl, 2000; Marada, 2003). Např. Hampl (2000) i Marada (2003) používají ve svých pracích rozdělení českého pohraničí zachyceného na obrázku 6. K tomuto typovému rozdělení pohraničí uvádějí samozřejmě i své důvody (blíže Hampl, 2000).

Obrázek 6: Možné rozdělení pohraničí České republiky



Zdroj: Marada (2003)

Takovéto vymezení českého pohraničí není samozřejmě jediným možným řešením. Pohraničí lze vymezit jako zonální území vymezené politickými okresy z let 1850, 1949; soudních okresů (relativně nodálních historickogeografických regionů) z let 1850-1949 či jako zonální území příhraničních mikroregionů s centry pověřených obecních úřadů z počátku 90. let 20. století (Chromý, 2000, s. 70). Chromý (2000) dále uvádí, že ve specifickém případě českého pohraničí je vhodné zdůrazňovat hledisko kulturněgeografické a historickogeografické, např. vymezit pohraničí Česka etnickou česko-německou hranicí. Jako příklad bych uvedl práci Kuldové (2006), ve které je české pohraničí chápáno právě jako oblast přibližně odpovídající bývalému německému jazykovému území.

Celkově lze shrnout, že existuje řada způsobů, jak vymezit české pohraničí. Jednotlivé způsoby se u jednotlivých autorů liší podle použitého kritéria, např. hledisko administrativní, vzdálenosti od hranice, kulturněgeografické, apod. Přestože se různí autoři při vymezování pohraničí Česka úplně neshodují, často se jedná o pás pohraničních okresů z let 1960-2002 (Marada, 2003). Je to dáno především dostupností datové základny, neboť na této řádovostní úrovni je k dispozici již větší počet dostupných ukazatelů a charakteristik, zatímco u úrovní nižších (tj. např. úroveň mikroregionů, obcí, atd.) je jich k dispozici méně.

2.7 Aplikace problematiky perifernosti a hranic na okres Trutnov

2.7.1 Hodnocení okresu Trutnov z hlediska perifernosti

Každé území by mělo být nějak zařazeno z pohledu polohy a postavení v sociálně-ekonomickém systému. Proto v této kapitole bude rozebráno zařazení Trutnovska z hlediska perifernosti jednak v rámci celé České republiky, tak i v rámci Královéhradeckého kraje.

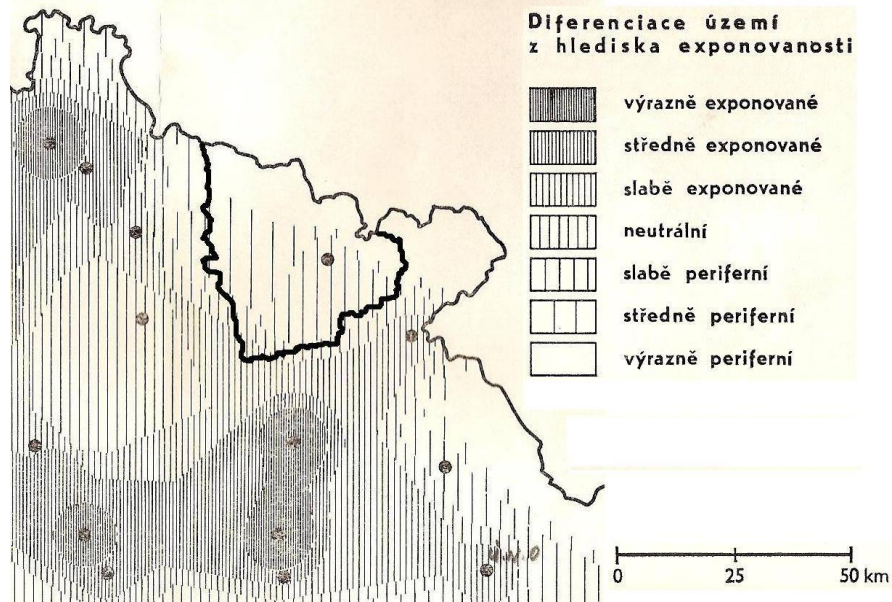
2.7.1.1 Hodnocení okresu Trutnov v rámci celé České republiky

Jak je popsáno v kap. 2.6.1, Hampl a kol. (1987) se zabývali mj. hodnocením polarizace prostoru z hlediska exponovanosti území. Z jejich vytvořené mapy vyplývá hodnocení území okresu Trutnov a jeho okolí. Díky tomu lze názorně vidět, jak okres Trutnov dopadl při jejich zkoumání z hlediska exponovanosti a perifernosti (obrázek 7).

Z obrázku 7 vyplývá, že území okresu Trutnov se jeví převážně periferně. Samotné nejbližší okolí města Trutnov se jeví slabě periferně, taktéž i území na jih od Trutnova. Západní část okresu již spadá do kategorie středně periferní. Pohraničí okresu Trutnov je podle autorů v kategorii výrazně periferní, což mohlo být způsobeno např. tím, že Krkonoše

představovaly značnou bariéru pro kontakty s okolím v Polsku nebo tím, že cestovní ruch v té době neměl takový význam, jaký má pro krkonošská střediska dnes.

Obrázek 7: Diferenciace území z hlediska exponovanosti a perifernosti v okrese Trutnov

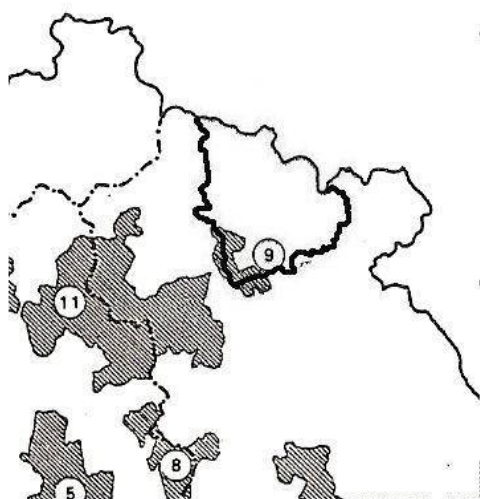


Zdroj: Hampl, Gardavský, Kühnl (1987; upraveno)

Poznámky: Okres Trutnov je znázorněn přibližným obrysem okresních hranic ve výřezu části Česka

Další prací, kterou je možno využít pro hodnocení okresu Trutnov z hlediska perifernosti v rámci celé České republiky, je práce Musila (1988, viz kap. 2.6.1). Z jeho zpracované mapy vyplývá následující hodnocení okresu Trutnov (obrázek 8).

Obrázek 8: Rozmístění periferních území v okrese Trutnov na základě generelových jednotek



Zdroj: Musil (1988; upraveno)

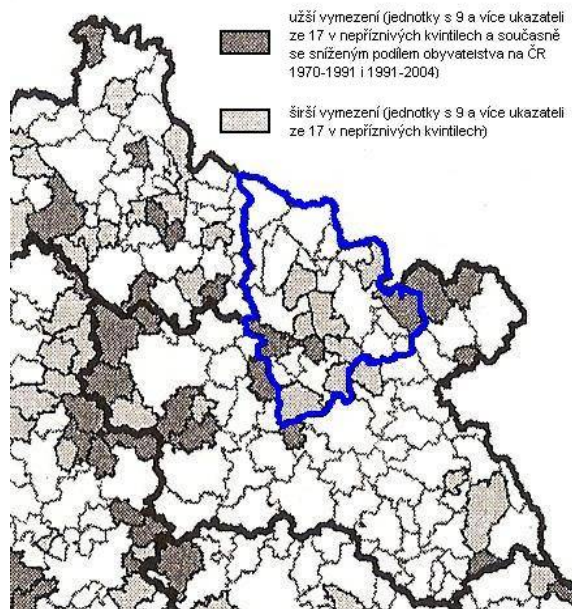
Poznámky: Okres Trutnov je znázorněn přibližným obrysem okresních hranic ve výřezu části Česka; čerchovanou čarou jsou znázorněny hranice původních krajů (v roce 2000 nahrazeny kraji současnými)

Z obrázku 8 lze vysledovat, že periferní území se v okrese Trutnov nacházejí v jeho jihozápadní části. Převážně se jedná o území podél hranic s okresem Jičín a částečně také o území poblíž styku tří okresů (Trutnov, Hradec Králové, Náchod). Musil (1988) se domnívá, že se u převážné většiny vymezených periferních oblastí jedná o přírodně neatraktivní území, kde hraje významnou roli zemědělství a taktéž tyto oblasti nejsou přitažlivé pro bydlení. Vzhledem k charakteru území jihozápadní části okresu Trutnov lze s uvedenými důvody souhlasit.

Pokud porovnáme obrázek 7 a 8, dospějeme k závěru, že se mezi sebou významně liší (periferní oblasti v okrese Trutnov vyšly daným autorům odlišně). Domnívám se, že se značně projevila aplikace odlišného přístupu k vymezení periferií. Můžeme tak konstatovat, že vymezení periferních oblastí je relativní a závisí na subjektivním pohledu autorů, kteří mohou volit různá specifická kritéria a způsoby vymezení.

Na obrázku 9 jsou zachycena periferní území v okrese Trutnov na základě tzv. subregionálních jednotek⁶. Tyto jednotky byly základními územními jednotkami pro výzkum autorů Musila a Müllera (2008).

Obrázek 9: Rozmístění periferních území v okrese Trutnov na základě subregionálních jednotek



Zdroj: Musil, Müller (2008; upraveno)

Poznámky: Okres Trutnov je znázorněn přibližným obrysem hranic modrou barvou ve výřezu části Česka

⁶ Východiskem vymezení byla teorie polarizace území v tzv. nodálních jednotkách (centrum a zázemí) na různých řádových úrovních. Jelikož se jednalo o velmi malé nekomplexní jednotky, hlavním kritériem jejich konstrukce byla existence základních obslužných funkcí v centrální obci. Taktéž byla vymezena spádová území těchto center na základě příslušnosti do správních obvodů a na základě spádovosti k centřům pracovních příležitostí. Dané subregionální jednotky jsou tvořeny většinou obcí se základními střediskovými funkcemi a jejím zázemím (Musil, Müller, 2008).

Z obrázku 9 vyplývá, že periferní území se nacházejí také především v jihozápadní části okresu. Částečně se nacházejí i ve východní části okresu. Pro tyto oblasti platí charakteristiky popsané na předcházející stránce (přírodní neatraktivní prostředí neplatí pro zmiňovanou východní část okresu). Dále je pro tyto oblasti typická rozdrobená sídelní struktura a některé z těchto oblastí také ztrácejí trvale bydlící obyvatelstvo.

Nyní se pokusím srovnat okresy Česka pomocí pár zvolených ukazatelů⁷ a zjistit, zda-li okres Trutnov jako celek patří mezi periferní i v současném období. K tomuto srovnání využiji několika charakteristik⁸, když řadu z nich využil ve své práci např. Musil (kap. 2.6.1).

První sledovanou charakteristikou byl vývoj počtu obyvatel, který byl vypočítán pomocí řetězového indexu vývoje počtu obyvatel⁹ mezi roky 2001 a 2009. Nejlepší pozici u této charakteristiky vykazují okresy Praha-východ (144,08), Praha-západ (137,74) a Brno-venkov (125,52). Jedná se o okresy v zázemí velkých měst, které jsou atraktivní pro nové obyvatele z důvodu relativního klidu, životního prostředí či dobré dopravní dostupnosti do centra. Nejhůře naopak dopadly okresy Plzeň-jih (89,99), Břeclav (91,45) a Bruntál (92,97). Okres Trutnov (99,77) obsadil 52. pozici. Z jeho hodnoty vyplývá, že ztráta počtu obyvatel za sledované období je jen nepatrná.

Z hlediska charakteristiky indexu stáří¹⁰ jsou na tom nejlépe okresy Praha-západ (69,68), Česká Lípa (74,72) a Praha-východ (77,33). Jedná se o okresy, které představují zázemí Prahy (v případě okresu Česká Lípa zázemí Liberce), tudíž jejich pozitivní hodnoty mohou být způsobeny díky procesu suburbanizace mladých obyvatel právě do zázemí těchto měst. Nejhůře naopak dopadly okresy Brno-město (134,75), Plzeň-město (132,35) a Praha (130,01). Z toho vyplývá, že v městských okresech převažují důchodci nad mladou populací nejvýznamněji a opět to může být způsobeno procesem suburbanizace a přesunem mladých do zázemí těchto městských okresů. Okres Trutnov (102,01) skončil na 37. místě. Z jeho zjištěné hodnoty lze vidět, že i v okrese Trutnov převažuje poproduktivní populace nad předproduktivní.

⁷ Data, která se týkají vývoje počtu obyvatel, jsou za roky 2001 a 2009, data týkající se věkové struktury jsou z roku 2008, data týkající se podílu ekonomicky aktivních obyvatel v priméru a vzdělanosti obyvatel jsou z roku 2001.

⁸ Vývoj počtu obyvatel, index věkového složení, index části ku celku vývoje věkové struktury v okresech vůči celkovému vývoji v Česku, podíl ekonomicky aktivních v priméru, index vzdělanosti.

⁹ Řetězový index vývoje počtu obyvatel je podíl počtu obyvatel v mladším časovém horizontu ku počtu obyvatel ve starším časovém horizontu vynásobený stem.

¹⁰ Index stáří je podíl počtu obyvatel ve věku 65 a více let ku počtu obyvatel ve věku 0-14 let vynásobený stem. Pokud je jeho hodnota větší jak 100, znamená to, že v daném regionu převažuje poproduktivní populace nad předproduktivní a pokud je jeho hodnota menší než 100, je tomu naopak.

Co se týče indexu části ku celku vývoje věkové struktury¹¹, je pořadí okresů logicky stejné. Nejlépe opět dopadly okresy Praha-západ (0,66), Česká Lípa (0,71) a Praha-východ (0,74), nejhůře naopak Brno-město (1,28), Plzeň-město (1,26) a Praha (1,24). Okres Trutnov (0,97) skončil opět na 37. místě. Díky této charakteristice lze vidět, že v okrese Trutnov je nepatrně příznivější věková struktura obyvatel, než pro hodnocení celé České republiky jako celku.

Další sledovanou charakteristikou byl podíl ekonomicky aktivních v priméru, který představuje procentuální zaměstnanost ekonomicky aktivních obyvatel (dále jen EAO) v zemědělství, rybolovu a lesnictví. Nejmenší podíl EAO v priméru měly v roce 2001 okresy Praha (0,58), Ostrava-město (0,59) a Karviná (0,72). Jedná se o velmi zalidněné a urbanizované regiony, což dokazují i další okresy v pořadí (Ústí nad Labem, Plzeň-město, Brno-město). Nejhůře z hlediska této charakteristiky skončily okresy Pelhřimov (12,26), Znojmo (11,35) a Havlíčkův Brod (10,72), ve kterých má primér značný význam. Okres Trutnov (3,51) skončil na 23. místě. Hodnota pro celou Českou republiku je 4,4, což znamená, že z hlediska této charakteristiky se jeví okres Trutnov v rámci Česka pozitivně.

Poslední sledovanou charakteristikou byl index vzdělanosti¹², pomocí které lze sledovat, které regiony mají více či méně obyvatel s vyšším dosaženým vzděláním, konkrétně se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Nejlépe dopadly okresy Praha (1,31), Brno-město (1,26) a Plzeň-město (1,14), nejhůře naopak okresy Sokolov (0,79), Chomutov (0,82) a Tachov (0,83). Ze zjištěných údajů vyplývá, že nejlépe dopadly městské okresy, což není žádné překvapení. Okres Trutnov (0,92) skončil na 52. místě. Vůči celé České republice (1,00) se okres Trutnov jeví trochu slaběji s o něco nižším indexem vzdělanosti.

Při výpočtu průměrného pořadí ze všech sledovaných charakteristik skončil okres Trutnov na 40. místě, tedy přibližně v polovině sledovaných jednotek¹³. Na základě toho lze tvrdit, že v současné době okres Trutnov patří mezi neutrální regiony z hlediska hodnocení exponovanosti a perifernosti. Dále jsem se ještě pokusil zjistit, který okres v Česku je okresu Trutnov z hlediska těchto charakteristik nejvíce podobný. Využil jsem statistické metody shlukové analýzy, jejíž podstatou je vyhledání jednotek, které si jsou z hlediska několika

¹¹ Index části ku celku věkové struktury je vypočítán jako podíl indexu stáří okresu ku indexu stáří celého Česka. Pokud je jeho hodnota větší než 1, znamená to, že v daném okrese je méně příznivá věková struktura obyvatel než pro hodnocení České republiky jako celku.

¹² Index vzdělanosti je ukazatel, který je konstruován jako podíl obyvatel se středoškolským a vysokoškolským vzděláním na dospělé populaci. Při jeho konstrukci je vysokoškolskému stupni dáována vyšší váha ve srovnání se středoškolskou úrovní, konkrétně v této práci je přidělena váha třináásobná.

¹³ V České republice je celkem 77 okresů, které v současné době ze správního hlediska neexistují, ale zůstaly jednotkami statistickými a územně-orientačními.

indikátorů nejpodobnější. Nejvíce podobnými okresy z hlediska sledovaných charakteristik jsou Vsetín a Šumperk. Jedná se taktéž o příhraniční regiony, kde podél hranic probíhá poměrně vysoké horské pásmo. Dalo by se říci, že tyto okresy mají podobné přírodní podmínky. V případě okresu Trutnov a Šumperk se mohla podobnost projevit díky historickým událostem (např. vysídlování a následné dosídlování obyvatel po 2. světové válce).

2.7.1.2 Hodnocení okresu Trutnov v rámci Královéhradeckého kraje

Charakteristiky, které byly hodnoceny výše za všechny okresy celé České republiky, nyní budu hodnotit jen za okresy patřící do Královéhradeckého kraje¹⁴. Díky tomuto hodnocení chci zjistit, jakou pozici má okres Trutnov právě v rámci Královéhradeckého kraje.

Co se týče vývoje počtu obyvatel, je pořadí následující: Jičín (102,34), Hradec Králové (101,36), Rychnov nad Kněžnou (100,48), Náchod (99,81) a Trutnov (99,77). Na základě této charakteristiky se tedy okres Trutnov jeví nejvíce periferně v rámci Královéhradeckého kraje.

U ukazatele indexu stáří a indexu části ku celku věkové struktury¹⁵ je pořadí takovéto: Rychnov nad Kněžnou (101,82, resp. 0,97), Trutnov (102,01; 0,97), Náchod (106,50; 1,01), Jičín (111,38; 1,06) a Hradec Králové (121,19; 1,15). Z toho vyplývá, že všechny okresy v kraji mají více poproduktivní populace než předproduktivní, což není pozitivní. Okres Trutnov je z hlediska této charakteristiky na druhém místě v kraji.

Pořadí z hlediska charakteristiky podílu EAO v priméru je následující: Trutnov (3,51), Hradec Králové (4,41), Náchod (4,82), Rychnov nad Kněžnou (7,37) a Jičín (7,96). Lze tak vidět, že okres Trutnov má nejmenší hodnotu v rámci kraje, což je dáno přírodními podmínkami v okrese.

V případě hodnocení podle ukazatele indexu vzdělanosti je pořadí takovéto: Hradec Králové (1,08), Rychnov nad Kněžnou (0,95), Jičín (0,95), Náchod (0,94) a Trutnov (0,92). Není nic překvapivého, že největšího indexu vzdělanosti v kraji dosahuje okres Hradec Králové, ve kterém leží stejnojmenné krajské město. Právě pravděpodobně díky lokalizaci krajského města je index vzdělanosti v okrese Hradec Králové nejvyšší. Okres Trutnov má v rámci kraje index vzdělanosti nejnižší, což je negativní.

¹⁴ Jedná se o okresy Hradec Králové, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou a Trutnov.

¹⁵ V tomto případě je index části ku celku věkové struktury vypočítán jako podíl indexu stáří okresu ku indexu stáří Královéhradeckého kraje.

Celkově shrnuto a vzato, při výpočtu průměrného pořadí u sledovaných charakteristik patří okresu Trutnov třetí pozice. Z toho vyplývá, že v rámci Královéhradeckého kraje jej lze považovat za neutrální z hlediska vztahu exponovanosti a perifernosti.

2.7.2 Vliv hranice na okres Trutnov

Hranice neměla v různých obdobích stejný vliv na okres Trutnov a její význam se měnil. Myslím si, že v rámci této práce se postačí zaměřit na 20. století. V období první republiky a především pak v období před druhou světovou válkou se pohraničí stalo obranným územím proti vpádu nepřítele. Dokládá to výstavba opevnění podél hranic a okres Trutnov nebyl výjimkou. Během druhé světové války díky následkům Mnichovské dohody fungovala na většině česko-slovenského území tzv. protektorátní hranice. Převážná část okresu Trutnov v té době patřila pod německé území. Přibližný průběh protektorátní hranice procházející okresem Trutnov je naznačen na obrázku 10.

Obrázek 10: Průběh protektorátní hranice procházející okresem Trutnov



Zdroj: Chromý (2000; upraveno)

Od roku 1948 až do roku 1989 fungovala mezi západním a východním blokem tzv. železná opona¹⁶. Ta se ovšem okresu Trutnov netýkala, neboť jak okres Trutnov, tak přiléhající polské území při hranicích patřilo pod východní blok. Přesto i tak hranice představovala značnou bariéru. Po roce 1989 poměrně dlouho fungovala česko-polská hranice jako výrazný hraniční fenomén v krajině, přičemž větší snaha o jeho oslabení pocházela z polské strany (Jeřábek, 2000). V současnosti je tomu již trochu jinak. Okres

¹⁶ Železná opona je označení pro neprostupnou hranici mezi západním (Spojené státy americké a jejich spojenci sdružení v NATO neboli Severoatlantické alianci) a východním blokem (Sovětský svaz a jeho spojenci v rámci Varšavské smlouvy) v době studené války. Nacházela se na západní hranici NDR, Československa, Maďarska, ale i Rumunska a Bulharska (cs.wikipedia.org).

Trutnov je součástí euroregionu Glacensis¹⁷, který podporuje ideu transhraniční spolupráce, ideu evropské jednoty, snaží se o rozvoj přátelských a vzájemně výhodných kontaktů mezi Českou a Polskou republikou, dále pečuje o zachování společného kulturního dědictví pohraničních území (euro-glacensis.cz). Se vstupem České republiky do schengenského prostoru¹⁸ hranice ztrácejí svůj původní význam.

Nyní bych se ještě zaměřil na aplikaci teoretických modelů situací na hranici (viz kap. 2.5) na okres Trutnov. Od konce druhé světové války až do období vstupu České republiky do schengenského prostoru by se dal okres Trutnov označit za pohraniční region jako systém mostu mezi sousedními státy. Po vstupu České republiky do schengenského prostoru dochází ke změně. Okres Trutnov bych označil za pohraniční region jako systém kontaktního území, kdy dochází k větší integraci a spolupráci obou společenství z obou stran hranic. To víceméně dokládá právě i fungování euroregionu Glacensis.

¹⁷ Euroregion Glacensis byl založen již v roce 1996.

¹⁸ Schengenský prostor je území většiny evropských států (zemí Schengenské dohody), na kterém mohou osoby překračovat hranice smluvních států na kterémkoliv místě, aniž by musely projít hraniční kontrolou (cs.wikipedia.org).

3 Metodika

V rámci této práce byly kombinovány metody jak extenzivního, tak intenzivního výzkumu. V případě extenzivního výzkumu převažovalo hodnocení kvantitativní povahy. Naopak v rámci výzkumu intenzivního převažovalo hodnocení kvalitativní povahy. K bližšímu seznámení s kvantitativním a kvalitativním výzkumem může posloužit např. kniha Gavory (2000).

Ještě před vlastním přiblížením konkrétních metod použitých v této práci se zastavíme u datové základny. Datová základna je na nižší úrovni než okresní nedostatečná. Statistická data, která jsou k dispozici na úrovni obcí, pocházejí převážně ze sčítání lidu, domů a bytů. Tato data ze sčítání z let 1991 a 2001 jsem také převážně využil. Z dalších dat jsem využil Městskou a obecní statistiku¹⁹, Integrovaný portál ministerstva práce a sociálních věcí pro získání údajů o nezaměstnanosti²⁰, Malý lexikon obcí, Historický lexikon obcí a některé další zdroje. Získání některých dat za rok 1991 byl problém, proto jsem kontaktoval instituce, které mají správu daných dat na starost. Jednalo se o regionální pracoviště statistického úřadu v Hradci Králové, které mi poskytlo údaje o počtu podnikatelských subjektů. Dále o úřad práce v Trutnově, se kterým byly nejprve problémy a požadovaná data mi nebyl ochoten poskytnout. Nakonec se mi podařilo z tohoto úřadu získat data za nezaměstnanost alespoň za rok 1993. Dále jsem v této práci využil i jiné zdroje dat, např. Administrativní registr ekonomických subjektů²¹, apod.

Všeobecně lze konstatovat, že ke kvantitativnímu hodnocení byla využita sekundární data, se kterými byly prováděny různé matematické a statistické operace. Je nutno mít však na paměti, že u těchto dat musíme brát v potaz některé jejich určité vlastnosti. Při jejich vzniku mohlo dojít k zaokrouhlení dílčích dat, dále nelze vyloučit, že nedošlo u některých údajů k chybnému otištění do datových publikací, apod. Tyto skutečnosti proto mohou částečně ovlivnit výsledné hodnocení.

Nyní je již zaměříme na metodický postup, který jsem aplikoval k vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov. Zde je nutné zmínit, že vymezení exponovaných a periferních oblastí je relativní a závisí na stanovení kritérií a přístupů, tj. každý subjektivní pozorovatel může volit různá specifická kritéria a způsoby vymezení periferií (Havlíček, Chromý, 2001, s. 6). Jelikož perifernost určitých území je podmíněna

¹⁹ Dostupné z <http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>

²⁰ Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>

²¹ Dostupný z <http://wwwinfo.mfcr.cz/ares/>

mnoha faktory (Schmidt, 1998; Havlíček, Chromý, 2001), nelze prakticky definovat plně univerzální ukazatele.

Pro hodnocení exponovanosti a perifernosti obcí jsem zvolil celkem 12 ukazatelů, jejichž přehled je znázorněn v tabulce 1. Hodnoty ukazatelů za starší časové období (tedy data pocházející převážně z roku 1991) bylo nutné vztahovat k současnému administrativnímu složení obcí, aby mohly být ukazatele vzájemně porovnatelné.

Do hodnocení byly zahrnuty ukazatele týkající se obyvatelstva (např. IZPO, INSTAR), struktury osídlení (např. HUSZA), ukazatele sociální a ekonomické povahy (např. NEZAM, PEAOP, PROGEKS), ukazatel týkající se vybavenosti jednotlivých obcí (OBTEV) a ukazatel týkající se vzdálenosti (CASDOP).

V rámci metodické kapitoly je na místě jednotlivé ukazatele stručně charakterizovat (v příloze 2 a 3 jsou uvedeny jejich hodnoty za obce v daných obdobích). U řady ukazatelů se pokusím naznačit jejich vztah a oprávněnost k vymezení periferních oblastí. Některé tyto ukazatele jsem využil i pro hodnocení vnitřní diferenciací okresu Trutnov (viz kap. 5.1).

Tabulka 1: Vybrané ukazatele pro hodnocení exponovanosti a perifernosti obcí v okrese Trutnov

Název ukazatele	zkratka
hustota zalidnění na km ² (1991, 2008)	HUSZA
index změny počtu obyvatel 2001/1991, 2008/2001 (1991, 2001, 2008)	IZPO
index stáří (65+/0-14) (1991, 2008)	INSTAR
míra nezaměstnanosti (1993, 2009)	NEZAM
podíl EAO v priméru (1991, 2001)	PEAOP
časová dostupnost (1991, 2008)	CASDOP
progresivita ekonomické struktury (1991, 2001)	PROGEKS
EAO vyjíždějící do zaměstnání (1991, 2001)	VYJIZD
míra podnikatelské aktivity (1991, 2008)	PODNAKT
index vzdělanosti (1991, 2001)	VZDEL
podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů (1991, 2001)	PONEBYT
občanská a technická vybavenost (1992, 2008)	OBTEV

Zdroje: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, <http://portal.mpsv.cz/>

Internetový server <http://www.mapy.cz/>

Malý lexikon obcí České republiky 1993. ČSÚ, 1993

Materiály regionálního pracoviště statistického úřadu v Hradci Králové

Materiály úřadu práce v Trutnově

Městská a obecní statistika, <http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>

Portál územní samosprávy Města a obce online, <http://mesta.obce.cz/>

Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov. FSÚ, 1992

Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Základní informace o obcích: okres Trutnov, ČSÚ, 2003

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz

Poznámky: za názvem ukazatele je uveden rok, ke kterému se data vztahují

Ukazatel **hustoty zalidnění** vyjadřuje poměr počtu obyvatel obce k celkové rozloze obce v km². Naznačuje intenzitu využití daného území a periferní oblasti jsou všeobecně chápány jako území s velice nízkou intenzitou osídlení.

Indexy změn počtu obyvatel 2008/2001 a 2001/1991 udávají, zda-li je území dlouhodobě ziskové nebo ztrátové z hlediska počtu obyvatel. Pokud je tento index větší než 100, znamená to, že mezi sledovanými lety došlo ke vzrůstu počtu obyvatel. Pokud je menší než 100, došlo k úbytku počtu obyvatel a pokud je roven 100, stav počtu obyvatel se mezi sledovanými lety nezměnil. Periferní oblasti bývají z hlediska počtu obyvatel dlouhodobě ztrátové. Tyto ukazatele odráží i migrační atraktivitu území.

Index stáří je podíl počtu obyvatel ve věku 65 a více let ku počtu obyvatel ve věku 0-14 let vynásobený stem. Pokud je větší než 100, převažuje v dané obci poproduktivní složka populace. Pokud je menší než 100, převažuje v dané obci naopak předproduktivní populace. V periferních oblastech zpravidla převažuje poproduktivní složka populace.

Míra nezaměstnanosti vyjadřuje procentuálně poměr počtu nezaměstnaných k celkovému počtu EAO. Tento ukazatel de facto vyjadřuje nabídku pracovních míst v dané obci a sílu ekonomické základny dané obce. Výše míry nezaměstnanosti závisí na aktuální situaci a dění na trhu práce v dané obci či celém regionu. Proto některé oblasti (např. Severočeské uhelné pánve, Ostravsko) mohou mít vysokou míru nezaměstnanosti, přesto za periferní považovány nejsou. V rámci této práce však předpokládám, že periferní obce budou mít vyšší míru nezaměstnanosti.

Podíl ekonomicky aktivních v priméru představuje procentuální zaměstnanost EAO v zemědělství, rybolovu a lesnictví. Periferní oblasti se v řadě případů mj. vyznačují značnou zaměstnaností v tomto sektoru hospodářství.

Časová dostupnost vyjadřuje počet minut, který je potřebný k dojížděcí z jednotlivých obcí do center přirozených spádových mikroregionů v okrese Trutnov. Jedná se o centra obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP), která jsou v okrese Trutnov celkem tři: Dvůr Králové nad Labem, Trutnov a Vrchlabí. Obce s nejvyšším potřebným počtem minut k dojížděcí do center ORP mají nejhorší časovou dostupnost. Tímto ukazatelem je vyjádřen faktor polohy, resp. geometrický přístup, který tvrdí, že periferní regiony jsou ty, které jsou nejdále vzdálené od center (viz kap. 2.4). Je však nutné hned dodat, že odlehlost nějakého území nemusí automaticky znamenat periferní charakter (Schmidt, 1998).

Progresivita ekonomické struktury byla vypočítána jako součet procentního zastoupení EAO zaměstnaných v priméru plus dvojnásobek procentního zastoupení EAO zaměstnaných v sekundéru (průmysl a stavebnictví) plus čtyřnásobek procentního zastoupení EAO

zaměstnaných ve službách. Tento ukazatel byl převzat z práce Hampla (1999) s tím rozdílem, že původní procentní zastoupení pracovních příležitostí v jednotlivých sektorech bylo nahrazeno procentním zastoupením EAO v jednotlivých sektorech hospodářství. Při výpočtu byly třem základním sektorům přisouzeny různé váhy podle důležitosti a významu každého sektoru hospodářství.

Vyjíždka do zaměstnání představuje procento EAO, kteří vyjíždějí za prací z dané obce. Za periferní obce jsou považovány ty, které jsou vysoce vyjíždkové. Na základě vyjíždkovosti lze vidět, zda obce mají dostatečně rozvinutou vlastní ekonomickou základnu či nikoliv.

Míra podnikatelské aktivity vyjadřuje celkový počet podnikatelských subjektů na 100 obyvatel v dané obci. Jak uvádí Blažek, Csank (2007), byla by výstižnější relace k EAO. Jelikož se však snažím o co nejaktuálnější pohled, zvolil jsem relaci k celkovému počtu obyvatel v důsledku nedostupnosti regionálně členěných dat za EAO pro současné období (posledním rokem, kdy jsou k dispozici data za EAO za jednotlivé obce, je rok 2001). Vysoké procento míry podnikatelské aktivity vypovídá o příznivém podnikatelském prostředí v obci. Nízké procento míry podnikatelské aktivity naopak naznačuje nepříznivé podnikatelské prostředí, které se pravděpodobně projeví v periferních obcích.

Index vzdělanosti je ukazatel, který je konstruován jako podíl obyvatel se středoškolským a vysokoškolským vzděláním na dospělé populaci vynásobený stem. Při jeho konstrukci je vysokoškolskému stupni dáována vyšší váha ve srovnání se středoškolskou úrovní. Např. Hampl (2003) ve své práci přiděluje vysokoškolskému stupni váhu pětinasobnou, v této práci je přidělena váha třínásobná. Vyšší míru vzdělanosti mívají jádrové oblasti, naopak periferní oblasti mívají zpravidla nízkou vzdělanost.

Podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů vyjadřuje, jaké procento bytů v dané obci je neobydlených. Tímto ukazatelem je možné vyjádřit atraktivitu dané obce z hlediska bytových podmínek. Vyšší podíl neobydlených bytů může dokumentovat odliv stávajících obyvatel a následně naznačovat neatraktivnost obce pro nové potenciaální obyvatele, čímž je posílen periferní charakter obce. Tento ukazatel mj. použili ve své práci např. Musil, Müller (2008).

Občanská a technická vybavenost vyjadřuje množství služeb a technické infrastruktury, které se v obci nachází. Může nabývat hodnot od nuly do sedmi, neboť bylo sledováno celkem sedm občanských a technických vybaveností (škola²², policie, zdravotní středisko,

²² Pokud se v obci nachází jen první stupeň základní školy, bylo jí připsáno jen 0,5 bodu.

pošta, vodovod, kanalizace, plynofikace). Čím menším počtem bodů daná obec disponovala, tím bylo v dané obci dostupných méně těchto vybaveností, což může naznačovat perifernost. Úroveň občanské a technické vybavenosti mj. ve svých pracích použili při vymezení periferních oblastí např. Vanduchová (2001) či Stockmann (2003).

Těchto 12 ukazatelů představovalo podkladový soubor hodnot pro hodnocení exponovanosti a perifernosti na úrovni obcí. Vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov jsem provedl pomocí faktorové analýzy²³. I na úrovni obcí může dojít k určitému zkreslenému pohledu na realitu, neboť některé obce se skládají z více místních částí, které se nemusí jevit homogenně z hlediska ukazatelů, které jsem pro vymezení použil. Zpravidla by se jádrová část takovýchto obcí jevila více příznivě, než zbylé místní části, přesto jako jeden celek se jeví obec periferně (Vanduchová, 2001). Vzhledem k ještě více omezené datové základně na úrovni místních částí bylo hodnocení provedeno jen na obecní úrovni.

Základní myšlenkou faktorové analýzy je identifikace a eliminace nadbytečné informace obsažené v proměnných, resp. ve skupinách proměnných (Hendl, 2004). Cílem analýzy je tedy nahrazení velkého počtu vstupních charakteristik a jejich vztahů menším počtem faktorů nebo komponent (Heřmanová 1991, s. 17). Získané faktory jsou vzájemně nezávislé zdroje variability a pro výpočet těchto faktorů jsem použil softwarový program SPSS. Všechny použité ukazatele byly standardizovány pomocí směrodatné odchylky a aritmetického průměru. Při určování počtu interpretovaných faktorů jsem si stanovil kritérium, že daný faktor musí vysvětlovat alespoň 10 % variability souboru.

U jednotlivých územních jednotek (v našem případě u obcí) získáme nové proměnné, tzv. faktorová skóre, která vyjadřují zastoupení jednotlivých faktorů ve sledovaných jednotkách, což znamená, že jsou vyjádřením vztahu územních jednotek k faktorům (Heřmanová 1991, s. 37). Hodnoty blízké k nule dokumentují, že jednotky jsou z hlediska faktoru jen málo vyhraněné. Kladné hodnoty naznačují pozitivní vyhraněnost jednotky z hlediska faktoru, naopak záporné hodnoty negativní vyhraněnost jednotky z hlediska daného faktoru.

Intenzitu exponovanosti a perifernosti jednotlivých obcí jsem určil tak, že jsem sčítal a odečítal hodnoty faktorových skóre a zohledněn byl i význam jednotlivých faktorů. Následně

²³ Možnosti aplikace této metody v geografii jsou velmi široké, např. analýza komplexních regionálních struktur, tvorba typologie (případ této práce), výjimečně i při studiu problému regionalizace. V této práci jsem použil tzv. komponentní analýzu, která představuje zvláštní případ faktorové analýzy. Rozdíly mezi komponentní a faktorovou analýzou jsou z matematického hlediska značné, ale při aplikacích na stejný soubor dávají obě metody často v podstatě totožné výsledky (Heřmanová, 1991, s. 18). Pro účely této práce není potřeba tyto matematické odlišnosti brát v potaz, proto v dalších částech práce budu uvádět jen souhrnný pojem faktorová analýza.

jsem vymezil exponované a periferní oblasti, přičemž za hranice intervalů byly zvoleny pentily výsledných získaných hodnot intenzity exponovanosti a perifernosti, které dělí řadu hodnot do pěti intervalů. Výsledky, které jsem na základě použití faktorové analýzy získal, jsou součástí kapitoly 4.

V rámci kvalitativního hodnocení jsem využil informací získaných z dotazníkového šetření a z řízených rozhovorů s představiteli daných periferních obcí. Tyto informace tvořily značný podkladový materiál k analýze periferních obcí v okrese a částečně i k následnému návrhu rozvojové strategie.

Dotazník byl určen pro představitele jednotlivých obcí (tj. pro starosty a starostky) a týkal se různých aspektů života v obci. Obsah dotazníku lze shrnout do několika hlavních bodů:

- 1) hlavní priority obce
- 2) hlavní problémy rozvoje obce
- 3) spádovost obce za občanskou vybaveností
- 4) vyjíždka za prací z obce do okolních center
- 5) sociální život
- 6) podnikání
- 7) hospodaření obce a investice
- 8) technická infrastruktura, dopravní infrastruktura, občanská vybavenost
- 9) životní prostředí
- 10) spolupráce

Celý obsah dotazníku je náplní přílohy 4. Podrobnější informace o tom, jak šetření probíhalo, je součástí kapitoly 6.

4 Vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov

Tato kapitola se bude zabývat vymezením exponovaných a periferních oblastí. Zhodnocen bude i jejich vývoj pomocí srovnání dvou časových období. K tomuto vymezení bude použito řady ukazatelů a statistické metody faktorové analýzy. Popis a konstrukce ukazatelů a metodologie vymezení je součástí kapitoly 3. V rámci této práce jsem se tedy pokusil o objektivizaci perifernosti na území okresu Trutnov.

4.1 Výsledky faktorové analýzy

4.1.1 Starší časové období

Za starší časové období je považováno období kolem roku 1991. V tabulce 2 jsou znázorněny hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu²⁴, na základě kterých lze vidět míru závislosti mezi jednotlivými ukazateli. Z této tabulky vyplývá, že nejsilnější pozitivní vzájemný vztah mají ukazatele index změny počtu obyvatel 1991/2001 a míra podnikatelské aktivity (0,682). Naopak nejsilnější negativní závislost mají mezi sebou ukazatele podíl EAO v priméru a progresivita ekonomické struktury (-0,730). Jedná se již o značnou závislost (nad 0,7). V novějším časovém období pouze jedna ze zjištěných závislostí dosahuje hodnoty 0,7 a vyšší (viz kap. 4.1.2, tabulka 4), ovšem nejedná se o vztah stejných dvou ukazatelů, proto jsem se rozhodl, že nebudu žádný z použitých ukazatelů z hodnocení vyřazovat.

Tabulka 2: Korelační matice mezi jednotlivými ukazateli ve starším časovém období

ukazatel	HUSZA	IZPO	INSTAR	NEZAM	PEAOP	CAS DOP	PRO GEKS	VYJIZD	PODN AKT	VZDEL	PONE BYT	OBTEV
HUSZA	1,000	-,187	-,260	-,119	-,514	-,226	,275	-,363	-,097	,480	-,370	,591
IZPO	-,187	1,000	,029	-,054	,021	,147	,262	-,162	,682	,167	-,093	-,033
INSTAR	-,260	,029	1,000	-,178	,356	,073	-,286	,486	-,164	-,353	,444	-,577
NEZAM	-,119	-,054	-,178	1,000	,278	,014	-,207	,041	-,072	-,105	,269	,061
PEAOP	-,514	,021	,356	,278	1,000	-,037	-,730	,319	-,202	-,513	,465	-,642
CASDOP	-,226	,147	,073	,014	-,037	1,000	,001	,064	,062	-,084	,052	-,081
PROGEKS	,275	,262	-,286	-,207	-,730	,001	1,000	-,447	,580	,578	-,470	,575
VYJIZD	-,363	-,162	,486	,041	,319	,064	-,447	1,000	-,328	-,378	,454	-,678
PODNAKT	-,097	,682	-,164	-,072	-,202	,062	,580	-,328	1,000	,292	-,167	,163
VZDEL	,480	,167	-,353	-,105	-,513	-,084	,578	-,378	,292	1,000	-,260	,574
PONEBYT	-,370	-,093	,444	,269	,465	,052	-,470	,454	-,167	-,260	1,000	-,518
OBTEV	,591	-,033	-,577	,061	-,642	-,081	,575	-,678	,163	,574	-,518	1,000

Zdroj: viz tabulka 1, výpočet pomocí softwarového programu SPSS

²⁴ Pearsonův korelační koeficient nabývá hodnot od -1 do 1.

Hodnoty faktorových zátěží pro jednotlivé charakteristiky za starší časové období ukazuje tabulka 3. Pro zvýraznění rozdílů, ke kterému faktoru patří která proměnná, byla provedena rotace hodnot faktorových zátěží, konkrétně tzv. metodou varimax. Z této tabulky je také vidět, že ve starším časovém období splnily stanovené kritérium (musí vysvětlovat alespoň 10 % variability souboru) celkem 3 faktory. Ty dohromady vysvětlují téměř 65 % variability souboru.

První faktor je pozitivně sycen především úrovní občanské a technické vybavenosti, progresivitou ekonomické struktury a indexem vzdělanosti. Nejsilnější negativní zátěže jsou u podílu EAO v priméru a u vyjíždky EAO do zaměstnání. Jelikož tímto faktorem jsou vyjádřeny především městské charakteristiky, lze ho pro lepší přehlednost nazvat jako faktor „městskost“. Druhý faktor sytí pozitivně především charakteristiky index změny počtu obyvatel 2001/1991 a míra podnikatelské aktivity. Je jím tedy vyjádřen především zisk počtu obyvatel a také značný počet podnikatelských subjektů na 100 obyvatel. Lze ho označit jako „zisk obyvatel a podnikavost“. Třetí faktor je sycen výrazně pozitivně charakteristikou míry nezaměstnanosti, proto mu byl přidělen název „vysoká nezaměstnanost“.

Tabulka 3: Hodnoty faktorových zátěží pro starší časové období

ukazatel	faktor 1	faktor 2	faktor 3
HUSZA	,664		
IZPO		,866	
INSTAR	-,627		-,505
NEZAM			,861
PEAOP	-,785		
CASDOP		,323	
PROGEKS	,760		
VYJIZD	-,706		
PODNAKT		,848	
VZDEL	,710		
PONEBYT	-,676		
OBTEV	,885		
% celkové variability	36,90	16,36	10,96

Extrakční metoda: Principal Component Analysis, rotace Varimax

Poznámky: Kde není uvedena hodnota, je faktorová zátěž menší než 0,5.

Výjimku představuje uvedená faktorová zátěž u časové dostupnosti (nejvyšší hodnota jen 0,323) a v tabulce je uvedena pouze z toho důvodu, aby bylo vidět, který z daných faktorů tento ukazatel sytí nejvíce.

Nyní se již zaměříme na popsání prostorového rozložení hodnot faktorových skóre u jednotlivých faktorů.

Prostorové uplatnění faktoru 1 „městskost“

Faktor „městskost“ se nejsilněji pozitivně uplatňuje v nejvíce urbanizovaných částech okresu, což není nic překvapivého (vysoká úroveň občanské a technické vybavenosti, vzdělanější obyvatelstvo, atd.). Dále se také výrazně pozitivně uplatňuje v horských střediscích na severu okresu (příloha 5). Horská střediska využívají především rozvoje cestovního ruchu, tudíž se zde rozvíjí především aktivity s ním spojené (ubytování, stravování, atd.), z čehož tato střediska těží (zlepšování úrovně občanské a technické vybavenosti, tvorba nových pracovních míst, atd.).

Nejvíce negativně se faktor projevil v jižní části okresu a dále také ostrůvkovitě v některých obcích v jiných částech okresu. Jedná se o obce, které mají venkovský charakter, většinou v nich hraje značný význam zemědělství a sídelní struktura je rozdrobená. Tyto obce (spadající do nejnižšího intervalu) jsou populačně malé, což potvrzuje i jejich průměrná velikost (223 obyvatel v roce 1991). Lze se tak domnívat, že charakteristiky, které vyjadřují faktor „městskost“, jsou do určité míry závislé na velikosti sídla. V okrese Trutnov ovšem můžeme najít i obce, které tolik obyvatel nemají, přesto se v nich faktor „městskost“ projevil značně pozitivně (horská střediska).

Prostorové uplatnění faktoru 2 „zisk obyvatel a podnikavost“

Faktor „zisk obyvatel a podnikavost“ se nejsilněji pozitivně uplatňuje v horských střediscích na severu okresu (příloha 6). Je to způsobeno především vysokou mírou podnikatelské aktivity v těchto obcích (na poměrně malý počet obyvatel připadá značné procento podnikatelů) a také jsou tyto oblasti poměrně atraktivní pro nové obyvatele (zisk počtu obyvatel). Dále se tento faktor pozitivně uplatňuje v obcích rozmístěných ostrůvkovitě v dalších částech okresu (např. Dolní Kalná, Dubenec, Havlovice, Nemojov).

Nejvíce záporně se tento faktor projevuje především v populačně největších obcích okresu. U těchto obcí je to způsobeno hlavně tím, že jsou ztrátové, co se týče počtu obyvatel. Pravděpodobně již v této době okolo roku 1991 se začaly projevovat tendence suburbanizace, kdy se obyvatelstvo stěhuje a trvale bydlí v obcích v zázemí měst.

Prostorové uplatnění faktoru 3 „vysoká nezaměstnanost“

Nejsilnější negativní působení faktoru „vysoká nezaměstnanost“, tzn. vyjadřuje nejnižší míru nezaměstnanosti, se uplatňuje přibližně ve třech oblastech v okrese: východní část v okolí obce Úpice, na severu okresu (obce Malá Úpa, Pec pod Sněžkou, Svoboda nad Úpou, Špindlerův Mlýn) a západně od Dvora Králové nad Labem (příloha 7). Může to být

způsobeno např. díky místním zdrojům zaměstnanosti (případ zmiňovaných obcí ležících na severu okresu, dále třeba Úpice, Rtyně v Podkrkonoší) či díky snadné dojížděce za prací do měst (případ východní části v okolí obce Úpice i případ západního zázemí Dvora Králové nad Labem).

Nejvíce pozitivně, tzn. vyjadřuje nejvyšší míru nezaměstnanosti, se tento faktor v okrese Trutnov uplatňuje bodově (např. Dolní Olešnice, Velký Vřešťov) a nejedná se o výraznější souvislé území. Za menší souvislé území lze považovat pouze nejbližší okolí Žacléře, kde se na vyšší nezaměstnanosti projevil útlum těžby černého uhlí (týká se i obce Radvanice). U dalších obcí s pozitivním působením tohoto faktoru je to důsledek pravděpodobně nedostatečné nabídky pracovních příležitostí či lokálně i horší dopravní dostupnosti do center (např. Horní Brusnice, Velký Vřešťov).

4.1.2 Novější časové období

Za novější časové období je považováno co nejaktuálnější období v závislosti na dostupnosti dat za zvolené ukazatele (většinou se jedná o rok 2008, u některých o rok 2001, neboť jsou dostupné jen ze sčítání lidu, domů a bytů). Tabulka 4 znázorňuje opět hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu, tentokrát však pro novější časové období. Z tabulky lze vidět, že nejsilnější vzájemný pozitivní vztah mají ukazatele progresivity ekonomické struktury a míry podnikatelské aktivity (0,721). Naopak nejsilnější negativní vztah mají mezi sebou ukazatele procento EAO vyjíždějících do zaměstnání a úroveň občanské a technické vybavenosti (-0,650).

Tabulka 4: Korelační matice mezi jednotlivými ukazateli v novějším časovém období

ukazatel	HUSZA	IZPO	INSTAR	NEZAM	PEAOP	CAS DOP	PRO GEKS	VYJIZD	PODN AKT	VZDEL	PONE BYT	OBTEV
HUSZA	1,000	-,306	,202	-,135	-,417	-,237	,105	-,350	-,174	,361	-,466	,575
IZPO	-,306	1,000	-,389	,042	,284	-,179	-,080	,221	,082	-,096	,119	-,374
INSTAR	,202	-,389	1,000	,176	-,062	,116	-,084	,150	-,300	,099	,127	,008
NEZAM	-,135	,042	,176	1,000	,073	,102	-,303	,316	-,355	-,439	,225	-,262
PEAOP	-,417	,284	-,062	,073	1,000	-,024	-,451	,353	-,114	-,175	,520	-,520
CASDOP	-,237	-,179	,116	,102	-,024	1,000	,050	,118	,029	-,146	,175	-,058
PROGEKS	,105	-,080	-,084	-,303	-,451	,050	1,000	-,610	,721	,457	-,154	,426
VYJIZD	-,350	,221	,150	,316	,353	,118	-,610	1,000	-,514	-,288	,233	-,650
PODNAKT	-,174	,082	-,300	-,355	-,114	,029	,721	-,514	1,000	,358	,101	,109
VZDEL	,361	-,096	,099	-,439	-,175	-,146	,457	-,288	,358	1,000	-,097	,343
PONEBYT	-,466	,119	,127	,225	,520	,175	-,154	,233	,101	-,097	1,000	-,495
OBTEV	,575	-,374	,008	-,262	-,520	-,058	,426	-,650	,109	,343	-,495	1,000

Zdroj: viz tabulka 1, výpočet pomocí softwarového programu SPSS

Hodnoty faktorových zátěží pro jednotlivé charakteristiky za novější časové období shrnuje tabulka 5. Opět byla provedena rotace hodnot faktorových zátěží pro zvýraznění rozdílů, které proměnné především sytí dané faktory. Stanovené kritérium v novějším časovém období splnily celkem 4 faktory. Dohromady je jimi vysvětleno přibližně 71 % variability souboru.

První faktor je pozitivně sycen především mírou podnikatelské aktivity a progresivitou ekonomické struktury. Nejsilnější negativní zátěže mají ukazatele procento EAO vyjíždějících do zaměstnání a míra nezaměstnanosti. Vzhledem k tomu, že tento faktor vyjadřuje určité pozitivní vývojové tendence (značná podnikatelská činnost, významný terciární sektor, dostatek pracovních míst, malá míra nezaměstnanosti), nazveme ho jako „progresivita“.

Tabulka 5: Hodnoty faktorových zátěží pro novější časové období

ukazatel	faktor 1	faktor 2	faktor 3	faktor 4
HUSZA		-,650		
IZPO			-,698	
INSTAR			,849	
NEZAM	-,519			
PEAOP		,767		
CASDOP				,749
PROGEKS	,855			
VYJIZD	-,654			
PODNAKT	,894			
VZDEL	,572			-,553
PONEBYT		,813		
OBTEV		-,760		
% celkové variability	23,10	22,53	13,73	11,82

Extrakční metoda: Principal Component Analysis, rotace Varimax

Poznámky: Kde není uvedena hodnota, je faktorová zátěž menší než 0,5

Druhý faktor sytí nejvíce pozitivně ukazatele podíl neobydlených domů z celkového počtu domů (tj. značný podíl neobydlených domů z celkového počtu) a podíl EAO zaměstnaných v priméru (tj. značná zaměstnanost v tomto sektoru hospodářství). Nejvíce negativně se naopak projevují ukazatele úroveň občanské a technické vybavenosti (tj. malá vybavenost) a hustota zalidnění (tj. nízká hustota zalidnění). Jelikož jsou tímto faktorem vyjádřeny především charakteristiky typické pro venkov, nazveme tento faktor jako „venkovský prostor“. Třetí faktor je nejvíce pozitivně sycen ukazatelem index stáří a nejvíce negativně jej sytí ukazatel index změny počtu obyvatel 2008/2001. Je jím tedy vyjádřena především horší věková struktura, proto jej nazveme „stará populace“. Čtvrtý faktor nejvíce

pozitivně sytí ukazatel časové dostupnosti, nejvíce negativně naopak index vzdělanosti. Protože se dominantně projevuje především ukazatel časové dostupnosti, nazveme tento faktor jako „horší časová dostupnost“.

Nyní již opět přistoupíme k popsání prostorového rozložení hodnot faktorových skóre u jednotlivých faktorů.

Prostorové uplatnění faktoru „progresivita“

Faktor „progresivita“ se nejsilněji pozitivně uplatňuje především v severní části okresu (příloha 8). Dále se silně projevuje ještě v některých dalších obcích (např. Malé Svatoňovice, Trutnov). Z toho vyplývá, že tyto oblasti mají v okrese v současné době nejmenší problémy s trhem práce (mají relativně malou nezaměstnanost a malou vyjížďkovost za prací z obce) a v oblasti hospodářství se značně uplatňuje terciérní sektor – v případě horských středisek především díky službám souvisejícím s cestovním ruchem a v případě velkých měst (Trutnov, Vrchlabí) se jedná mj. o zaměstnanost ve speciálních službách (např. bankovníctví, pojišťovnictví, realitní kanceláře, apod.).

Nejvíce negativně se faktor „progresivita“ projevuje hlavně v některých okrajových obcích při hranicích s jinými okresy (např. Chvaleč, Jívka, Litič), dále i ostrůvkovitě ve středních částech okresu (např. Čermná, Prosečné). Tyto oblasti lze označit za ekonomicky periferní a řešící v současné době některé ekonomické problémy (vyšší nezaměstnanost, malá podnikatelská aktivita, atd.).

Prostorové uplatnění faktoru „venkovský prostor“

Faktor „venkovský prostor“ se nejvíce negativně (tj. nejméně „venkovský prostor“) uplatňuje ve městech a v některých jim přilehlých obcích (příloha 9). Není to nic překvapivého, neboť města a nejbližší okolí disponují lepší úrovní občanské a technické vybavenosti, mají značnou hustotu zalidnění či nízký podíl EAO v priméru.

Nejvíce pozitivně se tento faktor uplatňuje především v jižní části okresu, ve kterém má zemědělství stále značný význam, z čehož resultuje i vyšší podíl EAO v priméru. Jedná se o typicky venkovský prostor, pro který je charakteristická rozdrobená sídelní struktura, nízká hustota zalidnění a tyto obce disponují (pokud vůbec) jen základní občanskou a technickou vybaveností. Lokálně se tento faktor pozitivně uplatňuje i v některých jiných částech okresu (např. Horní Olešnice, Maršov u Úpice), pro které je také typická charakteristika popsána výše.

Prostorové uplatnění faktoru „stará populace“

Nejsilnější negativní působení (tj. mladší populace) tohoto faktoru se uplatňuje především v obcích přilehlých ke městům, které tvoří zázemí těchto měst (příloha 10). Názorně to tak dokumentuje proces suburbanizace, která je v posledních letech běžným a stále častějším jevem. Mladí lidé se stěhují do zázemí měst z důvodu většího klidu a relativně i lepšího životního prostředí a za prací zpravidla do těchto měst dojíždí (jedná se jen o nepatrnou vzdálenost, která nezabere moc času).

Nejvíce pozitivně se tento faktor projevuje až na některé výjimky (např. Trutnov) v populačně největších obcích v okrese. Tyto obce ztrácejí mladé obyvatelstvo především díky výše zmíněnému procesu suburbanizace, což má za následek jednak ztrátu celkového počtu obyvatel, tak převážení poproduktivní složky populace nad předproduktivní. Dále se tento faktor pozitivně uplatňuje také v některých populačně malých obcích (např. Bílé Poličany, Borovnička), ve kterých z dlouhodobého hlediska převažuje poproduktivní složka populace a které jsou i celkovým počtem obyvatel dlouhodobě ztrátové.

Prostorové uplatnění faktoru „horší časová dostupnost“

Nejvíce negativně se faktor „horší časová dostupnost“ projevuje logicky v centrech ORP, ke kterým byla časová dostupnost vztahována a také v obcích v nejbližším zázemí těchto center (příloha 11).

Nejvíce pozitivně se tento faktor uplatňuje vesměs v nejdálčenějších obcích od těchto center (např. Čermná, Jívka), které mají nejhorší časovou dostupnost a projevuje se u nich i vliv dalšího ukazatele, který tento faktor také významně sytí, tj. nižší vzdělanost obyvatelstva. Lze konstatovat, že u tohoto faktoru se projevuje především geometrické hledisko perifernosti (viz kap. 2.4) a odlehlost vzdálenostní.

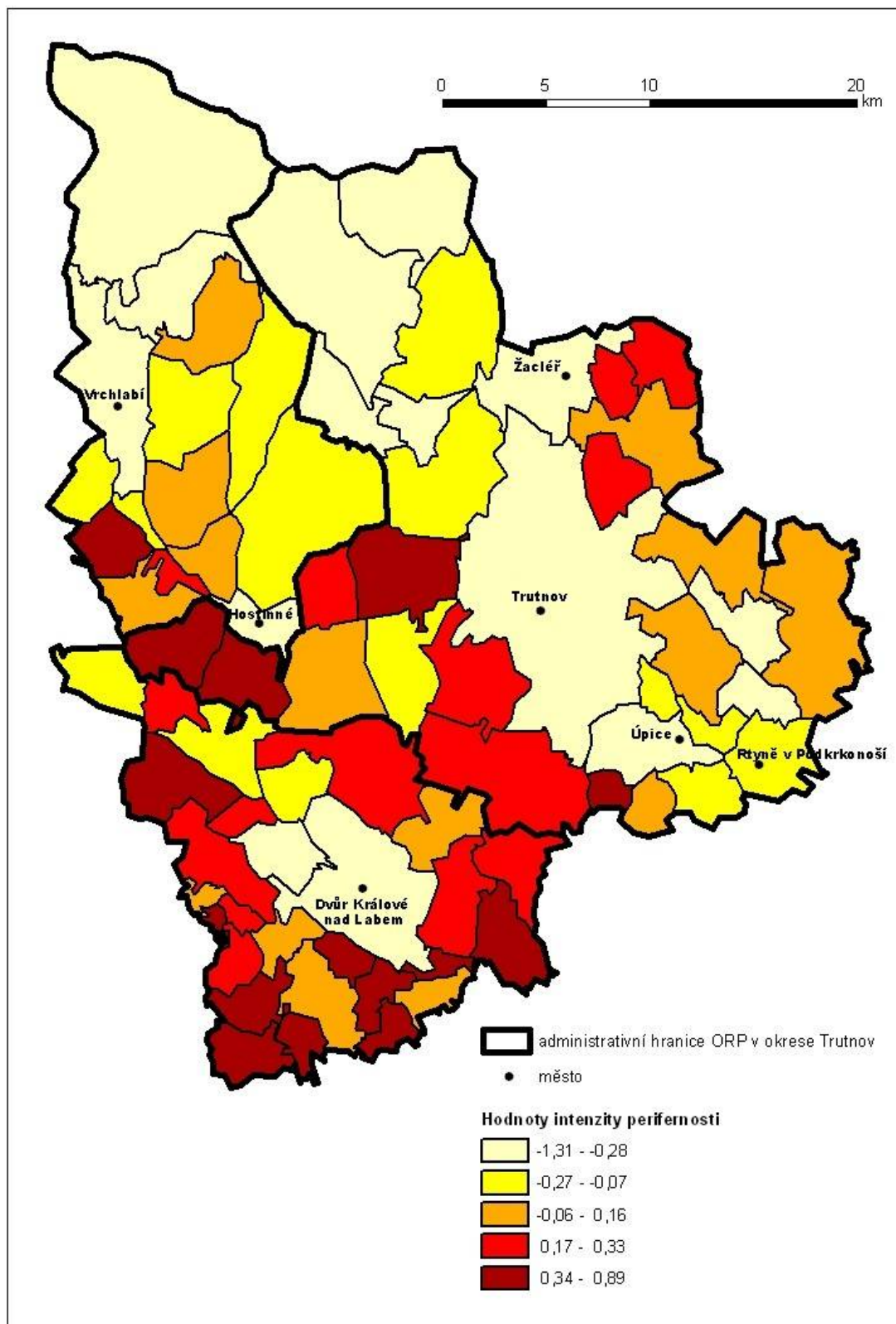
4.2 Vymezení exponovaných a periferních oblastí

Nyní již přistoupím k vymezení exponovaných a periferních oblastí, které jsem provedl na základě výpočtu hodnot intenzity exponovanosti a perifernosti za jednotlivé obce. Stanovil jsem celkem 5 intervalů pro vytvoření typologie obcí podle této intenzity (viz kapitola 3).

4.2.1 Starší časové období

Vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov ve starším časovém období je zachyceno na kartogramu 1. Výsledné hodnoty intenzity exponovanosti a perifernosti za jednotlivé obce jsou součástí přílohy 2.

Kartogram 1: Výsledné vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov ve starším časovém období



Zdroj: vybrané údaje a ukazatele pro jednotlivé obce okresu Trutnov

Poznámky: Tmavší odstín vyjadřuje větší míru perifernosti

Jako nejvíce exponované oblasti se projevíly:

- 1) populačně největší obce v okrese (Dvůr Králové nad Labem, Hostinné, Trutnov, Úpice, Vrchlabí, Žacléř)
- 2) obce ležící v severní části okresu, jedná se vesměs o horská střediska (Janské Lázně, Malá Úpa, Pec pod Sněžkou, Strážné, Svoboda nad Úpou, Špindlerův Mlýn)
- 3) některé další obce (Malé Svatoňovice, Bílá Třemešná, Radvanice)

U populačně největších obcí v okrese tento výsledek není nijak překvapivý, neboť těží ze své pozice administrativních center v okrese, jsou v nich lokalizovány některé speciální služby, dále mají nejlepší úroveň občanské a technické vybavenosti, lze v nich lépe sehnat finančně dobře ohodnocenou práci než například v obcích populačně malých, atd.

Horská střediska těží především z rozvoje cestovního ruchu, díky čemuž jsou tyto oblasti atraktivní pro nové podnikatele, dochází zde k výstavbě doprovodné infrastruktury pro potřeby cestovního ruchu, díky čemuž zde vznikají nové pracovní pozice, atd. Obce uvedené v bodu 3 těží především ze své strategické polohy: Bílá Třemešná ze sousední polohy Dvora Králové nad Labem, Malé Svatoňovice z polohy na hlavním železničním tahu v okrese i blízkosti města Úpice a obec Radvanice z pozice hlavního střediska na severovýchodní straně Jestřebích hor i relativní blízkosti okresního města Trutnov.

Za periferní považují obce spadající do dvou spodních intervalů výsledného vymezení. Lze opět vymezit několik oblastí, kde se tyto obce nacházejí:

- 1) většina jižní části okresu, až na několik výjimek skoro celá ORP Dvůr Králové nad Labem
- 2) obce ležící v okolí Hostinného (Čermná, Dolní Olešnice, Horní Kalná, Horní Olešnice, Klášterská Lhota)
- 3) obce ležící při jihozápadním okraji Trutnova (Hajnice, Maršov u Úpice, Staré Buky, Vlčice)
- 4) severovýchodní výběžek při hranicích s Polskem poblíž Žacléře (Královec, Lampertice, Zlatá Olešnice)

Téměř ve všech těchto obcích se nejvýrazněji na perifernosti projevil faktor „městskost“, který zahrnuje negativní hodnocení těchto obcí z hlediska řady ukazatelů (nízká hustota zalidnění, větší podíl poproduktivní složky populace, vyšší podíl EAO zaměstnaných v priméru, nízká progresivita ekonomické struktury, vysoká vyjížděkovost za prací z těchto obcí, nižší vzdělanost obyvatel, vysoký podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů,

nízká úroveň občanské a technické vybavenosti). Pouze ve třech periferních obcích se tento faktor neuplatnil výrazněji (Hajnice, Choustníkovo Hradiště, Vítězná). V těchto obcích ovšem na perifernost významně působí faktor „vysoké nezaměstnanosti“.

4.2.2 Novější časové období

Vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov v novějším časovém období zachycuje kartogram 2. Výsledné hodnoty intenzity exponovanosti a perifernosti za jednotlivé obce jsou součástí přílohy 3.

V novějším časovém období se jako nejvíce exponované oblasti projevíly:

- 1) populačně největší obce v okrese (Dvůr Králové nad Labem, Hostinné, Trutnov, Úpice, Vrchlabí)
- 2) obce ležící v severní části okresu (horská střediska: Černý Důl, Janské Lázně, Malá Úpa, Pec pod Sněžkou, Strážné, Špindlerův Mlýn; Lánov)
- 3) některé další obce (Dolní Brusnice, Kocbeře, Pilníkov)

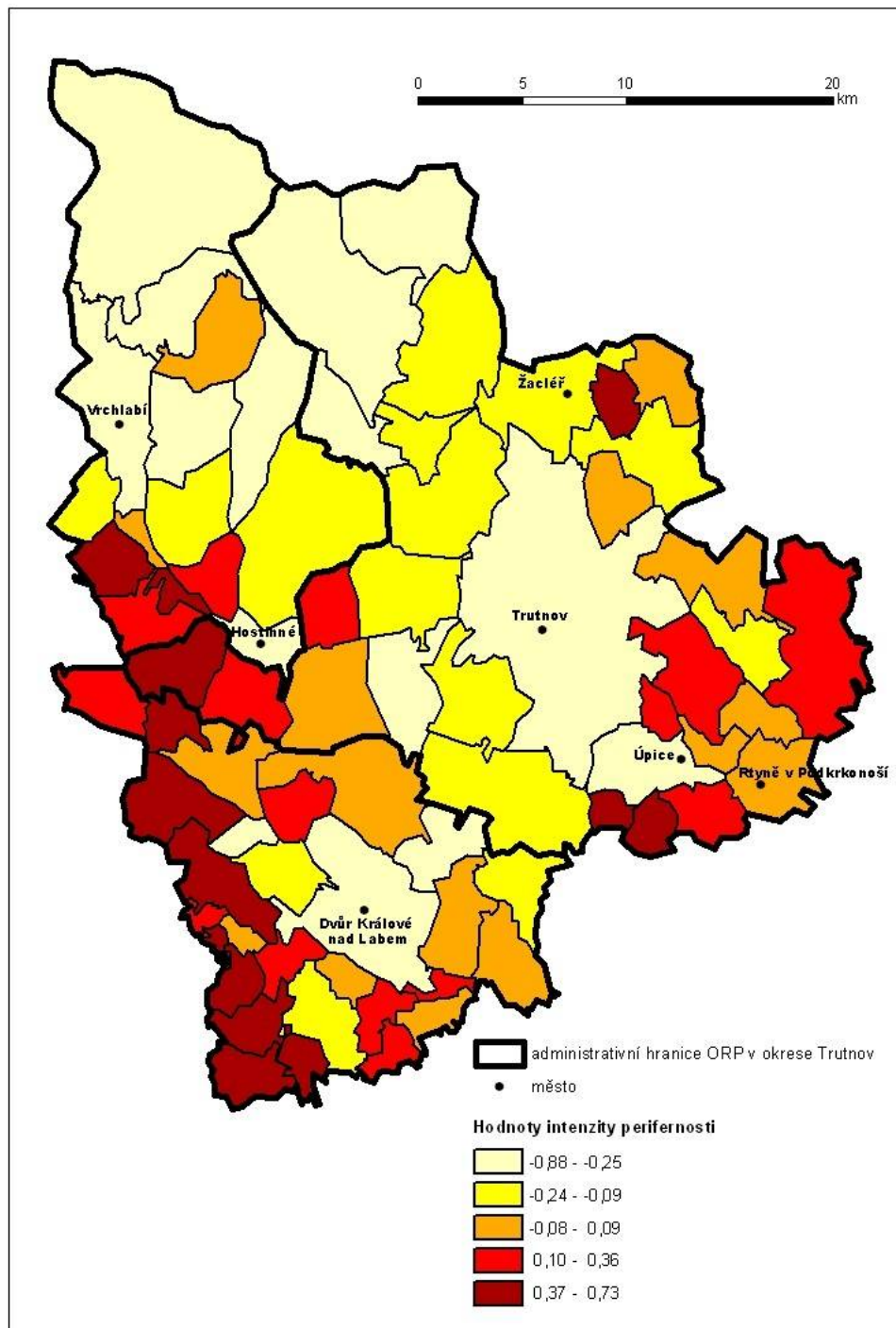
V prvních dvou případech platí pro dané obce stejné charakteristiky popsané ve starším časovém období a z toho vyplývá, že tyto obce si udržují svoji exponovanost. Došlo pouze k nepatrným změnám a to, že obce Svoboda nad Úpou a Žaclěř si nepatrně pohoršily, naopak obce Lánov a Černý Důl si nepatrně polepšily. V případě Svobody nad Úpou se projevilo na nepatrném pohoršení především faktor „stará populace“. V případě Žaclěře se tento faktor také nepatrně projevilo, pohoršení je ovšem způsobeno především tím, že faktor „progresivita“ se u obce Žaclěř projevilo pouze stagnací a může to tak vypovídat o určitých problémech na trhu práce. Nepatrné polepšení obce Černý Důl je způsobeno značným pozitivním působením faktoru „progresivita“ a i tato obec těží z rozvoje cestovního ruchu. Obec Lánov naopak těží ze strategické polohy v sousedství Vrchlabí a na nepatrném polepšení se projevilo i negativní působení faktoru „staré populace“, což vypovídá o příznivé věkové struktuře v této obci.

Za periferní opět považují obce, které spadají do dvou spodních intervalů výsledného vymezení. Můžeme opět určit několik oblastí, kde jsou tyto obce lokalizovány:

- 1) pás obcí ležících při hranicích s Jičínem (Bílé Poličany, Borovnice, Borovnička, Horní Brusnice, Lanžov, Trotina, Třebihošť, Velký Vřešťov, Zdobín)
- 2) obce ležící v okolí Hostinného (Čermná, Dolní Kalná, Dolní Olešnice, Horní Kalná, Horní Olešnice, Klášterská Lhota, Prosečné)
- 3) řada obcí ležících ve východní části okresu (Havlovice, Jívka, Libňatov, Maršov u Úpice, Suchovršice, Velké Svatoňovice)

- 4) některé další obce v okrese (Doubravice, Hřibojedy, Lampertice, Litíč, Nemojov, Stanovice, Vilantice)

Kartogram 2: Výsledné vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov v novějším časovém období



Zdroj: vybrané údaje a ukazatele pro jednotlivé obce okresu Trutnov

Poznámky: Tmavší odstín vyjadřuje větší míru perifernosti

U obcí ležících při hranicích s Jičínem se na perifernosti projevuje velmi výrazně faktor „venkovský prostor“, díky čemuž je pro tyto obce typické negativní hodnocení řady ukazatelů sytících tento faktor (nízká hustota zalidnění, vysoký podíl EAO zaměstnaných v priméru, vysoký podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů, nízká úroveň občanské a technické vybavenosti). Pouze u obcí Borovnice a Horní Brusnice se tento faktor neuplatňuje, v těchto obcích se ovšem významně na perifernosti projevuje faktor „horší časová dostupnost“ i „stará populace“. Faktor „staré populace“ se na perifernosti projevuje až na výjimky (Trotina, Zdobín) ve všech obcích ležících v pásu při hranicích s Jičínem.

U obcí ležících v okolí Hostinného se významně na jejich perifernosti uplatňuje faktor „venkovský prostor“ (vyjma obcí Prosečné a Čermná). Neméně významně se u těchto obcí negativně projevuje faktor „progresivita“ (vyjma obcí Dolní Kalná a Horní Olešnice), což u těchto obcí dokumentuje např. vyšší nezaměstnanost, nízkou míru podnikatelské aktivity, málo progresivní ekonomickou strukturu, méně vzdělané obyvatelstvo či značnou vyjížděkovost EAO za prací do jiných obcí.

U obcí ležících ve východní části okresu se na perifernosti významně projevuje působení faktorů „venkovský prostor“ a „stará populace“ (vyjma obce Jívka). U obce Maršov u Úpice na perifernost působí významně dokonce všechny čtyři faktory a tato obec dosahuje vůbec největší intenzity perifernosti ze všech obcí v okrese Trutnov. U obce Jívka na perifernost působí faktory „progresivita“ a „horší časová dostupnost“. V případě druhého jmenovaného faktoru má obec Jívka vůbec nejhorší hodnotu faktorového skóre ze všech obcí okresu Trutnov.

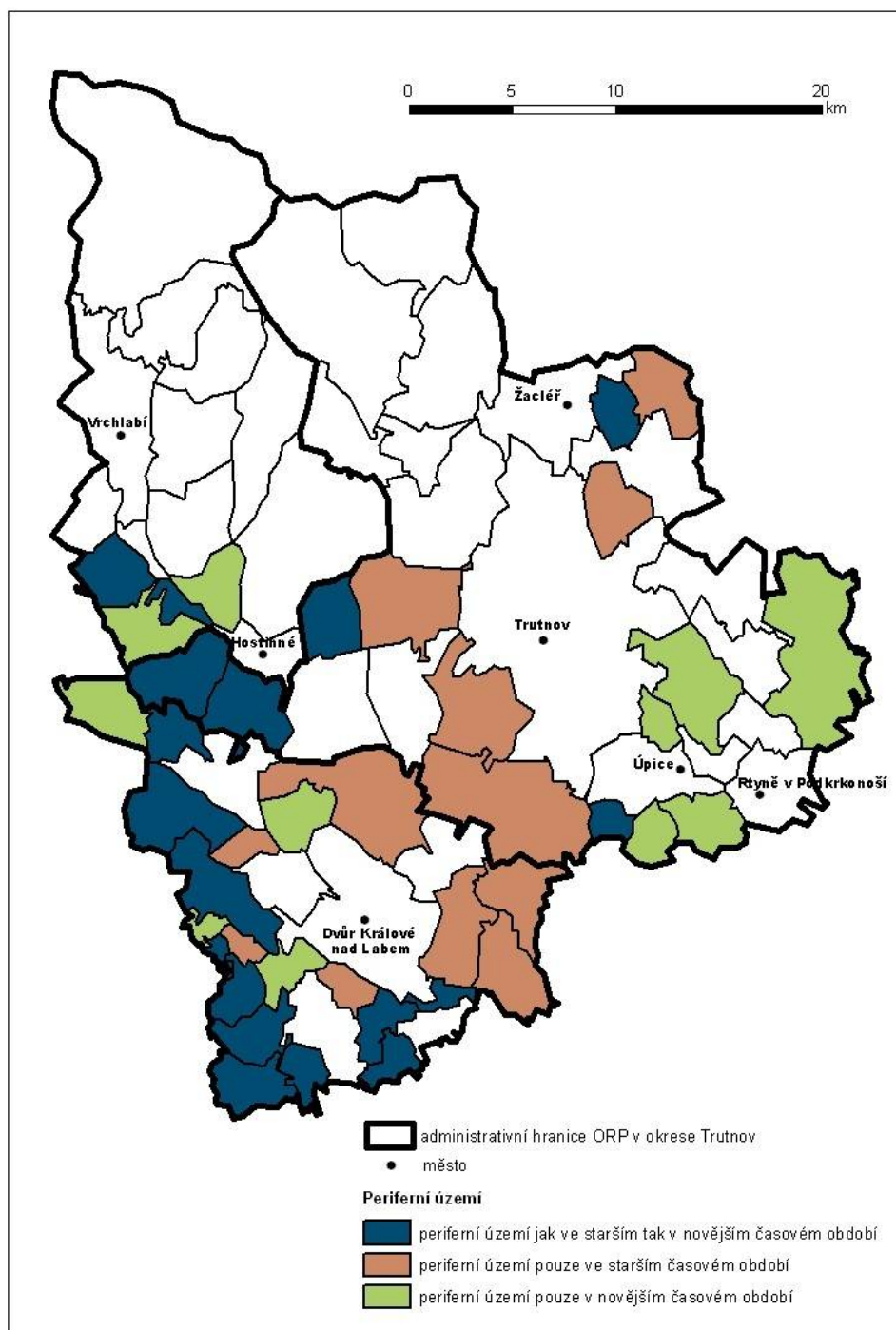
U dalších vymezených obcích v okrese se na jejich perifernosti jednotlivé faktory projevují dosti odlišně. U většiny z nich působí na perifernost dva faktory. Faktor „progresivita“ se negativně projevuje u obcí Hřibojedy, Lampertice, Litíč a Stanovice; faktor „venkovský prostor“ působí na perifernost u obcí Doubravice, Hřibojedy, Litíč a Vilantice; faktor „stará populace“ se projevuje u obcí Doubravice, Lampertice, Nemojov a Vilantice; faktor „horší časová dostupnost“ působí na perifernost u obcí Lampertice, Nemojov a Stanovice.

4.3 Vývoj periferních oblastí mezi starším a novějším časovým obdobím

V této části se zaměřím na to, jak se periferní oblasti v okrese Trutnov vyvíjejí v čase, konkrétně na jejich proměnlivost mezi starším a novějším časovým obdobím.

Vývoj periferních obcí v okrese zachycuje kartogram 3. Na základě získaných výsledků lze formulovat některé skutečnosti. Severní část okresu se nejevila periferně ani v jednom období, tudíž lze konstatovat, že tato část okresu se jako problémová nejeví. Převážná část periferních obcí se rozprostírá v jižní části okresu.

Kartogram 3: Vývoj periferních obcí v okrese Trutnov



Zdroj: vybrané údaje a ukazatele pro jednotlivé obce okresu Trutnov

Řada obcí, které leží přibližně v jihovýchodní části okresu, se jevila periferně ve starším časovém období (Hajnice, Choustníkovo Hradiště, Kohoutov, Staré Buky, Vítězná, Vlčkovice v Podkrkonoší). Dále se ve starším časovém období jevily periferně ještě některé další obce (Dolní Brusnice, Královec, Libotov, Vlčice, Zábřeží-Řečice, Zlatá Olešnice). V těchto obcích došlo během sledovaného období ke zlepšení situace a v současné době se již podle zvolených ukazatelů periferně nejeví. Většinou se jedná o obce ležící v nedalekém zázemí větších měst, na základě čehož se lze domnívat, že se na tomto vývoji kladně podepsala poloha právě poblíž těchto měst. Tyto obce lze tak zařadit k vývojovému typu polarizace prostoru ubývající polarizace (viz kap. 2.2), neboť tyto obce posilují svůj význam vůči jádrovým obcím. Jádrové obce si ale stále zachovávají své výsadnější postavení (Havlíček, Chromý, 2001).

Na druhé straně si některé obce pohoršily, tedy že nebyly periferní ve starším časovém období, ale v novějším již ano. Jedná se především o řadu obcí ležících ve východní části okresu (Havlovice, Jívka, Libňatov, Suchovršice, Velké Svatoňovice) a také o některé další obce ležící v západní a jihozápadní části okresu (Borovnice, Dolní Kalná, Doubravice, Nemojov, Prosečné, Zdobín). Tyto obce si u řady sledovaných ukazatelů pohoršily, což se projevilo jejich zařazením mezi periferní oblasti v okrese. V některých případech se jednalo o velmi výrazné pohoršení (např. u obce Libňatov index stáří vzrostl z hodnoty 74 na 160, u obce Zdobín vzrostla míra nezaměstnanosti z hodnoty z 1,1 % na 13 % či u obce Jívka vzrostlo procento vyjíždějících EAO za prací z obce z 38 na 63). Tyto obce lze zařadit k vývojovému typu polarizace prostoru narůstající polarizace, neboť si vůči jádrovým oblastem v okrese pohoršily a dochází tak k prohlubování vzájemné asymetrie.

Dále můžeme z kartogramu 3 ještě vyčíst, že řada obcí se jevila periferně ve starším i novějším časovém období. Jedná se především o obce ležící při administrativních hranicích okresů, které s okresem Trutnov sousedí. Konkrétně se periferně ve starším i novějším časovém období jevily tyto obce: Bílé Poličany, Borovnička, Čermná, Dolní Olešnice, Horní Brusnice, Horní Kalná, Horní Olešnice, Hříbojedy, Klášterská Lhota, Lanžov, Litič, Maršov u Úpice, Lampertice, Stanovice, Trotina, Třebihošť, Velký Vřešťov a Vilantice.

4.4 Zhodnocení získaných výsledků

Zajímavé je se podívat na porovnání vymezení periferních oblastí v okrese jinými autory (viz kap. 2.7.1.1) a mým vymezením v této práci. Co se týče porovnání s vymezením autorů Hampla, Gardavského a Kühnla (1987), výsledky se značně liší. Těmto autorům vyšla

nejvíce periferní severní část okresu, zatímco v mém případě se severní část okresu periferně nejeví. I porovnáním dalších částí okresu dojdeme k závěru, že se v míře exponovanosti a perifernosti v mé práci a zmíněných autorů významně liší. Hlavním důvodem jsou použité jiné ukazatele a metody vymezení, což dokumentuje fakt, že vymezení exponovaných a periferních oblastí je značně ovlivněno subjektivním pohledem autora. Pokud porovnáme mé zjištěné výsledky s prací Musila (1988), lze konstatovat, že zde už určitá shodnost ve vymezení existuje. Z Musilovy (1988) mapy periferních oblastí vidíme, že periferní oblasti se v okrese Trutnov rozkládají v jeho jihozápadní a jižní části (převážně při hranicích s okresem Jičín). V mé práci se tato oblast jeví také jako problémová, navíc se problémově jeví i některé další obce v okrese (viz kartogram 2, kap. 4.2.2). Určitá podobnost ve vymezení periferií je patrná i s porovnáním práce Musila, Müllera (2008). Těmto autorům vyšla také severní část okresu i populačně největší obce jako neperiferní. Periferie se na základě jejich hodnocení rozkládají převážně v jihozápadní části okresu a částečně i ve východní části okresu (viz obrázek 9, kap. 2.7.1.1). Pokud bychom jimi sledované jednotky (tj. subregionální jednotky) rozdělili na jednotlivé obce, v řadě případů se perifernost/neperifernost jednotlivých obcí liší. Lze však konstatovat, že určitá shoda ve vymezení periferních obcí existuje.

Na závěr této kapitoly můžeme nad určitými skutečnostmi vést polemiku a diskutovat získané výsledky. Je nutno konstatovat, že se jedná o jedno možné vymezení exponovaných a periferních oblastí v okrese Trutnov. Pokud bychom použili např. trochu odlišné ukazatele či jinou metodu, je dosti pravděpodobné, že výsledky by se alespoň částečně lišily. V rámci této práce byla exponovanost a perifernost posuzována na základě hodnocení „tvrdých“ dat. V řadě prací se však uplatňuje užití faktorů „měkkých“, souvisejících s vnitřní aktivizací subjektů (Havlíček, Chromý, 2001). Tyto přístupy se v odborných pracích objevují stále častěji a vedle socioekonomických aspektů je brán zřetel i na aspekty sociokulturní (Kuldová, 2005). V případě jejich využití bychom dostaly pravděpodobně také trochu odlišné výsledky. Na základě zjištěných výsledků (týkajících se vymezení exponovaných a periferních oblastí v této práci) můžeme konstatovat, že vliv státní hranice se na rozmístění periferních oblastí neprojevil. V našem případě se však projevil vliv hranic mezi administrativními jednotkami, neboť mnoho periferních obcí leží právě u těchto hranic.

5 Vnitřní diference okrese Trutnov

V této části se zaměřím na hodnocení všech obcí okrese Trutnov na základě několika málo vybraných charakteristik (celkem 6), což nám může poskytnout určitý pohled, jak je celé území okrese Trutnov vnitřně diferencováno. Definice a konstrukce použitých ukazatelů jsou popsány v metodické části práce (viz kapitola 3). Následně provedu výběr řešeného území, který bude vycházet jednak z tohoto hodnocení a jednak také z výsledků získaných faktorovou analýzou.

5.1 Hodnocení vnitřní diference na základě vybraných charakteristik

V případě hodnocení hustoty zalidnění zjistíme, že nejvyšší hustoty zalidnění dosahují populačně největší obce v okrese, což není nijak překvapivé. Nejnižší hustoty naopak dosahují populačně malé obce, které mají venkovský charakter, rozdrobenou sídelní strukturu a v řadě případů spravují poměrně rozsáhlé území. Tyto obce se nacházejí převážně v jižní a jihozápadní části okrese, dále v severní části okrese a také lokálně v dalších částech okrese (kartogram 4).

Nejvyšší progresivity ekonomické struktury dosahují horská střediska na severu okrese a dále také populačně největší obce (v některých případech i jejich nejbližší zázemí) (kartogram 5). Je to vcelku logické, neboť v těchto obcích je nejvyšší koncentrace služeb, což se na hodnotě tohoto ukazatele pozitivně projevuje. Naopak nejnižší hodnoty tohoto ukazatele mají obce ležící v jižní části okrese a dále lokálně obce v dalších částech okrese (např. Horní Kalná, Horní Olešnice, Maršov u Úpice, atd.). V těchto obcích je příčinou značný význam zaměstnanosti v zemědělství a dále také nízká koncentrace služeb.

Při hodnocení vzdělanosti obyvatelstva dospějeme k závěrům, že nejvyšší vzdělanost obyvatel mají populačně největší obce modelového území, dále také obce ležící v severní části okrese (horská střediska) a též obce ležící jihovýchodně od Trutnova a jihozápadně od Dvora Králové nad Labem (kartogram 6). V případě velkých měst a horských středisek je to způsobeno tím, že řada pracovních příležitostí vyžaduje určité dosažené vyšší vzdělání a řada obyvatel se za práci do těchto obcí přestěhuje, případně bydlí v jejich poměrně blízkém zázemí (případ obcí ležících JV od Trutnova a JZ od Dvora Králové nad Labem). Obce s nejnižším indexem vzdělanosti tvoří v okrese Trutnov souvislé území a jejich rozmístění je bodové (např. Čermná, Jívka, Lampertice, atd.).

V rámci hodnocení nezaměstnanosti zjistíme, že nejnižší hodnoty tohoto ukazatele mají horská střediska na severu okrese a dále pak některá města (Dvůr Králové nad Labem,

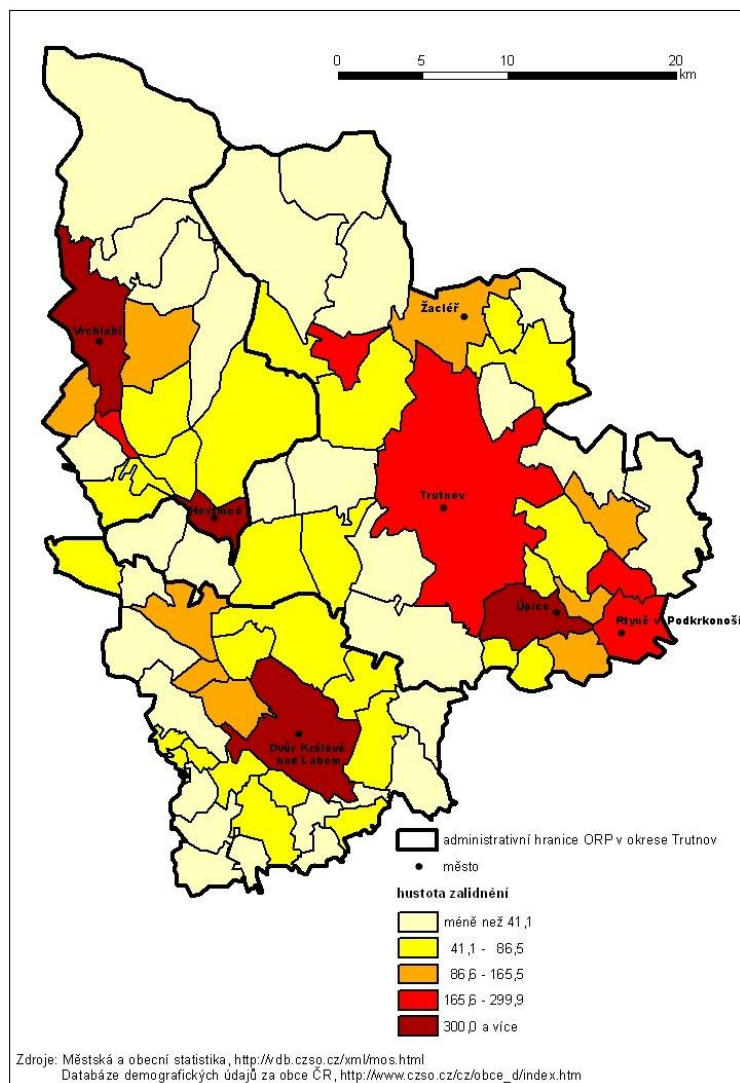
Hostinné, Vrchlabí) a jejich přilehlé okolí (vyjma Hostinného) (kartogram 7). Z toho vyplývá, že v těchto oblastech lidé nemají až takový problém s uplatněním na trhu práce. Obce s nejvyšší mírou nezaměstnanosti se nacházejí v okrese ostrůvkovitě (Borovnička, Královec, Lampertice, Stanovice a Trotina). Dále mají značnou míru nezaměstnanosti především obce ležící při administrativních hranicích okresu (především při hranicích s okresem Jičín a Náchod). Příčin může být hned několik, např. se mohla projevit finanční krize a masové propouštění zaměstnanců z některých firem, dále se mohl projevit vliv sezónních prací či nízká nabídka pracovních příležitostí v okolí daných obcí.

Nejnižší podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů mají především populačně největší obce v okrese, dále pak i některé obce ležící v jejich zázemí (především v zázemí Trutnova) (kartogram 8). Je to způsobeno především atraktivností těchto obcí, neboť zde mají obyvatelé k dispozici různé druhy služeb (i řadu specializovaných), větší možnosti kulturního a sportovního vyžití, větší šanci získat dobře ohodnocenou práci, apod. Naopak nejvyšší procento neobydlených bytů z celkového počtu bytů má řada obcí ležících v jižním cípu okresu a dále i některé další obce v jiných částech okresu (Borovnička, Dolní Dvůr, Horní Olešnice, Maršov u Úpice). Vypovídá to o neatraktivnosti těchto obcí k trvalému bydlení, což může být zapříčiněno řadou důvodů (např. v některých případech značná vzdálenost do měst, malá nabídka pracovních příležitostí, absence školy, nízká úroveň občanské a technické vybavenosti, apod.).

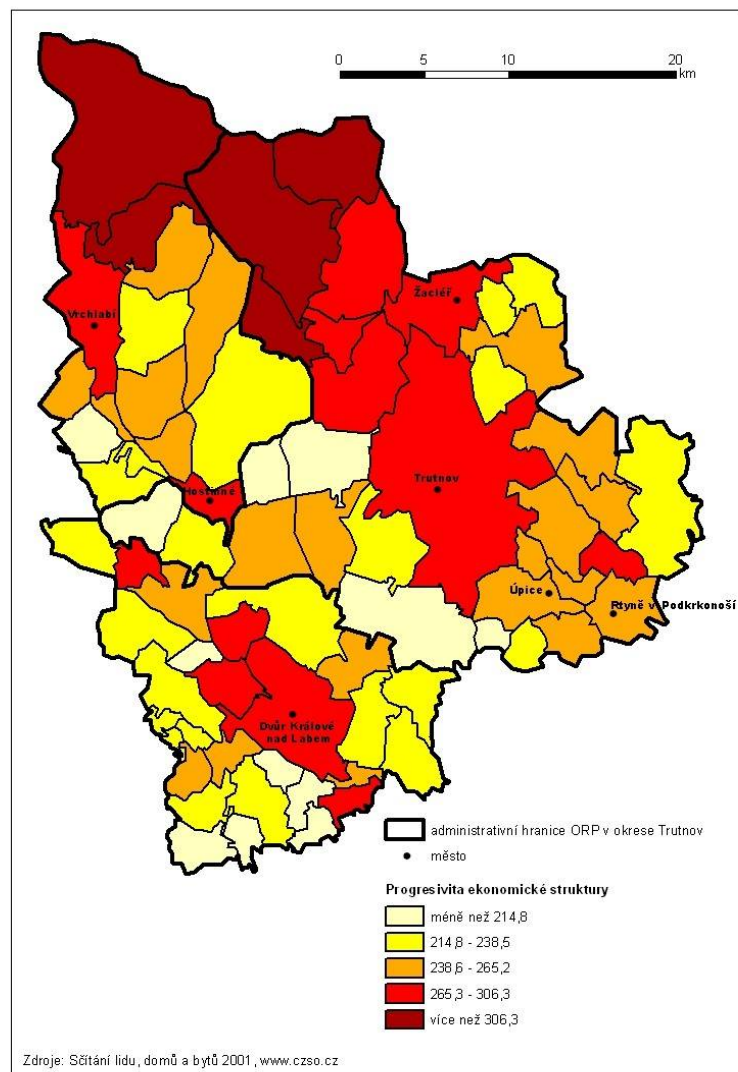
Nejvyšší úroveň občanské a technické vybavenosti dosahují jednak populačně největší obce a dále řada obcí ležících na severu okresu. Není to nijak překvapivé, obce ležící na severu těží z rozvoje cestovního ruchu (nutno tedy mít zajištěnou vybavenost a infrastrukturu), velká města disponují všemi sledovanými vybavenostmi. Nejnižší úroveň občanské a technické vybavenosti má především řada obcí ležících v jižním cípu okresu a dále některé další obce rozmístěné po okrese ostrůvkovitě (např. Klášterská Lhota, Lampertice, Suchovršice, atd.). V těchto obcích není k dispozici kolikrát žádná vybavenost nebo v některých případech jen např. pobočka pošty či vybudovaný vodovod. Tato nízká úroveň vybavenosti může přispívat k jejich perifernosti a neatraktivnosti.

Celkově na základě uvedeného hodnocení zvolených charakteristik můžeme konstatovat, že nejméně problémově se jeví především populačně velké obce a dále horská střediska. Na druhé straně existuje v okrese řada obcí, která řadou problémů disponuje a lze je zařadit mezi obce periferní. Jedná se především o řadu obcí ležících při administrativních hranicích s okresem Jičín, dále o řadu obcí ležících v jižní části okresu a lokálně ležící i v jiných částech okresu.

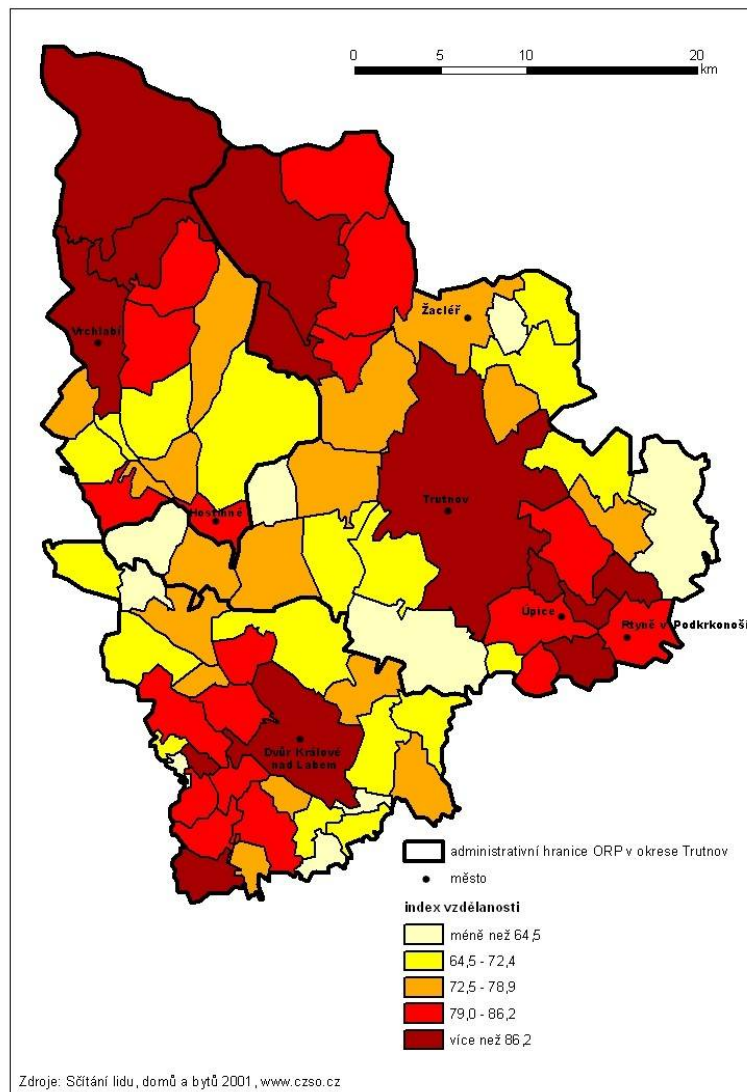
Kartogram 4: Hustota zalidnění v obcích okresu Trutnov v roce 2008



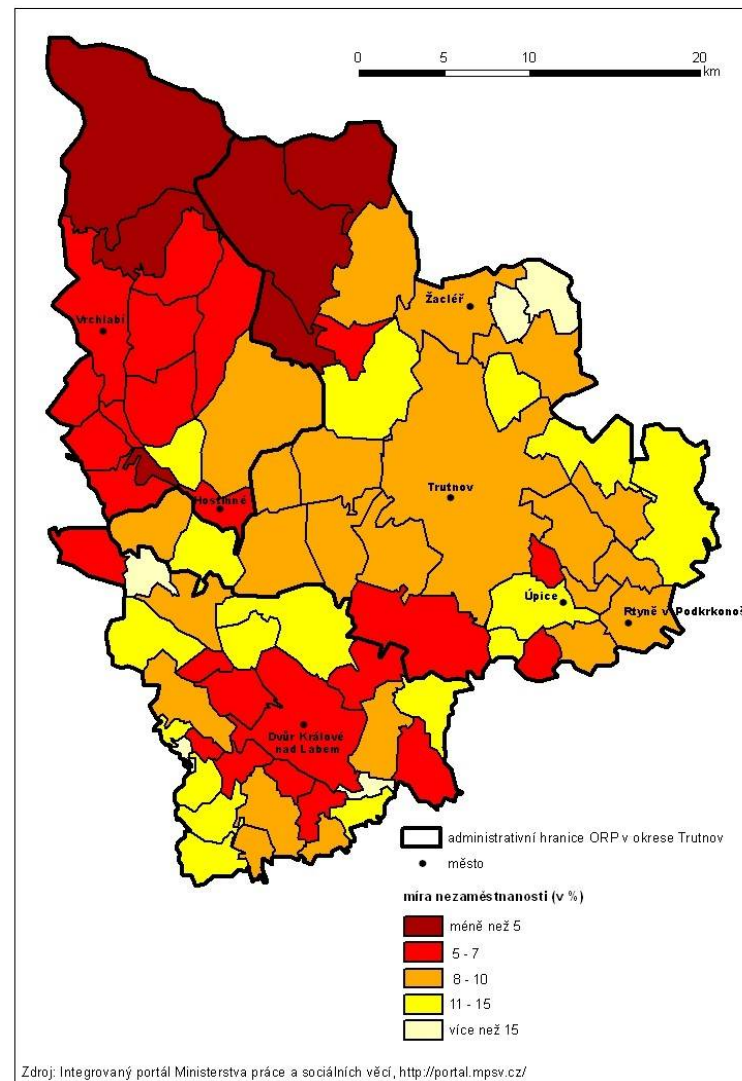
Kartogram 5: Progresivita ekonomické struktury v obcích okresu Trutnov v roce 2001



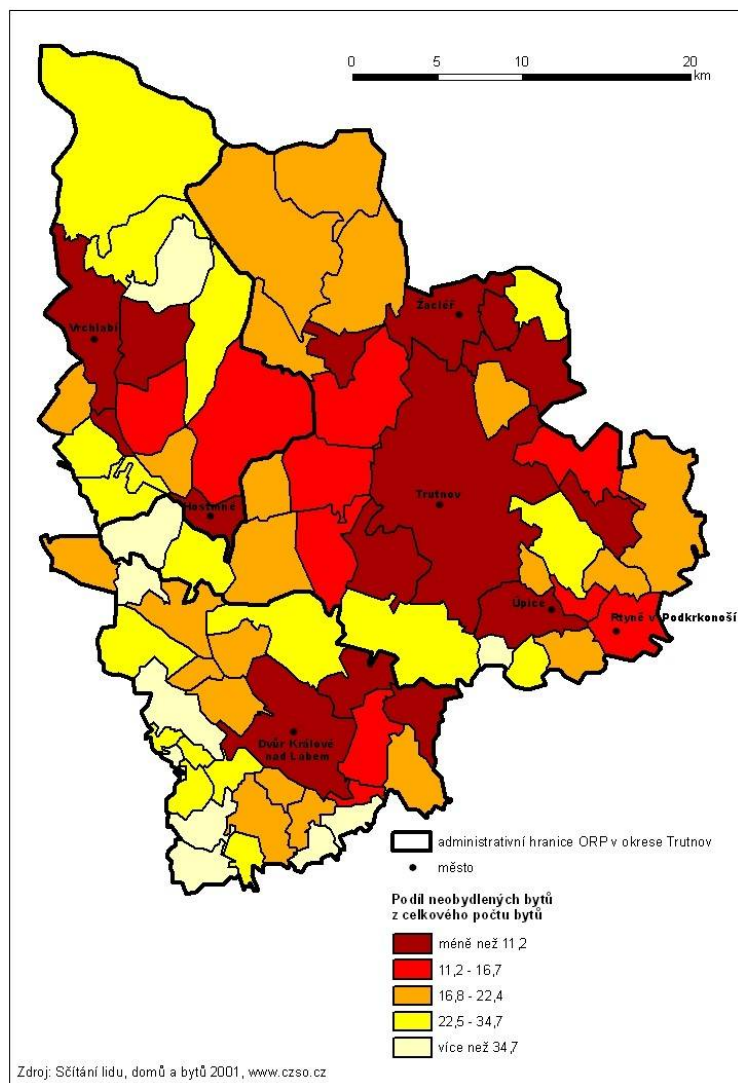
Kartogram 6: Index vzdělanosti v obcích okresu Trutnov v roce 2001



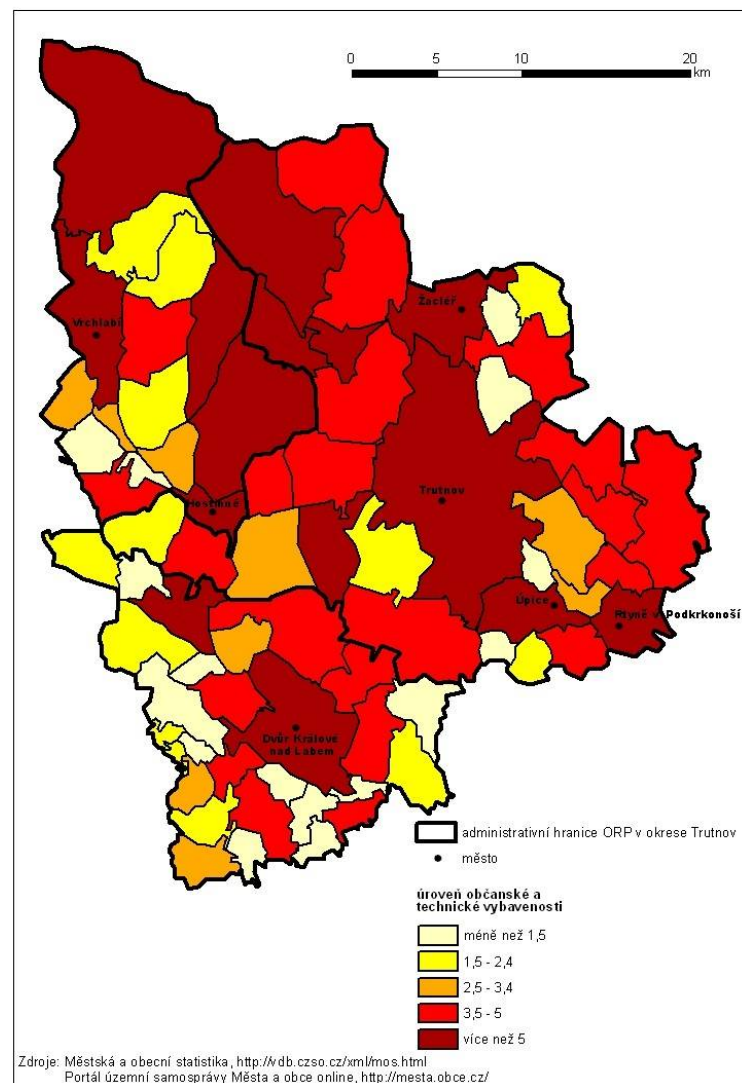
Kartogram 7: Míra nezaměstnanosti v obcích okresu Trutnov v únoru v roce 2009



Kartogram 8: Podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů v obcích okresu Trutnov v roce 2001



Kartogram 9: Úroveň občanské a technické vybavenosti v obcích okresu Trutnov v roce 2008



5.2 Výběr řešeného území

Na základě zjištění z kap. 5.1 a na základě výsledků faktorové analýzy provedu výběr řešeného území, kterému se budu věnovat podrobněji v dalších částech této práce. Přestože to není obvyklé a někteří autoři tvrdí, že to je i nesprávné, zaměřím se v další části pouze na hodnocení periferních obcí a to z toho důvodu, že hodlám svůj pohled zaostřit právě na problémové obce a pokusit se jim navrhnout možnou rozvojovou strategii, která by jim mohla pomoci v rozvoji (orientace těchto obcí na některá větší centra však bude v rámci jejich hodnocení patrná). Jsem si vědom toho, že se jedná o trochu netypický přístup, přesto si nemyslím, že to tak nelze uvažovat.

Řešenými obcemi v další části budou ty, které v rámci výsledků faktorové analýzy příslušely ke dvěma nejnižším pentilům souboru, tzn. které spadaly do dvou spodních intervalů. Vzhledem k tomu, že nás zajímá co nejvíce současná situace, byl výběr řešených obcí proveden na základě výsledků za novější časové období. V novějším časovém období spadalo pod spodní dva intervaly z hlediska intenzity exponovanosti a perifernosti celkem 29 obcí. Všechny tyto obce se projeví problémově i na základě výše provedeného hodnocení vnitřní diferenciací okresu Trutnov. Jejich přehled je uveden v tabulce 6.

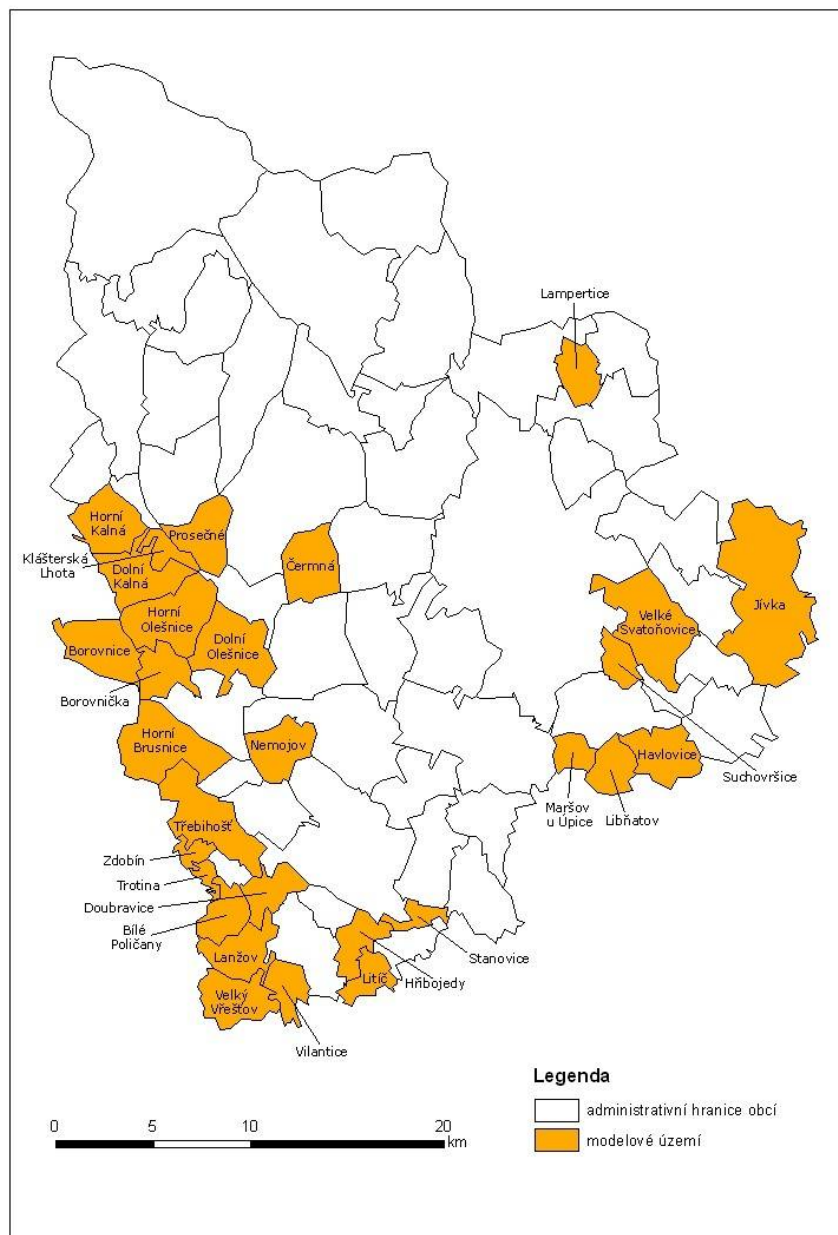
Tabulka 6: Obce řešeného území

obec	místní části
Bílé Poličany	
Borovnice	
Borovnička	
Černná	
Dolní Kalná	Dolní Kalná, Slemeno
Dolní Olešnice	
Doubravice	Doubravice, Velehrádek, Zálesí
Havlovice	
Horní Brusnice	
Horní Kalná	
Horní Olešnice	Horní Olešnice, Ždímice
Hřibojedy	Hřibojedy, Hvězda
Jívka	
Klásterská Lhota	
Lampertice	
Lanžov	Lanžov, Lhotka, Mířejov, Sedlec, Záborov
Libňatov	
Litíč	Litíč, Nouzov
Maršov u Úpice	
Nemojov	Dolní Nemojov, Horní Nemojov, Nový Nemojov, Starobucké Debrné
Prosečné	
Stanovice	
Suchovršice	
Trotina	
Třebihošť	Dolní Dehtov, Horní Dehtov, Třebihošť
Velké Svatoňovice	Markoušovice, Velké Svatoňovice
Velký Vřešťov	
Vilantice	Chotěborky, Vilantice
Zdobín	

Zdroj: Portál územní samosprávy Města a obce online, <http://mesta.obce.cz/>

V této tabulce jsou u některých obcí uvedeny i místní části, ze kterých se skládají. Pokud u obce nejsou místní části uvedeny, znamená to, že tato obec se na místní části nedělí. Nabízelo by se hodnocení i na základě jednotlivých místní částí. Vzhledem k již tak značnému souboru řešených jednotek se domnívám, že postačí pro účely této práce zůstat na úrovni obcí. Hodnocení těchto obcí s důrazem na rozlišení a řešení jednotlivých místních částí může být námětem pro výzkumné činnosti v budoucnosti. Polohové rozložení řešených obcí v okrese Trutnov je graficky znázorněno na kartogramu 10.

Kartogram 10: Modelové území



Zdroj: Výsledky faktorové analýzy, hodnocení diferenciacce okresu Trutnov

6 Analýza periferních oblastí v okrese Trutnov

Tato část se bude zabývat geografickou analýzou periferních území v okrese Trutnov. Pro geografickou analýzu využiji řady podkladů:

- 1) Různé statistické materiály (např. sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001, historický lexikon obcí České republiky, apod.)
- 2) Literatura a internetové zdroje týkající se těchto periferních území
- 3) Informace získané prostřednictvím dotazníkového šetření, které jsem realizoval v daných periferních obcích (výběr obcí viz kap. 5.2)

Při tvorbě dotazníku jsem se inspiroval jednak dotazníkem, který byl určen pro představitele obcí v rámci výzkumu rozvoje povodí Kocáby (blíže Bičík, Perlín, Šefrna, 2001) a také dotazníkem, který využila ve své práci Vanduchová (2001). Podobný dotazník jsem využil již ve své bakalářské práci (blíže Turek, 2007). Dotazník představitelům obcí byl předán mnou osobně, čímž jsem chtěl docílit vyššího procenta navrácení vyplněných dotazníků. Svůj účel to určitě splnilo, neboť v některých případech mi i bylo řečeno, že takovéto dotazníky na úřadě nevyplňují, pokud dorazí pouze elektronickou poštou. Nakonec tedy všichni představitelé daných obcí byli ochotni spolupracovat a dotazník vyplnili (v některých případech již do druhého dne, v některých případech po několikerém připomenutí). Z celkového počtu 29 řešených periferních obcí se mi vrátilo všech 29 vyplněných dotazníků a návratnost tak byla stoprocentní. Je proto splněna podmínka, že požadovaná minimální návratnost dotazníkového šetření by měla být alespoň 75 % (Wiersma, cit. v Gavora, 2000, s. 107).

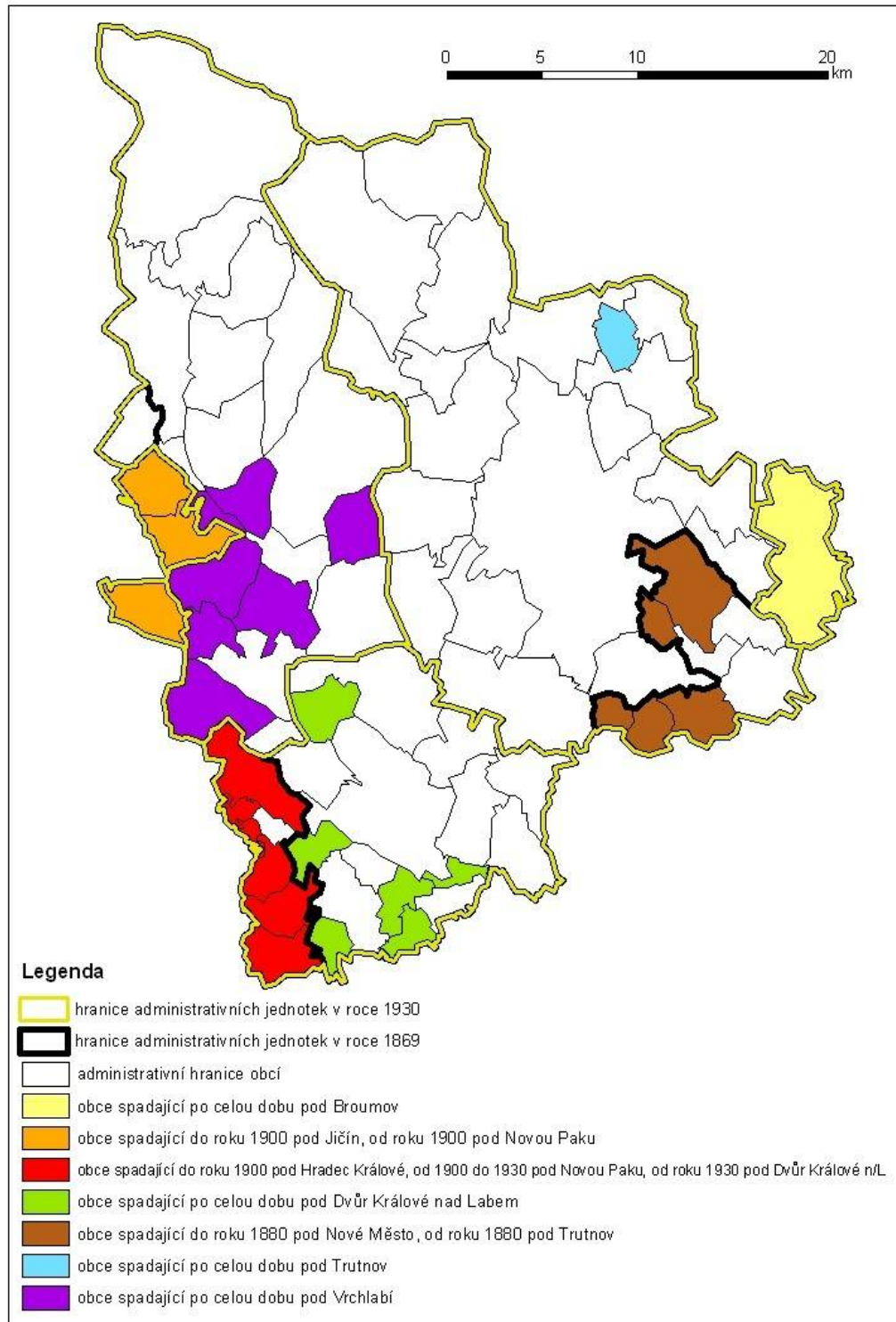
6.1 Situační analýza řešeného území

6.1.1 Administrativní změny hranic v řešeném území

Již v období Rakouska-Uherska se na území Česka vyvinula tříступňová územně správní struktura, přičemž zásadní změny proběhly v letech 1848-1855, kdy došlo k postupnému ustanovení této územně správní struktury: kraj – okres – obec (Perlín, 1996, s. 315). Základními jednotkami státní správy byly tzv. politické okresy, které se dále členily na okresy soudní. V roce 1855 došlo k propojení politické a soudní správy do tzv. smíšených okresů. V roce 1868 byla politická a soudní správa opět odloučena a v tomto roce byly také

zrušeny kraje (Jeleček, 2000). Příslušnost obcí modelového území k jednotlivým politickým okresům od roku 1869 do roku 1949 je náplní kartogramu 11.

Kartogram 11: Administrativní příslušnost obcí modelového území od roku 1869 do 1949

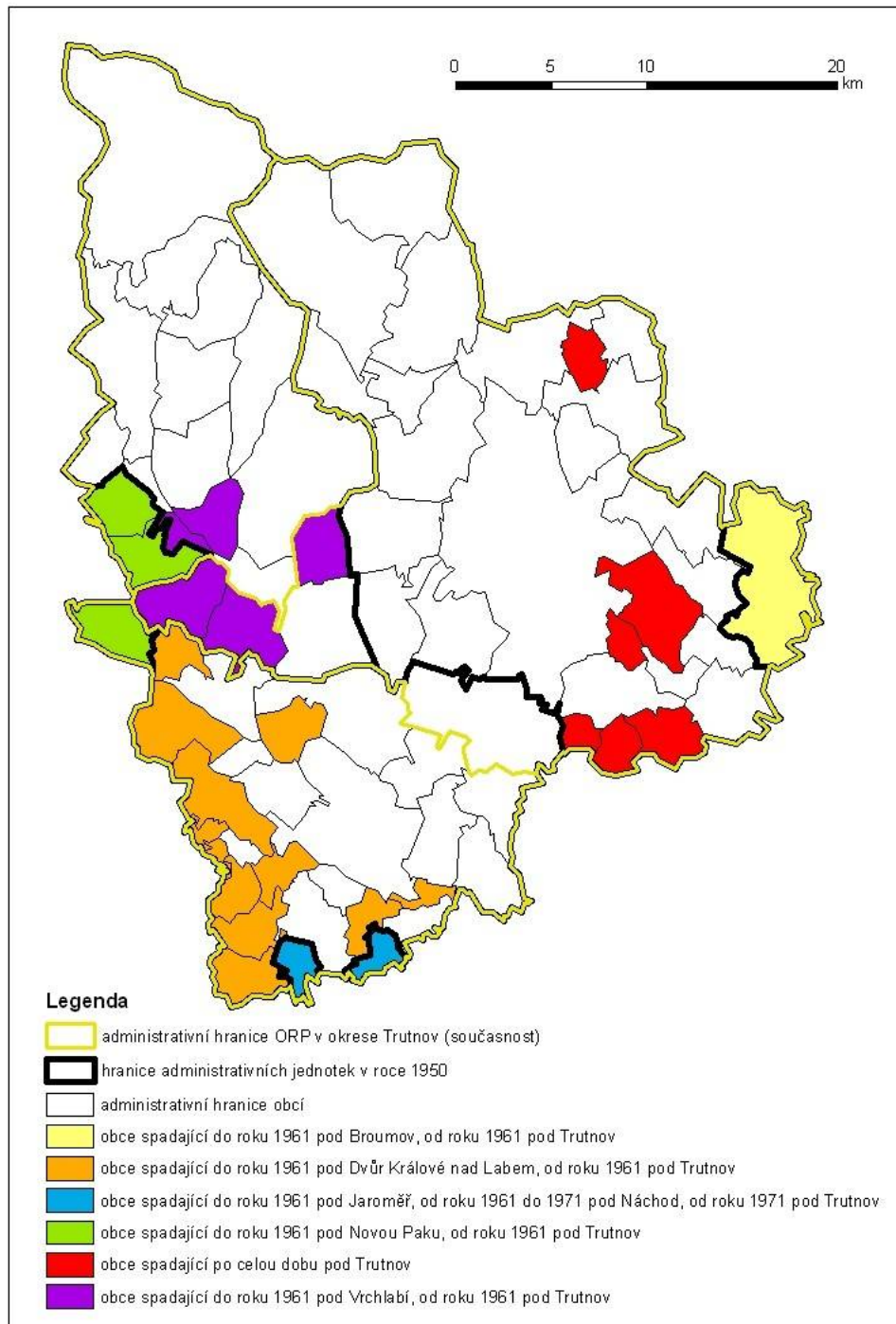


Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005

Poznámky: Obec Maršov u Úpice patřila pod politický okres Trutnov až od roku 1890

V roce 1949 proběhla další reforma, kdy došlo k obnovení a postátnění krajů a byly vytvořeny i nové okresy. De facto došlo k likvidaci samosprávného postavení územních celků, především obcí (Perlín, 1996; Jeleček, 2000).

Kartogram 12: Administrativní příslušnost obcí modelového území od roku 1949 do současnosti



Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005

Poznámky: Obec Vilantice patřila pod okres Trutnov až od roku 1972

V roce 1960 došlo k nové územně správní reformě. Kraje a okresy byly podstatně zvětšeny, jejich vymezení však bylo často dosti nepřirozené (Perlín, 1996). Došlo k destrukci řady přirozených regionálních vazeb sídel a často nebyly respektovány ani hranice katastrálních území. Na území Česka bylo vytvořeno celkem 7 krajů plus Praha a 75 okresů (v roce 1996 byl navíc zřízen ještě okres Jeseník) (Jeleček, 2000). Příslušnost obcí modelového území k jednotlivým okresům od roku 1949 do současnosti zachycuje kartogram 12.

Po roce 1960 došlo také k urychlení procesu integrace obcí. V důsledku toho proto některé obce modelového území byly v určité době pouze částí jiné obce (konkrétně obce Borovnice, Borovnička, Dolní Olešnice, Horní Kalná, Lampertice, Stanovice, Suchovršice a Zdobín). K 1.9.1990 došlo k jejich odtržení a od této doby jsou všechny obce modelového území samostatnými jednotkami a vykonávají činnosti v rámci samostatné působnosti (Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, 2006).

Z uvedených kartogramů vyplývá, že řada obcí modelového území se v jednotlivých obdobích administrativního členění Česka nacházela v různých okresech. Můžeme konstatovat, že měnící se příslušnost obcí k jednotlivým administrativním jednotkám tyto obce poznamená, což se může projevit právě jejich periferností. Dále tyto obce mohly být znevýhodněny z hlediska rozhodování příslušných správních orgánů a mohly se tak ocitnout na okraji zájmu, tj. se jednalo o politickou perifernost (viz kap. 2.4).

6.1.2 Obyvatelstvo

6.1.2.1 Vývoj počtu obyvatel

Pomocí této charakteristiky lze monitorovat změny počtu obyvatel za sledované období, tedy zda-li jsou obce ztrátové či ziskové z hlediska počtu obyvatel. Počet obyvatel jsem sledoval mezi lety 1869-2008 převážně v intervalech dvaceti let, v letech nejnovějších jsou intervaly kratší (tabulka 7). Zatímco až do 2001 jde o údaje ze statistických lexikonů obcí podle jednotlivých sčítání, v roce 2008 jde o výsledek vypočtený podle evidence průběžného pohybu obyvatel.

Z tabulky 7 je patrné, že všechny sledované obce v období 1869-2008 ztratily obyvatelstvo. Převážná většina obcí zaznamenala nejvýznamnější pokles mezi lety 1930-1950. V tomto období se projevil důsledek druhé světové války a následného poválečného období. Jak je zmíněno v kap. 2.7.2, převážná část okresu Trutnov patřila v období druhé světové války pod Německou říši spravované území a v poválečném období zde proběhl odsun německého obyvatelstva. Následné dosídlování nebylo již tak intenzivní. To se značně

projevilo na úbytku počtu obyvatel i v řadě mnou sledovaných obcí. Některé obce naopak zaznamenaly největší pokles počtu obyvatel mezi lety 1970-1991. V těchto obcích se mohly na daném vývoji výrazně podepsat např. důsledky jejich zařazení v někdejší střediskové soustavě osídlení²⁵, což mohlo vést mj. k vystěhovávání obyvatel z daných obcí.

Tabulka 7: Rozloha a vývoj počtu obyvatel v obcích modelového území v období 1869-2008

obec	rozloha (km ²)	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2001	2008
Bílé Poličany	5,49	666	554	492	390	329	245	162	152	149
Borovnice	9,75	1 443	1 356	1 210	1 181	716	635	439	445	435
Borovnička	5,79	1 184	1 114	1 029	853	528	339	224	203	189
Čermná	9,29	1 108	1 080	1 119	1 038	632	453	357	370	381
Dolní Kalná	9,68	1 111	1 202	1 307	1 161	811	793	589	624	637
Dolní Olešnice	12,6	1 113	1 095	1 240	1 023	638	426	304	351	376
Doubravice	5,66	917	966	885	938	654	494	383	367	379
Havlovice	8,7	941	1 037	1 130	1 055	855	817	790	857	887
Horní Brusnice	14,09	1 591	1 518	1 310	1 225	777	662	492	466	443
Horní Kalná	8,91	1 018	958	924	780	470	406	331	323	335
Horní Olešnice	12,73	1 269	1 301	1 104	954	617	496	280	288	280
Hřibojedy	5,71	501	473	394	381	329	279	213	206	207
Jívka	31,8	3 670	2 952	2 343	2 128	1 136	843	632	578	596
Klásterská Lhota	3,01	520	475	462	386	288	293	184	183	188
Lampertice	5,84	1 494	1 771	1 808	1 553	997	713	443	476	462
Lanžov	7,93	1 037	897	824	629	424	325	191	186	186
Libňatov	5,82	799	768	701	639	490	423	375	364	365
Litíč	4,51	616	534	427	392	281	183	89	109	126
Maršov u Úpice	3,31	415	378	358	311	216	206	146	155	158
Nemojov	8,15	1 416	1 212	1 244	951	531	542	439	492	567
Prosečné	8,34	952	1 083	1 063	907	587	567	558	542	538
Stanovice	2,72	195	230	165	157	137	125	75	73	75
Suchovršíce	4,29	582	591	864	742	522	459	353	357	371
Trotina	1,58	305	296	273	202	138	95	85	61	72
Třebihošť	13,68	1 613	1 503	1 349	1 159	625	509	365	369	404
Velké Svatoňovice	17,36	2 864	2 659	2 340	2 280	1 575	1 377	1 115	1 108	1 161
Velký Vřešťov	8,5	581	553	490	450	308	216	195	197	205
Vilantice	4,92	691	636	562	429	280	256	199	187	195
Zdobín	2,1	312	302	268	222	169	151	111	97	99
Modelové území	242,26	30 924	28 858	27 123	24 516	16 060	13 328	10 119	10 268	10 466

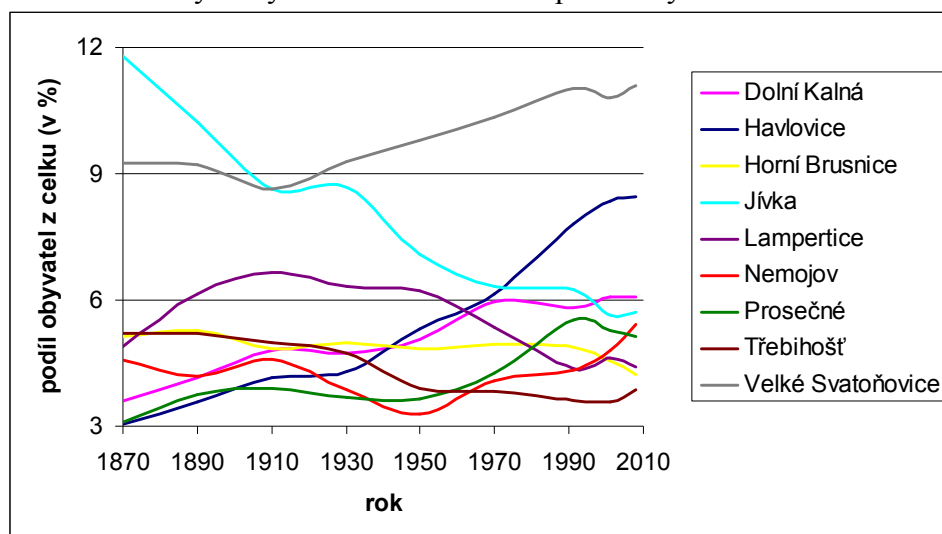
Zdroje: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005

Databáze demografických údajů za obce ČR, http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm, 2010

Od roku 1991 do současnosti se počet obyvatel v jednotlivých obcích vesměs ustálil. Některé jsou nepatrně ziskové, některé stagnují a některé nepatrně obyvatelstvo ztrácejí. Hodnoty řetězových indexů vývoje počtu obyvatel za všechny sledované obce jsou součástí přílohy 12.

²⁵ Středisková soustava osídlení, která byla na našem území založena v roce 1971, sloužila k negativní selekci sídel. Tato soustava byla rozdělena do čtyř stupňů: střediska obvodního významu (SOV), střediska místního významu (SMV), nestředisková sídla trvalého významu (NSTV) a nestředisková sídla ostatní (NSO). SOV byla jádry rozvoje územních celků a do těchto středisek a do středisek SMV proudilo nejvíce investic na výstavbu nových bytů, škol, sociálních zařízení, apod. NSTV plnila téměř jen zemědělskou nebo rekreační funkci. Poslední kategorie NSO byla předem odsouzena k zániku. V těchto sídlech byly postupně rušeny vybavenosti jako jsou školy, obchody, zdravotní střediska, apod. Tato sídla buď zanikla nebo došlo k jejich administrativnímu připojení s jinou obcí.

Graf 1: Podíl vybraných obcí na celkovém počtu obyvatel řešeného území



Zdroj: viz tabulka 7

Poznámky: v grafu jsou uvedeny pouze obce, které alespoň v jednom sledovaném roce dosahovaly podílu 5 % z celku²⁶

Podíl modelového území na celkovém počtu obyvatel okresu Trutnov od roku 1869 až do roku 1991 neustále klesal (celkově téměř o 13 %). Od roku 1991 se tento podíl ustálil a nepatrně se zvyšuje. Pokud bychom se zaměřili na podíl jednotlivých obcí na celkovém počtu obyvatel řešeného území, zjistíme, že až do roku 1910 měla největší podíl obec Jívka (graf 1). Od roku 1930 až do současnosti dosahuje největšího podílu obec Velké Svatoňovice. Hodnoty podílu za všechny obce modelového území na celkovém počtu obyvatel jsou součástí přílohy 12. Za celé sledované období 1869-2008 dosáhly nejvyššího zvýšení podílu na celku obce Havlovice (o 5,4 %) a Dolní Kalná (o 2,5 %), naopak největšího poklesu obce Jívka (o 6,2 %) a Borovnička (o 2 %).

Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých obcích můžeme hodnotit také podle indexu části ku celku vývoje počtu obyvatel²⁷. V porovnání s okresem Trutnov zaznamenalo modelové území vyjma posledních dvou sledovaných období (tj. 2001/1991 a 2008/2001) vždy horší vývoj počtu obyvatel (index části ku celku dosahoval většinou hodnoty 0,8 či 0,9). V porovnání s celým Českem vykazovalo modelové území také vždy (opět vyjma posledních dvou sledovaných období) horší vývoj počtu obyvatel (index části ku celku dosahoval většinou hodnoty 0,8), což je negativní.

²⁶ Pod pojmem celek bude v následujících částech této práce myšleno celé modelové území, tj. území skládající se ze všech 29 periferních obcí.

²⁷ Index části ku celku vývoje počtu obyvatel je vypočítán jako podíl řetězového indexu obce ku řetězovému indexu modelového území, okresu Trutnov a celému Česku v příslušných letech. Pokud je jeho hodnota větší než 1, znamená to, že v dané obci je příznivější vývoj počtu obyvatel než pro modelové území, okres Trutnov či celé Česko jako celek. Podobně byl tento index použit již v kap. 2.7.1, zde se však týkal hodnocení věkové struktury.

V porovnání s modelovým územím jako celkem se převážně hodnoty u obcí pohybují kolem 1, z čehož vyplývá, že v jednotlivých řešených obcích probíhal podobný vývoj počtu obyvatel jako v modelovém území jako celku (příloha 12). Lze ovšem najít i výjimky. Např. mezi lety 1890-1910 tento index u obce Suchovršice dosahoval hodnoty 1,6, což bylo pravděpodobně způsobeno rozvojem textilního a vahařského průmyslu v sousední Úpici, z čehož Suchovršice také těžily. Za další výjimku lze považovat hodnotu indexu u obce Litíč mezi lety 1970-1991 (0,6), což je způsobeno značným migračním úbytkem obyvatel v tomto období a částečně se podepsal i úbytek přirozenou měrou. Všeobecně lze konstatovat, že obce jsou si ve sledované skupině podobné z hlediska populačního vývoje. V porovnání s okresem Trutnov a celým Českem se hodnoty indexu obcí modelového území pohybují pod hodnotou 1 (opět vyjma posledních dvou sledovaných období; vůči Česku jsou hodnoty o něco nižší, viz příloha 13), což je negativní.

Na závěr můžeme konstatovat, že v modelovém území jako celku za sledované období 1869-2008 ubyly téměř dvě třetiny obyvatel a celkový počet obyvatel je v současné době oproti roku 1869 pouze třetinový. K největšímu úbytku došlo v období 1930-1950 díky již výše zmiňovaným vlivům druhé světové války a následného poválečného období.

6.1.2.2 Věková struktura obyvatelstva

Věková struktura v okrese Trutnov v roce 2008 je charakterizována vyšším podílem poproduktivního obyvatelstva než předproduktivního, což je negativní. Oproti průměru Královéhradeckého kraje, ale i oproti průměru celého Česka je však nepatrně příznivější. Modelové území má ve srovnání s hodnotami pro okres Trutnov nepatrně horší věkovou strukturu (příloha 14).

Co se týče vývoje věkové struktury modelového území mezi lety 1991 a 2008, došlo ke zvýšení podílu obyvatel v produktivním věku na úkor skupin obyvatel v předproduktivním a poproduktivním věku (viz příloha 14).

Většina obcí modelového území má v současnosti hodnotu indexu stáří vyšší než 100, tj. v nich převažuje poproduktivní obyvatelstvo nad předproduktivním (viz příloha 14). Za příčiny můžeme považovat hned několik věcí, např. odchod mladých rodin s dětmi, nízká natalita, neexistence úplné školy či téměř žádná občanská vybavenost. Některé obce mají však hodnotu indexu stáří nízkou (viz příloha 14). V těchto obcích je to zapříčiněno především díky imigraci obyvatel (starší obyvatelé se nestěhují tak často jako mladší).

6.1.2.3 Sektorová struktura hospodářství

Zaměstnanost EAO v jednotlivých sektorech hospodářství se u modelového území v porovnání s okresem Trutnov liší. Modelové území vykazovalo v roce 2001 značně vyšší podíl zaměstnaných v priméru, nepatrně vyšší podíl zaměstnaných v sekundéru a výrazně nižší podíl zaměstnaných v terciéru (příloha 15). Tímto zjištěním je potvrzen fakt, že modelové území má venkovský charakter, neboť výrazná část obyvatel je stále zaměstnána v zemědělství. Naopak vyšší podíl okresu oproti modelovému území v zaměstnaných obyvatelích ve službách je způsoben především vlivem největších měst jako jsou Trutnov, Dvůr Králové nad Labem a Vrchlabí, kam jsou služby koncentrovány nejvíce.

Pokud se zaměříme na vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech mezi lety 1991 a 2001, zjistíme, že za sledované období dochází v modelovém území i v celém okrese k vývoji, který je typický od roku 1989 do současnosti: výrazný pokles podílu EAO v priméru a značný nárůst podílu terciéru. Snížení počtu EAO v priméru (především v zemědělství) je přirozeným důsledkem přezaměstnanosti v těchto oborech v minulém období (Perlín, 2009), resp. způsobené dřívějším administrativním zařazením do priméru i osob, které sice zaměstnávalo jednotné zemědělské družstvo či státní statek, ale ve stavebních či montážních četách či montovnách.

Při porovnání jednotlivých obcí modelového území zjistíme, že u většiny z nich v roce 2001 představoval hlavní podíl na zaměstnanosti EAO sekundér (viz příloha 15). V některých obcích byl tento podíl dosti výrazný, např. v obci Jívka (způsobeno lokalizací strojírenského podniku GEMEC-UNION a.s.).

Nejvyšší zaměstnanosti EAO v priméru v roce 2001 dosahovaly především obce ležící v jižním cípu Trutnovska, který představuje nejúrodnější část okresu pro intenzivní rostlinnou výrobu (Václavková, 2003) a zemědělství a zaměstnanost v něm tak má zde značný význam. Hlavním zaměstnavatelem je Zemědělské družstvo Dubenec a.s., které zaměstnává v současné době přes 200 zaměstnanců (www.hustiranka.cz).

6.1.2.4 Vyjížděka do zaměstnání

Podíl vyjíždějících EAO za prací byl v modelovém území v letech 1991 a 2001 výrazně nadprůměrný než v celém okrese (tabulka 8). Za sledované období dochází k nepatrnému zvyšování vyjíždějících EAO z obcí modelového území, tedy de facto ke koncentraci nabízených pracovních míst do pouze několika center.

Vyjíždku EAO pod 60 % měly v roce 2001 pouze tři obce (Borovnice, Dolní Kalná, Litič). V případě prvních dvou je příčinou lokalizace větších výrobních podniků na území obce. U obce Litič se na hodnotě vyjíždky mohla projevit vyšší míra nezaměstnanosti v té době (okolo 20 %), neboť na území obce je práci sehnat téměř nemožné. Všechny ostatní obce modelového území měly vyjíždku EAO v roce 2001 nad 60 % a z toho vyplývá, že obyvatelé jsou většinou nuceni za prací vyjíždět do větších center.

Při porovnání vyjíždějících EAO v rámci okresu se v modelovém území i v okrese Trutnov za období 1991-2001 jejich podíl snížil a roste tak podíl vyjíždějících EAO pracujících mimo okres Trutnov. Uvedený trend platí téměř u všech obcí modelového území (vyjma obcí Horní Olešnice, Horní Kalná a Zdobín).

Tabulka 8: Vyjíždka obcí v modelovém území v letech 1991 a 2001

obec vyjíždky	vyjíždějící EAO celkově (v %)		vyjíždějící EAO v rámci okresu (v %)		obec vyjíždky	vyjíždějící EAO celkově (v %)		vyjíždějící EAO v rámci okresu (v %)	
	1991	2001	1991	2001		1991	2001	1991	2001
Bílé Poličany	67	62	81	59	Libňatov	80	72	92	86
Borovnice	51	51	62	45	Litič	81	58	49	24
Borovnička	65	65	79	50	Maršov u Úpice	77	83	98	90
Čermná	77	79	95	94	Nemojov	85	74	94	84
Dolní Kalná	46	56	74	72	Prosečné	65	78	96	90
Dolní Olešnice	78	70	97	84	Stanovice	89	61	68	59
Doubravice	82	70	91	88	Suchovršice	85	78	97	88
Havlovice	73	77	95	89	Trotina	91	70	77	74
Horní Brusnice	70	78	94	71	Třebihošť	57	61	91	85
Horní Kalná	60	72	92	92	Velké Svatoňovice	79	74	94	83
Horní Olešnice	59	65	78	87	Velký Vřešťov	55	66	72	49
Hřibojedy	54	69	87	72	Vilantice	73	73	69	44
Jívka	38	63	59	39	Zdobín	59	61	68	79
Klásterská Lhota	71	80	97	90	modelové území	68	70	88	78
Lampertice	78	62	95	94	okres Trutnov	32	36	84	31
Lanžov	83	66	94	74					

Zdroje: Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol okres Trutnov. FSÚ 1992
Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz, 2010

Poznámky: v obou sledovaných letech se jedná o stejné administrativní vymezení obcí

6.1.2.5 Vzdělanost obyvatelstva

Pomocí této charakteristiky lze sledovat, které obce modelového území mají více či méně obyvatel s vyšším dosaženým vzděláním, konkrétně se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. K tomuto hodnocení byl použit index vzdělanosti (vysvětlení ukazatele viz kap. 3 či kap. 2.7.1.1).

Modelové území dosahovalo v obou sledovaných letech nižší hodnoty indexu vzdělanosti než celý okres Trutnov (tabulka 9), což je negativní. To může vést k absenci zástupců

vzdělaných „místních elit“, schopných region nějakým způsobem rozvíjet (Stockmann, 2004). Je však nutno dodat, že za sledované období se rozdíl o něco zmenšil, což je naopak pozitivní. Dále můžeme konstatovat, že index vzdělanosti v modelovém území i v okrese Trutnov za sledované období narostl, tudíž se zvýšil počet lidí s vyšším dosaženým vzděláním. Co se týče jednotlivých obcí modelového území, ve všech index vzdělanosti za sledované období narostl, což je pozitivní.

Tabulka 9: Index vzdělanosti v obcích modelového území v letech 1991 a 2001

obec	1991	2001	obec	1991	2001
Bílé Poličany	57,86	79,39	Libňatov	62,75	80,59
Borovnice	58,91	69,55	Litíč	43,59	59,76
Borovnička	42,33	63,53	Maršov u Úpice	56,67	71,54
Čermná	43,99	60,32	Nemojov	57,50	82,49
Dolní Kalná	63,73	82,27	Prosečné	63,29	77,11
Dolní Olešnice	56,79	76,11	Stanovice	44,26	64,06
Doubravice	66,24	81,65	Suchovršice	77,70	90,79
Havlovice	76,08	92,17	Trotina	44,93	64,44
Horní Brusnice	51,06	67,38	Třebihošť	59,93	85,95
Horní Kalná	57,58	68,34	Velké Svatoňovice	69,22	83,19
Horní Olešnice	51,54	60,81	Velký Vřešťov	68,46	90,80
Hřibojedy	45,30	66,47	Vilantice	57,58	77,58
Jívka	46,84	60,86	Zdobín	60,64	67,86
Klásterská Lhota	61,78	74,05	modelové území	59,62	76,03
Lampertice	47,78	54,03	okres Trutnov	71,73	85,02
Lanžov	61,33	83,75			

Zdroje: Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov. FSÚ 1992
Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz, 2010

6.1.2.6 Míra nezaměstnanosti

Pokud sledujeme vývoj míry nezaměstnanosti, zjistíme, že modelové území ve všech sledovaných letech vykazovalo vyšší míru nezaměstnanosti než okres Trutnov jako celek (tabulka 10). Na základě toho lze modelové území označit za prostor, který řeší problémy s nezaměstnaností a zajištěním pracovních míst pro své obyvatele. Nutno dodat, že i v modelovém území je několik obcí, které si po celé sledované období udržují nízkou či alespoň přijatelnou míru nezaměstnanosti (Dolní Kalná, Horní Kalná, Libňatov, Suchovršice). U těchto obcí se pozitivně projevuje blízkost měst (v případě prvních dvou jmenovaných blízkost Vrchlaví a v případě druhých dvou blízkost Úpice), ve kterých obyvatelé těchto obcí převážně nacházejí své uplatnění, což potvrdily i vyplněné dotazníky od místních představených.

Na druhé straně však v modelovém území existuje řada obcí, ve kterých za celé sledované období míra nezaměstnanosti neklesla pod 10 % či se pod 10 % dostala pouze v jednom sledovaném roce (viz tabulka 10). Jedná se vesměs o populačně malé obce (vyjma

Horní Brusnice a Lampertic), ve kterých se jen velmi zřídka vyskytne pracovní příležitost a řada těchto obcí je i znevýhodněna svojí poměrně vzdálenou polohou od větších měst (neplatí pro Litíč a Lampertice), což se může též na vysoké nezaměstnanosti negativně projevit. Např. z řízeného rozhovoru se starostou obce Lampertice vyplynulo, že na vysoké nezaměstnanosti v obci se projevují sezónní práce, kolísavé propouštění velkých firem sídlících v Trutnově a podepsala se i krize, kdy např. ve firmě Keramtech, která sídlí v Žaclěři, bylo propuštěno 50 % zaměstnanců.

Tabulka 10: Vývoj míry nezaměstnanosti mezi lety 2005-2009 (k prosinci příslušného roku)

Název obce	2005	2006	2007	2008	2009	Název obce	2005	2006	2007	2008	2009
Bílé Poličany	7,6	8,9	8,9	10,1	13,9	Libňatov	6,2	5,1	5,6	4,5	7,9
Borovnice	5,1	5,1	5,6	4,6	13,0	Litíč	14,0	11,6	11,6	7,0	14,0
Borovnička	20,0	11,6	9,5	15,8	15,8	Maršov u Úpice	8,3	8,3	6,9	8,3	9,7
Čermná	10,9	11,5	9,8	9,3	7,7	Nemojov	8,7	9,4	7,9	7,9	10,6
Dolní Kalná	3,1	5,3	3,1	5,3	4,7	Prosečné	8,1	7,5	5,8	9,2	8,1
Dolní Olešnice	12,6	9,8	10,4	5,5	10,4	Stanovice	13,6	11,4	18,2	20,5	20,5
Doubravice	11,9	10,0	9,4	5,6	11,9	Suchovršice	5,7	5,7	6,3	4,6	8,0
Havlovice	4,0	9,5	7,5	6,7	9,7	Trotina	18,5	18,5	14,8	22,2	22,2
Horní Brusnice	12,3	15,1	10,5	10,0	13,2	Třebihošť	7,7	8,7	2,7	6,6	9,8
Horní Kalná	5,6	3,8	4,4	5,0	7,5	Velké Svatoňovice	6,7	7,8	6,1	6,5	10,4
Horní Olešnice	9,6	11,3	10,4	7,0	17,4	Velký Vřešřov	16,1	17,2	9,7	7,5	11,8
Hřibojedy	8,3	7,4	7,4	4,6	10,2	Vilantice	10,7	3,6	6,0	4,8	10,7
Jívka	5,5	7,2	8,8	7,8	9,1	Zdobín	15,2	8,7	10,9	10,9	19,6
Klásterská Lhota	15,5	11,9	4,8	2,4	6,0	modelové území	11,0	10,3	8,9	8,4	12,0
Lampertice	26,0	28,7	18,2	12,7	20,4	okres Trutnov	8,5	8,6	6,4	6,1	9,3
Lanžov	20,4	19,4	18,3	10,8	14,0	Česká republika	8,9	7,7	6,0	6,0	9,2

Zdroj: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí, <http://portal.mpsv.cz/>

Na závěr lze konstatovat, že v posledním sledovaném roce oproti předchozímu nezaměstnanost téměř ve všech sledovaných obcích významně stoupla, což je nepochybně způsobeno důsledky finanční krize, která měla za následek masové propouštění zaměstnanců z řady firem.

6.1.3 Domovní a bytový fond

Hodnoty domovního a bytového fondu jsem sledoval v letech 1991 a 2001, konkrétně jsem se zaměřil na počet trvale obydlených domů a bytů a na počet neobydlených domů a bytů. Srovnáním vývoje domovního a bytového fondu za jednotlivé roky lze zjistit, zda se modelové území stává pro obyvatelstvo více atraktivní (tj. lidé se sem přistěhovávají) či zda tato oblast stagnuje nebo dokonce dochází k odlivu obyvatel.

Celkový počet domů i bytů za sledované období stoupl v modelovém území i v celém okrese podobně (příloha 16). Počet trvale obydlených domů i bytů v celém okrese Trutnov za sledované období nepatrně stoupl, zatímco v modelovém území stagnoval. Došlo však

k nárůstu počtu neobydlených domů a především k výraznému nárůstu počtu neobydlených bytů jak v celém okrese, tak v modelovém území. Na tomto nárůstu se mohl projevit fakt, že došlo ke zvýšení celkového počtu domů a bytů, což mohlo mít za následek opuštění řady starých domů a bytů a přestěhování do domovních a bytových jednotek nově postavených.

V modelovém území je výrazně větší procento neobydlených domů i bytů než v celém okrese, což může vypovídat o menší atraktivitě modelového území a přispívat tak k jeho perifernosti.

Co se týče jednotlivých obcí modelového území, za sledované období téměř ve všech obcích došlo k nárůstu celkového počtu domů i bytů, dále ve většině obcí došlo k poklesu počtu trvale obydlených domů i bytů a téměř ve všech obcích došlo k nárůstu počtu domů i bytů neobydlených (viz příloha 16). Nárůst počtu neobydlených domů i bytů byl v některých obcích velmi výrazný (např. Prosečné či Stanovice). U těchto obcí se pravděpodobně projevil úbytek celkového počtu obyvatel a též nárůst celkového počtu domů i bytů, což má za následek nárůst počtu jednotek neobydlených.

6.1.4 Podnikatelská aktivita

V rámci podnikatelské aktivity se zaměřím na dvojí sledování:

- 1) Firem, které zaměstnávají alespoň 6 zaměstnanců a jsou plátcí DPH. Tyto firmy vytváří značnou část pracovních míst a pro rozvoj území jsou klíčovými subjekty. V modelovém území nebude těchto firem moc, což je dáno periferní polohou a venkovským charakterem obcí modelového území
- 2) Drobných podnikatelů, kteří jsou osoby samostatně výdělečně činné

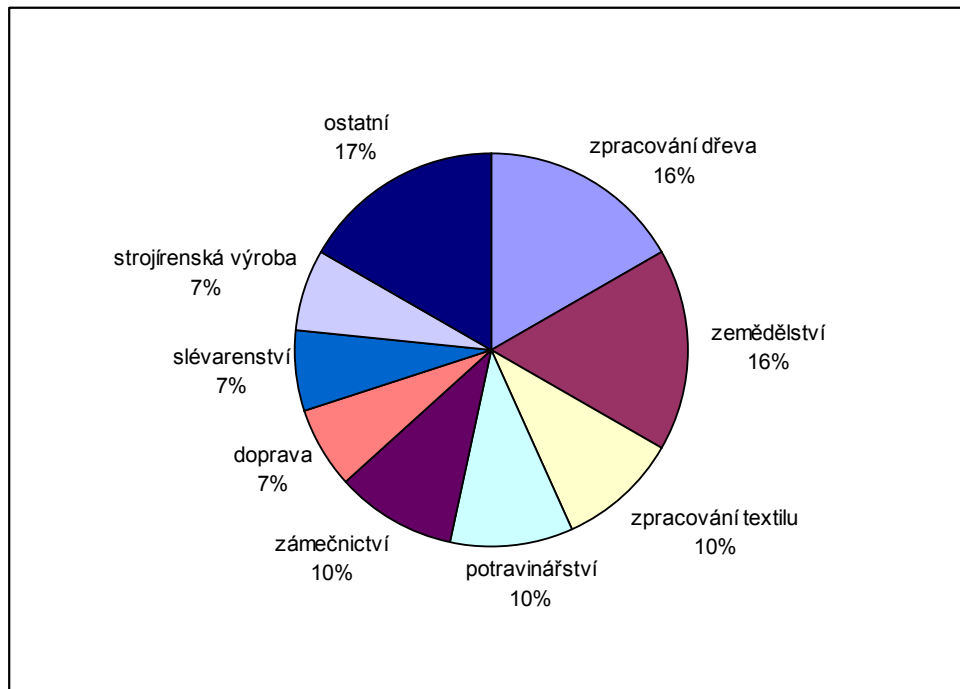
K získání údajů o podnikatelské aktivitě jsem využil informačního systému Administrativní registr ekonomických subjektů, který spravuje Ministerstvo financí České republiky. Je však nutné upozornit na to, že mnozí evidovaní živnostníci na seznamech již třeba i několik let nepodnikají, díky čemuž mohou být některé informace z registru již neplatné. Z tohoto důvodu může být hodnocení podnikatelské aktivity částečně nadhodnocené, resp. neúplné.

6.1.4.1 Firmy

Z firem nad šest zaměstnanců představují v modelovém území polovinu firmy s počtem zaměstnanců do 19 (příloha 17). Z hlediska odvětví, ve kterých se firmy uplatňují, mají

největší zastoupení zemědělství a zpracování dřeva (u obou 5). Orientace řady firem na zemědělství a zpracování dřeva není nijak překvapivá a vyplývá z přírodních podmínek (značné plochy lesů, využití trvalých travních kultur pro pastvu dobytka, apod.). Z dalších firem tři podnikají v oblasti textilní výroby, tři v oblasti potravinářství, atd. Seznam všech těchto firem, jejich lokalizace a orientace je náplní přílohy 18. Procentuální zastoupení firem v daných odvětvích dokumentuje graf 2.

Graf 2: Orientace firem v modelovém území podle svého zaměření (v %)



Zdroj: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

Největší firmami modelového území jsou pobočka firmy TAKATA-PETRI PARTS s.r.o. v Dolní Kalné a pobočka firmy GEMEC-UNION a.s. v Jívce. První jmenovaná firma se zabývá výrobou autodoplňků a bezpečnostních dílů a pobočka v Dolní Kalné je hlavní pobočkou v České republice²⁸. Druhá jmenovaná se zabývá zámečnickými pracemi a výrobou ocelových konstrukcí. V Jívce je umístěna centrální pobočka firmy²⁹.

6.1.4.2 Drobní podnikatelé

Pokud se zaměříme na počet živnostníků na 100 obyvatel, zjistíme, že v modelovém území jako celku tato hodnota činí 32. Co se týče jednotlivých obcí, nejvyšší počet

²⁸ Takata-Petri Parts s.r.o. má v České republice ještě pobočku ve Rtyni v Podkrkonoší, tudíž také v okrese Trutnov. Hlavní sídlo firmy je umístěno v Tokyu v Japonsku (www.takata.com).

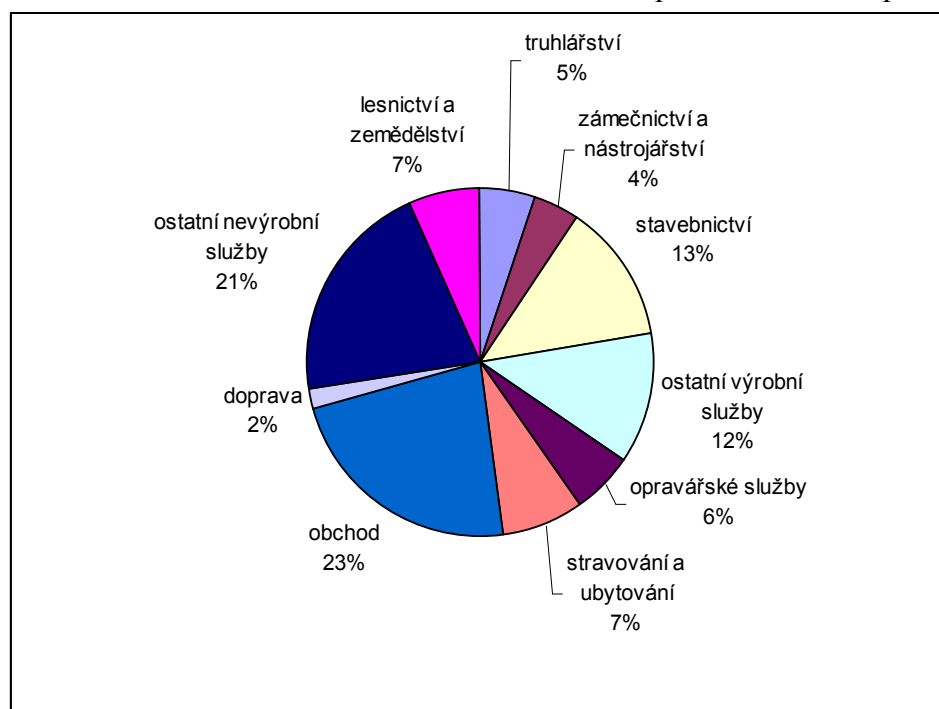
²⁹ Další pobočky této firmy jsou umístěny v Žacléři a v Ostravě (www.gemec.cz).

živnostníků na 100 obyvatel mají Bílé Poličany (43), Nemojov (42) a Stanovice (40). Nejnižší je naopak v obcích Jívka, Lampertice (obě 24) a Libňatov (26). Z toho vyplývá, že na základě rozpětí nejvyšší a nejnižší hodnoty se obce modelového území mezi sebou v tomto ohledu zas až tolik neliší. Údaje za všechny obce modelového území jsou součástí přílohy 19.

V rámci drobného podnikání jsem se zaměřil i na strukturu podle jednotlivých odvětví a určil jsem několik kategorií. Základní dělení jsem provedl na tři kategorie, konkrétně na výrobní služby, nevýrobní služby a zemědělství a lesnictví³⁰.

V modelovém území jako celku je největší podíl živnostníků v odvětví nevýrobních služeb (59 %), následují výrobní služby (34 %) a nejmenší podíl připadá na zemědělství a lesnictví (7 %) (příloha 19). V rámci nevýrobních služeb má největší zastoupení obchod (23 % z celkového počtu živnostníků), v rámci výrobních služeb pak stavebnictví (13 % z celkového počtu živnostníků) (graf 3).

Graf 3: Struktura živnostníků v modelovém území podle odvětví hospodářství



Zdroj: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

³⁰ Do kategorie výrobní služby jsem zařadil většinu řemesel, která se podílí na vzniku nových výrobků (i např. pekařství, cukrářství, kovářství, malířství, atd.). V rámci této kategorie jsem oddělil zvlášť počty živnostníků v odvětvích truhlářství, zámečnictví a nástrojářství a stavebnictví, neboť se jedná o skupiny, které byly v rámci výrobních služeb zastoupeny nejvíce. Do kategorie nevýrobních služeb byly zařazeny různé služby obyvatel (např. kadeřnictví, masérské služby, kosmetika, ale též služby vyžadující vyšší vzdělání, např. vedení účetnictví, překladatelská činnost, projektová činnost, atd.). Nevýrobní služby jsem rozdělil na kategorie stravování a ubytování, obchod, doprava, opravářské služby a ostatní nevýrobní služby. Do kategorie zemědělství a lesnictví byli zařazeni ti živnostníci, kteří podnikají v těchto odvětvích.

Co se týče jednotlivých obcí modelového území, ve většině z nich dominují nevýrobní služby. Pouze u pár výjimek podíl živnostníků ve výrobních službách přesahuje nad nevýrobními (Horní Brusnice, Stanovice, Trotina, Zdobín). V těchto obcích se na tom vyjma Zdobína (zde se na tom podílejí především ostatní výrobní služby) podílí především vysoký podíl živnostníků podnikajících ve stavebnictví. V rámci nevýrobních služeb ve většině obcí dominuje obchod, v některých případech ostatní nevýrobní služby a naopak nejmenší zastoupení má ve většině obcí doprava. Co se týče kategorie lesnictví a zemědělství, její zastoupení je v jednotlivých obcích dosti variabilní. V některých obcích je zastoupení nulové (Trotina, Vilantice). Na druhé straně mají některé obce zastoupení této kategorie okolo dvaceti procent a více z celkového počtu (Borovnička, Čermná, Dolní Olešnice, Lampertice), což je dáno především okolním charakterem území (např. přítomnost rozsáhlého lesního komplexu). Kompletní přehled všech sledovaných odvětví a jejich procentuální zastoupení z celku za jednotlivé obce modelového území je součástí přílohy 19.

Více jak polovina místních představených obcí modelového území v dotazníku uvedla, že v obci nejsou prázdné objekty vhodné pro podnikání (celkem 17, např. Bílé Poličany, Horní Brusnice, Třebihošť, atd.). V obcích, ve kterých tyto objekty existují, nejsou většinou ve vlastnictví dané obce (např. Dolní Olešnice, Horní Kalná, Lanžov, atd.). Sítě technické infrastruktury jsou na tyto plochy přivedeny většinou pouze částečně. Ve většině obcí modelového území místní podnikatelé spolupracují s obcí (vyjma obcí Jívka, Lanžov, Litič, Maršov u Úpice) a tuto spolupráci starostové obvykle hodnotí jako dobrou. Pokud se někteří starostové v dotazníku vyjádřili k tomu, jaké aktivity by chtěli do obce přitáhnout, jejich názory se částečně liší. Většinou se však jednalo o přitáhnutí obchodu, drobného podnikání či určitých služeb (např. pohostinství). Pokud byla v dotazníku vyplněna podnikatelská činnost, kterou starostové považují typickou pro region, tak nejvíce z nich uvedlo zemědělství (celkem 6).

6.1.5 Infrastruktura

6.1.5.1 Dopravní infrastruktura

Z hlediska dopravní infrastruktury se pozice jednotlivých obcí modelového území liší (viz tabulka 11).

Přítomnost silnic 1. a 2. třídy může pro dané obce představovat určitý potenciál pro rozvoj aktivit podél těchto komunikací, což je bezpochyby pozitivní. Na druhé straně se však mohou objevit i negativní efekty jako hluk či zhoršení ovzduší vlivem značného provozu po

těchto komunikacích, což v dotazníku uvedli např. představitelé obcí Dolní Olešnice, Havlovic, Lanžova či Zdobína. Silnice 1. a 2. třídy jsou v poměrně dobrém stavu, některé úseky byly i v nedávné době opravovány a rekonstruovány. To se však nedá říci o řadě místních cest, vesměs silnicích 3. třídy, které jsou kolikrát přímo v katastrofálním stavu (ukázka viz příloha 25). Dokumentuje to i fakt, že naprostá většina starostů a starostek v dotazníku uvedla, že stav místních komunikací je aktuálním problémem, který je potřeba řešit co nejdříve.

Tabulka 11: Přítomnost silnic 1. a 2. třídy a železniční tratě v obcích modelového území

silnice 1.třídy	Dolní Kalná, Dolní Olešnice, Horní Olešnice
silnice 2.třídy	Bílé Poličany, Dolní Olešnice, Doubravice, Havlovice, Jívka, Lanžov, Libňatov, Nemojov, Třebihošť, Velký Vřešťov, Vilantice, Zdobín
železniční trať	Borovnice, Borovnička, Jívka, Klášterská Lhota, Prosečné, Suchovršice, Velké Svatoňovice

Zdroj: <http://www.mapy.cz/>

Žádná ze železničních zastávek v daných obcích nemá větší význam. V Borovnici, Borovničce, Klášterské Lhotě, Prosečném a Suchovršicích staví pouze osobní vlaky a to pouze na znamení či požádání, spěšné vlaky těmito stanicemi projíždějí. Přes Jívku jezdí jen osobní vlaky z Trutnova do Teplic nad Metují. Nejvýznamnější ze zmiňovaných zastávek je ve Velkých Svatoňovicích, kde staví i některé rychlíky jedoucí z Prahy do Trutnova.

Dopravní infrastruktura v okrese Trutnov a tedy i v obcích modelového území je graficky naznačena v příloze 20.

6.1.5.2 Dopravní dostupnost

Dopravní dostupnost zjišťují pomocí počtu spojů jednotlivých obcí modelového území s centry ORP (tj. Trutnov, Dvůr Králové nad Labem, Vrchlabí). Zjišťovány byly přímé spoje s daným centrem a podmínkou bylo, že spoj musí jezdit každý všední den s výjimkou školních prázdnin. Přímé spojení s uvedenými centry je značně ovlivněno polohou jednotlivých obcí (např. obce ležící jižně od Dvora Králové nad Labem disponují jen přímým spojením s tímto centrem, apod.). Nejvíce spoji disponují obce Prosečné a Suchovršice (příloha 21). V těchto obcích se významně uplatňuje jak vlaková, tak autobusová doprava. Zajímavá je pozice obce Dolní Olešnice, která má zajištěno přímé spojení se všemi třemi centry, což vyplývá z její přibližně středové polohy mezi těmito centry (přímé spojení se všemi třemi centry má dále již jen obec Prosečné).

Na druhé straně v modelovém území existují i obce, které nemají s uvedenými centry zajištěno žádné přímé spojení po celý den. V případě obce Čermná je nutné se dopravit nejprve do Hostinného či do Chotěvic (do Hostinného denně 6 spojů, do Chotěvic 4). V případě obcí Havlovice, Libňatov a Maršov u Úpice je nutné se dopravit nejprve do Úpice. Havlovice a Libňatov mají zajištěno 16 přímých spojů za den do Úpice, Maršov u Úpice 6. Obec Litič má přímé spojení do Dvora Králové nad Labem zajištěno jednou denně a to jen v pondělí a ve středu. Jindy je nutné se dopravit nejprve do Dubence (spoj jedenkrát za den), odkud již jede autobus přímo do Dvora Králové nad Labem nebo do Jaroměře (spoj čtyřikrát za den), odkud se lze dostat do všech tří center. Do obce Stanovice se nelze veřejnou dopravou dostat, neboť zde není vlaková ani autobusová zastávka.

6.1.5.3 Inženýrské sítě

V této části se zaměřím na několik druhů inženýrských sítí, např. kanalizaci, vodovod, plynofikaci, atd. Jelikož se jedná ve většině případů o populačně malé obce, vlastní rozsah inženýrských sítí nebude takový, jako by tomu bylo v případě větších obcí či měst.

Alespoň částečně vybudovanou kanalizaci má v modelovém území pouze několik obcí (tabulka 12). Jak vyplynulo z řízených rozhovorů se starosty těchto obcí, např. v obci Čermná je pokryto 50 % obce a zbývající část se řeší v současné době či v obci Jívka má vybudovanou kanalizaci pouze sídliště v katastru obce Horní Verněřovice. Řada starostů a starostek v dotazníku uvedla, že vybudování kanalizace je v současné době významnou prioritou. Jelikož vybudování kanalizace představuje značnou finanční zátěž pro jednotlivé obce, bude realizace tohoto nákladného projektu v nejbližší době nereálná, pokud obce neobdrží na vybudování dotaci.

Vybudovaným vodovodem pro celé území obce disponuje více než polovina obcí modelového území a řada dalších jej má vybudován pro 60-80 % svých obyvatel (tabulka 12). Zbývající obce vybudovaný vodovod nemají či jen pro malé procento svých obyvatel. Většina starostů a starostek těchto obcí v dotazníku uvedla, že neexistence vodovodu a zásobování vodou je aktuálním problémem, který již řeší nyní nebo budou řešit v blízké budoucnosti.

Co se týče plynovodu, disponuje jím také několik obcí modelového území (tabulka 12). V řadě těchto obcí došlo k vybudování plynovodu v nedávném období. Ve zbývajících obcích modelového území plynovod vybudovaný není, v některých z nich však je aktuálním tématem (např. Klášterská Lhota).

Tabulka 12: Inženýrské sítě v obcích modelového území k roku 2010

Název obce	kanalizace	vodovod		plynofikace
		pro 80 a více % obyvatel	Pro 60-80 % obyvatel	
Bílé Poličany			x	x
Borovnice				
Borovnička				
Čermná	x	x		x
Dolní Kalná		x		
Dolní Olešnice	x		x	
Doubravice			x	x
Havlovice	x	x		
Horní Brusnice		x		
Horní Kalná				
Horní Olešnice	x		x	
Hřibojedy				
Jívka	x	x		
Klásterská Lhota				
Lampertice		x		
Lanžov				
Libňatov			x	
Litíč			x	
Maršov u Úpice		x		
Nemojov		x		
Prosečné		x		x
Stanovice		x		
Suchovršice			x	
Trotina		x		x
Třebihošť		x		
Velké Svatoňovice		x		
Velký Vřešťov	x	x		x
Vilantice				x
Zdobín		x		x

Zdroj: dotazníkové šetření

Okrajově se zmíním ještě o telefonní síti a elektrických rozvodech. Telefonní síť je více či méně přítomna ve všech obcích modelového území. Některé obce mají pokryto celé území obce, jiné jen část. K posilování telefonní sítě dochází jen výjimečně (např. Borovnice, Horní Kalná, Hřibojedy, Litíč). V současné době dochází spíše k rušení pevných linek v domácnostech a většina obyvatel používá mobilní telefony. Elektrickými rozvody disponují všechny obce a téměř v polovině z nich došlo v posledních pěti letech k jejich posilování (např. Borovnice, Dolní Kalná, Nemojov, Suchovršice, atd.).

6.1.5.4 Občanská vybavenost

V rámci občanské vybavenosti obcí sleduji několik druhů zařízení (viz tabulka 13). Do sledovaných vybaveností by bylo možné zařadit např. ještě policii, ovšem žádná z obcí modelového území policejní stanicí nedisponuje.

Z tabulky 13 vyplývá, že v žádné obci modelového území není v současné době úplná základní škola, pouze v některých obcích je první stupeň základní školy. Zdravotním

střediskem disponují pouze 4 obce modelového území. V některých dalších obcích je možnost lékařské péče také zajištěna, ovšem např. pouze jednou za 14 dní. Přibližně v polovině obcí je umístěna pobočka pošty a většina obcí modelového území má k dispozici alespoň jeden obchod (vesměs se smíšeným zbožím).

Tabulka 13: Zařízení občanské vybavenosti k roku 2010

název obce	škola	zdravotní středisko	pošta	kulturní zařízení	sportovní zařízení	obchody
Bílé Poličany	0	0	1	3	1	1
Borovnice	0	1	1	2	1	2
Borovnička	0	0	0	2	1	1
Čermná	0	0	1	0	1	1
Dolní Kalná	0,5	1	1	2	4	3
Dolní Olešnice	0,5	0	1	1	0	3
Doubravice	0	1	1	2	1	1
Havlovice	0,5	0	1	2	3	1
Horní Brusnice	0	0	1	2	2	1
Horní Kalná	0,5	0	0	0	1	1
Horní Olešnice	0	0	0	1	1	1
Hřibojedy	0	0	1	2	1	0
Jívka	0	1	1	1	2	2
Klásterská Lhota	0	0	0	1	0	0
Lampertice	0	0	0	1	2	1
Lanžov	0	0	1	1	4	0
Libňatov	0	0	1	2	1	1
Litíč	0	0	0	0	0	0
Maršov u Úpice	0	0	0	2	0	1
Nemojov	0,5	0	1	2	3	2
Prosečné	0	0	1	2	2	1
Stanovice	0	0	0	0	0	0
Suchovršice	0	0	0	3	2	1
Trotina	0	0	0	0	0	0
Třebihošť	0	0	0	1	1	1
Velké Svatoňovice	0,5	0	1	3	4	1
Velký Vřešťov	0	0	1	1	3	1
Vilantice	0	0	0	1	1	1
Zdobín	0	0	0	0	1	0

Zdroje: Městská a obecní statistika, <http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>, 2010

Portál územní samosprávy Města a obce online, <http://mesta.obce.cz/>, 2010

Dotazníkové šetření

Poznámky: v tabulce je uveden vždy počet zařízení daného typu

hodnota 0,5 u kolonky škola znamená, že v obci je pouze 1. stupeň základní školy

Největšího počtu v rámci sledovaných občanských vybaveností dosahují obce většinou u kulturních a sportovních zařízení. Z kulturních zařízení bývá v obcích přítomna nejčastěji veřejná knihovna či kulturní sál. Ze sportovních zařízení je nejčastější vybaveností hřiště či tělocvična, tři obce disponují koupalištěm s možností kempování (Dolní Kalná, Lanžov, Velký Vřešťov³¹). V obci Třebihošť (místní část Dolní Dehtov) a Velký Vřešťov je umístěna

³¹ V případě obce Velký Vřešťov se jedná o areál autokempu u Vřešťovského rybníka.

čerpací stanice. V modelovém území však existují i obce, které nedisponují žádným zařízením ze sledovaných občanských vybaveností (Litič, Stanovice, Trotina).

6.1.6 Hospodaření obcí

Největší celkové příjmy bez účelových dotací z obcí modelového území v roce 2009 měly obce Velké Svatoňovice (10,6 mil.), Dolní Kalná (8,8 mil.) a Jívka (8 mil.). Na druhé straně mají nejmenší celkové příjmy bez účelových dotací populačně nejmenší obce – Trotina (500 tis.), Stanovice (730 tis.) a Zdobín (870 tis.). Hodnoty za všechny obce modelového území jsou součástí přílohy 22. Někteří starostové při řízeném rozhovoru uvedli, že považují za značný problém současný systém přidělování financí (např. Jívka, Lanžov) a to z toho důvodu, že musí spravovat poměrně velké území, na kterém žije poměrně málo obyvatel (finance jsou přidělovány především na základě počtu obyvatel dané obce, rozloha je zohledněna jen nepatrně).

Pokud se zaměříme na příjmy na 1 obyvatele bez účelových dotací v jednotlivých obcích modelového území v roce 2008, největších hodnot dosáhly obce Dolní Kalná (14 948 Kč), Dolní Olešnice (14 488 Kč) a Horní Kalná (14 030 Kč). Např. v případě Dolní Kalné se mohla projevit populační velikost, dále lokalizace některých větších podniků na území obce a s tím související menší vyjížďka obyvatel za prací (viz kap. 6.1.2.4). Nejnižší příjmy na 1 obyvatele bez účelových dotací měly naopak obce Trotina (6 944 Kč), Prosečné (7 993 Kč) a Havlovice (8 005 Kč). Zajímavé by bylo sledovat vývoj příjmů na 1 obyvatele mezi lety 2007-2009. Vzhledem k tomu, že od některých starostů jsem obdržel pouze jednotný odhad příjmů bez účelových dotací za dané roky, výsledkem by byl u některých obcí zkreslený pohled na realitu a z toho důvodu jej sledovat nebudu.

Účelové dotace, které obce obdržely v nedávném období, byly většinou určeny na dopravní či technickou infrastrukturu, dále na opravy a rekonstrukce objektů v obci (kostel, škola, hasičská zbrojnice, apod.). Z dalších účelů byly značné dotace určeny např. na zajištění skály v Havlovicích (4 mil., ze Státního fondu životního prostředí v roce 2009) či na odbahnění rybníka ve Vilanticích (6 mil., také ze Státního fondu životního prostředí v roce 2009). Absolutně nejvyšší celkovou částku na základě dat z dotazníkového šetření z účelových dotací v roce 2009 získala obec Havlovice (celkem 14,7 mil.).

Největší objem investic obcí na základě dotazníkového šetření směřoval do dopravní (např. obec Havlovice v roce 2009 16 mil. Kč) a technické infrastruktury (např. obec Lampertice 5,4 mil. Kč v roce 2007 či obec Litič 5 mil. Kč v roce 2009). Řada obcí

investovala i do rekonstrukce staveb (přes 1 mil. Kč v období 2007-2009 obce Bílé Poličany, Borovnice, Havlovice, Horní Kalná a Vilantice). Více jak třetina obcí modelového území investovala i do projektových příprav a plánů (např. obec Nemojov 2,4 mil. Kč či obec Borovnice 2,3 mil. Kč v období 2007-2009). Některé obce investovaly i do ochrany a údržby krajiny (např. Velké Svatoňovice 530 tis. Kč v roce 2009 či obec Nemojov 100 tis. Kč v roce 2009).

Téměř všechny obce modelového území vlastní určitý majetek. Většina z nich vlastní obytné domy, byty i pozemky, některé vlastní např. pouze jen byty a pozemky (např. Klášterská Lhota, Litíč) či jen pozemky (např. Hříbojedy, Zdobín). Převážná většina obcí hodlá nadále s majetkem hospodařit a prodat jej nechtějí. Výjimkami jsou obce Bílé Poličany, Dolní Kalná, Doubravice a Litíč, které o jeho prodeji uvažují. Dále z šetření vyplývá, že pouze obec Horní Olešnice nevlastní žádný majetek. Téměř polovina obcí vlastní nebo vlastnila podíl nějaké společnosti z kupónové privatizace a většina z nich tento podíl již prodala či uvažuje o jeho prodeji.

6.1.7 Sociální život v obci

Sociálním životem v obci je myšlena existence a činnost různých zájmových sdružení občanů na území obce. Díky různým zájmovým spolkům se mohou v obci utvářet jak vzájemné vztahy mezi občany, tak vztahy občanů vůči obci, díky čemuž vzniká určitý pocit sounáležitosti s danou komunitou. Spolkovou činností je pozitivně ovlivněn rozvoj obce a aktivita daných spolků a obyvatel může v obci napomoci k naplňování rozvojových plánů.

Z dotazníkové šetření vyplynulo, že téměř ve všech obcích existuje alespoň jeden zájmový spolek (vyjma obce Litíč). Tyto spolky se podílejí také na pořádání různých akcí v obci (převážně plesů a zábav), díky čemuž dochází ke stmelování místního obyvatelstva. Nejčastějším zájmovým sdružením v obcích modelového území je Sdružení dobrovolných hasičů, následuje Tělovýchovná jednota nebo Sokol (příloha 23). Z dalších zájmových sdružení bych jmenoval ještě myslivecká sdružení (např. Borovnice, Čermná, Trotina, Vilantice), Český červený kříž (např. Libňatov, Nemojov) či Svaz žen (Třebihošť). V některých obcích vyvíjejí činnost také politické strany.

Z pořádaných kulturních akcí jsou nejčastějším typem zábavy (téměř 135 v modelovém území jako celku, přičemž největší počet jich je pořádán díky přítomnosti disco klubu v obci Prosečné a to 52krát za rok), následované plesy (téměř 50). V některých obcích se jednou za rok koná pouťová slavnost (např. Dolní Kalná, Horní Kalná) či v místním kulturním zařízení

proběhne divadelní představení (např. Bílé Poličany, Horní Olešnice, Třebihošť). Z dalších kulturních akcí, které se v některých obcích během roka konají, bych jmenoval např. pořádání dětského dne, pálení čarodějnic, lidové slavnosti, koncerty, atd.

6.1.8 Spolupráce obcí

Jedna část dotazníku obsahovala i otázky týkající se vzájemné spolupráce obcí. Tabulka 14 shrnuje, kterých dobrovolných sdružení obcí (dále jen DSO) jsou dané obce členy. Z této tabulky vyplývá, že téměř všechny obce modelového území jsou členem alespoň jednoho DSO, řada obcí je však členem více DSO. Členství obcí v daných DSO je bezpochyby pozitivním jevem a mělo by pomoci jednotlivým obcím v jejich rozvoji. V modelovém území však jsou i dvě obce, které členem žádného DSO nejsou (Nemojov a Stanovice).

Tabulka 14: Členství obcí modelového území v DSO³² k roku 2010

název obce	člen sdružení
Bílé Poličany	Podzvičínsko
Borovnice	Podzvičínsko, Lázeňský mikroregion
Borovnička	Podzvičínsko
Čermná	Horní Labe, Krkonoše, Společenství obcí Podkrkonoší
Dolní Kalná	Horní Labe, Krkonoše
Dolní Olešnice	Horní Labe, Společenství obcí Podkrkonoší
Doubřavice	Podzvičínsko, Plynofikace Podzvičinska
Havlovice	Jestřebí hory
Horní Brusnice	Podzvičínsko
Horní Kalná	Horní Labe, Krkonoše
Horní Olešnice	Horní Labe, Krkonoše, Společenství obcí Podkrkonoší
Hřibojedy	Mikroregion Hustířanka
Jívka	Jestřebí hory
Klásterská Lhota	Horní Labe, Krkonoše
Lampertice	Mikroregion Žacléřsko
Lanžov	Mikroregion Hustířanka, Plynofikace Podzvičinska
Libňatov	Jestřebí hory
Litíč	Mikroregion Hustířanka
Maršov u Úpice	Jestřebí hory
Nemojov	-
Prosečné	Horní Labe, Krkonoše
Stanovice	-
Suchovršice	Jestřebí hory
Trotina	Lázeňský mikroregion, Plynofikace Podzvičinska
Třebihošť	Podzvičínsko, Plynofikace Podzvičinska
Velké Svatoňovice	Jestřebí hory
Velký Vřešťov	Podzvičínsko, Mikroregion Hustířanka
Vilantice	Mikroregion Hustířanka
Zdobín	Podzvičínsko, Plynofikace Podzvičinska, Lázeňský mikroregion

Zdroj: dotazníkové šetření

³² Účel jednotlivých DSO lze nalézt na internetové adrese www.risy.cz/mikroregiony_kralovehradecky_kraj

V případě zániku samosprávy v sousední obci vyjádřila více jak třetina starostů ochotu se s takovou obcí sloučit. O integraci s jinou obcí však v současné době neuvažují, výjimkami jsou obce Stanovice a Trotina. Ve Stanovicích uvažují o připojení k obci Kuks (Stanovice pod Kuks patřily již v minulosti, v roce 1991 z nich vznikla samostatná obec), v Trotině o připojení k obci Zdobín (do roku 1991 patřil Zdobín pod Trotinu, na základě řízeného rozhovoru s místním představeným v Trotině se v současné době uvažuje o opačné situaci). Účast veřejnosti na schůzích zastupitelstva je ve většině obcí do 5 %, existují však i výjimky, ve kterých je účast nad 20 % (Třebihošť, Zdobín). Téměř ve všech obcích je skupina lidí, se kterou starosta konzultuje svá rozhodnutí (v řadě případů se jedná o zastupitelstvo obce). Ve většině obcí existují i skupiny lidí, které se zabývají některými aspekty života v obci (např. sport, životní prostředí, atd.).

6.1.9 Územně plánovací dokumentace

Zpracování územně plánovací dokumentace se v jednotlivých obcích modelového území poměrně liší. Většina obcí modelového území má zpracován alespoň nějaký dokument. Ke zpracování dokumentů došlo v řadě obcí modelového území v nedávném období. Obce Borovnička, Maršov u Úpice a Zdobín nemají zpracován žádný z dokumentů týkající se územně plánovací dokumentace (příloha 24).

6.1.10 Cestovní ruch

Z hlediska cestovního ruchu je většina modelového území poměrně atraktivní. Vyplývá to především z přírodních podmínek okresu Trutnov (členitý terén apod.), v některých obcích modelového území se nachází i kulturní či vojenské památky. Z přírodních zajímavostí bych jmenoval Jestřebí hory, vrchol Zvičinu či přírodní rezervaci Vřešťovská bažantice. Z kulturních památek bych jmenoval národní kulturní památku „Braunův betlém“, vesnickou památkovou zónu v Chotěborkách (část obce Vilantice) a v Dolních Vernéřovicích (katastrální území obce Jívka), renesanční zámek v Bílých Poličanech (možnost i ubytování) či hrad Vízmburk. Bližší popis daných zajímavostí nabízí např. práce Turkové (2001). Z dalších kulturních památek lze navštívit v mnoha obcích modelového území místní kostely či kaple, v řadě obcí jsou k vidění i památníky věnované především obětem 1. a 2. světové války či sochy svatých. Mezi kulturní zajímavosti z hlediska cestovního ruchu patří i lidová architektura. V mnoha obcích modelového území lze spatřit venkovské domy či venkovské usedlosti, které jsou na seznamu nemovitých kulturních památek. V některých obcích jsou

k vidění i roubené domy nebo dřevěné zvonice. Vojenské památky je možné vidět v obcích Jívka, Lampertice a Velké Svatoňovice, kde bylo před 2. světovou válkou stavěno opevnění a v současné době lze zde vidět pozůstatky tohoto opevnění v přírodě („řopíky“, pěchotní sruby). Z folklórních akcí se jedná v některých obcích např. o karnevaly (např. Třebihošť, Velký Vřešťov) či hudební festival (Horní Kalná).

Potenciálem pro rozvoj především venkovských periferních oblastí (tedy i modelového území) jsou „měkké“ formy cestovního ruchu (agroturistika, cykloturistika, pěší turistika). Přes řadu obcí modelového území prochází řada pěších značených turistických tras i cyklotras. V obci Prosečné dokonce dochází již k rozvoji výše zmiňované agroturistiky. Problémem výraznějšího rozvoje těchto forem cestovního ruchu v některých obcích je především nedostatečná infrastruktura (dopravní, ubytovací, stravovací, atd.).

Co se týče ubytovacích kapacit, jmenoval bych ty nejvýznamnější. Jedná se o autokempy v Dolní Kalné³³, Lanžově³⁴ a Velkém Vřešťově³⁵. Z dalších možností lze jmenovat pensiony v některých obcích či ubytování v soukromí. Ze stravovacích kapacit lze v řadě obcí (především populačně větších) navštívit restauraci dobré kvality s přijatelnými cenami (např. Nemojov, Velké Svatoňovice, atd.). Z hlediska druhého bydlení (bližší informace o definici pojmu lze nalézt např.: Fialová (2001) či Vágner (1999)) mají nejvíce rekreačních objektů na km² obce Velký Vřešťov (15), Maršov u Úpice (9) a Havlovice (7).

6.1.11 Životní prostředí

Životní prostředí a především jeho ochrana je v současnosti velmi aktuálním tématem. Z dotazníků vyplynulo, že většina starostů považuje ochranu životního prostředí za významnou prioritu, kterou se v současné době zabývají a též chtějí, aby do budoucna docházelo ke zvýšení této ochrany. Příkladem může být rekultivace bývalých skládek v některých obcích či alespoň částečně vybudovaná kanalizace v některých obcích (viz kap. 6.1.5.3). V řadě obcí modelového území je vybudování kanalizace aktuálním problémem, který v současné době řeší či budou řešit v blízké budoucnosti. V žádné obci modelového území v současné době není skládka (alespoň ne ty oficiální) a ve všech obcích je odpad tříděný. Skládkování je zajištěno v jiných obcích okresu Trutnov a odvoz odpadů zajišťují např. firmy Marius Pedersen či Rund. Přes dvě třetiny obcí modelového území může být ohroženo stoletou vodou a někteří starostové v dotazníku uvedli i jiný negativní jev životního

³³ Bližší informace na: <http://www.dolnikalna.cz/index.php?nid=658&lid=CZ&oid=496681>

³⁴ Bližší informace na: http://www.lanzov.cz/index.php?ind=news&op=news_show_category&idc=7

³⁵ Bližší informace na: <http://www.velkyvrestov.cz/index.php?page=kemp>

prostředí, který může dané obce ohrožovat (např. dopravní hluk či smog v Bílých Poličanech, Dolní Olešnici, Zdobíně, atd., dále sesuv půdy v Horní Kalné, vichřice v Maršově u Úpice, atd.).

Obrázek 11 zachycuje územní systémy ekologické stability v okrese Trutnov. Z tohoto obrázku vyplývá, že tyto systémy procházejí i některými obcemi modelového území. Nadregionální biokoridory procházejí např. Borovnicí, Jívkou, Havlovicemi; nadregionální biocentrum se částečně nachází na území obcí Dolní Olešnice, Horní Olešnice, Jívka, atd.

Obrázek 11: Územní systémy ekologické stability v okrese Trutnov



Zdroj: <http://gis.kr-kralovehradecky.cz>

Do modelového území zasahuje jedna chráněná krajinná oblast (CHKO), konkrétně CHKO Broumovsko, která pokrývá celé území obce Jívka. V obci Jívka (konkrétně katastry Janovice u Trutnova, Hodkovice u Trutnova, Studnice u Jívky) je předmětem ochrany i ptačí oblast (konkrétně populace sokola stěhovavého a výra velkého a jejich biotopy). Dalším chráněným územím v modelovém území je Vřešťovská bažantice, která patří do katastrálního území obce Velký Vřešťov. Předmětem ochrany je starý dubohabrový les s doupnými stromy a ptačí hnízdiště (<http://drusop.nature.cz>).

V modelovém území můžeme nalézt i několik stromů, které byly vyhlášeny za památné. Většinou se jedná o dub či lípu, v jednom případě o buk lesní a borovici. Většina z nich byla prohlášena za památné až po roce 2000, nejstarším vyhlášeným je Janovická lípa v obci Jívka (z roku 1983). V celém okrese Trutnov je za památné stromy vyhlášeno celkem 56 objektů, na modelové území připadá téměř čtvrtina těchto chráněných památných stromů.

6.2 Analýza SWOT

Analýza SWOT představuje shrnutí a zhodnocení výsledků dosažených v dílčích analýzách. SWOT je zkratkou pro jednotlivá hodnocení: S – Strengths (silné stránky), W – Weaknesses (slabé stránky), O – Opportunities (příležitosti) a T – Threats (hrozby). Silné a slabé stránky tvoří tzv. vnitřní analýzu (analýzu vnitřních podmínek), příležitosti a hrozby tzv. analýzu vnější (Perlín, 2001).

Silné stránky

- Přírodně i kulturně atraktivní oblast
- Existence a vyvíjení činnosti řady místních sdružení obyvatel
- Spolupráce mezi obcemi formou dobrovolných svazků

Slabé stránky

- Špatný stav místních komunikací
- Nedostatek financí na realizaci rozvojových projektů
- Vysoký podíl vyjíždějících obyvatel za prací z modelového území
- Vyšší hodnoty míry nezaměstnanosti než v okrese jako celku
- Nižší hodnoty indexu vzdělanosti oproti okresu jako celku
- Obyvatelstvo se vyznačuje vyšším podílem obyvatel v poproduktivním věku v porovnání s okresem Trutnov
- Značná zaměstnanost obyvatel v primárním sektoru hospodářství
- Vysoký podíl neobydlených domů i bytů

Příležitosti

- Potenciál aktivity místních představených a obyvatel schopných iniciovat rozvoj území
- Využití spolupráce a členství v dobrovolných svazcích pro čerpání finančních prostředků
- Značný potenciál pro rozvoj cestovního ruchu, především „měkkých“ forem (agroturistika, cykloturistika, pěší turistika)

- Obnova dopravní a technické infrastruktury
- Podpora rozvoje podnikatelských aktivit
- Tvorba nových pracovních míst velkými firmami v modelovém území
- Využití potenciálu dopravních sítí (silnice 1. a 2. třídy, železniční tratě)

Hrozby

- Rušení základních občanských vybaveností v obcích (např. MŠ, ZŠ, obchod, pošta)
- Rušení spojů veřejné dopravy v důsledku jejího nevyužívání
- Rozpočtová politika státu vzhledem k obcím
- Zhoršování kvality životního prostředí vlivem nadměrného rozvoje cestovního ruchu
- Ohrožování územních systémů ekologické stability silniční a železniční dopravou
- Další stárnutí obyvatelstva

7 Návrh budoucího rozvoje modelového území

Závěrečná část práce se bude týkat návrhu možného budoucího rozvoje modelového území. Časový plán plnění a realizace jednotlivých strategických cílů a opatření se bude lišit, celkově však očekávám, že do 15 let je možné naplnit všechny uvedené cíle a opatření. Návrh budoucího rozvoje vychází ze situační analýzy řešeného území a z provedené analýzy SWOT (viz kap. 6.1 a kap. 6.2).

Před stanovením priorit jsem formuloval vizi rozvoje modelového území, která zní:

„Vytváření takových podmínek, aby byl dosažen hospodářský, sociální a kulturní rozvoj modelového území a jeho jednotlivých periferních obcí, kde se lidé budou cítit dobře a nebudou mít potřebu se stěhovat do jiných oblastí.“

Stanovil jsem celkem 4 prioritní rozvojové oblasti (strategické cíle):

- 1) **Rozvoj lidských zdrojů**
- 2) **Rozvoj cestovního ruchu**
- 3) **Podpora podnikání**
- 4) **Zkvalitnění dopravní a technické infrastruktury**

Tyto priority budou prosazovány prostřednictvím vymezených aktivit a díky nim by mělo dojít k naplnění uvedené vize. Chtěl bych podotknout, že obce již čerpají prostředky z různých fondů (řada prostředků směřuje na některá navrhovaná opatření v rámci mnou uvedené strategie), což je vzhledem k mým navrhovaným cílům bezpochyby pozitivní a lze tak konstatovat, že určitá aktivita z pohledu představitelů obcí již existuje. Proto je důležité, aby obce v této aktivitě pokračovaly a získané prostředky efektivně využívaly, což pomůže k naplnění daných rozvojových cílů.

7.1 Rozvoj lidských zdrojů

Dlouhodobé cíle

Za dlouhodobé cíle považuji, aby došlo ke zvyšování zastoupení obyvatel s vyšším vzděláním a zvýšení znalosti s používáním počítačů a internetu především u starších obyvatel. Právě zpravidla vzdělané obyvatelstvo patří k těm, které se snaží o aktivitu a iniciovat rozvoj území. Zvýšení znalostí s používáním moderních technologií by usnadnilo lidem komunikaci a to nejen s úřady. Za další důležitý faktor považuji posílení identity a

sepětí obyvatel s místem na základě udržování tradic. Významná je i spolupráce a její udržování a zlepšování. Jedná se o spolupráci mezi místními obyvateli navzájem, mezi obyvateli a institucemi, mezi sousedními obcemi či mezi obcemi patřícími do stejného svazku.

Rizika představují finanční náročnost některých opatření, neochota některých institucí spolupracovat či negativní a ignorující postoj místních obyvatel k navrhovaným změnám.

Opatření

- 1) *Pořádání rekvalifikačních kurzů* – toto opatření by mohlo pomoci obyvatelům, kteří nemají práci a díky rekvalifikaci budou moci získat kvalifikaci na obory, po kterých je v území poptávka (v rámci modelového území se jedná např. o práce se dřevem). Důležitou součástí realizace tohoto opatření bude propagace rekvalifikačních kurzů (místní tisk, obecní nástěnky, atd.), aby o tom místní lidé vůbec věděli. Místem pro realizaci by mohla být školní místnost, knihovna (pokud jimi obec disponuje) či zasedací místnost na obecním úřadě. Aktéry tohoto opatření budou obecní úřady a jejich pracovníci, školy, regionální rozvojová agentura Trutnov a Centrum evropského projektování (regionální rozvojová agentura Královéhradeckého kraje). Aktéři určí čas, kdy budou kurzy probíhat. Navrhuji, aby k pořádání rekvalifikačních kurzů docházelo každé tři měsíce. Perioda pořádání však bude záviset na počtu přihlášených k rekvalifikaci (tj. v případě nezájmu či v populačně menších obcích by se nekonal tak často).
- 2) *Pořádání kurzů celoživotního vzdělávání* – tímto opatřením by docházelo ke kontinuálnímu získávání a rozvoji vědomostí a praktických dovedností. Realizováno by bylo formou individuální zájmové činnosti, tj. kdo by měl zájem, zúčastnil by se. Jeho součástí by bylo i vzdělávání seniorů. Bylo by realizováno ve vybraných periferních obcích modelového území (nejlépe v těch, které disponují prvním stupněm základní školy) formou seminářů. Obyvatelé dalších periferních obcí by se dle zájmu do této obce dostavili, přičemž by opět nesměla chybět propagace. Doporučoval bych pořádání jednou za měsíc. Aktéry tohoto opatření budou obce a jejich pracovníci (zajistí propagaci, místo a čas konání), učitelé a pozvaní odborníci na daná probíraná témata.
- 3) *Zvýšení počítačové gramotnosti* – díky tomuto opatření by se zlepšil přístup místního obyvatelstva k informacím, zlepšila by se komunikace (např. s úřady, bankami) a byly by tak vytvořeny podmínky, díky kterým by obyvatelé nemuseli z daným periferních obcí odcházet. Navrhuji vytvořit volně přístupnou místnost s počítači a připojením k internetu

v každé obci (buď na obecním úřadě, ve škole či v knihovně). Díky tomu by byl širší veřejnosti umožněn přístup k informacím a též zajištěna možnost komunikace s různými institucemi. Zájemci by za využívání služby zaplatili symbolický poplatek. Informace o dění v obci by zajistily internetové stránky obcí, přičemž důraz je kladen na aktuálnost těchto stránek, případně na vznik těchto stránek u obcí, které jimi nedisponují (případ obcí Stanovice a Trotina). Součástí tohoto opatření by byla i organizace kurzů pro veřejnost, jejichž náplní by bylo učení základních dovedností s počítačem a internetem (stále mnoho domácností nedisponuje počítačem či připojením k internetu). Kurz by probíhal dvakrát do měsíce. Aktéři tohoto opatření budou obce a jejich představitelé, školy, dobrovolníci v jednotlivých obcích (např. nějací mladí studenti, kteří by za určitou finanční odměnu učili základní dovednosti s počítačem).

- 4) *Pořádání a zachování již stávajících kulturních akcí* – cílem tohoto opatření je zachování již pořádaných kulturních akcí a zároveň zvýšení počtu těchto akcí během kalendářního roku (v případě zániku těchto akcí by docházelo k umrtvování sociálního života v obci a k odcizování místních obyvatel). Díky těmto akcím dochází k aktivizaci místních obyvatel, navazování nových kontaktů, upevňování starších kontaktů, čímž dojde k posílení identity obyvatel s místem a také ke zvýšení možností trávení volného času. Kulturní akce by mohly být pojaty více způsoby. Může se jednat o hudební festival (v současné době z obcí modelového území pouze v Horní Kalné), různé trhy pořádané k určitým významným datům (např. Velikonoce, svátek svatého, kterému je zasvěcen místní kostel, apod.). Na těchto akcích by obyvatelé mohli prodávat a prezentovat své tradiční výrobky (např. ve Zdobíně výroba vánočních ozdob). Problémem můžou být rozdílné pohledy aktérů, kterých bývá při organizaci těchto událostí více či finanční náročnost těchto akcí (nutno sehnat nějaké sponzory). Důležitá je opět propagace těchto akcí. Aktéry tohoto opatření budou obce, svazky obcí, aktivní místní obyvatelé, neziskové organizace, regionální rozvojová agentura Trutnov, regionální rozvojová agentura Královéhradeckého kraje, sponzoři.
- 5) *Pravidelné setkávání představitelů sousedních obcí a využití členství v DSO* – cílem tohoto opatření je zajistit, aby docházelo ke společnému zasedání místních představitelů, případně i aktivních lidí v sousedních a blízkých obcích a též využití členství v DSO. V modelovém území bych navrhoval tři hlavní oblasti setkávání: periferní obce v okolí Hostinného, periferní obce v okolí Dvora Králové nad Labem a periferní obce ve východní části okresu, přičemž zasedání by probíhalo každých čtrnáct dní a v pořadatelsví zasedání by se obce mezi sebou střídaly (v případě Lampertic by se

jednalo o spolupráci s okolními neperiferními obcemi). Jedná se o lidi, kteří jsou schopni iniciovat a ovlivnit budoucí rozvoj svých periferních obcí a získat např. prostřednictvím svazků finanční prostředky z fondů EU na různorodé účely. Jako úspěšný příklad v modelovém území bych uvedl projekt „Polní cesty Hvězda“³⁶. Proto je důležité, aby k těmto setkáním docházelo alespoň jednou za čtrnáct dní a představitelé tak byli stále v kontaktu a díky tomu i schopni čelit aktuálním problémům. Aktéry tohoto opatření budou obce a jejich představitelé, místní aktivní lidé a svazky obcí.

Na financování všech opatření by se podílely obce. Většinu prostředků by obce získaly díky dotacím z různých fondů EU (např. z Evropského strukturálního fondu, Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova). V případě pořádání kulturních akcí, které mnohdy mohou být velmi finančně náročné, by se významně na financování podíleli i různí sponzoři (např. firmy, kterým by za sponzorský dar byla na dané akci dělána reklama). Určitou podporu by mohl poskytnout i krajský úřad Královéhradeckého kraje či regionální rozvojová agentura.

Na závěr tohoto rozvojové cíle bych rád konstatoval, že tato navrhovaná opatření představují optimální řešení a domnívám se, že tak nějak by to mělo vypadat v rámci rozvoje lidských zdrojů. Otázkou však zůstává, co vše z těchto opatření se podaří realizovat a případně v jakých časových horizontech (velký problém může totiž představovat nezáměr místních obyvatel).

7.2 Rozvoj cestovního ruchu

Dlouhodobé cíle

Dlouhodobým cílem je zvýšení turistické návštěvnosti modelového území. Jednotlivé obce modelového území mají různé předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu a žádná z nich se nemůže rovnat s obcemi ležícími v Krkonoších. Přesto všechny obce modelového území disponují potenciálem rozvoje cestovního ruchu (některé přírodním, jiné kulturním, blíže Bína, 2002) a téměř ve všech lze uvažovat o posílení služeb cestovního ruchu (např. ubytovací a stravovací kapacity), které zajistí potřebné zázemí pro návštěvníky. Dalším dlouhodobým cílem je přilákat jak jednodenní, tak i vícedenní návštěvníky. Domnívám se, že v modelovém území je vhodné provozovat tzv. „měkké“ formy cestovního ruchu, které mohou přilákat a zaujmout řadu návštěvníků, kteří vyhledávají klidné prostředí a nechtějí být

³⁶ Projekt „Polní cesty Hvězda“ (část obce Hřibojedy) byl spolufinancován EU z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Investorem byl Pozemkový úřad Trutnov.

součástí masového cestovního ruchu v Krkonoších. Navíc pozitiva rozvoje cestovního ruchu a zvýšené návštěvnosti představují nárůst sezónního počtu pracovních příležitostí díky zajišťování turistických služeb a příjmy z cestovního ruchu tvoří určitou část příjmů místní samosprávy.

Rizika rozvoje cestovního ruchu spatřuji především v narušení přírodních společenstev či územních systémů ekologické stability zvýšeným počtem lidí, kteří se budou v přírodě pohybovat a také větší intenzitou přepravy po silnicích. V některých obcích může také dojít k záporným postojům místních občanů, kteří budou proti většímu rozvoji rekreace (např. z důvodu možného hluku turistů ve večerních hodinách, apod.).

Opatření

- 1) *Propagace modelového území* – cílem tohoto opatření je, aby se návštěvníci o zajímavých místech a možnostech trávení volného času v modelovém území vůbec dozvěděli. Proto doporučuji, aby byly prezentovány formou reklamních letáků v regionálním deníku (např. Krkonošský deník či MF Dnes pro Královéhradecký kraj), dále formou cedulí v některých místech podél silnic 1. a 2. třídy (využít tak jejich potenciálu a to nejen v okrese Trutnov, ale i v okresech, které s danými obcemi sousedí, např. na „Braunův betlém“ upozornit cedulemi podél tahu silnice č. 37 mezi Trutnovem a Jaroměří). Důležitá je také propagace (v případě již existujících stránek některých pensionů a památek jejich aktualizace) na internetu, neboť v současné době již většina lidí vybírá dovolené právě pomocí webového rozhraní. Aktéry tohoto opatření budou obce, místní podnikatelé ve stravování a ubytování, památkáři, aktivní obyvatelé, kteří zajistí propagaci v denících a regionální rozvojová agentura Trutnov.
- 2) *Zvýšení ubytovacích a stravovacích kapacit a zlepšení kvality kapacit současných* – jedna ze základních podmínek, aby se cestovní ruch mohl více rozvíjet a zvýšila se turistická návštěvnost. Zvýšení počtu ubytovacích kapacit (ne hotely, pouze pensiony či ubytování v soukromí) navrhuji v obcích, které leží v blízkosti významných turistických lokalit: tj. v obci Jívka (blízkost Adršpašsko-teplických skal, Jestřebí hory), Velké Svatoňovice (Jestřebí hory, muzea v okolních obcích), Prosečné, Čermná, Horní Kalná (blízkost Krkonoš) či v některých obcích ležících poblíž Dvora Králové nad Labem (Zoologická zahrada, historické centrum). Kvalita současných ubytovacích kapacit (především těch, kde se uskutečňují vícedenní rekreační pobyty) je kolikrát za očekáváním. Navrhuji, aby v kempech v Lanžově i Velkém Vřešťově došlo k rekonstrukci sociálních zařízení, ve Velkém Vřešťově navíc k pravidelnému čištění rybníka, neboť špinavý rybník odrazuje

nové potencionální návštěvníky. Na ubytovací kapacity navazují i kapacity stravovací. Současná stravovací zařízení v modelovém území se nacházejí vesměs pouze v populačně větších obcích. Těmto zařízením by pomohla větší propagace, aby si jich všimli např. projíždějící cyklisté, v zimě běžkaři. Doporučuji výstavbu stravovacího zařízení ve Velkém Vřešťově (v kempu jsou pouze kiosky, proto by někteří návštěvníci kempu mohli toto zařízení využít ke stravování; též z Lanžovského kempu je to do Velkého Vřešťova nedaleko; navíc zde prochází silnice druhé třídy směrem na Hradec Králové, což by mělo také pozitivní vliv). Nemuselo by se jednat o novou budovu, stačila by rekonstrukce a přestavba určitého objektu v obci (konkrétně doporučuji místní hostinec na návsi, který je v současné době otevřen pouze ve večerních hodinách). Aktéry tohoto opatření budou obce, místní podnikatelé, regionální rozvojová agentura Trutnov. Financování výstavby nových stravovacích či ubytovacích kapacit zajistí investoři, kteří budou mít o daný podnikatelský záměr zájem. Na rekonstrukci kempů a rekonstrukci hostince na návsi ve Velkém Vřešťově dané obce zažádají o dotaci (např. z Programu obnovy venkova), díky které budou schopny finančně dané záměry realizovat.

- 3) *Rozvoj agroturistiky a venkovského cestovního ruchu* – představuje rozvojový impuls bez výjimky pro všechny obce modelového území (např. v obci Prosečné již tento typ cestovního ruchu funguje). Jedná se o způsob trávení volného času v typicky venkovských podmínkách a v rámci pobytu dochází např. k napodobování tradičních či současných venkovských prací a zvyků či poznání základních zemědělských činností, což mohou poskytnout všechny obce modelového území. Právě poskytováním těchto služeb by se mohly obce modelového území zviditelnit a přilákat potencionální (především městské) návštěvníky a nabídnout jim tak něco úplně jiného, než na co jsou zvyklí třeba z krkonošských středisek. Navrhuji proto, aby obce zveřejnily tento návrh na svých internetových stránkách i na obecních nástěnkách. Případní zájemci o provozování agroturistiky a venkovského cestovního ruchu na svých statcích či rodinných domcích se dostaví na zasedání zastupitelstva, kde bude tento návrh projednán. Nemyslím si, že by bylo nutné nějak extra dané statky či rodinné domky dovybavovat, tím by se ztratil smysl nabízené služby. Zajištěno by však muselo být ubytování a stravování, což by zajistili přímo zájemci o provozování této služby ve svém obydlí. Obec by následně zajistila propagaci a reklamu (na internetu, formou letáků v místních denících i formou cedulí podél blízkých silnic 1. a 2. třídy). Aktéry tohoto opatření budou obce, zájemci o provozování služby. Financování propagace zajistí obce, údržbu statků a rodinných domů si budou zájemci o provozování agroturistiky financovat sami.

- 4) *Rozšíření sítě cyklotras a obnova značení stávajících i pěších turistických stezek* – cílem tohoto opatření je rozšíření nabídky na výlety na kole a především zpřehlednit a zkvalitnit stávající značení. Rozšíření cyklotras doporučuji především přes obce Bílé Poličany, Lanžov, Lampertice, Prosečné, Trotina a Zdobín, neboť těmito obcemi cyklotrasy zatím neprocházejí (pouze přes obec Lanžov jedna cyklotrasa již existuje, je zde ovšem mnoho možností, kudy vést další). Není nutné budovat samostatné cyklistické stezky, postačí využití stávajících komunikací. Doporučuji však vymezit na krajích silnic úzké pruhy, které budou signalizovat projíždějícím autům, že zde vede cyklotrasa a je tak nutno dbát zvýšené opatrnosti, aby nedošlo k úrazu. Důležité je zpřehlednit a zkvalitnit stávající pěší a cyklistické trasy. V řadě případů cyklista ani turista v neznámém prostředí nemůže vědět, kam přesně má odbočit, neboť na některých křižovatkách chybí směrovka, kam dál pokračovat. Doporučuji na těchto křižovatkách umístit cyklistické značení a v případě turistických značek zajistit jejich opětovné vybarvení, neboť vlivem času jich řada ztratila svoji barvu. Aktéry tohoto opatření budou obce, regionální rozvojová agentura Trutnov, klub českých turistů, správa a údržba silnic Královéhradeckého kraje. Financování zajistí obce, které opět zažádají o dotaci či se mohou pokusit najít sponzory (např. místní firmy, kterým bude za poskytnutí sponzorského daru dělána reklama), případně část prostředků by poskytla regionální rozvojová agentura.

7.3 Podpora podnikání

Dlouhodobé cíle

Dlouhodobým cílem je zvýšení počtu firem v modelovém území. Dalším cílem je udržení současné nabídky počtu pracovních míst velkými firmami (GEMEC-UNION a.s., TAKATA-PETRI PARTS s.r.o.). Pozitiva spatřuji v tom, že díky lokalizaci nových firem a udržení stávajících by došlo k redukci poměrně vysoké míry nezaměstnanosti, se kterou se řada obcí modelového území potýká.

Riziko zvýšené podnikatelské aktivity spočívá v možnosti znečištění životního prostředí odpady, které firmy vyprodukují. Dalším potencialem rizikem může být hlučnost provozu některých firem.

Opatření

- 1) *Zajištění podmínek pro realizaci podnikatelského záměru* – jedná se o důležitý krok, co se týče přitáhnutí potencialem firem. Je nutné mít k dispozici volné objekty a volné

plochy vhodné pro podnikání. Vhodnými plochami k podnikání disponují pouze některé obce modelového území (Borovnice, Borovnička, Čermná, Dolní Kalná, Dolní Olešnice, Doubravice, Horní Kalná, Horní Olešnice, Lanžov, Maršov u Úpice, Trotina, Velký Vřešťov), tudíž realizace podnikatelského záměru je možná pouze v těchto obcích. Obce musí zajistit přijatelný stav těchto objektů. Dále obce musí zajistit přivedení základní technické infrastruktury k vymezeným plochám a objektům. Z hlediska zaměření potencionálního podnikatelského záměru doporučuji zaměření na obory navazující jednak na místní zemědělství (např. podnik zabývající se výrobou oleje z řepky, lokalizace např. v Lanžově, Velkém Vřešťově nebo v Dolní či Horní Olešnici), dále na obory, které jsou pro dané území tradiční (výroba nábytku a všeobecně dřevozpracující průmysl, lokalizace např. v Borovnici či Čermné, zakládání textilních podniků již nedoporučuji) či zaměření firem na různé obchodní činnosti nebo na obory, které jsou v současné době v rozmachu (např. elektrotechnický průmysl). Aktéry tohoto opatření budou především obce, dále firmy, které zajistí přivedení základní technické infrastruktury k objektům a plochám vhodným k podnikání (pokud již tak není provedeno). Financování zajistí obce, které na zajištění přijatelného stavu volných ploch a objektů vhodných pro podnikání i na přivedení základní technické infrastruktury zažádají o dotaci, díky které získají na realizaci finanční prostředky.

- 2) *Propagace a poskytnutí informací potencionálním investorům* – cílem tohoto opatření je, aby se potencionální investoři o podnikatelském záměru dozvěděli a aby o něm dostali potřebné informace. Doporučuji, aby obce zajistily zveřejnění podnikatelského záměru na svých internetových stránkách, dále otiskly článek v místních denících, který bude obsahovat základní informace o daném podnikatelském záměru. Propagaci dané oblasti, poradenství a zprostředkování kontaktů by zajistila regionální rozvojová agentura Trutnov a regionální rozvojová agentura Královéhradeckého kraje. Aktéry tohoto opatření budou tedy obce a jejich představitelé, regionální rozvojová agentura Trutnov a regionální rozvojová agentura Královéhradeckého kraje. Financování zajistí obce za pomoci příspěvku od regionální rozvojové agentury.
- 3) *Vytvoření výhodných pobídek pro nové podnikatele* – cílem tohoto opatření je zajistit nastavení takových vstupních podmínek pro podnikatele, aby investice pro ně byla výhodná. Doporučuji zpočátku (než se podnik zaběhne a rozjede) snížit (případně odpustit) daň z nemovitosti nebo snížit (případně odpustit) nájemné za pronájem prostor a pozemků. Dále doporučuji, aby obce motivovaly potencionální investory poskytnutím finančního příspěvku za vytvoření pracovního místa. Těmito kroky mohou obce

modelového území potencionální investory zaujmout a investor pak může dát přednost lokalizaci podniku v periferní obci, než třeba ve městě, kde je např. cena pronájmu mnohem vyšší. Financování zajistí obce a vzhledem k omezeným financím populačně malých obcí je vhodné zažádat o poskytnutí dotace např. na finanční příspěvek za vytvoření pracovního místa. Aktéry tohoto opatření budou obce.

- 4) *Úzká spolupráce mezi představiteli velkých firem a obcemi, ve kterých jsou lokalizovány* – cílem tohoto opatření je zajistit, aby nedošlo k zániku velkých firem lokalizovaných v modelovém území, což by se mohlo negativně projevit na růstu nezaměstnanosti. Proto doporučuji, aby obce byly v pravidelném kontaktu s vedoucími těchto firem. Díky pravidelnému informování a spolupráci lze předejít některým problémům, které by se mohly vyskytnout (např. značné zhoršení stavu příjezdové komunikace k firmě, časté výpadky elektrického proudu, neplacení včas pronájmu prostor firmou dané obci, apod.). Aktéry tohoto opatření budou obce a představitelé velkých firem v daných obcích.

7.4 Zkvalitnění dopravní a technické infrastruktury

Dlouhodobé cíle

Dlouhodobým cílem je zlepšit stav místních komunikací, především silnic 3. třídy, neboť v řadě obcí modelového území jsou v katastrofickém stavu, což vplynulo i z dotazníkového šetření. Dalším cílem je zkvalitnit v obcích modelového území sítě technické infrastruktury. Především považuji za důležité, aby ve všech obcích byl vybudovaný vodovod. Dále se pak jedná o vybudování kanalizace, která je v současné době přítomna pouze v malém procentu obcí a většinou nepokrývá ani celé území.

Rizika spatřuji především ve značné finanční náročnosti. Vybudování kanalizace či vodovodu je drahou záležitostí, opravy silnic také nebývají zrovna za nějakou malou částku. Proto je velmi důležité zažádat o dotace. Zde se projeví právě např. aktivita místních představených, neboť aktivní starostové budou chtít tento problém řešit co nejdříve, zatímco neaktivní pravděpodobně ne či o dost později.

Opatření

- 1) *Oprava místních komunikací* – cílem tohoto opatření je dát místní komunikace do takového stavu, aby byly alespoň přijatelné. Navrhuji, aby rekonstrukce místních komunikací proběhly především v obcích Bílé Poličany, Lanžov (část obce Lhotka), Libňatov (směr Maršov u Úpice), Maršov u Úpice, Trotina a Třebihošť, kde je podle

mého názoru situace nejhorší. Financovat to budou obce, které zajistí získání prostředků (především díky dotaci) a najmou firmu, která rekonstrukci v dané obci provede. Aktéry tohoto opatření budou obce a firmy provádějící rekonstrukci.

- 2) *Vybudování vodovodu* – cílem tohoto opatření je zajistit, aby všechny obce modelového území měly vlastní zdroj pitné vody. Toto opatření se týká obcí Borovnice, Borovnička, Horní Kalná, Hřibojedy, Klášterská Lhota, Lanžov a Vilantice, které vybudovaný vodovod nemají. Doporučuji, aby tyto obce zažádaly o poskytnutí dotace (pokud již tak neučinily) a pokusily se tento problém vyřešit co nejdříve. Z dotazníkového šetření u těchto obcí vyplynulo, že vybudování vodovodu představuje aktuální problém. Proto se domnívám, že v případě získání finančních prostředků k vybudování vodovodu v těchto obcích v nejbližších letech opravdu dojde. Obce opět poté kontaktují a najmou firmu, která vybudování provede. Aktéry tohoto opatření budou obce, firmy provádějící budování vodovodu.
- 3) *Vybudování kanalizace* – cílem tohoto opatření je, aby v obcích byla budována kanalizace, která v současné době představuje aktuální téma. Vybudovanou kanalizaci mají z obcí modelového území pouze Čermná, Dolní Olešnice, Havlovice, Horní Olešnice, Jívka a Velký Vřešťov a to v řadě případů jen pro určitou část obce. Zbývající obce ji vybudovanou nemají. V tomto případě doporučuji postup jako u bodu předcházejícího, tj. obce zažádají o dotaci, v případě poskytnutí najmou zpracovatelskou firmu, která vybudování provede. Aktéry tohoto opatření budou obce, firmy provádějící vybudování kanalizace.
- 4) *Vybudování plynofikace* – cílem tohoto opatření je zajistit přívod plynu do obcí modelového území. Vybudování plynofikace doporučuji v těch obcích, které jsou součástí DSO Plynofikace Podzvičinska, tj. konkrétně obce Doubravice, Lanžov, Trotina, Třebihošť a Zdobín. Tento svazek je zřízen právě za tímto účelem, tudíž tyto obce mají intenzivní zájem na vybudování plynofikace. Proto doporučuji prostřednictvím tohoto svazku zažádat opět o dotaci a využít tak členství a spolupráce. Dále doporučuji vybudování plynofikace v obci Klášterská Lhota, ve které starosta projevil také intenzivní zájem. Aktéry tohoto opatření budou obce, firmy zajišťující vybudování a přívod plynu, DSO Plynofikace Podzvičinska.

Financování opatření tohoto cíle zajistí obce. Jak je již popsáno v rámci dlouhodobých cílů, uvedená opatření budou značně finančně náročná a je nezbytné zažádat o dotace a získat

tak na realizaci finanční prostředky (z vlastních rozpočtů nejsou obce tyto záměry schopné realizovat).

Zdrojů financí, odkud lze čerpat finanční prostředky na realizaci řady uvedených cílů a opatření, existuje celá řada např. Krajský úřad Královéhradeckého kraje, Program obnovy venkova, Státní fond dopravní infrastruktury, Státní zemědělský investiční fond, finanční prostředky z EU (např. program LEADER+), apod.

8 Závěr

Tématem práce byla analýza polarizace prostoru v okrese Trutnov a následný pokus o navržení rozvojové strategie pro problémové (periferní) oblasti. Během výzkumu byla využita kombinace jak kvantitativních, tak kvalitativních metod. V případě vymezení exponovaných a periferních oblastí a při hodnocení diferenciacie okresu Trutnov byl proveden sběr a analyzována byla sekundární data. V rámci analýzy periferních oblastí byla vyjma sekundárních využita i data primární, která jsem získal prostřednictvím řízených rozhovorů s představiteli řešených obcí a také na základě provedeného dotazníkového šetření.

V rámci práce jsem definoval celkem tři hlavní cíle, přičemž prvním cílem byla analýza míry a charakteru polarizace prostoru, tedy zda je území okresu Trutnov diferencováno na exponované a periferní oblasti. Vymezení exponovaných a periferních oblastí jsem provedl ve dvou časových obdobích (prvním bylo období okolo roku 1991, druhým obdobím byla současnost). Na základě získaných výsledků (jednak pomocí faktorové analýzy, jednak pomocí hodnocení diferenciacie okresu Trutnov) můžeme konstatovat, že území okresu Trutnov je v současnosti vnitřně polarizováno. Území okresu bylo diferencováno již i ve starším časovém období (existovaly rozdíly mezi jádrovými a periferními oblastmi). Z toho vyplývá, že snahy o nivelizaci regionálních rozdílů v komunistickém období nebyly zas až tak úspěšné, což dokumentují již výzkumy provedené z 80. let 20. století (např. Musil, 1988). Díky získaným výsledkům jsme zjistili, že exponovanými oblastmi ve sledovaných obdobích byly populačně největší obce a území severního cípu okresu (s určitou obměnou některých obcí, viz kap. 4.2). Tímto zjištěním byla potvrzena první výzkumná otázka, kdy jsem předpokládal, že právě populačně největší obce se budou jevit nejvíce exponovaně (5 populačně největších obcí v okrese Trutnov se v obou sledovaných obdobích exponovaně jevilo). Projevila se tak jejich výhodná poloha na komunikačních osách procházejících okresem, jejich lepší úroveň občanské a technické vybavenosti, apod. Dále jsme ze získaných výsledků mohli vyčíst rozmístění periferních oblastí v okrese. Periferně se projevil celý pás obcí ležících při hranicích s okresem Jičín a to v obou sledovaných obdobích. Tím byla potvrzena druhá výzkumná otázka, ve které jsem předpokládal, že právě obce ležící při hranicích s tímto okresem se budou jevit nejvíce periferně. Výjimkami byly jen obce Borovnice a Zdobín, které se nejevily periferně ve starším časovém období, v novějším časovém období již ovšem ano. V novějším časovém období, které nás zajímá více, se dále periferně jevily některé obce ležící v jižním cípu okresu, dále řada obcí ve východní části okresu a ostrůvkovitě i obce ležící v jiných částech okresu. Negativně se u těchto obcí

projevila často značná vzdálenost od hlavních center v okrese, nízká úroveň občanské a technické vybavenosti, v řadě případů vysoká vyjížďkovost, v mnoha případech značná zaměstnanost v primárním sektoru či vysoká míra nezaměstnanosti apod. Na základě těchto zjištěných skutečností můžeme konstatovat, že se vliv státní hranice na rozmístění periferních oblastí neprojevil. V našem případě se projevil však vliv hranic mezi administrativními jednotkami, neboť mnoho periferních obcí leží právě u těchto hranic.

Druhým cílem práce byla analýza vývoje periferních oblastí v okrese Trutnov pomocí srovnání dvou časových období (viz výše), tedy zda, a případně jak se rozmístění periferií mění. Ve své třetí výzkumné otázce jsem předpokládal, že se koncept jádro-periferie mezi sledovanými obdobími alespoň částečně mění, a že k určité obměně rozmístění periferií v okrese Trutnov dochází. Získané výsledky (kartogram 3, viz kap. 4.3) nás opravňují k závěru, že k určité změně rozmístění periferních oblastí opravdu dochází a i tento předpoklad byl potvrzen. Konkrétně se jedná např. o obce ležící mezi Trutnovem a Dvorem Králové nad Labem, které se jevily periferně ve starším časovém období, v novějším však již ne. Na základě toho se lze domnívat, že se u těchto obcí na jejich vývoji kladně podepsala právě poloha poblíž těchto měst a tyto jádrové obce tak na své okolní obce přenášejí svůj rozvojový potenciál. Tyto obce lze tak zařadit k vývojovému typu polarizace prostoru ubývající polarizace (viz kap. 2.2) (Havlíček, Chromý, 2001). Na druhé straně se nejevily periferně ve starším časovém období některé obce ležící ve východní části okresu a některé obce ležící v západní a jihozápadní části okresu, zatímco v novějším již ano. Tyto obce si u řady mnou sledovaných ukazatelů pohoršily (např. zvýšení míry nezaměstnanosti, značný nárůst poproduktivní složky obyvatelstva, nárůst vyjíždějících obyvatel za prací z obce, atd.), což se projevilo jejich zařazením mezi obce periferní. Tyto obce můžeme zařadit k vývojovému typu polarizace prostoru narůstající polarizace, neboť si vůči jádrovým oblastem v okrese pohoršily a dochází tak k prohlubování vzájemné asymetrie. Na závěr je však nutné dodat, že přestože k určitým změnám v rozmístění periferních oblastí v okrese Trutnov došlo, k nárůstu celkového počtu periferních obcí nedochází.

Třetím cílem práce byla analýza periferních oblastí v okrese Trutnov a navrhnutí možného rozvoje těchto území. V souvislosti s tím jsem si stanovil čtvrtou výzkumnou otázku a to, co je příčinou perifernosti těchto obcí, a které aktivity by jim mohly pomoci v rozvoji. Za příčiny perifernosti lze označit hned několik věcí. Nepochybně se negativně podepsaly historické administrativní změny a v mnoha případech častá změna příslušnosti k nadřazeným jednotkám (viz kap. 6.1.1). Další příčinou může být často okrajová poloha při administrativních hranicích s jinými okresy, což se může projevit některými negativními rysy (např. velká vzdálenost do jádrových center, některé obce se mohly díky tomu ocitnout na

okraji zájmu z hlediska rozhodování příslušných správních orgánů, apod.). Příčinou může být i dlouhodobá absence některých základních vybaveností (např. v žádné obci modelového území není úplná základní škola, ve většině obcí absence základní lékařské péče, což může představovat značný problém především pro starší obyvatele, v některých obcích není k dispozici ani obchod se základními potravinami, apod.), což se negativně odrazí např. na neatraktivnosti obcí k trvalému bydlení. Obce modelového území se v současné době potýkají s řadou problémů, jmenujme např. v řadě obcí vysokou míru nezaměstnanosti a tedy i malou nabídku pracovních míst, stárnutí obyvatelstva, v mnoha obcích nízký počet spojů veřejné dopravy, absence inženýrských sítí, apod. Na druhé straně však můžeme vyzdvihnout i některé pozitivní skutečnosti jako je např. relativně klidné a zachovalé životní prostředí, jedná se o přírodně i kulturně atraktivní oblast se značným potenciálem např. pro rozvoj cestovního ruchu, aktivní činnost zájmových spolků a sociální život v obcích či spolupráce obcí formou dobrovolných svazků, což může být kolikrát klíčovým faktorem, aby došlo k rozvoji.

Na základě získaných poznatků z analýzy modelového území jsem vytvořil návrh budoucího rozvoje. Stanovil jsem celkem 4 prioritní rozvojové oblasti, konkrétně rozvoj lidských zdrojů, rozvoj cestovního ruchu, podporu podnikání a zkvalitnění dopravní a technické infrastruktury. Některá navrhovaná opatření v rámci těchto cílů se budou v jednotlivých obcích uplatňovat trochu odlišně, což vyplývá z určitých vzájemných rozdílů, případně určitých odlišných předpokladů mezi obcemi navzájem. Vizí je vytvořit takové podmínky, aby byl dosažen hospodářský, sociální a kulturní rozvoj periferních obcí a aby se v nich lidé cítili dobře. Všechny uvedené rozvojové cíle spolu určitým způsobem souvisí a navzájem se prolínají, např. rozvoj lidských zdrojů je důležitý k udržení pospolitosti, na základě toho lze pak snadněji rozvíjet např. „měkké“ formy cestovního ruchu či je snazší domluva ohledně zvoleného postupu rozvoje či debata o investičních záměrech (podpora podnikání), přičemž je potřeba zajistit alespoň přijatelně kvalitní dopravní a technickou infrastrukturu.

V rámci závěrečného hodnocení se nabízí i určité obecné srovnání s jinými pracemi, které se zabývaly také problematikou periferních oblastí, ovšem aplikovanou v jiném modelovém území. Proto bude zajímavé sledovat, jestli daní autoři dospěli ke stejným obecným závěrům. Stejně jako v mé práci, tak i v práci Vanduchové (2001) vyšly autorce periferní oblasti při administrativních hranicích okresů. Dále se shodovaly i některé další zjištěné skutečnosti (např. nadprůměrná míra nezaměstnanosti, bohatý sociální život v obcích, stárnutí obyvatelstva, atd.). V některých zjištěných skutečnostech se však obě práce lišily, např. v mém případě existující spolupráce formou dobrovolných svazků obcí, zatímco Vanduchová

dospěla k závěru, že obce mezi sebou moc nespolupracují. V případě porovnání s prací Váněho (2009), vyšly autorovi periferní oblasti též při administrativních hranicích okresů. Dále Váně konstatuje, že se v případě jeho vymezení významně projeví i fyzickogeografické územní předěly (vliv řeky Vltavy), což v mém případě nikoliv (teoreticky uvažovat bychom mohli možná jen částečně Libotovský hřbet). Váně dále konstatuje, že příčinou perifernosti jeho periferních oblastí je nepříznivá geografická poloha, odlehlost regionálních center a historické administrativní změny. Na závěr můžeme tedy konstatovat, že v řadě skutečností dospěla moje práce i tyto práce k podobným obecným závěrům.

Můžeme spekulovat, co se bude dít v dalších letech a jaký vývoj nastane. Je dosti pravděpodobné, že stárnutí venkova perifernost prohloubí, proto je důležité v periferních obcích udržet i mladé obyvatele. Dále je také velmi důležitá aktivita místních obyvatel, díky které může dojít k rozvoji. Bez aktivity a zájmu není možné s periferností bojovat a bylo by dosti pravděpodobné, že by se situace ještě zhoršovala. Proto navrhuji určitá doporučení do praxe pro jednotlivé obce, která považuji za důležité:

- Spolupráce, její udržování a posilování
- Aktivní přístup a zájem o dění a rozvoj obce
- Snaha udržet v obcích základní občanskou vybavenost (tím i mladé obyvatele)
- Využít potenciálu, který území daných obcí nabízí (např. nějaká přírodní či kulturní cennost na území obce, využití prázdných objektů, apod.)

Jak jsem již zmínil v kap. 5.2, zaostřil jsem v této práci svůj pohled na periferní, problémové obce, což není moc obvyklé, ovšem dle mého názoru možné. Z hlediska navazujících výzkumů bych zmínil určité možnosti, které by se k hodnocení nabízely. Jednou možností by mohlo být hodnocení i na základě jednotlivých místních částí daných obcí, tedy výzkum by byl proveden ještě na řádově nižší úrovni. Další možností by mohlo být zaměření na určitou skupinu periferií spolu s okolními obcemi, které tvoří určitý souvislejší celek. V tomto případě by se nabízela k řešení např. východní část okresu (okolí Úpice a Rtně v Podkrkonoší), dále jižní část okresu (okolí Dubence) či západní část okresu (okolí Hostinného). Přínos mé práce spatřuji v tom, že okres Trutnov byl z hlediska dané problematiky rozpracován na řádovostní úrovni (tj. úroveň jednotlivých obcí), na které ještě v minulosti rozpracován nebyl. Dalším přínosem může být využití informací z provedené situační analýzy a využití poznatků formulovaných v návrhové části práce představiteli jednotlivých obcí. Tyto informace a poznatky jim mohou poskytnout určitý pohled na realitu a dát impuls, jak rozvíjet své území v blízké budoucnosti.

Použité zdroje dat

Seznam literatury

ANDREOLI, M. (1994): Development and marginalization in Liguria region. In: Chang, Chang-Yi D. (ed.): Marginality and development issues in marginal regions: proceedings of the study group on development issues in marginal regions. National Taiwan University, Taipei, s. 41–61

ANDREOLI, M. – TELLARINI, V. (1998): Marginality and development in Italy: a study review. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of marginality. Ashgate, Aldershot, s. 101-121

BIČÍK, I. – PERLÍN, R. – ŠEFRNA, L. (2001): Rozvoj povodí Kocáby. Univerzita Karlova, Praha, 85 s.

BÍNA, J. (2002): Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. Urbanismus a územní rozvoj, 5, č. 1, s. 2-11

BLAŽEK, J. (1999): Regional development and regional policy in Central East European Countries in the perspective of the EU eastern enlargement. In: Hampl, M. a kol.: Geography of Societal Transformation in the Czech Republic. DemoArt, Praha, s. 181-207

BLAŽEK, J. (1993): Regionální vývoj a regionální politika: hlavní přístupy v zemích západní Evropy. In: Sýkora, L. a kol.: Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii. PŘF UK, KSGRR, Praha, s. 120-146

BLAŽEK, J. – CSANK, P. (2007): Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? Sociologický časopis, 43, č.5, s. 945-965

BLAŽEK, J. – UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Karolinum, Praha, 211 s.

CULLEN, B. T., PRETES, M. (1998): Perceptions of marginality in the United States and Canada. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): Perceptions of marginality. Ashgate, Aldershot, s. 183–194

DAUGIRDAS, V. – BURNEIKA, D. (2006): Patterns and problems of peripherality in Lithuania – borderland of the EU. Europa, 21, č. 15, s. 119-133

DOKOUPIL, J. (2000): Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru. Geografie, 105, č. 1. s. 10–18.

FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. Geografie, 106, č.1, s. 36-47

FRIEDMANN, J. (1966): Regional Development Policy: a case study of Venezuela. Cambridge, 279 s.

GAVORA, P. (2000): Úvod do pedagogického výzkumu. Paido, Brno, 207 s.

- GOTTMANN, J. (1980): *Confronting Centre and Periphery*. In: Gottmann, J.: *Centre and Periphery: spatial variation in politics*. Sage, Beverly Hills, s. 11-27
- HALÁS, M. (2008): Priestorová polarizácia spoločnosti s detailným pohľadom na periférne regióny Slovenska. *Sociologický časopis*, 44, č. 2, s. 349-369
- HAMPL, M. (2007): Regionální diferenciace současného socioekonomického vývoje v České republice. *Sociologický časopis*, 43, č. 5, s. 889-910
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. *DemoArt*, Praha, 147 s.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? *Geografie*, 108, č. 3, s. 173-190
- HAMPL, M. (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciace. *Geografie*, 105, č. 3, s. 241-254
- HAMPL, M. (1998): *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu*. DemoArt, Praha, 110 s
- HAMPL, M. a kol. (2001): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecné teorie*. DemoArt, Praha, 328 s.
- HAMPL, M. a kol. (1999): *Geography of societal transformation in the Czech republic*. DemoArt, Praha, 242 s.
- HAMPL, M. a kol. (1996): *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. DemoArt, Praha, 395 s.
- HAMPL, M. – MÜLLER, J. (1998): Jsou obce v České republice příliš malé? *Geografie*, 103, č. 1, s. 1-12
- HAMPL, M. – GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Univerzita Karlova, Praha, 255 s.
- HAVLÍČEK, T. – CHROMÝ, P. – JANČÁK, V. – MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M.: *Problémy periferních oblastí*. PřF UK, KSGRR, Praha, s. 6-24
- HAVLÍČEK, T. – CHROMÝ, P. – JANČÁK, V. – MARADA, M. (2003-2005): *Periferní oblasti Česka jako součást polarizace prostoru v souvislostech evropské integrace*. Grantový projekt GA ČR č. 403/03/1369
- HAVLÍČEK, T. – CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie*, 106, č.1, s. 1-11
- HAGGETT, P. (1983): *Geography: a modern synthesis*. 3.vyd., Harper & Row Publishers, New York, 644 s.

- HIRSCHMAN, A. O. (1958): The strategy of economic development. Yale University Press, New Haven, 217 s.
- HEINTEL, M. (1998): Einmal Peripherie – immer Peripherie? Szenarien regionaler Entwicklung anhand ausgewählter Fallbeispiele. In: Abhandlungen zur Geographie und Regionalforschung, sv. 5, Wien, 266 s.
- HENDL, J. (2004): Přehled statistických metod zpracování dat. Portál, Praha, 583 s.
- HEŘMANOVÁ, E. (1991): Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 133 s.
- HOUŽVIČKA, V. (1996): Sudetoněmecká otázka v názorech a postojích obyvatel českého pohraničí. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 38 s.
- CHRISTALLER, W. (1933): Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine Ekonomisch-geographische Untersuchung der die Gesetzmässigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Jena, 331 s.
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí jako součást geografické analýzy. Geografie, 105, č. 1, s. 63–76.
- CHROMÝ, P. (1999): Teorie hranice a pohraničí. In: Jeřábek, M.: Geografická analýza pohraničí České republiky. Sociologický ústav AV ČR, Praha, s. 16-30
- ILLNER, M. a kol. (1989): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. Územní plánování a urbanismus, XV, č. 2, s. 90-95
- JELEČEK, L. (2000): Územněsprávní reformy v Česku v letech 1848–2000. Geografické rozhledy, 9, č. 5, s. 136–137.
- JEŘÁBEK, M. (2000): Pohraničí v regionálním rozvoji a jeho výzkum. Geografie, 105, č. 1, s. 1–9
- JEŘÁBEK, M. (1998): „Geogrant pohraničí“ – společný výzkum geografických pracovišť. Geografie, 103, č. 4, s. 458-460
- JEŘÁBEK, M. – DOKOUPIL, J. – HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, 304 s.
- JOHNSTON, R.J. (ed.): (2000): The dictionary of human geography. Blackwell, 4.vyd., Oxford, 958 s.
- KASTNER, Q. (1996): Osídlování českého pohraničí od května 1945. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 68 s.
- KULDOVÁ, S. (2006): Vliv historické česko–německé jazykové hranice na geografickou organizaci české společnosti. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 110 s.

- KULDOVÁ, S. (2005): Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: možnosti hodnocení kulturních aspektů pomocí statistických metod. *Geografie*, 109, č. 4, s. 300–314.
- LEIMGRUBER, W. (1998): From highlands and high-latitude zones to marginal regions. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): *Perceptions of Marginality*. Ashgate, Aldershot, s. 27-33
- LEIMGRUBER, W. (1994): Marginality and marginal regions: Problems of definition. In: Chang-Yi, Chang, D. (eds.): *Marginality and development issues in marginal Regions: proceedings of the study group on development issues in marginal regions*. National Taiwan University, Taipei, s. 1-18
- MARADA, M. (2003): Dopravní infrastruktura a hierarchie středisek v českém pohraničí. *Geografie*, 108, č. 2, s. 130–145.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. *Geografie*, 106, č.1, s. 12-25
- MARADA, M. – CHROMÝ, P. (1999): Contribution to studies on peripheral region of Czechia, *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica Supplementum*, č. 2/I, s. 241-255
- MASSEY, D. (1984): *Spatial divisions of labour: social structures and the geography of production*. Macmillan, London, 339 s.
- MIKULÍK, O. (1999): Regional Prosperity, the Environment and the Prospects of Marginal Regions. *Geographica Slovenica*, 31, s. 95–101.
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. *Územní plánování a urbanismus*, XV, s. 67-72
- MUSIL, J. – MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis*, 44, č. 2, s. 321-348
- MYRDAL, G. (1957): *Economic theory and under-developed regions*. Gerald Duckwords, London, 168 s.
- PERLÍN, R. (2009): Dvacet let proměn českého venkova. *Geografické rozhledy*, 19, č. 2, s. 24-27
- PERLÍN, R. (2001): Strategie rozvoje mikroregionu 4/5. *Geografické rozhledy*, 10, č. 4 s. 105
- PERLÍN, R. (1996): Problematika organizace státní správy a samosprávy. In: Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. DemoArt, Praha, s. 315-332
- REYNAUD, A. (1981): *Société, espace et Justice*. Paris

- SCHMIDT, M. (1998): An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): *Perceptions of Marginality*. Ashgate, Aldershot, s. 45-66
- SCHULER, M., NEF, R. (1983): Räumliche Typologien der schweizerischen Zentren Peripherien-Musters. *Arbeitsberichte NFP „Regionalprobleme der Schweiz“*, č. 35
- SOMMERS, L. M. – MAHRETU, A. (1998): International perspectives on socio-spatial marginality. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.): *Perceptions of Marginality*. Ashgate, Aldershot, s. 135-145
- STOCKMANN, J. (2004): Moravské Kopanice: periferie v příhraničí. In: Balej, M., Jeřábek, M. (eds.): *Geografický pohled na současné Česko*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem, s. 179-186
- STOCKMANN, J. (2003): Vliv periferní a příhraniční polohy na rozvoj mikroregionu (příklad: Moravské Kopanice). *Magisterská práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 119 s.
- TUREK, K. (2007): Mikroregion Jestřebí hory – periferie nebo ne? *Bakalářská práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 49 s.
- TURKOVÁ, M. (2001): *Poznáváme Trutnovsko*. Absolventská práce. Vyšší odborná škola, Jihlava, 65 s.
- VÁCLAVKOVÁ, I. (2003): Problematika znevýhodněných oblastí v rámci zemědělství ČR (případová studie regionu Trutnov). *Diplomová práce*. Katedra zemědělské ekonomiky Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity, Praha, 105 s.
- VÁGNER, J. (1999): *Geografické aspekty druhého bydlení v České republice*. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 201 s.
- VAISHAR, A. ed. (2000): *Vranov nad Dyjí/Jemnice: region v transformaci*. Ústav geomy AV ČR, Brno, 144 s.
- VAISHAR, A. (1999): Marginal Regions in Moravia: Transformation of the Social and Economic System and its Consequences. *Geographica Slovenica*, 31, s. 102–116.
- VANDUCHOVÁ, M. (2001): Periferní území a možnosti jejich rozvoje (na příkladu modelového území Křinec – Rožďalovice na Nymbursku). *Magisterská práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 119 s.
- VÁNĚ, P. (2009): *Potenciál rozvoje vnitřních periferií Česka: příklad Příbramska*. *Diplomová práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 122 s.
- VERNON, R. (1966): International investment and international trade in the product cycle. *Quarterly Journal of Economics*, 80, s. 190-207
- ZEMAN, K. (2001): *Vliv hranic na příhraniční území na příkladu Jindřichohradecka*. *Diplomová práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 150 s.

Statistické mapové a jiné podklady

Data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření

Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Český statistický úřad, 2006

Malý lexikon obcí České republiky 1993. Český statistický úřad, 1993

Materiály regionálního pracoviště statistického úřadu v Hradci Králové

Materiály úřadu práce v Trutnově

Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Základní informace o obcích: okres Trutnov. Český statistický úřad, 2003

Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání a škol: okres Trutnov. Federální statistický úřad, 1992

Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky: okres Trutnov. Federální statistický úřad, 1992

Softwarový program ArcGis

Softwarový program SPSS

Internetové zdroje

Administrativní registr ekonomických subjektů, <http://www.info.mfcr.cz/ares/> , 2010

Databáze demografických údajů za obce ČR, http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm , 2010

Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí <http://portal.mpsv.cz/> , 2010

Internetové stránky Českého statistického úřadu <http://www.czso.cz> , 2010

Internetové stránky encyklopedie Wikipedia <http://cs.wikipedia.org> , 2010

Internetové stránky euroregionu Glacensis <http://www.euro-glacensis.cz> , 2010

Internetové stránky firmy Gemec-Union a.s. <http://www.gemec.cz/> , 2010

Internetové stránky firmy Takata, <http://www.takata.com> , 2010

Internetové stránky mikroregionu Hustířanka <http://www.hustiranka.cz/> , 2010

Internetové stránky Registru objektů ústředního seznamu ochrany přírody <http://drusop.nature.cz/> , 2010

Internetové stránky obce Dolní Kalná <http://www.dolnikalna.cz/> , 2010

Internetové stránky obce Lanžov <http://www.lanzov.cz/> , 2010

Internetové stránky obce Velký Vřešťov <http://www.velkyvrestov.cz/> , 2010

Internetový jízdni řád IDOS <http://jizdnirady.idnes.cz> , 2010

Internetový mapový portál Mapy.cz <http://www.mapy.cz/> , 2010

Mapový portál Královéhradeckého kraje, <http://gis.kr-kralovehradecky.cz/> , 2010

Městská a obecní statistika, <http://vdb.czso.cz/xml/mos.html> , 2010

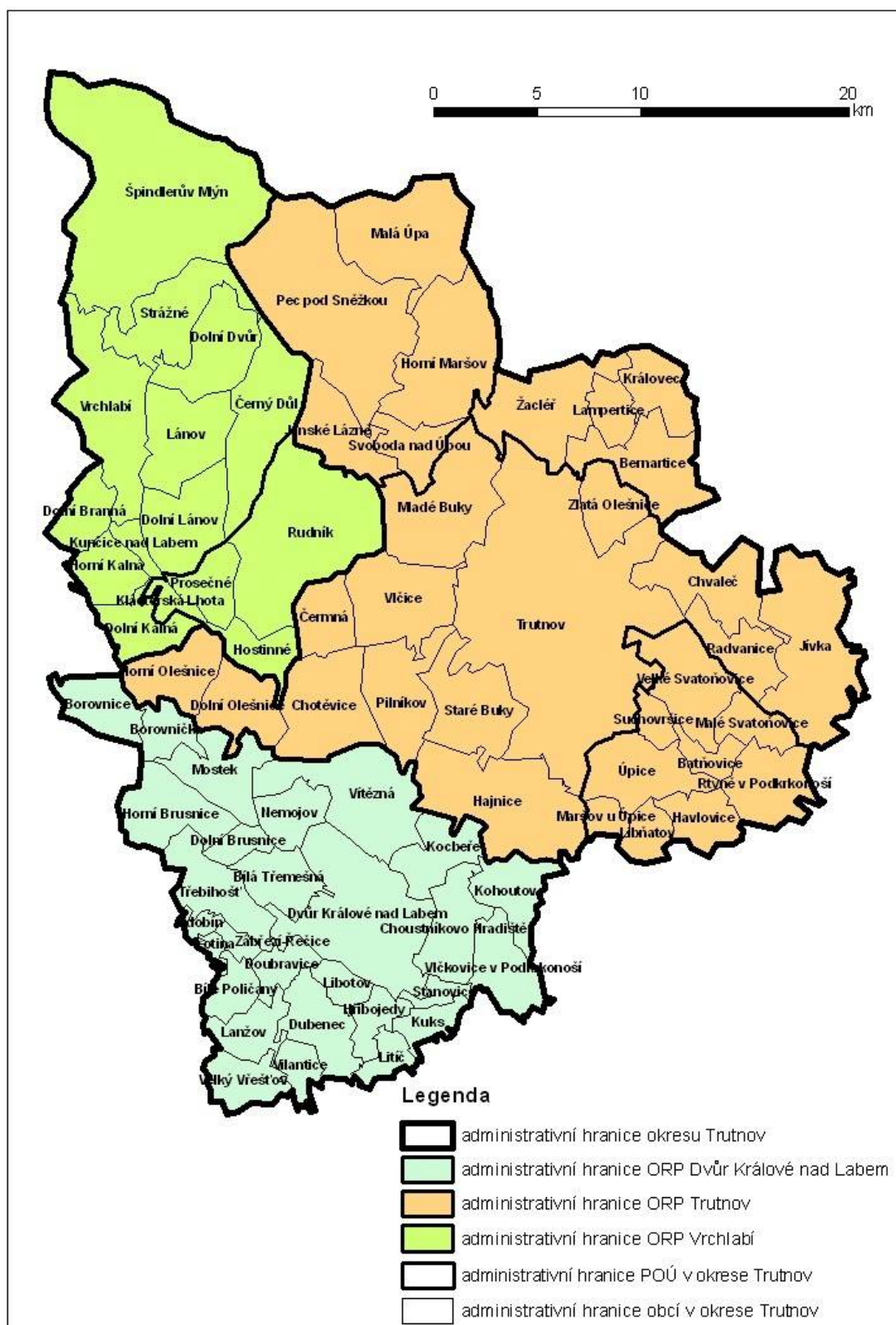
Portál územní samosprávy Města a obce online <http://mesta.obce.cz/> , 2010

Regionální informační servis Královéhradeckého kraje
<http://www.risy.cz/index.php?pid=202&kraj=6> , 2010

Strategie regionálního rozvoje ČR (2006). Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Regionalni-politika/Koncepce-Strategie/Strategie-regionalniho-rozvoje-Ceske-republiky-na> , 2010

Přílohy

Příloha 1: Administrativní členění okresu Trutnov



Zdroj: autor, mapové podklady ArcČR

Příloha 2: Hodnoty ukazatelů pro hodnocení obcí z hlediska perifernosti pro starší časové období

Název obce	Ukazatele pro hodnocení obcí												Hodnoty faktorových skóre			Intenzita perifernosti
	HUSZA (1991)	IZPO (2001 / 1991)	INSTAR (1991)	NEZAM (1993)	PEAOP (1991)	CASDOP (1991)	PROGEKS (1991)	VYJIZD (1991)	PODNAKT (1991)	VZDEL (1991)	PONEBYT (1991)	OBTEV (1992)	faktor 1 „městskost“	faktor 2 „zisk obyvatel a podnikavost“	faktor 3 „vysoká nezaměstnanost“	
Batňovice	151,01	102,50	98,13	1,53	17,7	22,00	253,65	77,53	10,07	73,59	17,06	2,5	0,04	0,05	-1,26	-0,16
Bernartice	49,53	101,24	45,26	3,87	17,8	16,00	253,94	41,29	8,45	57,88	15,56	5	0,47	-0,13	0,82	-0,06
Bílá Třemešná	122,68	106,74	77,27	1,29	15,7	11,00	266,93	53,42	11,67	72,62	16,85	5	0,70	0,07	-0,60	-0,34
Bílé Poličany	29,51	93,83	145,45	3,61	33,3	17,00	247,13	66,67	8,64	57,86	29,07	1	-1,08	-0,05	-0,69	0,33
Borovnice	45,03	101,60	65,93	1,63	18,7	27,00	238,49	50,79	10,93	58,91	12,57	3,5	0,09	0,29	-0,31	-0,11
Borovnička	38,69	91,03	125,71	4,2	19,2	25,00	269,17	65,00	7,59	42,33	33,09	2	-0,94	-0,11	-0,48	0,31
Černá	38,43	103,93	80,30	2,81	29,1	34,00	213,23	77,25	7,28	43,99	14,29	2	-0,95	0,29	-0,24	0,27
Černý Důl	35,06	96,81	63,45	0,94	20,5	14,00	242,21	40,41	16,20	60,66	20,23	5	0,36	0,08	-0,07	-0,16
Dolní Branná	107,44	107,90	65,56	1,7	11,5	7,00	253,88	63,73	11,62	59,38	13,16	4,5	0,46	-0,08	-0,47	-0,21
Dolní Brusnice	84,46	97,85	58,97	2,17	29,4	13,00	214,72	40,49	7,06	52,42	13,18	0	-0,42	-0,40	0,05	0,22
Dolní Dvůr	15,94	100,81	74,00	4,24	27,2	13,00	256,00	60,00	18,85	65,98	43,45	2	-0,49	0,68	0,59	0,13
Dolní Kalná	60,85	105,41	103,96	2,26	27,3	23,00	218,71	46,32	10,87	63,73	18,93	2,5	-0,34	0,39	-0,34	0,02
Dolní Lánov	40,20	105,36	47,97	2,71	27,5	12,00	250,90	71,26	8,20	55,97	12,35	2,5	-0,15	-0,01	0,10	0,07
Dolní Olešnice	24,13	115,46	70,49	11,8	27,3	19,00	232,30	77,64	16,78	56,79	32,89	3,5	-0,70	1,05	2,81	0,40
Doubřavice	67,67	94,83	107,25	3,83	20,6	11,00	251,18	81,76	12,79	66,24	28,86	3	-0,37	-0,21	-0,40	0,13
Dubeneč	48,85	110,76	70,59	3,58	41,3	17,00	217,78	43,81	9,11	60,76	14,46	4	-0,18	0,33	0,88	0,11
Dvůr Králové nad Labem	473,93	96,39	68,80	2,82	4,5	0,00	283,95	16,05	8,94	77,43	5,64	7	2,24	-1,51	-0,13	-0,59
Hajnice	25,73	107,71	42,11	5	33,0	15,00	214,70	27,23	7,84	52,88	29,67	3,5	-0,26	0,15	1,82	0,27
Havlovice	90,80	107,93	78,53	2,38	18,1	24,00	246,28	72,87	7,22	76,08	12,57	3,5	0,21	0,21	-0,61	-0,18
Horní Brusnice	34,92	94,14	59,48	8,26	28,9	22,00	219,11	70,33	14,84	51,06	25,11	2,5	-0,70	0,07	1,85	0,45
Horní Kalná	37,15	99,38	61,19	4,07	41,2	15,00	198,31	59,89	6,34	57,58	25,90	0,5	-0,95	-0,26	0,82	0,48
Horní Maršov	36,11	103,12	52,84	6,42	18,9	18,00	284,14	36,19	8,66	66,96	4,24	5	0,83	0,20	1,31	-0,19
Horní Olešnice	22,00	101,41	86,79	2,15	37,1	21,00	210,00	59,29	3,93	51,54	36,88	1	-1,21	-0,08	-0,03	0,46
Hostinné	642,80	93,93	48,83	2,37	4,5	20,00	268,25	29,34	8,36	65,84	3,10	7	2,14	-1,68	-0,31	-0,55
Hřibojedy	37,30	96,71	134,38	2,08	57,1	14,00	183,93	53,57	9,86	45,30	11,25	1	-1,39	-0,20	-0,28	0,52
Chotěvice	48,44	100,20	84,32	3,03	20,2	14,00	240,12	76,05	7,38	53,80	12,82	3,5	-0,25	-0,33	-0,33	0,11
Choustníkovo Hradiště	47,04	101,36	62,50	3,01	42,8	8,00	222,12	48,67	9,18	57,26	9,18	3,5	-0,15	-0,27	0,70	0,18
Chvaleč	35,04	98,15	61,61	4,7	15,1	20,00	248,80	56,93	7,13	50,51	11,60	4,5	0,11	-0,26	0,59	0,07
Janské Lázně	69,99	97,04	43,87	2,25	4,3	19,00	364,54	29,08	16,75	80,37	2,07	6	1,96	0,61	-0,30	-0,85
Jívka	19,87	89,47	65,08	3,38	18,1	34,00	222,89	37,95	6,49	46,84	8,47	4,5	-0,01	-0,34	0,44	0,11
Klásterská Lhota	61,13	99,46	125,93	3,16	16,3	19,00	218,37	71,43	5,43	61,78	19,05	1	-0,71	-0,26	-0,96	0,20
Kocbeře	45,47	101,61	70,30	2,78	12,7	7,00	249,21	72,22	13,48	51,01	11,68	3,5	0,03	-0,12	-0,29	-0,02
Kohoutov	21,11	89,36	81,58	1,68	34,5	15,00	229,41	66,39	7,46	45,26	4,76	2	-0,59	-0,63	-0,47	0,27
Královec	17,09	103,53	97,22	2,27	40,9	20,00	227,27	31,82	2,94	46,27	15,79	2	-0,71	0,00	0,10	0,27
Kuks	52,17	92,09	69,81	2,87	15,9	11,00	290,15	62,88	9,13	48,24	23,85	2,5	-0,12	-0,37	-0,31	0,07
Kunčice nad Labem	177,52	104,56	44,19	2,33	12,7	11,00	245,42	62,09	5,69	59,62	8,57	2,5	0,41	-0,56	-0,28	-0,09
Lampertice	75,86	107,94	112,05	1,07	24,4	21,00	229,53	77,72	4,06	47,78	15,43	1	-0,90	0,02	-1,37	0,18
Lánov	85,20	103,74	52,28	4,41	26,9	10,00	234,78	52,48	11,07	67,74	6,45	5	0,53	-0,17	0,91	-0,07
Lanžov	24,09	97,38	100,00	5,95	31,4	15,00	224,42	82,56	6,28	61,33	39,17	3	-0,97	-0,32	0,70	0,49
Libňatov	64,43	96,55	74,03	1,22	27,3	24,00	235,83	80,21	7,20	62,75	31,96	3	-0,53	-0,20	-0,60	0,16

Příloha 2: pokračování

Název obce	Ukazatele pro hodnocení obcí												Hodnoty faktorových skóre			Intenzita perifernosti
	HUSZA (1991)	IZPO (2001 / 1991)	INSTAR (1991)	NEZAM (1993)	PEAOP (1991)	CASDOP (1991)	PROGEKS (1991)	VYJZD (1991)	PODNAKT (1991)	VZDEL (1991)	PONEBYT (1991)	OBTEV (1992)	faktor 1 „městskost“	faktor 2 „zisk obyvatel a podnikavost“	faktor 3 „vysoká Nezaměstnanost“	
Libotov	37,88	102,45	90,32	2,44	45,1	12,00	206,10	68,29	4,97	53,85	12,31	1	-0,96	-0,30	-0,12	0,39
Litíč	19,73	123,86	236,36	2,42	44,2	18,00	211,63	81,40	4,49	43,59	36,07	0	-2,41	0,97	-1,90	0,52
Malá Úpa	2,93	163,10	87,50	0,02	20,0	30,00	321,82	32,73	48,72	70,00	0,00	2,5	0,80	5,50	-1,03	-1,31
Malé Svatoňovice	222,19	101,60	76,82	3,25	5,2	27,00	285,24	50,53	9,19	75,25	14,71	5	1,02	-0,04	-0,45	-0,42
Maršov u Úpice	44,11	106,16	100,00	1,41	33,8	20,00	200,00	77,46	6,85	56,67	33,33	1	-1,22	0,11	-0,66	0,36
Mladé Buky	76,34	107,44	63,95	3,1	10,2	16,00	272,23	53,11	10,58	59,24	8,28	5	0,64	0,20	-0,04	-0,27
Mostek	103,61	100,87	56,25	2,71	5,4	20,00	252,97	30,91	9,14	61,52	18,29	5	0,74	-0,13	0,20	-0,23
Nemojov	53,87	111,06	97,47	2,51	7,1	10,00	279,72	84,91	9,79	57,50	19,50	3	-0,09	0,29	-1,07	-0,13
Pec pod Sněžkou	10,15	113,33	69,79	1,75	6,1	29,00	362,71	22,37	27,98	73,67	5,21	6	1,61	2,29	-0,50	-1,03
Pilníkov	62,80	99,63	85,92	1,69	23,7	9,00	250,00	39,05	9,37	58,07	12,29	5	0,35	-0,30	-0,18	-0,10
Prosečné	66,91	97,13	56,14	3,78	22,3	18,00	242,45	64,78	10,75	63,29	4,17	3,5	0,24	-0,19	0,26	-0,03
Radvanice	95,45	105,71	21,05	3,71	7,9	26,00	250,26	33,10	4,97	63,99	1,91	5	1,03	-0,07	0,77	-0,28
Rtyně v Podkrkonoší	221,45	98,99	80,48	3,68	6,9	26,00	259,85	65,17	5,33	69,93	12,66	5	0,69	-0,53	-0,42	-0,21
Rudník	50,92	101,44	68,52	1,81	13,1	14,00	237,15	29,91	7,44	55,51	16,60	5	0,42	-0,28	0,06	-0,10
Stanovice	27,57	97,33	92,86	7,32	31,6	13,00	257,89	89,47	5,33	44,26	3,57	1	-0,85	-0,36	0,54	0,43
Staré Buky	19,91	105,51	107,69	3,87	39,7	10,00	229,38	56,19	8,71	50,00	7,97	3	-0,57	0,04	0,23	0,23
Strážné	6,45	135,14	59,09	2,82	18,1	13,00	320,83	38,89	50,88	61,96	21,43	2	0,54	4,04	0,23	-0,84
Suchovršice	82,28	102,00	69,05	1,16	12,1	16,00	258,38	84,97	3,12	77,70	17,65	1	0,01	-0,32	-1,31	-0,10
Svoboda nad Úpou	314,32	92,32	52,57	2,08	4,8	15,00	306,32	52,36	9,81	69,27	2,54	6	1,63	-0,92	-0,65	-0,52
Špindlerův Mlýn	15,86	105,39	78,85	1,22	5,0	18,00	370,92	14,89	23,20	76,48	2,44	6	1,82	1,49	-0,77	-1,00
Trotina	53,80	70,93	137,50	2,15	25,6	15,00	216,28	90,70	3,53	44,93	30,43	1	-1,42	-1,65	-1,34	0,65
Trutnov	309,68	100,22	43,86	3,08	5,8	0,00	298,10	19,35	11,01	81,03	4,42	7	2,22	-0,85	0,32	-0,65
Třebihošť	26,68	101,37	101,47	1,19	39,2	14,00	222,16	56,82	7,95	59,93	36,28	2	-0,90	0,01	-0,37	0,29
Úpice	401,64	96,16	68,66	2,3	5,3	20,00	265,21	34,82	8,30	69,60	7,79	7	1,63	-1,05	-0,38	-0,47
Velké Svatoňovice	64,23	97,88	85,58	1,76	20,6	21,00	246,81	78,69	7,26	69,22	25,89	3,5	-0,19	-0,19	-0,74	0,02
Velký Vřešťov	22,94	101,03	67,39	13,33	61,5	21,00	191,21	54,95	7,69	68,46	42,50	3	-1,19	0,12	4,24	0,89
Vilantice	40,45	93,97	100,00	1,05	44,4	22,00	208,08	72,73	4,02	57,58	25,49	1	-1,18	-0,41	-0,68	0,43
Vítězná	53,90	100,61	75,28	6,54	23,7	14,00	235,02	47,18	8,85	55,01	22,77	3,5	-0,20	-0,14	1,30	0,24
Vlčice	20,10	103,26	46,99	5,82	51,7	11,00	204,35	44,44	9,82	56,69	13,55	3,5	-0,39	-0,05	2,05	0,38
Vlčkovice v Podkrkonoší	32,01	102,62	76,12	5,34	43,5	12,00	221,96	45,33	6,08	55,63	27,38	3	-0,63	-0,15	1,38	0,41
Vrchlabí	485,03	98,26	51,22	2,68	6,1	0,00	284,84	18,48	13,75	79,16	5,69	7	2,36	-1,21	0,06	-0,67
Zábřeží-Řečice	56,84	108,40	140,91	1,76	32,8	13,00	229,69	84,38	6,77	63,06	28,81	1	-1,11	0,16	-1,31	0,24
Zdobín	52,86	86,61	123,53	1,11	14,3	13,00	233,33	58,73	4,50	60,64	20,69	1	-0,49	-0,89	-1,48	0,16
Zlatá Olešnice	18,45	90,80	63,89	1,16	32,2	12,00	221,11	85,56	6,90	53,62	13,43	1	-0,74	-0,70	-0,64	0,32
Začlěf	169,49	98,22	49,53	5,43	5,1	23,00	272,79	27,26	6,49	64,13	10,17	7	1,29	-0,46	1,04	-0,29

Zdroje: Internetový server Mapy.cz (<http://www.mapy.cz>), Malý lexikon obcí České republiky 1993, Materiály regionálního pracoviště statistického úřadu v Hradci Králové, Materiály úřadu práce v Trutnově, Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov, Sčítání lidu, domů a bytů 2001 www.czso.cz

Poznámky a vysvětlivky: HUSZA = hustota zalidnění, IZPO = index změny počtu obyvatel, INSTAR = index stáří, NEZAM = míra nezaměstnanosti, PEAOP = podíl EAO v priméru, CASDOP = časová dostupnost, PROGEKS = progresivita ekonomické struktury, VYJZD = podíl EAO vyjíždějících do zaměstnání, PODNAKT = míra podnikatelské aktivity, VZDEL = index vzdělanosti, PONEBYT = podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů, OBTEV = úroveň občanské a technické vybavenosti

Příloha 3: Hodnoty ukazatelů pro hodnocení obcí z hlediska perifernosti pro novější časové období

Název obce	Ukazatele pro hodnocení obcí												Hodnoty faktorových skóre				Intenzita perifernosti
	HUSZA (2008)	IZPO (2008 / 2001)	INSTAR (2008)	NEZAM (2009)	PEAOP (2001)	CASDOP (2008)	PROGEKS (2001)	VYJIZD (2001)	PODNAKT (2008)	VZDEL (2001)	PONEBYT (2001)	OBTEV (2008)	faktor 1 „progresivita“	faktor 2 „venkovský prostor“	faktor 3 „stará populace“	faktor 4 „horší časová dostupnost“	
Batňovice	161,52	105,16	116,19	8,1	4,3	22,00	286,99	75,72	24,10	91,84	16,03	2,5	0,13	0,05	0,87	-0,38	-0,05
Bernartice	50,86	101,33	107,03	9	4,9	16,00	276,21	51,94	21,93	72,42	8,73	4	-0,29	-0,85	-0,08	0,37	0,09
Bílá Třemešná	134,07	103,08	90,83	5,7	6,0	11,00	282,20	57,17	19,70	85,97	20,66	4	0,09	-0,25	0,15	-1,09	0,19
Bílé Poličany	27,14	98,03	131,82	11,4	20,3	17,00	273,42	62,03	24,16	79,39	34,09	3	0,04	1,23	1,39	-0,04	-0,45
Borovnice	44,62	95,28	103,39	6	3,7	27,00	274,07	51,39	21,84	69,55	22,44	2	0,12	-0,24	0,59	1,37	-0,16
Borovnička	32,64	95,07	119,23	17,9	5,3	25,00	285,26	65,26	17,99	63,53	43,48	0	-0,51	0,59	1,14	2,39	-0,69
Čermná	41,01	104,05	87,72	10,4	7,7	34,00	255,74	78,69	19,69	60,32	19,58	4	-0,78	-0,44	-0,28	2,17	-0,30
Černý Důl	36,01	102,90	88,71	4,9	5,6	14,00	276,34	39,76	34,92	75,82	30,65	5,5	0,91	-0,07	-0,19	-0,02	0,25
Dolní Branná	121,44	109,66	80,43	5,1	5,3	7,00	271,72	67,01	24,40	75,90	18,04	2,5	-0,29	-0,19	-0,94	-1,18	0,24
Dolní Brusnice	94,56	114,42	69,64	6	6,0	13,00	268,67	47,59	25,21	77,69	18,44	0	0,01	0,09	-1,41	-0,71	0,26
Dolní Dvůr	16,33	100,00	67,39	4,6	17,7	13,00	268,46	64,62	36,40	79,91	44,51	2	0,84	1,63	-0,08	-0,63	-0,09
Dolní Kalná	65,81	103,04	86,24	5,7	19,8	23,00	238,68	56,29	21,82	82,27	25,08	3,5	-0,05	0,73	0,25	-0,45	-0,16
Dolní Lánov	45,09	107,49	72,12	5,2	11,0	12,00	269,74	72,91	21,52	71,89	12,50	1,5	-0,51	0,03	-1,16	-0,62	0,11
Dolní Olešnice	29,84	106,27	63,33	10,9	14,8	19,00	265,03	70,49	19,68	76,11	25,88	2,5	-0,41	0,44	-0,72	0,19	-0,12
Doubřavice	66,96	101,91	161,22	6,9	11,3	11,00	275,00	70,00	20,58	81,65	28,24	4	-0,16	0,75	1,68	-0,97	-0,32
Dubeneč	57,83	106,68	71,17	9,2	15,5	17,00	279,76	58,33	21,79	82,35	18,22	5	0,06	-0,03	-0,55	-0,37	0,14
Dvůr Králové nad Labem	452,01	99,10	118,39	7,1	2,2	0,00	292,78	20,68	23,49	91,93	8,99	7	0,25	-1,84	1,03	-2,55	0,63
Hajnice	29,35	108,07	57,32	5,5	6,0	15,00	257,21	53,98	15,36	62,93	25,13	3,5	-0,56	-0,46	-1,44	0,24	0,14
Havlovice	101,95	104,90	104,72	9,7	9,2	24,00	281,34	77,36	18,49	92,17	17,66	2,5	-0,09	0,31	0,72	-0,18	-0,17
Horní Brusnice	31,44	94,64	100,00	12,3	4,1	22,00	268,04	78,08	25,28	67,38	28,51	2	-0,44	0,06	0,52	1,54	-0,37
Horní Kalná	37,60	105,57	117,78	5,6	17,5	15,00	251,25	71,88	17,31	68,34	33,33	0,5	-0,66	1,31	0,33	-0,50	-0,43
Horní Maršov	40,25	107,94	98,46	9,2	10,6	18,00	319,27	55,60	26,61	80,07	19,79	5	0,65	-0,07	-0,17	0,19	0,17
Horní Olešnice	22,00	99,65	116,13	8,7	14,8	21,00	263,48	65,22	20,00	60,81	44,12	1	-0,37	1,20	0,71	0,96	-0,57
Hostinné	589,33	97,16	87,28	6,8	1,9	20,00	277,31	42,96	19,28	79,59	7,61	7	-0,39	-2,41	0,85	-0,86	0,44
Hřibojedy	36,25	102,43	64,71	6,5	28,7	14,00	239,81	68,52	19,32	66,47	19,77	1	-0,88	0,97	-0,90	-0,72	-0,21
Chotěvice	50,52	103,99	86,34	8,1	3,0	14,00	277,94	77,94	20,55	73,70	19,71	2,5	-0,46	-0,22	-0,42	0,07	-0,01
Choustníkovo Hradiště	48,56	98,49	104,17	8,1	21,0	8,00	251,29	53,55	23,39	70,90	12,99	3,5	-0,58	0,16	-0,03	-0,87	-0,06
Chvaleč	33,93	102,06	72,38	11,1	7,1	20,00	265,66	73,40	21,75	70,39	14,34	3,5	-0,62	-0,53	-0,67	0,85	-0,03
Janské Lázně	60,60	89,53	99,13	4,1	2,1	19,00	365,98	24,48	39,18	93,61	19,61	6	2,58	-0,61	1,14	0,43	0,52
Jívka	18,74	103,29	100,00	12,1	5,5	34,00	250,49	62,87	19,13	60,86	17,11	4	-0,75	-0,69	-0,09	2,41	-0,29
Klásterská Lhota	62,46	108,20	132,00	3,6	11,9	19,00	240,48	79,76	16,49	74,05	25,00	0	-0,79	1,08	0,58	-0,65	-0,43
Kocbeře	47,03	104,55	60,22	7,3	5,0	7,00	267,82	60,15	19,46	75,06	10,55	3,5	-0,52	-0,79	-1,30	-0,67	0,32
Kohoutov	23,06	125,71	95,45	12,2	10,2	15,00	269,39	60,20	24,10	71,51	11,11	1	-0,63	0,12	-1,83	-0,15	0,10
Královec	18,39	105,11	66,67	17,6	7,7	20,00	304,40	50,55	30,60	68,87	31,18	2	0,28	0,02	-0,88	1,77	-0,03
Kuks	51,97	109,87	67,44	13,9	9,8	11,00	280,33	53,28	31,08	67,36	36,76	4	0,06	0,16	-1,15	0,45	0,08
Kunčice nad Labem	190,88	102,09	109,86	6,1	5,4	11,00	270,27	68,92	20,99	71,40	10,22	2,5	-0,71	-0,63	0,06	-0,70	0,05
Lampertice	79,11	98,53	146,77	17,7	6,6	21,00	290,61	62,43	16,67	54,03	5,56	2	-1,31	-1,03	0,53	2,06	-0,39
Lánov	94,22	107,81	72,18	7,2	6,1	10,00	282,38	63,79	27,47	80,14	8,30	5	-0,02	-0,78	-1,04	-0,77	0,40
Lanžov	23,46	100,54	159,09	15,1	19,4	15,00	268,82	65,59	23,66	83,75	42,62	2	-0,11	1,81	2,04	-0,18	-0,69
Libňatov	62,71	98,90	160,00	5,1	7,9	24,00	270,06	72,32	18,90	80,59	31,16	2	-0,01	0,93	2,10	0,13	-0,52

Příloha 3: pokračování

Název obce	Ukazatele pro hodnocení obcí												Hodnoty faktorových skóre				Intenzita perifernosti
	HUSZA (2008)	IZPO (2008 / 2001)	INSTAR (2008)	NEZAM (2009)	PEAOP (2001)	CASDOP (2008)	PROGEKS (2001)	VYJIZD (2001)	PODNAKT (2008)	VZDEL (2001)	PONEBYT (2001)	OBTEV (2008)	faktor 1 „progresivita“	faktor 2 „venkovský prostor“	faktor 3 „stará populace“	faktor 4 „horší časová dostupnost“	
Libotov	43,53	112,57	75,00	4,5	15,9	12,00	263,64	78,41	20,00	75,54	19,40	1	-0,51	0,76	-1,12	-1,16	0,00
Litíř	27,94	121,10	53,57	9,3	27,9	18,00	246,51	58,14	19,84	59,76	41,27	1	-0,62	1,56	-1,96	-0,13	-0,21
Malá Úpa	4,95	109,49	40,63	1,3	9,1	30,00	370,13	12,99	60,61	81,58	22,03	3,5	3,60	0,14	-1,62	1,37	0,86
Malé Svatoňovice	225,15	100,98	126,39	8,4	1,8	27,00	300,41	56,32	19,32	89,40	17,96	5	0,36	-0,69	1,53	0,26	0,00
Maršov u Úpice	47,73	101,29	141,67	12,5	15,3	20,00	243,06	83,33	22,15	71,54	37,08	1	-0,82	1,39	1,34	0,41	-0,73
Mladé Buky	84,82	103,08	79,06	11,9	3,6	16,00	289,27	51,43	22,17	74,61	12,91	5	-0,15	-1,11	-0,57	0,56	0,23
Mostek	103,98	99,14	117,84	9,8	2,8	20,00	250,77	38,63	17,92	72,77	18,92	6	-0,38	-1,05	0,69	0,64	-0,02
Nemojov	69,57	125,41	85,71	11,4	5,9	10,00	289,37	74,41	22,57	82,49	22,17	2,5	-0,29	0,27	-1,48	-0,93	0,18
Pec pod Sněžkou	12,41	108,40	92,50	2,7	3,5	29,00	374,04	21,24	59,51	91,00	18,45	5,5	3,56	-0,07	-0,25	1,09	0,74
Piňňov	69,39	111,09	93,79	7,5	5,2	9,00	286,13	58,00	21,88	71,89	15,24	6	-0,22	-0,79	-0,88	-0,50	0,30
Prosečné	64,51	99,82	85,14	11,9	4,1	18,00	258,31	77,97	23,23	77,11	21,54	2	-0,58	-0,09	0,01	0,51	-0,17
Radvanice	100,74	97,80	72,07	9,1	2,6	26,00	271,85	61,89	14,30	76,19	8,55	5	-0,47	-1,33	-0,11	1,01	0,09
Rtyně v Podkrkonoší	218,07	99,93	128,97	9,2	2,3	26,00	275,33	60,91	16,84	86,20	14,80	6	-0,19	-0,94	1,52	0,23	-0,07
Rudník	53,08	102,70	80,48	8,7	5,7	14,00	244,37	34,66	18,48	69,05	12,26	6	-0,53	-1,27	-0,74	0,19	0,24
Stanovice	27,57	98,63	100,00	18,2	6,8	13,00	261,36	61,36	32,00	64,06	16,67	0	-0,76	-0,16	-0,39	1,27	-0,24
Staré Buky	24,05	114,36	86,67	9,4	12,5	10,00	290,63	71,88	24,88	68,15	9,03	2	-0,51	-0,05	-1,53	-0,35	0,14
Strážné	9,39	112,00	54,55	3,3	4,4	13,00	353,33	38,89	77,71	92,42	25,32	2	3,60	0,87	-1,62	-0,23	0,88
Suchovršice	86,48	103,08	101,85	7,4	3,4	16,00	281,14	77,71	18,60	90,79	21,94	1	-0,09	0,38	0,56	-0,66	-0,11
Svoboda nad Úpou	276,26	93,76	135,04	6,2	2,3	15,00	319,87	60,67	29,29	84,43	10,83	7	0,58	-1,19	1,65	-0,50	0,23
Špindlerův Mlýn	16,80	99,61	98,86	1,3	1,9	18,00	384,10	18,28	48,45	87,49	34,73	7	3,38	-0,04	0,52	0,51	0,66
Trotina	45,57	119,67	100,00	22,2	11,1	15,00	277,78	70,37	18,06	64,44	50,94	1	-0,94	1,11	-0,68	1,08	-0,50
Trutnov	299,94	97,01	97,98	8,2	1,6	0,00	309,47	19,11	24,07	91,71	5,66	7	0,54	-1,89	0,42	-1,88	0,72
Třebihošť	29,53	108,94	120,97	8,7	17,5	14,00	246,99	60,66	24,26	85,95	42,04	1	0,04	1,87	0,74	-1,04	-0,39
Úpice	390,97	101,05	101,18	10,6	1,7	20,00	282,51	49,52	18,79	84,46	10,95	7	-0,28	-1,80	0,84	-0,37	0,27
Velké Svatoňovice	66,88	105,96	137,91	9	6,1	21,00	290,78	73,92	20,33	83,19	29,58	2,5	0,06	0,65	1,19	0,12	-0,31
Velký Vřeštov	24,12	105,58	91,43	14	28,0	21,00	251,61	65,59	24,39	90,80	45,97	2	0,14	2,23	0,75	-0,44	-0,52
Vilantice	39,63	106,42	127,03	8,3	19,0	22,00	280,95	72,62	20,51	77,58	29,29	0	-0,12	1,49	0,77	-0,05	-0,46
Vítězná	51,11	95,77	90,23	12,3	5,5	14,00	281,29	56,95	21,90	70,36	26,09	3,5	-0,25	-0,38	0,15	0,76	-0,08
Vlčice	21,97	108,98	77,78	9,3	4,6	11,00	304,63	65,74	19,82	75,00	13,17	3,5	-0,18	-0,56	-1,09	-0,08	0,24
Vlčkovice v Podkrkonoší	35,65	109,97	86,30	6,9	19,0	12,00	265,61	71,43	19,00	73,19	21,76	2	-0,55	0,75	-0,73	-0,89	-0,09
Vrchlabí	472,02	98,98	117,86	5,7	1,6	0,00	307,03	20,11	25,67	89,67	7,72	7	0,46	-1,95	0,95	-2,50	0,71
Zábřeží-Řečice	61,54	107,04	78,26	5,8	13,0	13,00	265,22	78,26	27,78	96,69	29,41	1	0,35	1,35	0,02	-1,57	-0,04
Zdobín	47,14	104,12	126,67	13	6,5	13,00	258,70	60,87	21,21	67,86	30,65	1	-0,72	0,40	0,38	0,42	-0,36
Zlatá Olešnice	19,51	113,29	75,00	12,8	9,3	12,00	267,44	77,91	25,54	78,95	18,31	1	-0,55	0,38	-1,23	-0,30	-0,01
Žacléř	165,46	99,12	112,67	10	1,4	23,00	290,97	42,36	17,91	75,82	6,43	7	-0,10	-1,76	0,59	0,82	0,19

Zdroje: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí <http://portal.mpsv.cz/>, Internetový server <http://www.mapy.cz/>, Městská a obecní statistika <http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>, Portál územní samosprávy Města a obce online <http://mesta.obce.cz/>, Sčítání lidu, domů a bytů 2001 www.czso.cz

Poznámky a vysvětlivky: HUSZA = hustota zalidnění, IZPO = index změny počtu obyvatel, INSTAR = index stáří, NEZAM = míra nezaměstnanosti, PEAOP = podíl EAO v priméru, CASDOP = časová dostupnost, PROGEKS = progresivita ekonomické struktury, VYJIZD = podíl EAO vyjíždějících do zaměstnání, PODNAKT = míra podnikatelské aktivity, VZDEL = index vzdělanosti, PONEBYT = podíl neobydlených bytů z celkového počtu bytů, OBTEV = úroveň občanské a technické vybavenosti

Příloha 4: Dotazník pro starosty obcí modelového území o různých aspektech života v obci

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Albertov 6, 128 43 Praha 2

Název obce:

Dotazník pro starosty obcí

1. Pokuste se, prosím, stručně nastínit hlavní priority obce (označte čísla):

- 1 = nejvyšší priorita, ihned to chceme řešit, nebo to řešíme již nyní
- 2 = velmi vážně uvažujeme o změnách v této oblasti
- 3 = pravděpodobně se tím také budeme zabývat
- 4 = pokud budou mimořádně příznivé podmínky, tak to budeme řešit
- 5 = toto není naše priorita
- 0 = nevím

- 1.1 zvýšení počtu obyvatel
- 1.2 rozvoj bydlení
- 1.3 ekonomická stabilizace obce
- 1.4 vytvoření dostatečného počtu vhodně strukturovaných pracovních míst obcí
- 1.5 zlepšení či alespoň zachování stávajícího dopravního spojení obce s okolím
- 1.6 podpora podnikání
jaký typ podpory a pro jaké aktivity
- 1.7 rozvoj rekreace
- 1.8 obnova technické infrastruktury
- 1.9 ochrana životního prostředí
- 1.10 stabilizace současného populačního stavu vesnice
- 1.11 stabilizace současného stavebního stavu vesnice
- 1.12 jiná:

2. Vymezte, prosím, hlavní problémy rozvoje obce (označte čísla):

- 1 = aktuální problém, který řešíme, nebo budeme řešit v blízké budoucnosti
- 2 = problém, který chceme řešit
- 3 = problém, který bude v budoucnosti nutné řešit
- 4 = problém, který budeme řešit, pokud budou mimořádně příznivé podmínky
(dotace není, ale nutné jej řešit hned)
- 5 = toto není náš problém
- 0 = nevím, nemám názor

Rozlište, prosím, ještě Váš názor a názor opozice v zastupitelstvu
(VN = Váš názor, NOZ = názor opozice v zastupitelstvu)

VN NOZ

- 2.1 stav místních komunikací (nekvalitní povrch, nedostatečná šíře či průjezdnost,...)
- 2.2 veřejná doprava (špatné spojení s okolím a významnými centry, vysoké finanční požadavky dopravce, apod.)

- 2.3 parkování a problémy s ním spojené
- 2.4 škola (nedostatek učitelů, žáků či peněz na provoz budovy)
- 2.5 chybějící služby (zejména obchody se základním zbožím)
- 2.6 nedostatek volných bytů (nejen obecních)
- 2.7 nedostatek parcel pro novou výstavbu
- 2.8 nedostatek zařízení pro volný čas (kultura, sport)
- 2.9 rozpad či transformace zemědělského či jiného podniku v obci a blízkosti
- 2.10 vysoká míra nezaměstnanosti
- 2.11 dopady restitucí, příp. privatizace
- 2.12 sociální problémy (vyhrocené susedské, politické, rasové či nábožensky motivované spory; problémy s rekreanty aj.)
- 2.13 kriminalita, drobné krádeže, ničení veřejného zařízení, apod.
- 2.14 malá podnikavost a aktivita občanů
- 2.15 personální či materiální zajištění chodu obecního úřadu
- 2.16 personální či materiální zajištění chodu dalších důležitých institucí v obci (škola, kostel, knihovna, sportovní klub)
- 2.17 celkový nedostatek financí na prosazení priorit OÚ
- 2.18 zásobování vodou (neexistence vodovodu, nekvalitní zdroj, staré potrubí, atd.)
- 2.19 zásobování plynem (není X je)
- 2.20 elektrické rozvody (výkyvy napětí, časté výpadky proudu)
- 2.21 kanalizace (stará síť, chybí ČOV, apod.)
- 2.22 odpadkové hospodářství (problémy s odvozem a skládkováním odpadu; dosud neseparovaný sběr odpadků, aj.)
- 2.23 jiné:.....

3. Jaká je spádovost obce? (kam jezdí většina obyvatel)

Druh potřeby	Název navštěvované obce		
	nejčastěji (pravidelně)	občas (méně často)	výjimečně (velmi zřídka)
1. kam obyvatelé dojíždějí za prací			
2. kam dojíždějí za běžnými službami (např. kadeřník, oprava obuvi, apod.)			
3. kam jezdí nakupovat speciální průmyslové zboží (např. elektro, ledničky, myčky, apod.)			
4. kam jezdí do střední školy a učiliště			
5. kam jezdí za základní lékařskou péčí			
6. kam jezdí za kulturou			
7. kam jezdí za sportem			

4. Odhadněte, prosím, kolik lidí vyjíždí z Vaší obce za prací v současné době do:

Česká Skalice		Náchod	
Dvůr Králové		Nová Paka	
Hostinné		Trutnov	
Hořice		Úpice	
Jaroměř		Vrchlabí	
Jilemnice		Žacléř	
Miletín		Jiné	

5. Sociální život

5.1 Jaké kulturní akce se v obci konají a jak často?
(u akce, která se ve Vaší obci koná, udělejte křížek)

	akce	kolikrát ročně
plesy		
zábavy		
poutě		
trhy		
divadlo, kino		
jiné		

5.2 Jaké spolky ve Vaší obci existují a kolik mají asi aktivních členů? Kolik akcí pro veřejnost pořádají ročně? Seřad'te je podle jejich aktivity v posledních třech letech.

	spolky	počet členů	počet akcí	pořadí podle jejich aktivity
rybáři				
sokol, TJ				
hasiči				
zahrádkáři				
politické strany				
jiné				

5.3 Spolupracuje obec s nějakým zájmovým spolkem? Pokud ano, se kterým?.....

.....

5.4 Na jakých akcích se obec podílí?.....

.....

6. Podnikání

6.1 Jaké skupiny podnikatelských činností v obci jsou?

	Počet provozoven	Počet pracovníků	Pracují také pro občany obce? (ano X ne)
obchody			
řemeslníci			
výrobní podnik			
stavební firmy			
zemědělský podnik			
dopravce			
poradenské a účetnické firmy			

6.2 Které podnikatelské aktivity byste chtěli do obce přitáhnout?

.....
.....

6.3 Máte pocit, že některá z podnikatelských činností je typická pro region? Pokud ano, která?

.....

6.4 Podílili se některá z firem na investičních aktivitách obce? Pokud ano, uveďte na jakých akcích a které firmy.....

.....

6.5 Máte územní plán? Zaškrtněte, prosím, odpověď v tabulce a napište rok jejího schválení:

máme územní plán	
urbanistickou studii	
příprava a průzkumy	
koncept územního plánu	
návrh územního plánu	
nemáme	

6.6 Jsou v obci prázdné objekty vhodné pro podnikání? ano ne

6.7 Jsou tyto objekty v majetku obce? ano ne

6.8 Jsou na tyto plochy přivedeny sítě technické infrastruktury? ano částečně ne

6.9 Spolupracují místní podnikatelé s obcí? ano ne

6.10 Spolupráce je:

Firma: 1.	velmi dobrá	dobrá	špatná
2.	velmi dobrá	dobrá	špatná
3.	velmi dobrá	dobrá	špatná
4.	velmi dobrá	dobrá	špatná
5.	velmi dobrá	dobrá	špatná

7. Hospodaření obce a investice

7.1 Jaký byl objem příjmů v rozpočtu obce bez účelových dotací v letech 2007, 2008, 2009?

2007	
2008	
2009	

7.2 Obdržela Vaše obec dotaci? Jakou částku a na co byla dotace poskytnuta?

<i>Dotační titul</i>	částka v Kč	účel dotace	v roce
Program obnovy venkova			
Státní fond životního prostředí			
Ministerstvo kultury			
Ministerstvo zemědělství			
Ministerstvo životního prostředí			
Jiný:			

7.3 Jaké byly celkem investice řízené obecním úřadem v obci v letech 2007, 2008, 2009 a jak velká částka to byla?

	2007	2008	2009
technická infrastruktura			
dopravní infrastruktura			
stavby			
projektové přípravy a plány			
ochrana a údržba krajiny			
jiné:			

7.4 Platíte dopravci za zajišťování veřejné obslužnosti? ano ne

7.4.1 V případě, že ano, kolik?.....

7.5 Vlastní obec nějaký majetek: obytné domy ano ne
byty ano ne
pozemky ano ne

7.6 Jestliže vlastní, chcete ho prodat? ano ne

7.7 Vlastníte nebo jste vlastnili podíl nějaké společnosti z kuponové privatizace? ano ne

7.7.1 Pokud ano, uvažujete o jeho prodeji nebo jste ho prodali? ano ne

8. Technická infrastruktura, dopravní infrastruktura, občanská vybavenost

8.1 Zakřížkujte, prosím, kde je síť v provozu pro přibližně dané procento obyvatel v sídle:

	Pro 80 % a více	60-79,9 %	40-59,9 %	není
vodovod				
kanalizace				
telefon				

8.2 Byla někde vybudována nebo posílena technická síť v posledních 5ti letech (ano X ne)?

vodovod	
kanalizace	
el.rozvody	
telefon	

8.3 Uvažujete o posílení nebo rozšíření uvedené technické infrastruktury? ano ne

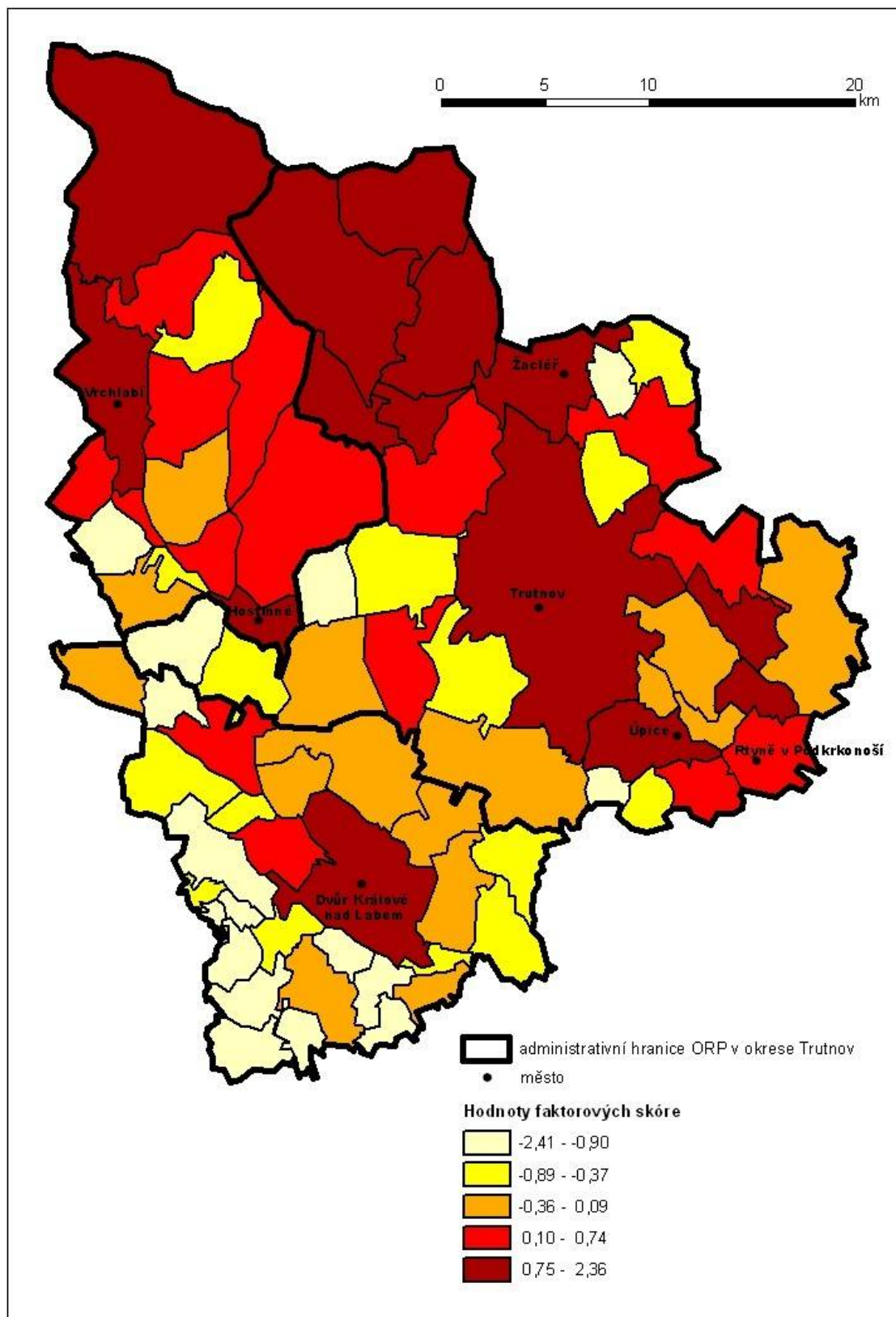
8.3.1 Jestliže ano, potom kde?.....

8.4 Dělalí jste významnější rekonstrukce místních komunikací nebo chodníků? ano ne

8.4.1 Jestliže ano, potom kdy a kde k tomu došlo (místní část + jméno ulice)?
.....
.....

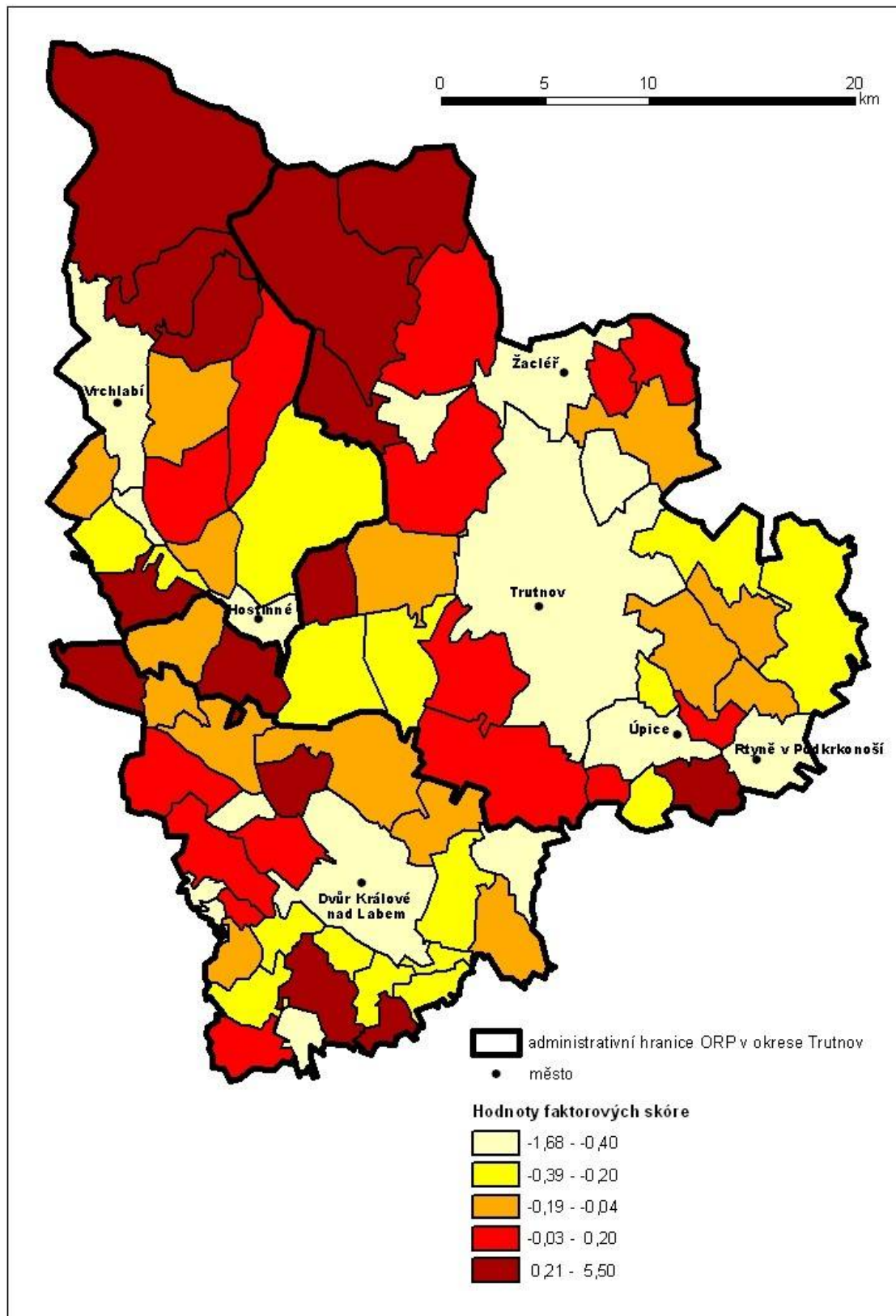
8.5 Uvažujete o rekonstrukci místních komunikací nebo chodníků? ano ne

Příloha 5: Prostorové uplatnění faktoru „městskost“



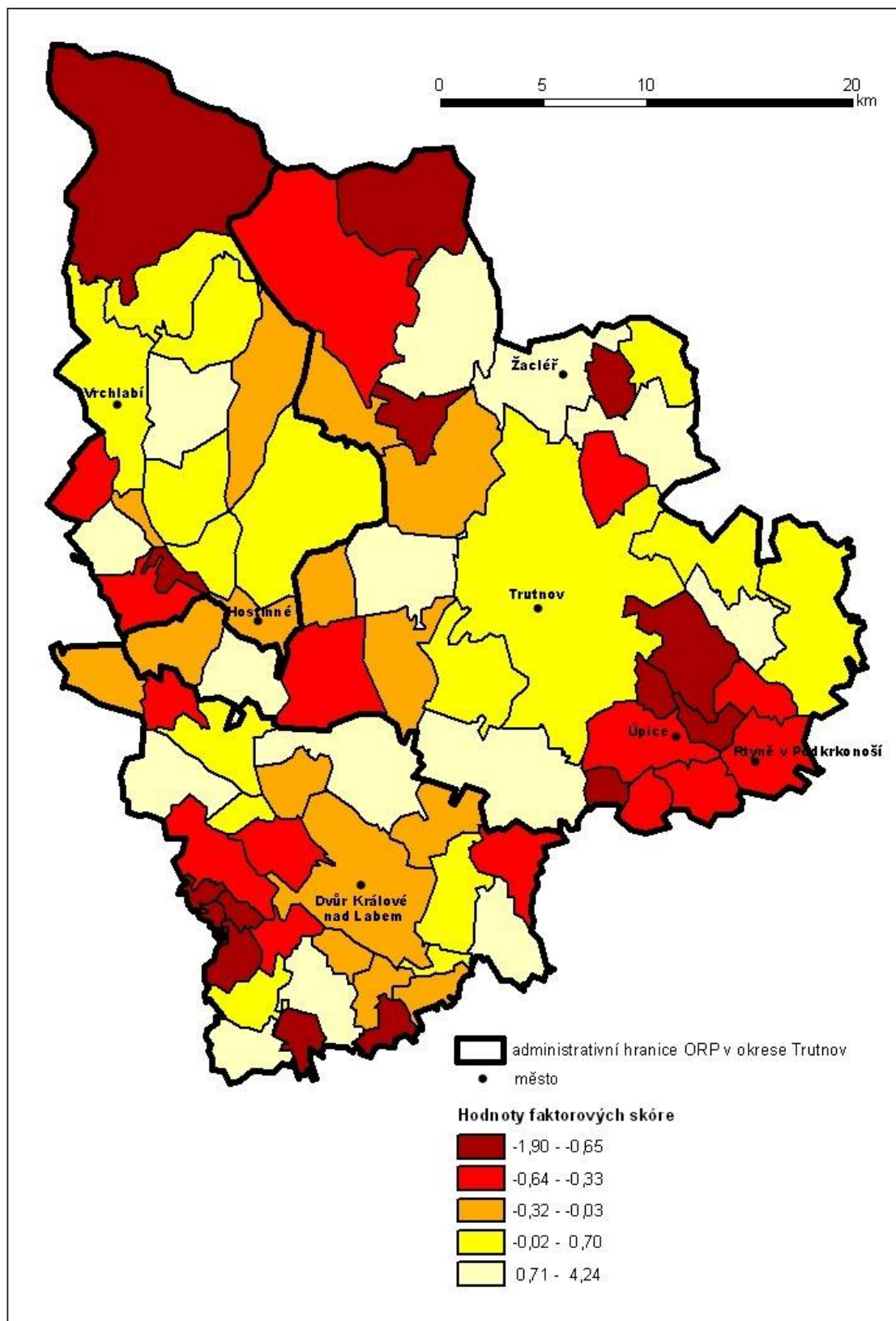
Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 6: Prostorové uplatnění faktoru „zisk obyvatel a podnikavost“



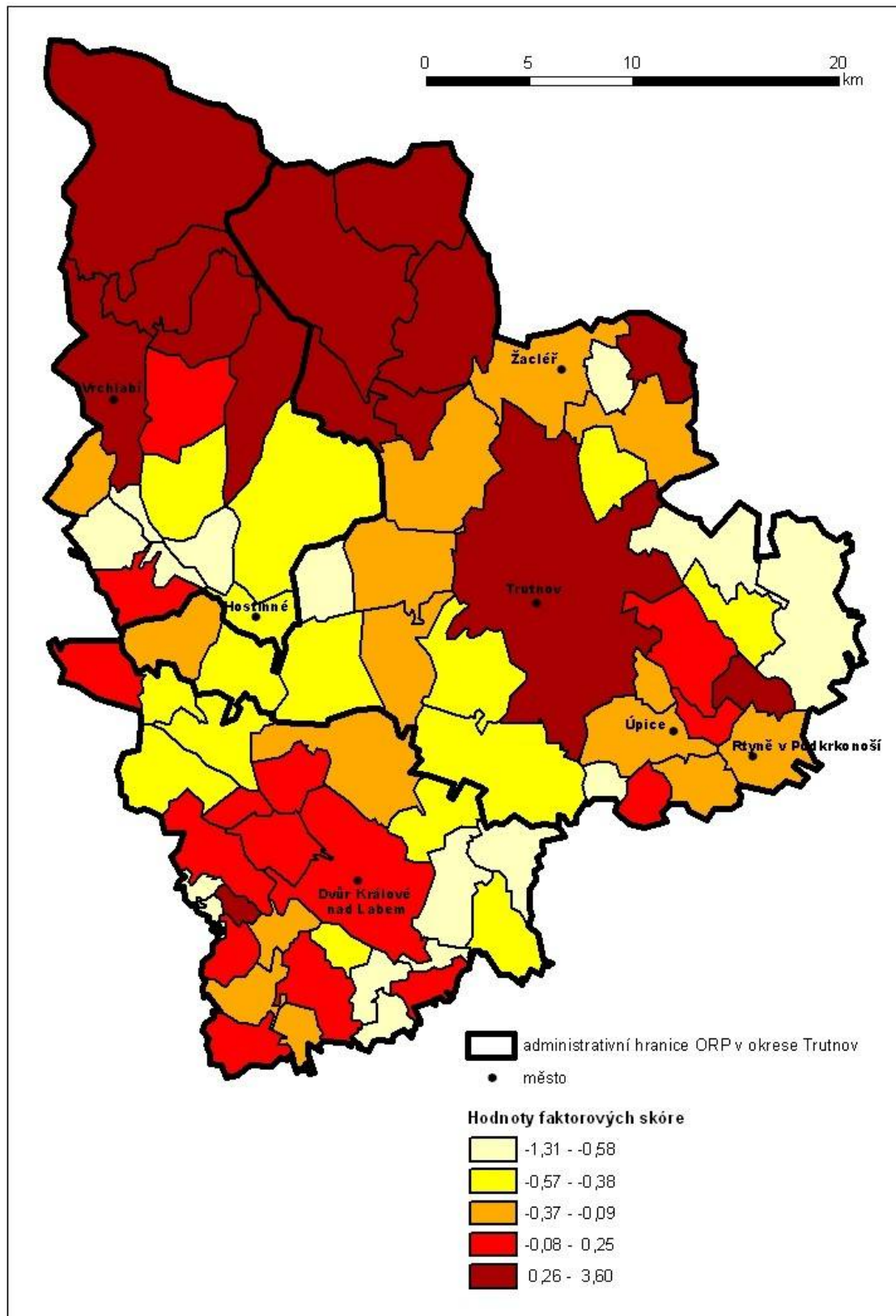
Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 7: Prostorové uplatnění faktoru „vysoká nezaměstnanost“



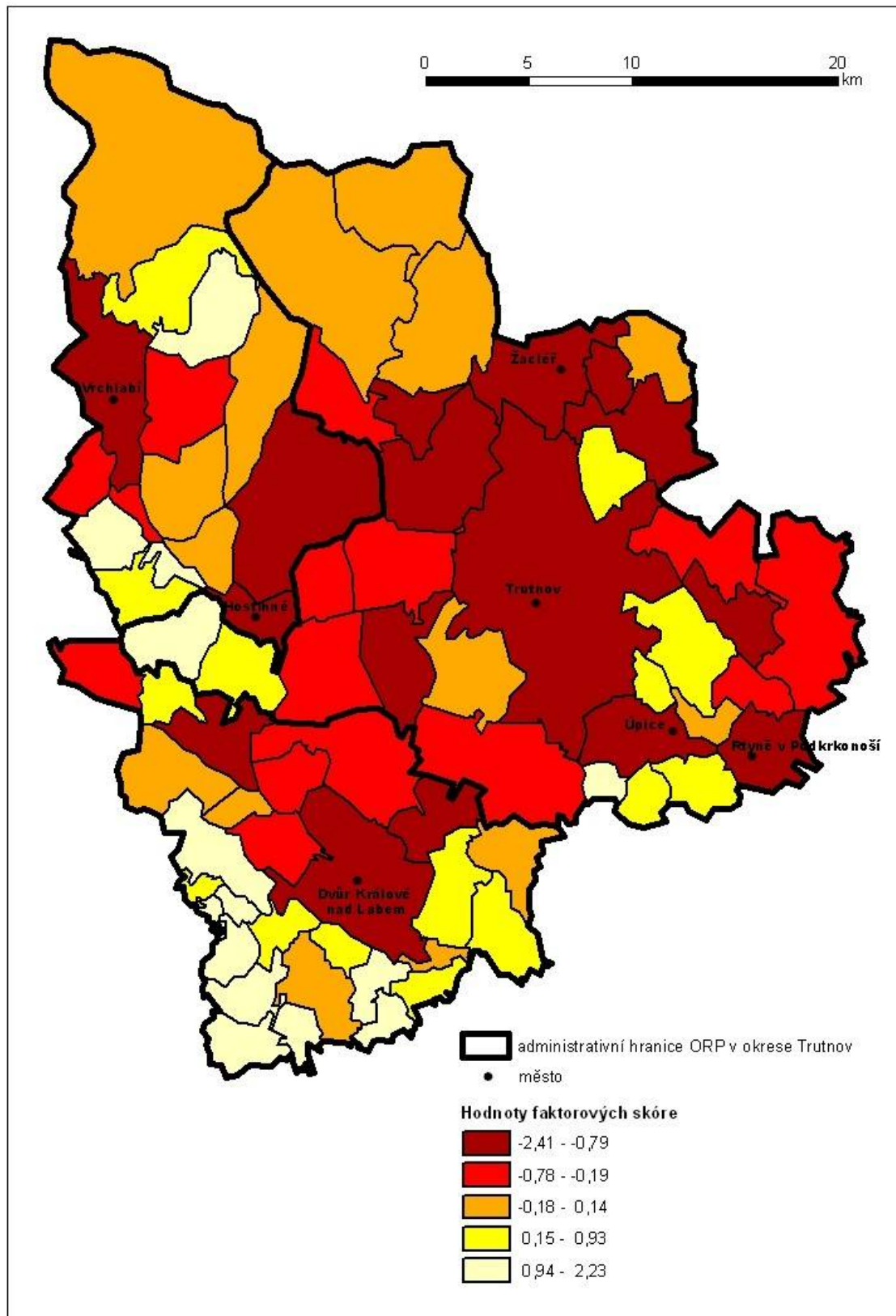
Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 8: Prostorové uplatnění faktoru „progresivita“



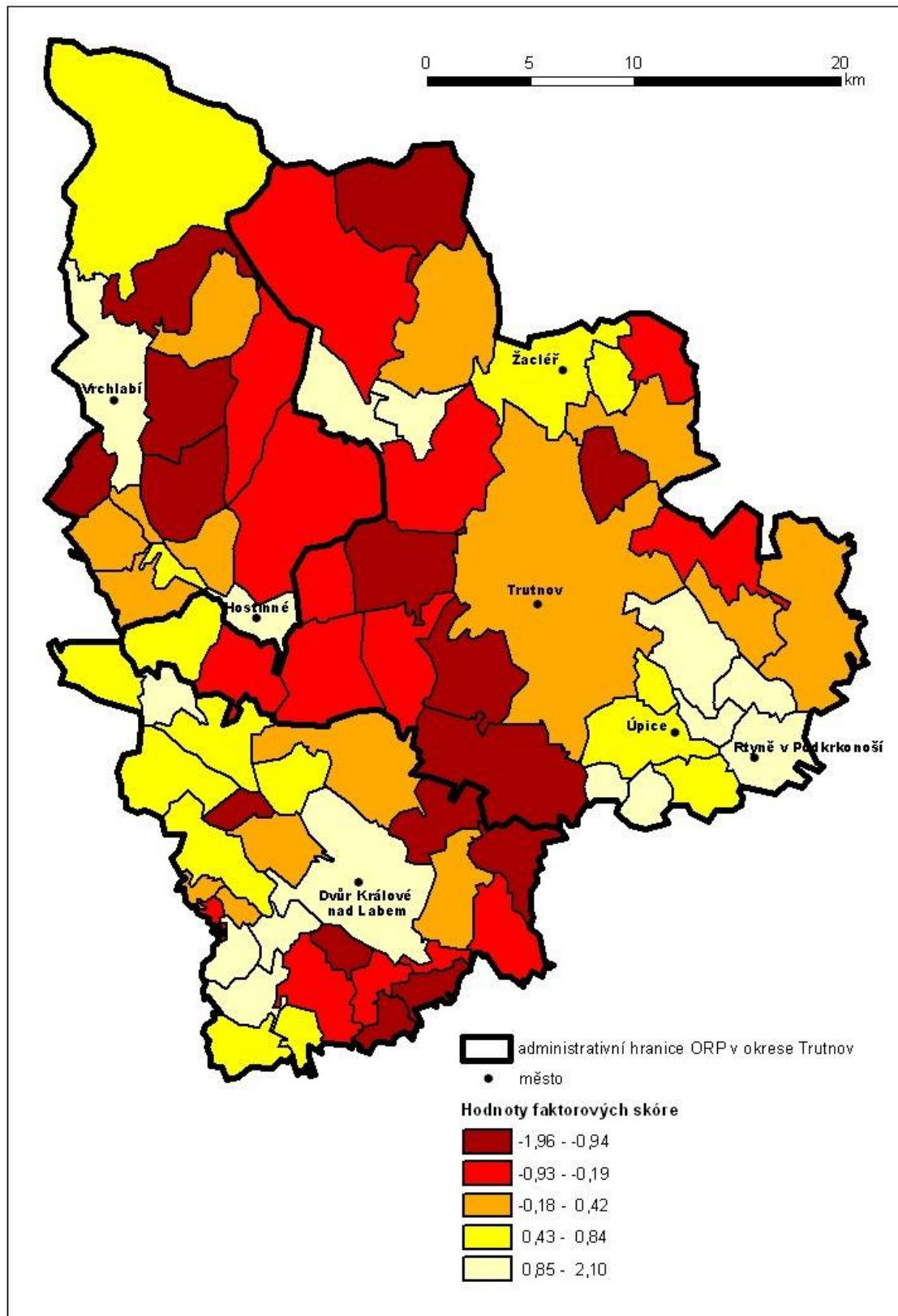
Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 9: Prostorové uplatnění faktoru „venkovský prostor“



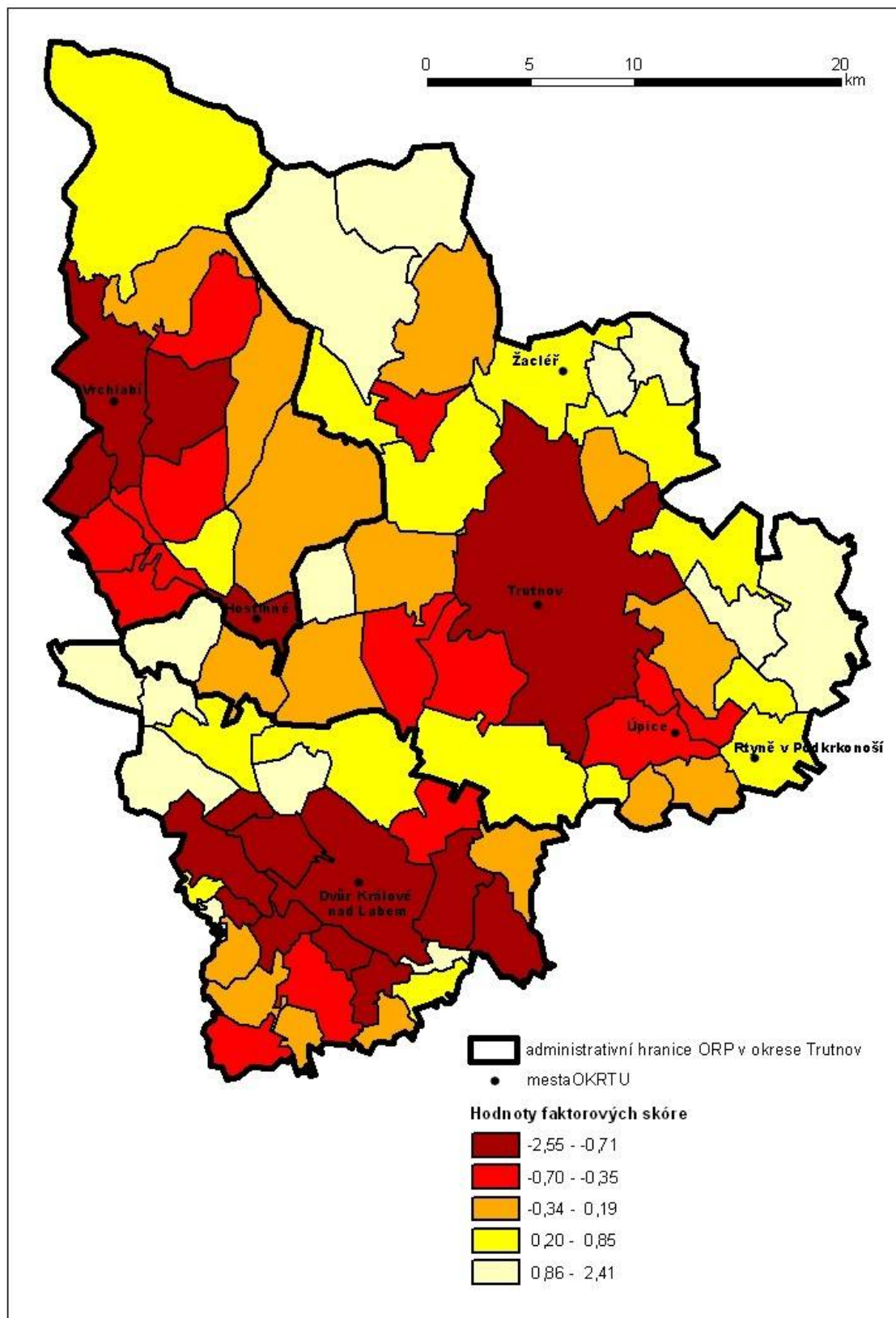
Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 10: Prostorové uplatnění faktoru „stará populace“



Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 11: Prostorové uplatnění faktoru „horší časová dostupnost“



Zdroj: Výsledky faktorové analýzy

Příloha 12: Vývoj počtu obyvatel v obcích modelového území za období 1869-2008

Název obce	řetězové indexy vývoje počtu obyvatel								podíly obcí na celkovém počtu obyvatel modelového území (v %)								index části ku celku (vývoj počtu obyvatel v obci vůči celkovému vývoji v modelovém území)								
	1890 / 1869	1910 / 1890	1930 / 1910	1950 / 1930	1970 / 1950	1991 / 1970	2001 / 1991	2008 / 2001	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2001	2008	1890 / 1869	1910 / 1890	1930 / 1910	1950 / 1930	1970 / 1950	1991 / 1970	2001 / 1991	2008 / 2001
Bílé Poličany	83,2	88,8	79,3	84,4	74,5	66,1	93,8	98,0	2,2	1,9	1,8	1,6	2,0	1,8	1,6	1,5	1,4	0,9	0,9	0,9	1,3	0,9	0,9	0,9	1,0
Borovnice	94,0	89,2	97,6	60,6	88,7	69,1	101,4	97,8	4,7	4,7	4,5	4,8	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2	1,0	0,9	1,1	0,9	1,1	0,9	1,0	1,0
Borovnička	94,1	92,4	82,9	61,9	64,2	66,1	90,6	93,1	3,8	3,9	3,8	3,5	3,3	2,5	2,2	2,0	1,8	1,0	1,0	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9
Čermná	97,5	103,6	92,8	60,9	71,7	78,8	103,6	103,0	3,6	3,7	4,1	4,2	3,9	3,4	3,5	3,6	3,6	1,0	1,1	1,0	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Dolní Kalná	108,2	108,7	88,8	69,9	97,8	74,3	105,9	102,1	3,6	4,2	4,8	4,7	5,0	5,9	5,8	6,1	6,1	1,2	1,2	1,0	1,1	1,2	1,0	1,0	1,0
Dolní Olešnice	98,4	113,2	82,5	62,4	66,8	71,4	115,5	107,1	3,6	3,8	4,6	4,2	4,0	3,2	3,0	3,4	3,6	1,1	1,2	0,9	1,0	0,8	0,9	1,1	1,1
Doubravice	105,3	91,6	106,0	69,7	75,5	77,5	95,8	103,3	3,0	3,3	3,3	3,8	4,1	3,7	3,8	3,6	3,6	1,1	1,0	1,2	1,1	0,9	1,0	0,9	1,0
Havlovice	110,2	109,0	93,4	81,0	95,6	96,7	108,5	103,5	3,0	3,6	4,2	4,3	5,3	6,1	7,8	8,3	8,5	1,2	1,2	1,0	1,2	1,2	1,3	1,1	1,0
Horní Brusnice	95,4	86,3	93,5	63,4	85,2	74,3	94,7	95,1	5,1	5,3	4,8	5,0	4,8	5,0	4,9	4,5	4,2	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Horní Kalná	94,1	96,5	84,4	60,3	86,4	81,5	97,6	103,7	3,3	3,3	3,4	3,2	2,9	3,0	3,3	3,1	3,2	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0
Horní Olešnice	102,5	84,9	86,4	64,7	80,4	56,5	102,9	97,2	4,1	4,5	4,1	3,9	3,8	3,7	2,8	2,8	2,7	1,1	0,9	1,0	1,0	1,0	0,7	1,0	1,0
Hřibojedy	94,4	83,3	96,7	86,4	84,8	76,3	96,7	100,5	1,6	1,6	1,5	1,6	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	1,0	0,9	1,1	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0
Jívka	80,4	79,4	90,8	53,4	74,2	75,0	91,5	103,1	11,9	10,2	8,6	8,7	7,1	6,3	6,2	5,6	5,7	0,9	0,8	1,0	0,8	0,9	1,0	0,9	1,0
Klásterská Lhota	91,3	97,3	83,5	74,6	101,7	62,8	99,5	102,7	1,7	1,6	1,7	1,6	1,8	2,2	1,8	1,8	1,8	1,0	1,0	0,9	1,1	1,2	0,8	1,0	1,0
Lampertice	118,5	102,1	85,9	64,2	71,5	62,1	107,4	97,1	4,8	6,1	6,7	6,3	6,2	5,3	4,4	4,6	4,4	1,3	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	1,1	1,0
Lanžov	86,5	91,9	76,3	67,4	76,7	58,8	97,4	100,0	3,4	3,1	3,0	2,6	2,6	2,4	1,9	1,8	1,8	0,9	1,0	0,8	1,0	0,9	0,8	1,0	1,0
Libňatov	96,1	91,3	91,2	76,7	86,3	88,7	97,1	100,3	2,6	2,7	2,6	2,6	3,1	3,2	3,7	3,5	3,5	1,0	1,0	1,0	1,2	1,0	1,2	1,0	1,0
Litič	86,7	80,0	91,8	71,7	65,1	48,6	122,5	115,6	2,0	1,9	1,6	1,6	1,7	1,4	0,9	1,1	1,2	0,9	0,9	1,0	1,1	0,8	0,6	1,2	1,1
Maršov u Úpice	91,1	94,7	86,9	69,5	95,4	70,9	106,2	101,9	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,5	1,4	1,5	1,5	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	0,9	1,0	1,0
Nemojov	85,6	102,6	76,4	55,8	102,1	81,0	112,1	115,2	4,6	4,2	4,6	3,9	3,3	4,1	4,3	4,8	5,4	0,9	1,1	0,8	0,9	1,2	1,1	1,1	1,1
Prosečné	113,8	98,2	85,3	64,7	96,6	98,4	97,1	99,3	3,1	3,8	3,9	3,7	3,7	4,3	5,5	5,3	5,1	1,2	1,0	0,9	1,0	1,2	1,3	1,0	1,0
Stanovice	117,9	71,7	95,2	87,3	91,2	60,0	97,3	102,7	0,6	0,8	0,6	0,6	0,9	0,9	0,7	0,7	0,7	1,3	0,8	1,1	1,3	1,1	0,8	1,0	1,0
Suchovršíce	101,5	146,2	85,9	70,4	87,9	76,9	101,1	103,9	1,9	2,0	3,2	3,0	3,3	3,4	3,5	3,5	3,5	1,1	1,6	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0
Trotina	97,0	92,2	74,0	68,3	68,8	89,5	71,8	118,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,9	0,7	0,8	0,6	0,7	1,0	1,0	0,8	1,0	0,8	1,2	0,7	1,2
Třebihošť	93,2	89,8	85,9	53,9	81,4	71,7	101,1	109,5	5,2	5,2	5,0	4,7	3,9	3,8	3,6	3,6	3,9	1,0	1,0	1,0	0,8	1,0	0,9	1,0	1,1
Velké Svatoňovice	92,8	88,0	97,4	69,1	87,4	81,0	99,4	104,8	9,3	9,2	8,6	9,3	9,8	10,3	11,0	10,8	11,1	1,0	0,9	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0
Velký Vřeštov	95,2	88,6	91,8	68,4	70,1	90,3	101,0	104,1	1,9	1,9	1,8	1,8	1,9	1,6	1,9	1,9	2,0	1,0	0,9	1,0	1,0	0,8	1,2	1,0	1,0
Vilantice	92,4	88,4	76,3	65,3	91,4	77,7	94,0	104,3	2,2	2,2	2,1	1,8	1,7	1,9	2,0	1,8	1,9	1,0	0,9	0,8	1,0	1,1	1,0	0,9	1,0
Zdobín	96,8	88,7	82,8	76,1	89,3	73,5	87,4	102,1	1,0	1,0	1,0	0,9	1,1	1,1	1,1	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	1,2	1,1	1,0	0,9	1,0
modelové území	93,3	94,0	90,4	65,5	83,0	75,9	101,5	101,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0								

Zdroje: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Databáze demografických údajů za obce ČR http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm

Poznámky: řetězový index je podíl počtu obyvatel v mladším časovém horizontu ku počtu obyvatel ve starším časovém horizontu vynásobený stem index části ku celku je vypočítán jako podíl řetězového indexu obce ku řetězovému indexu modelového území v příslušných letech

Příloha 13: Index části ku celku vývoje počtu obyvatel v obcích modelového území vůči okresu Trutnov a celému Česku za období 1869-2008

Název obce	index části ku celku (vývoj počtu obyvatel v obci vůči celkovému vývoji v okrese Trutnov)								index části ku celku (vývoj počtu obyvatel v obci vůči celkovému vývoji v celém Česku)							
	1890 / 1869	1910 / 1890	1930 / 1910	1950 / 1930	1970 / 1950	1991 / 1970	2001 / 1991	2008 / 2001	1890 / 1869	1910 / 1890	1930 / 1910	1950 / 1930	1970 / 1950	1991 / 1970	2001 / 1991	2008 / 2001
Bílé Poličany	0,8	0,8	0,8	1,1	0,8	0,7	0,9	1,0	0,7	0,8	0,7	1,0	0,7	0,6	0,9	1,0
Borovnice	0,9	0,8	1,0	0,8	0,9	0,7	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	0,7	0,8	0,7	1,0	1,0
Borovnička	0,9	0,8	0,9	0,8	0,7	0,7	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,6	0,9	0,9
Čermná	0,9	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7	0,8	1,0	1,0
Dolní Kalná	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	0,7	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,9	0,7	1,1	1,0
Dolní Olešnice	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	1,2	1,1	0,9	1,0	0,8	0,7	0,6	0,7	1,2	1,0
Doubravice	1,0	0,8	1,1	0,9	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9	0,8	1,0	0,8	0,7	0,7	1,0	1,0
Havlovice	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	1,1	1,0
Horní Brusnice	0,9	0,8	1,0	0,8	0,9	0,7	1,0	1,0	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8	0,7	1,0	0,9
Horní Kalná	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,8	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0
Horní Olešnice	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8	0,6	1,0	1,0	0,9	0,7	0,8	0,8	0,7	0,5	1,0	1,0
Hřibojedy	0,9	0,8	1,0	1,1	0,9	0,8	1,0	1,0	0,8	0,7	0,9	1,0	0,8	0,7	1,0	1,0
Jívka	0,7	0,7	1,0	0,7	0,8	0,7	0,9	1,0	0,7	0,7	0,9	0,6	0,7	0,7	0,9	1,0
Klásterská Lhota	0,8	0,9	0,9	1,0	1,1	0,6	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,6	1,0	1,0
Lampertice	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	0,6	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,6	1,1	0,9
Lanžov	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,6	1,0	1,0	0,8	0,8	0,7	0,8	0,7	0,6	1,0	1,0
Libňatov	0,9	0,8	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	1,0	1,0
Litíč	0,8	0,7	1,0	0,9	0,7	0,5	1,2	1,2	0,8	0,7	0,9	0,9	0,6	0,5	1,2	1,1
Maršov u Úpice	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	0,7	1,1	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,7	1,1	1,0
Nemojov	0,8	0,9	0,8	0,7	1,1	0,8	1,1	1,2	0,7	0,9	0,7	0,7	0,9	0,8	1,1	1,1
Prosečné	1,0	0,9	0,9	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0
Stanovice	1,1	0,7	1,0	1,1	1,0	0,6	1,0	1,0	1,0	0,6	0,9	1,0	0,8	0,6	1,0	1,0
Suchovršice	0,9	1,3	0,9	0,9	0,9	0,8	1,0	1,0	0,9	1,3	0,8	0,8	0,8	0,7	1,0	1,0
Trotina	0,9	0,8	0,8	0,9	0,7	0,9	0,7	1,2	0,8	0,8	0,7	0,8	0,6	0,9	0,7	1,2
Třebihošť	0,9	0,8	0,9	0,7	0,9	0,7	1,0	1,1	0,8	0,8	0,8	0,6	0,7	0,7	1,0	1,1
Velké Svatoňovice	0,9	0,8	1,0	0,9	0,9	0,8	1,0	1,1	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	1,0	1,0
Velký Vřešťov	0,9	0,8	1,0	0,9	0,7	0,9	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	0,8	0,6	0,9	1,0	1,0
Vilantice	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	0,8	0,9	1,0	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,9	1,0
Zdobín	0,9	0,8	0,9	1,0	0,9	0,7	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7	0,9	1,0
modelové území	0,9	0,9	1,0	0,8	0,9	0,8	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	1,0	1,0
okres Trutnov									0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Česká republika																

Zdroje: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Databáze demografických údajů za obce ČR http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm

Poznámky: index části ku celku je vypočítán jako podíl řetězového indexu obce ku řetězovému indexu okresu Trutnov, resp. celého Česka v příslušných letech

Příloha 14: Věková struktura obyvatel v obcích modelového území v letech 1991 a 2008

Název obce	Věková struktura v roce 1991 (v %)			index stáří (65+/0-14) v roce 1991	Věková struktura v roce 2008 (v %)			index stáří (65+/0-14) v roce 2008
	0 až 14 let	15 až 64 let	65 a více let		0 až 14 let	15 až 64 let	65 a více let	
Bílé Poličany	13,6	66,7	19,8	145,5	14,8	65,8	19,5	131,8
Borovnice	20,7	65,6	13,7	65,9	13,9	71,7	14,4	103,4
Borovnička	15,6	64,7	19,6	125,7	13,5	70,5	16,1	119,2
Čermná	18,5	66,7	14,8	80,3	14,8	72,2	13,0	87,7
Dolní Kalná	17,1	65,0	17,8	104,0	17,0	68,4	14,6	86,2
Dolní Olešnice	20,1	65,8	14,1	70,5	16,1	73,7	10,2	63,3
Doubravice	18,0	62,7	19,3	107,2	13,1	65,8	21,1	161,2
Havlovice	20,6	63,2	16,2	78,5	14,1	71,1	14,8	104,7
Horní Brusnice	23,6	62,4	14,0	59,5	12,9	74,1	12,9	100,0
Horní Kalná	20,2	67,4	12,4	61,2	13,2	71,3	15,5	117,8
Horní Olešnice	18,9	64,6	16,4	86,8	10,8	76,7	12,5	116,1
Hřibojedy	15,0	64,8	20,2	134,4	16,1	73,5	10,4	64,7
Jívka	19,9	67,1	13,0	65,1	13,6	72,9	13,6	100,0
Klásterská Lhota	14,7	66,8	18,5	125,9	12,6	70,7	16,7	132,0
Lampertice	18,7	60,3	21,0	112,0	13,2	67,4	19,4	146,8
Lanžov	21,5	57,1	21,5	100,0	11,8	69,5	18,7	159,1
Libňatov	20,5	64,3	15,2	74,0	11,1	71,1	17,8	160,0
Litíč	12,4	58,4	29,2	236,4	21,2	67,4	11,4	53,6
Maršov u Úpice	17,8	64,4	17,8	100,0	15,3	63,1	21,7	141,7
Nemojov	18,0	64,5	17,5	97,5	15,9	70,5	13,6	85,7
Prosečné	20,4	68,1	11,5	56,1	13,7	74,7	11,6	85,1
Stanovice	18,7	64,0	17,3	92,9	12,5	75,0	12,5	100,0
Suchovršice	23,8	59,8	16,4	69,0	14,7	70,4	14,9	101,9
Trotina	18,8	55,3	25,9	137,5	17,8	64,4	17,8	100,0
Třebihošť	18,6	62,5	18,9	101,5	15,4	65,9	18,7	121,0
Velké Svatoňovice	19,3	64,2	16,5	85,6	13,0	69,0	18,0	137,9
Velký Vřešťov	23,6	60,5	15,9	67,4	16,8	67,8	15,4	91,4
Vilantice	17,1	65,8	17,1	100,0	18,6	57,8	23,6	127,0
Zdobín	15,3	65,8	18,9	123,5	14,9	66,3	18,8	126,7
modelové území	19,3	64,2	16,5	85,5	14,3	70,2	15,5	109,0
okres Trutnov	20,9	67,0	12,2	58,3	14,4	70,9	14,7	102,0

Zdroje: Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov. FSÚ 1992

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz

Poznámky: index stáří je vypočítán jako podíl počtu obyvatel ve věku 65 a více let ku počtu obyvatel ve věku 0-14 let vynásobený stem

Příloha 15: Sektorová struktura hospodářství v modelovém území v letech 1991 a 2001

název obce	EAO v % v roce 1991			EAO v % v roce 2001			index změny 2001/1991 v %		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.
Bílé Poličany	33	26	40	20	33	47	55	113	106
Borovnice	19	53	29	4	57	39	17	93	117
Borovnička	19	37	44	5	49	45	22	107	81
Čermná	29	50	21	8	61	32	25	118	145
Dolní Kalná	27	50	23	20	51	29	71	100	124
Dolní Olešnice	27	43	30	15	45	40	61	120	152
Doubravice	21	44	36	11	46	43	51	99	113
Havlovice	18	50	32	9	46	45	54	98	150
Horní Brusnice	29	47	24	4	60	36	13	113	134
Horní Kalná	41	39	20	18	48	34	38	112	157
Horní Olešnice	37	39	24	15	46	39	33	96	136
Hřibojedy	57	22	21	29	37	34	48	160	161
Jívka	18	61	20	6	66	28	28	100	126
Klásterská Lhota	16	66	17	12	62	26	63	80	129
Lampertice	24	49	27	7	45	49	26	86	169
Lanžov	31	41	28	19	37	44	67	97	171
Libňatov	27	41	32	8	53	39	27	122	117
Litíč	44	28	28	28	35	37	63	125	133
Maršov u Úpice	34	49	17	15	56	29	46	114	175
Nemojov	7	50	43	6	46	48	100	112	132
Prosečné	22	45	32	4	65	31	17	133	89
Stanovice	32	24	45	7	59	34	25	289	88
Suchovršice	12	53	35	3	54	42	29	104	121
Trotina	26	53	21	11	44	44	27	52	133
Třebihošť	39	30	31	17	50	32	46	174	109
Velké Svatoňovice	21	46	34	6	45	48	27	92	134
Velký Vřešťov	62	12	26	28	32	40	46	273	154
Vilantice	44	29	26	19	31	50	36	90	162
Zdobín	14	62	24	7	61	33	33	72	100
modelové území celkem	26	45	29	10	51	39	39	107	129
okres Trutnov	10	52	38	3,5	47,5	49	33	85	123

Zdroje: Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov. FSÚ 1992
Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz

Příloha 16: Vývoj domovního a bytového fondu mezi lety 1991 a 2001 a podíl nebydlených domů a bytů v letech 1991 a 2001

název obce	Index změny 2001/1991 v %			PND 1991 (v %)	PND 2001 (v %)	Index změny 2001/1991 v %			PNB 1991 (v %)	PNB 2001 (v %)
	DOMÚH	TOD	NEDOM			BYTUH	TOB	NEBYT		
Bílé Poličany	104,2	97,9	116,7	33,3	37,3	102,3	95,1	120,0	29,1	34,1
Borovnice	109,4	93,4	231,3	11,6	24,5	112,0	99,4	200,0	12,6	22,4
Borovnička	113,9	91,3	153,8	36,1	48,8	101,5	85,7	133,3	33,1	43,5
Černá	108,9	106,3	123,5	15,2	17,2	107,5	100,9	147,4	14,3	19,6
Dolní Kalná	110,3	104,2	130,6	22,9	27,1	106,8	98,7	141,5	18,9	25,1
Dolní Olešnice	102,9	113,6	83,3	35,3	28,6	111,8	123,5	88,0	32,9	25,9
Doubřavice	101,1	103,1	96,4	30,6	29,2	107,5	108,4	105,2	28,9	28,2
Havlovice	112,6	107,4	143,2	14,6	18,6	110,2	103,8	154,8	12,6	17,7
Horní Brusnice	102,2	97,7	112,5	30,3	33,3	103,5	98,8	117,5	25,1	28,5
Horní Kalná	100,0	91,3	119,5	30,8	36,8	104,8	94,3	134,9	25,9	33,3
Horní Olešnice	107,0	96,4	122,0	41,5	47,4	106,3	94,1	127,1	36,9	44,1
Hřibojedy	101,4	90,2	177,8	12,9	22,5	107,5	97,2	188,9	11,3	19,8
Jívka	105,8	95,8	185,7	11,1	19,5	106,0	96,0	214,3	8,5	17,1
Klásterská Lhota	106,5	98,4	137,5	20,8	26,8	114,3	105,9	150,0	19,0	25,0
Lampertice	78,5	90,7	21,7	17,7	4,9	88,9	99,3	32,0	15,4	5,6
Lanžov	100,0	93,5	108,7	42,6	46,3	101,7	95,9	110,6	39,2	42,6
Libňatov	101,2	105,4	93,3	34,9	32,2	102,6	103,8	100,0	32,0	31,2
Litíč	101,6	92,3	118,2	36,1	41,9	103,3	94,9	118,2	36,1	41,3
Maršov u Úpice	104,1	102,2	107,1	37,8	39,0	106,0	100,0	117,9	33,3	37,1
Nemojov	112,0	110,6	117,5	20,9	22,0	115,0	111,2	130,8	19,5	22,2
Prosečné	130,3	105,2	850,0	3,4	21,9	128,1	104,9	662,5	4,2	21,5
Stanovice	112,5	100,0	400,0	4,2	14,8	107,1	92,6	500,0	3,6	16,7
Suchovršice	102,5	97,9	120,0	20,5	24,0	101,3	96,0	125,9	17,6	21,9
Trotina	121,1	80,0	200,0	34,2	56,5	115,2	81,3	192,9	30,4	50,9
Třebihošť	109,2	100,0	122,2	41,3	46,3	108,4	98,6	125,6	36,3	42,0
Velké Svatoňovice	104,7	98,7	118,2	30,5	34,5	106,3	101,0	121,4	25,9	29,6
Velký Vřešřov	106,5	98,3	116,3	45,8	50,0	103,3	97,1	111,8	42,5	46,0
Vilantice	102,3	100,0	107,7	30,2	31,8	97,1	92,1	111,5	25,5	29,3
Zdobín	108,2	100,0	136,4	22,4	28,3	106,9	93,5	158,3	20,7	30,6
modelové území	106,0	100,1	122,1	26,8	30,8	106,9	100,3	128,9	23,2	28,0
okres Trutnov	104,6	103,3	112,0	15,4	16,5	106,7	103,0	143,6	9,3	12,5

Zdroje: Sčítání lidu, domů a bytů 1991: Vybrané údaje za základní sídelní jednotky okres Trutnov. FSÚ 1992

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, www.czso.cz

Vysvětlivky: DOMUH = domy úhrnem, TOD = trvale obydlené domy, NEDOM = neobydlené domy, PND = podíl neobydlených domů, BYTUH = byty úhrnem, TOB = trvale obydlené byty, NEBYT = neobydlené byty, PNB = podíl neobydlených bytů

Příloha 17: Přehled firem nad 6 zaměstnanců podle počtu zaměstnanců k roku 2010

Název obce	Počet firem s počtem zaměstnanců				Počet firem celkem
	6 až 19	20 až 49	50 až 99	nad 100	
Bílé Poličany	0	0	0	0	0
Borovnice	1	0	1	0	2
Borovnička	1	1	0	0	2
Čermná	1	0	0	0	1
Dolní Kalná	2	0	1	1	4
Dolní Olešnice	0	0	0	0	0
Doubravice	1	0	0	0	1
Havlovice	1	1	0	0	2
Horní Brusnice	1	1	0	0	2
Horní Kalná	2	0	0	0	2
Horní Olešnice	0	1	0	0	1
Hřibojedy	0	0	0	0	0
Jívka	2	0	0	1	3
Klásterská Lhota	0	0	0	0	0
Lampertice	0	0	0	0	0
Lanžov	0	0	0	0	0
Libňatov	0	1	0	0	1
Litíč	0	0	0	0	0
Maršov u Úpice	0	0	0	0	0
Nemojov	1	1	0	0	2
Prosečné	0	0	0	0	0
Stanovice	0	0	0	0	0
Suchovršice	1	0	0	0	1
Trotina	0	0	0	0	0
Třebihošť	0	2	0	0	2
Velké Svatoňovice	1	3	0	0	4
Velký Vřešťov	0	0	0	0	0
Vilantice	0	0	0	0	0
Zdobín	0	0	0	0	0
Modelové území	15	11	2	2	30

Zdroj: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

Příloha 18: Seznam firem nad 6 zaměstnanců, lokalizace a jejich orientace v obcích modelového území v roce 2010

Název firmy	lokalizace	počet zaměstnanců	orientace
M I P A V , s . r . o .	Borovnice	10 až 19	obrábění, kovoobráběčství
Tessitura Monti Cekia s.r.o.	Borovnice	50 až 99	tkaní textilií
KLEMPA CZ s.r.o.	Borovnička	25 - 49	zámečnictví
Bazény A&M Borovnička	Borovnička	10 až 19	obchod s bazény, septiky a filtry
EKOMASO s.r.o.	Čermná	6 až 9	potravinářství
STAVOTREND Dolní Kalná s.r.o.	Dolní Kalná	6 až 9	stavebnictví
TAKATA - PETRI PARTS, s.r.o.	Dolní Kalná	více než 100	výroba autodoplňků
Kalenská zemědělská a.s.	Dolní Kalná	50 až 99	zemědělství
OBKLADY Vaněk, s.r.o.	Dolní Kalná	6 až 9	obklady, dlažba, koupelny
Ing. Miloslav Janeček	Doubravice	6 až 9	zemědělství
MARTEX CZECH, s.r.o.	Havlovice	6 až 9	doprava
Zemědělská společnost Svobodné a.s.	Havlovice	25 až 49	zemědělství
Deratizace, odpady, stavby, spol. s r. o.	Horní Brusnice	6 až 9	výroba pilařská a impregnace dřeva, nakládání s odpady
H.W.DŘEVO, spol. s r.o.	Horní Brusnice	20 až 24	výroba pilařská a impregnace dřeva
H V H spol. s r. o.	Horní Kalná	6 až 9	výroba odlitků z oceli
H O R A V A spol. s r. o.	Horní Kalná	10 až 19	velkoobchod se železářstvím
C.K.S., s.r.o.	Horní Olešnice	25 až 49	zemědělství
GEMEC - UNION a.s.	Jívka	více než 100	zámečnictví, výroba ocelových konstrukcí
KŮS A SYN s.r.o.	Jívka	10 až 19	textil
CZECH TEX. s.r.o.	Jívka	6 až 9	textil
DAKO, spol. s r. o.	Libňatov	25 až 49	zámečnictví
KŘENEK FOREST SERVICE s.r.o.	Nemojov	20 až 24	těžba dřeva
Zdeněk Šedivý	Nemojov	6 až 9	výroba dřevěných výrobků
Zdeněk Poznar - Pila Suchovršice	Suchovršice	6 až 9	výroba pilařská a impregnace dřeva
GASTRO - ZOO s.r.o.	Třebihošť	25 až 49	potravinářství
Miloslav Zemek	Třebihošť	20 až 24	výroba strojů
Zemědělské družstvo Velké Svatoňovice	Velké Svatoňovice	25 až 49	zemědělství
Slévárna přesného lití, s.r.o.	Velké Svatoňovice	10 až 19	výroba odlitků z litiny
CASIA spol. s r.o.	Velké Svatoňovice	20 až 24	doprava
Masokombinát POKR a.s.	Velké Svatoňovice	25 až 49	potravinářství

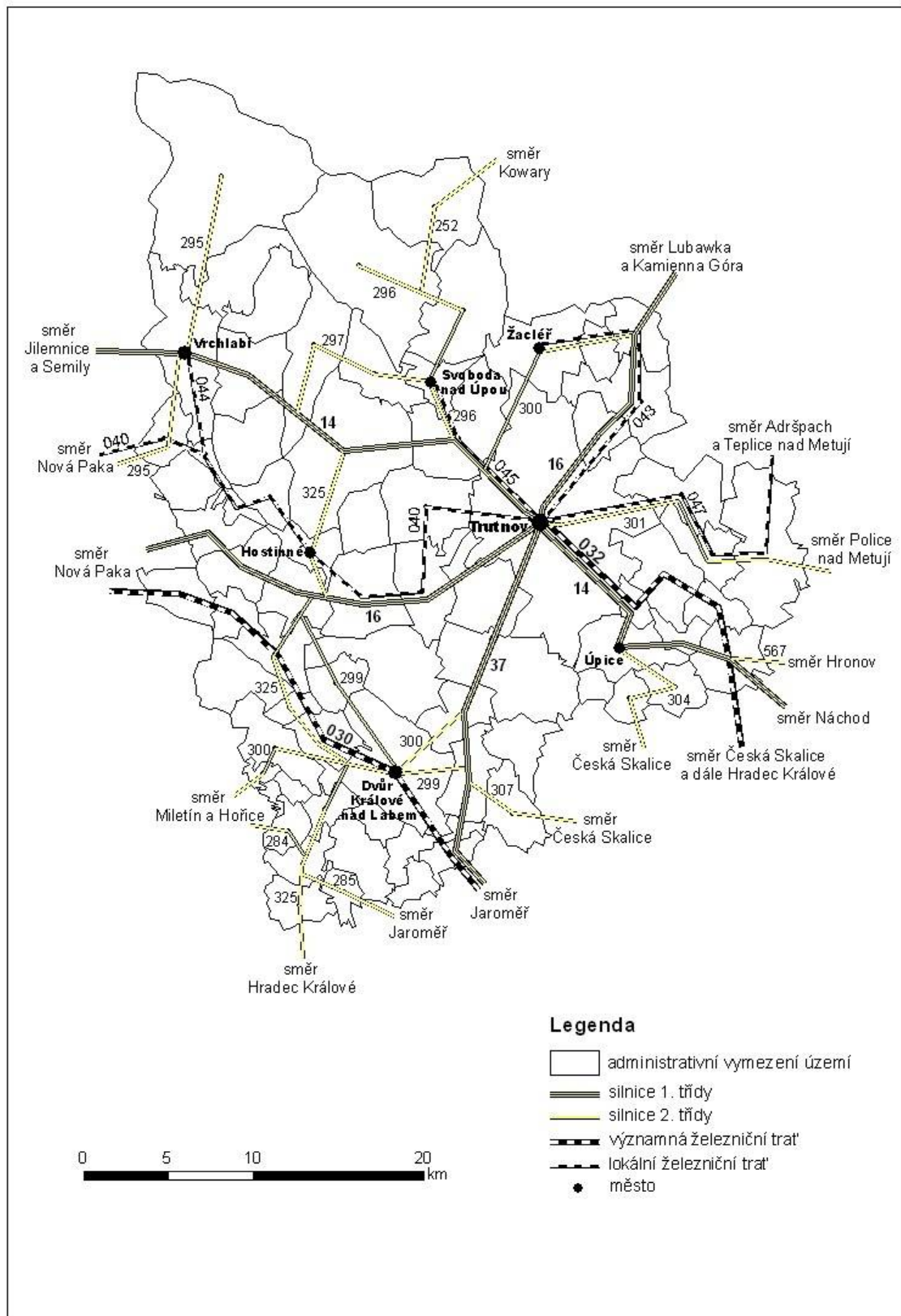
Zdroj: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

Příloha 19: Podnikatelská struktura v obcích modelového území v roce 2010 (v %)

Název obce	Počet živnostníků na 100 obyvatel	Výrobní služby celkem	Truhlářství	Zámečnictví, nástrojářství	Stavebnictví	Ostatní výrobní služby	Nevýrobní služby celkem	Opravařské služby	Stravování a ubytování	Obchod	Doprava	Ostatní nevýrobní služby	Lesnictví a zemědělství
Bílé Poličany	43	53	3	0	16	13	99	3	13	16	6	28	3
Borovnice	35	51	6	1	9	14	93	8	10	21	4	18	8
Borovnička	33	68	0	6	19	6	101	0	0	23	3	10	32
Čermná	33	52	6	2	11	15	91	6	8	16	0	15	21
Dolní Kalná	34	52	6	6	8	9	91	7	11	22	3	20	6
Dolní Olešnice	30	61	4	2	16	11	95	4	4	14	4	26	18
Doubřavice	31	49	2	2	19	19	82	5	5	24	2	22	2
Havlovice	31	59	6	6	5	10	96	5	9	29	1	27	2
Horní Brusnice	34	39	4	7	34	9	78	3	4	17	0	16	7
Horní Kalná	27	48	7	4	11	13	82	9	9	26	4	15	2
Horní Olešnice	30	52	7	2	5	12	90	10	12	31	2	10	10
Hřibojedy	29	53	7	0	20	10	89	7	3	23	0	23	7
Jívka	24	51	1	3	15	7	77	6	17	28	1	19	3
Klásterská Lhota	28	73	4	4	0	8	105	8	4	35	4	23	12
Lampertice	24	57	4	4	11	13	85	2	11	23	0	14	20
Lanžov	32	67	3	3	13	10	102	3	0	20	3	33	10
Libňatov	26	48	2	8	15	10	76	6	10	25	2	17	4
Litíč	27	59	6	6	24	6	92	0	0	29	6	18	6
Maršov u Úpice	35	32	4	4	21	18	71	11	11	21	4	4	4
Nemojov	42	53	7	4	9	13	102	7	8	26	2	19	6
Prosečné	36	56	4	1	15	12	96	3	8	22	2	23	9
Stanovice	40	40	7	0	33	13	87	7	0	20	0	13	7
Suchovršice	32	45	12	10	7	12	89	5	10	23	0	20	2
Trotina	31	45	9	9	27	9	85	0	0	9	0	36	0
Třebihošť	37	40	4	1	17	20	81	16	1	13	3	19	5
Velké Svatoňovice	30	51	8	6	11	11	90	7	6	24	2	25	1
Velký Vřešťov	38	56	8	3	15	13	102	0	5	28	8	13	8
Vilantice	32	68	0	6	3	23	100	0	0	19	3	45	0
Zdobín	32	38	13	6	13	19	82	6	6	13	0	19	6
modelové území	32	52	5	4	13	12	90	6	7	23	2	21	7

Zdroj: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

Příloha 20: Dopravní infrastruktura v okrese Trutnov



Zdroj: Internetový server Mapy.cz <http://www.mapy.cz>

Příloha 21: Dostupnost obcí modelového území veřejnou dopravou k roku 2010

Název obce	do Trutnova	z Trutnova	do Dvora Králové nad Labem	ze Dvora Králové nad Labem	do Vrchlabí	z Vrchlabí
Bílé Poličany	0	0	7	7	0	0
Borovnice	0	0	12	11	1	3
Borovnička	0	0	12	11	1	3
Čermná	0	0	0	0	0	0
Dolní Kalná	4	3	0	0	6	8
Dolní Olešnice	4	3	9	7	1	2
Doubravice	0	0	17	13	0	0
Havlovice	0	0	0	0	0	0
Horní Brusnice	0	0	13	10	0	1
Horní Kalná	0	0	0	0	6	8
Horní Olešnice	2	2	0	0	0	0
Hřibojedy	0	0	8	9	0	0
Jívka	15	15	0	0	0	0
Klásterská Lhota	10	11	0	0	12	12
Lampertice	15	19	0	0	0	0
Lanžov	0	0	15	13	0	0
Libňatov	0	0	0	0	0	0
Litíč	0	0	0	0	0	0
Maršov u Úpice	0	0	0	0	0	0
Nemojov	0	0	10	13	1	2
Prosečné	10	12	2	1	23	23
Stanovice	0	0	0	0	0	0
Suchovršice	29	25	0	0	0	0
Trotina	0	0	5	5	0	0
Třebihošť	0	0	17	12	0	0
Velké Svatoňovice	16	17	0	0	0	0
Velký Vřešťov	0	0	4	6	0	0
Vilantice	0	0	5	4	0	0
Zdobín	0	0	5	5	0	0

Zdroj: Jízdní řády autobusové a vlakové dopravy, <http://jizdnirady.idnes.cz>

Poznámky: uvedeny spoje, které jezdí každý všední den s výjimkou školních prázdnin

Příloha 22: Hospodaření obcí modelového území v letech 2007-2009

Název obce	rok			příjem na 1 obyvatele v roce 2008 (v %)
	2007	2008	2009	
Bílé Poličany	1 098 790	1 210 000	1 658 000	8 121
Borovnice	5 430 000	5 284 000	5 100 000	12 147
Borovnička	1 780 000	2 232 000	2 137 000	11 810
Čermná	4 000 000	4 000 000	3 800 000	10 499
Dolní Kalná	7 896 000	9 522 000	8 847 000	14 948
Dolní Olešnice	4 429 777	5 447 321	4 437 416	14 488
Doubravice	3 153 667	3 744 355	3 192 402	9 880
Havlovice	6 400 000	7 100 000	6 300 000	8 005
Horní Brusnice	6 705 000	6 017 000	5 494 000	13 582
Horní Kalná	4 700 000	4 700 000	4 700 000	14 030
Horní Olešnice	2 716 145	3 532 440	3 383 880	12 616
Hřibojedy	2 300 000	2 500 000	2 500 000	12 077
Jívka	8 000 000	8 000 000	8 000 000	13 423
Klásterská Lhota	1 232 000	2 044 000	1 873 000	10 872
Lampertice	4 400 000	4 250 000	4 800 000	9 199
Lanžov	1 966 000	1 906 000	2 152 000	10 247
Libňatov	2 799 790	3 382 440	2 924 800	9 267
Litíč	1 500 000	1 600 000	1 600 000	12 698
Maršov u Úpice	1 250 000	1 280 000	1 350 000	8 101
Nemojov	5 750 000	5 750 000	5 750 000	10 141
Prosečné	3 900 000	4 300 000	4 500 000	7 993
Stanovice	880 000	800 000	730 000	10 667
Suchovršice	2 862 000	3 092 000	3 686 000	8 334
Trotina	500 000	500 000	500 000	6 944
Třebihošť	4 860 000	4 985 000	5 150 000	12 339
Velké Svatoňovice	10 544 000	11 276 000	10 628 000	9 712
Velký Vřešťov	2 158 000	2 439 000	2 697 000	11 898
Vilantice	1 753 698	2 135 785	2 539 740	10 953
Zdobín	622 000	866 000	870 000	8 747
modelové území	105 586 867	113 895 341	111 300 238	10 882

Zdroj: dotazníkové šetření

Příloha 23: Zájmové spolky v obcích modelového území k roku 2010

název obce	rybáři	sokol,TJ	hasiči	zahrádkáři	politické strany	jiné
Bílé Poličany			x			
Borovnice		x	x		x	x
Borovnička			x		x	
Čermná						x
Dolní Kalná	x	x	x			x
Dolní Olešnice			x			x
Doubravice		x				
Havlovice	x	x	x		x	x
Horní Brusnice		x				x
Horní Kalná			x			x
Horní Olešnice			x			
Hřibojedy			x			
Jívka			x		x	
Klásterská Lhota			x			
Lampertice	x	x	x			x
Lanžov		x	x			
Libňatov		x	x	x		x
Litíč						
Maršov u Úpice			x			
Nemojov		x				x
Prosečné	x	x	x		x	
Stanovice			x			
Suchovršice		x	x			x
Trotina						x
Třebihošť			x	x		x
Velké Svatoňovice		x	x	x		x
Velký Vřešťov			x			x
Vilantice			x			x
Zdobín			x			x

Zdroj: dotazníkové šetření

Příloha 24: Územně plánovací dokumentace v obcích modelového území k roku 2010

název obce	územní plán	urbanistická studie	příprava a průzkumy	koncept územního plánu	návrh územního plánu	nemáme
Bílé Poličany		x (1999)				
Borovnice		x (1998)			x (2009)	
Borovnička						x
Čermná		x (1992)				
Dolní Kalná	x (2010)	x (1992)	x	x	x	
Dolní Olešnice		x (1997)				
Doubravice					x	
Havlovice		x (1991)				
Horní Brusnice		x (1998)				
Horní Kalná		x (1995)	x (2006)	x (2009)	x (2008)	
Horní Olešnice		x (2006)				
Hřibojedy	x (2006)					
Jívka	x (2004)					
Klásterská Lhota				x (2008)		
Lampertice					x (2010)	
Lanžov	x (2009)	x				
Libňatov	x (2010)	x (1992)				
Litíč	x (2008)					
Maršov u Úpice						x
Nemojov	x (2008)					
Prosečné		x (1996)	x (2009)	x (2010)	x (2010)	
Stanovice					x (2010)	
Suchovršice	x (2009)					
Trotina			x (2008)			
Třebihošť	x (2005)	x (1995)				
Velké Svatoňovice	x (2008)	x	x	x	x	
Velký Vřešťov	x	x				
Vilantice	x (2005)					
Zdobín						x

Zdroj: dotazníkové šetření

Poznámky: v závorce je uveden rok schválení příslušného dokumentu, pokud jej starosta v dotazníku uvedl

Příloha 25: Fotodokumentace některých zajímavostí



Foto 1: Obecní úřad v obci Stanovice (lze vidět, že obecní úřad může být i ve stavební buňce). Foto: K. Turek



Foto 2: Zámek v Bílých Poličanech (v současné době i možnost ubytování a stravování). Foto: K. Turek



Foto 3 a 4: „Braunův betlém“ (nacházející se v katastru obce Stanovice). Součástí „betléma“ je i několik dalších zajímavostí vytesaných do skály. Foto: K. Turek



Foto 5: Hostinec ve Velkém Vřešťově (objekt, který doporučuji k rekonstrukci a zavedení celodenní otevírací doby včetně vaření jídel, viz kap.7.2) Foto:K. Turek



Foto 6: Příklad památného stromu (lípa velkolistá v obci Trotina)
Foto: K. Turek



Foto 7 a 8: Příklad špatného stavu komunikací v některých obcích modelového území (na těchto fotkách je zachycena příjezdová komunikace do Třebihošti směrem od Bílé Třemešné). Foto: K. Turek



Foto 9: Vrchol Zvičiny s Raisovou chatou. Foto: K. Turek



Foto 10: Příklad objektu zapsaného na seznamu nemovitých kulturních památek (venkovská usedlost v Maršově u Úpice). Foto: K. Turek



Foto 11 a 12: Příklad objektů, kde by v případě zájmu obyvatel těchto objektů šlo provozovat služby spojené s venkovským cestovním ruchem a agroturistikou (na první fotce objekt v obci Třebihošť, na druhé objekt v obci Borovnice). Foto: K. Turek